

SEMANTIČNA
PROZODIJA:
LEKSIKALNI IN
BESEDILNO-
DISKURZIVNI
VIDIKI

Mojca Šorli

Mojca Šorli je doktorica jezikoslovnih znanosti, raziskovalka, leksikografinja in prevajalka. Jedrna področja njenega raziskovalnega interesa so korpusna analiza besedil s poudarkom na pragmatičnih vidikih (leksikalnega) pomena, analiza diskurza, prevodoslovje in kontrastivna analiza jezikov. Piše tudi o splošnih jezikovnih ter drugih aktualnih družbenih temah, zlasti v povezavi z reprezentacijo spolov v javnem diskurzu.

MOJCA ŠORLI

SEMANTIČNA PROZODIJA: LEKSIKALNI IN BESEDILNO-DISKURZIVNI VIDIKI

ZALOŽBA
Z R C

Mojca Šorli

**SEMANTIČNA PROZODIJA:
LEKSIKALNI
IN
BESEDILNO-DISKURZIVNI VIDIKI**

LJUBLJANA 2020

Zbirka: Lingua Slovenica 16
Urednica zbirke: Helena Dobrovoljc

Mojca Šorli

SEMANTIČNA PROZODIJA: LEKSIKALNI IN BESEDILNO-DISKURZIVNI VIDIKI

Urednica: Helena Dobrovoljc
Recenzentki: Nataša Logar, Darinka Verdonik
Oblikovanje in prelom: Brane Vidmar
Izdal: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
Zanj: Kozma Ahačič
Založila: Založba ZRC
Zanjo: Oto Luthar
Glavni urednik: Aleš Pogačnik
Tisk: Collegium Graphicum, d. o. o.
Naklada: 300 izvodov

Prva izdaja, prvi natis
Ljubljana 2020

Izid knjige je finančno podprla Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije s sredstvi iz leta 2019.

Za prosto dostopno spletno različico prve e-izdaje veljajo določila mednarodne licence Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0: <https://doi.org/10.3986/9789610504832>

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
811'221
ŠORLI, Mojca, 1970-
Semantična prozodija : leksikalni in besedilno-diskurzivni vidiki / Mojca Šorli. - 1. izd., 1. natis. - Ljubljana : Založba ZRC, 2020. - (Zbirka Lingua Slovenica, ISSN 1855-9425 ; 16)
ISBN 978-961-05-0482-5
COBISS.SI -ID 33918211
ISBN 978-961-05-0483-2 (pdf)
COBISS.SI -ID= 34769667

© 2020 avtorica in ZRC SAZU, Inštitut Frana Ramovša za slovenski jezik, Založba ZRC

VSEBINA

PREDGOVOR Vrednotenje v jezikovnem sporazumevanju	13
I ZA UVOD O PRAGMATIČNEM POMENU	17
I.1 V jezikovni obliki ali besedilu kodirani pragmatični pomen	19
I.2 Implicitni pomen	20
2 POMEN IN JEZIKOVNA PRAGMATIKA SKOZI ČAS: KRATEK ORIS	23
2.1 Med semantiko in pragmatiko	23
2.2 Pragmatični pomen kot (diskurzivna) funkcija	28
3 TEORETSKA IZHODIŠČA	37
3.1 Korpusni pristop: vzorci jezikovne rabe	37
3.2 Kontekstualni pomen: semantična prozodija	41
3.3 Pomen semantične prozodije za področja uporabnega jezikoslovja	45
4 LEKSIKALNI VIDIKI PRAGMATIČNEGA POMENA	47
4.1 Korpusne pomenoslovne študije: načela empiričnega jezikoslovja	48
4.2 Razširjena enota pomena in semantična prozodija: novofirthovska jezikoslovna in leksikografska teorija	49
4.3 Razširjena enota pomena	53
4.4 Razmerja med konotacijo in semantično prozodijo	62
4.5 Kritični pogled na semantično prozodijo	66
4.6 Pridobivanje pragmatičnih podatkov	79
4.7 Leksikalnopomenska tipologija kolokabilnega pomena glede na notranja semantično-pragmatična razmerja leksikalnih enot	82
4.8 Strategije leksikalne analize – zaključki	94
4.9 Od leksikalne enote k besedilu in diskurzu: <i>SITUACIJA</i>	96

4.10	Leksikalni pomen in pragmatični učinki	103
5	VREDNOTENJE KOT DISKURZIVNA FUNKCIJA	107
5.1	Govorčeva perspektiva in vrednotenjsko gledišče	107
5.2	Vzpostavljanje vrednotenjske hierarhije: vstavljanje in gnezdenje	118
5.3	Zaključek	121
6	METAFORA IN VREDNOTENJE	123
6.1	Korpusne metodologije raziskovanja metaforičnega v jeziku	125
6.2	Kaj nam seznanja ključnih besed povedo o sporočilnosti besedila?	128
6.3	Študija primera: Metafore o beguncih in priseljencih: <i>VAL(OVI)/NAVAL BEGUNCEV</i>	130
6.4	Korpusne metodologije raziskovanja ironije v jeziku	143
6.5	Zaključek	145
7	PRAGMATIČNI POMEN V KONTRASTU: MEDJEZIČNI KONTEKST	147
7.1	Semantična prozodija in pomenska ekvivalenca	148
7.2	Metodologija in viri	154
7.3	Semantična prozodija, idiomatika in metafora: študije primerov	155
7.4	Zaključek	169
8	SKLEPNI DEL: ZAKLJUČKI IN ODPRTA VPRAŠANJA	171
	Seznam navedenk in uporabljene literature	175
	Seznam okrajšav	196
	Stvarno in imensko kazalo	197

PREDGOVOR

Vrednotenje v jezikovnem sporazumevanju

Pojem vrednotenja in aksiološki vidiki pomena so ključni za razumevanje, kako jezik deluje. Zelo malo je vrst diskurza – če sploh so – ki jih ni mogoče preučevati skozi prizmo vrednotenja njihove vsebine. Celotno več, vrednotenje je prisotno takorekoč v vseh oblikah jezikovnega sporazumevanja. Z izjemo redkih najpreprostejših izmenjav, denimo »Kdaj ima odhod naslednji vlak?« – »Ob desetih«, je zelo malo diskurzov, ki bi v celoti temeljili na ideacijski komponenti pomena. V običajnih okoliščinah govorci/pisci sporočajo tako na temelju lastnega izkustva sveta kot tudi lastne vrednotenjske drže, bodisi kritično ali sprejemajoče naravnane. Če želimo razumeti, zakaj govorec ali govorka nekaj sporočata na izbrani način, moramo raziskati in upoštevati vrednotenje, ta jezikovni pojav, ki je behavioristične narave (Partington et al. 2013: 44). V pričujočem delu želimo zato osvetliti nekatere, zlasti v slovenskem prostoru tradicionalno zapostavljene vidike jezikovnega vrednotenja, kot se kažejo na nekaterih specifičnih področjih uporabnega jezikoslovja, posebej v leksikografiji in prevodoslovju, pa tudi diskurzivnih študijah. Pri tem nas podpirajo po eni strani že uveljavljene jezikoslovne metode in pristopi, denimo v računalniško podprti analizi diskurza, kot tudi evidentirane potrebe po ustreznem jezikovnem opisu in spoznanju na področjih, ki niso jedrojezikoslovna, so pa tesno povezana z jezikom in interpretacijo pomena (npr. digitalizacija in tehnologije, medijske politike in vsebine, govor akademskega in visokošolskega prostora, pravo(sodje) itd.). Zavzamemo se za takšne prakse in rešitve, ki omogočajo rigoroznejši in iz dejanske rabe izhajajoči opis jezikovnega pomena v leksikografskih priročnikih. Pričujoče delo podpira stališče, da je treba jezik in besedilo raziskati tako kvantitativno kot kvalitativno, če naj bodo opisi pomena tako v maternem kot tujem jeziku sporazumevalno ustrezni in v skladu s sodobnimi spoznanji v leksikalni teoriji. Potrebo po združevanju obeh pristopov vse

bolj poudarjajo mnogi sodobni jezikoslovci, tudi nekateri pionirji s področja računalništva in jezikovnega inženiringa (gl. npr. Gries 2018).

Zgodovinsko pogojena »denotativna ideologija jezika« (Silverstein 1979) določa, naj bi jezik obstajal predvsem zato, ker proizvajata denotativne pomenne, pravilnost jezika pa naj bi proizvajala pravilnost pomena. Kot takšnega, torej kot linearni proces, je jezik opisoval že Saussure: prav ta linearnost zaporedja jezikovnih znakov, ki jo govorci in govorke členijo na osnovi preprostega in zaprtega sistema pravil, naj bi ustvarjala pomen. Vendar obstaja dolga tradicija kritičnih pogledov na takšne podobe pomenotvorne linearnosti (med najvidnejšimi Hallidayeva sistemsko-funkcijska slovnica iz leta 1985).¹ Bloomaert (2016: 10) denimo zagovarja trditev, da si je najbolje predstavljati jezik in sporazumevanje kot kompleksen sociolingvistični sistem, ki proizvajata vrsto različnih (tudi nelinearnih) »učinkov« (prim. npr. Austin 1962), pri čemer omenja nekatere pozabljene tradicije in teorije, denimo delo Watzlawicka, Beavina in Jacksona (1967), ki so trdili, da moramo komunikacijo razumeti kot kompleksen odprt sistem, katerega posameznih rezultatov ni mogoče razložiti z vstopnimi pogoji, torej linearno, temveč kot učinek samega sistema (ibid.:11–13). Partington et al. (2013: 44) menijo, da je vrednotenje locirano nekje med ideacijsko in medosebno metafunkcijo jezika (po Hallidayevi terminologiji) ali, bolje, da je most, ki med njima ustvarja kohezijo, saj lahko obenem deluje kot tema in rema, torej komentar na temo. Na vrednotenje kot behavioristični pojav so možni številni pogledi, čeprav so nekateri precej redkeje izpostavljeni. Med drugim ta, da gre v bistvu za temeljni »družbeno-biološki ali etološki vzgib«, ki ima pomembne implikacije za psihologijo diskurza (ibid.: 45). Evolucijsko gledano je namreč izjemno pomembno, da lahko vsako bitje presodi, ali nek stimulus v okolju zanj pomeni dobro ali slabo, saj je to podlaga za vsakršno akcijo. Izražanje vrednotenja, tako implicitno kot eksplicitno, je lahko v službi nadzora in celo manipulacije vedénja drugih, zlasti seveda v korist tistega, ki vrednoti (tu se stikata družbena in posameznikova funkcija vrednotenja). Vemo tudi, da je vrednotenje gonilo retorike prepričevanja, sredstva torej, ki ga govorci uporabljamo za promocijo svojega lastnega vrednotnega sistema

¹ Halliday, M. A. K. in M. I. M. Matthiessen 2014 [2004, 1994, 1985]. *An Introduction to Functional Grammar*. Routledge.

(Partington et al. 2013: 46). V vsakem primeru in takoj ko želimo nasloviti »resnična vprašanja jezika, ki zadevajo množice govorcev, udeleženih v sporazumevalnih vzorcih, imamo torej opravka s kompleksnim sistemom. Takoj ko opustimo preprosti dvosmerni model interakcije med idealnima govorcema/poslušalcema, neizogibno pristanemo pri opisanih sociolingvističnih predpostavkah, ki terjajo, da pojasnimo »pomen« ne kot rezultat (posameznih) izrekov, temveč številnih različnih »učinkov«, kot jih proizvaja sociolingvistični sistem, v katerem skupnosti – dejanske in resnične – nastopajo kot akterji, ne kot posamezni (in še najmanj »idealni«) govorcev jezika« (Bloomaert 2016: 13). Nekaj zelo podobnega nam prinašajo vpogledi v jezikovno realnost prek raziskav zlasti velikih elektronskih korpusov besedil. Tudi v tej knjigi zato izhajamo pri opisovanju pomena iz metode korpusnega jezikoslovja, na podlagi katere raziskujemo in predstavljamo z vrednotenjem tesno povezan pojav, imenovan semantična prozodija, tudi vrednotenjska oz. diskurzivna prozodija. Lokus tega pojava, ki določa pragmatično funkcijo izrečenega ali zapisanega, je v tekstualnem, ne leksikalnem pomenu, pri čemer gre za preplet leksikogramatike, frazeološkosti, idiomatičnosti in pragmatičnih učinkov.

Raziskave in pogledi na besedišče oz. leksiko ostajajo kljub mnogim sodobnim odkritjem še vedno razdrobljeni in nepovezani (Hanks 2009c). Danes smo morda še bolj kot pred desetletjema priča zatekanju v abstrakcijo logike in umetno izgradnjo ontologij, namesto da bi se spopadli z »množico subtilnih variacij, verjetnosti in analogij, ki so značilne za običajni jezik (ibid.)«² in spodbujali intenzivnejšo izmenjavo izkušenj med področji kognitivnega jezikoslovja, leksikalne analize in leksikografije, korpusnega jezikoslovja, analize diskurza ter sociolingvistike in računalniškega jezikoslovja. Ne nazadnje imata svoje mesto pri raziskovanju pomena in razvoju leksikalne teorije tudi psiholingvistika in sociolingvistika, prav tako pomembne so kognitivne implikacije, saj se ob korpusni analizi nekaterih pragmatičnih pojavov postavlja pod vprašaj prepričanje, da je tvorjenje pomena v občutno večji meri kot na primer uporaba pravil v skladnji in fonologiji rezultat zavestnih procesov. Ali preprosteje, da tvorci besedil vedo, zakaj to, kar so

² Prevajalka navedkov iz tujega jezika v celotnem besedilu sem avtorica, razen če ni drugače navedeno.

napisali ali izrekli, pomeni to, kar pomeni. Pričujoča knjiga temelji v prizadevanjih po povezovanju različnih perspektiv na iste jezikovne pojave na kvantitativni in kvalitativni analizi gradiva, ki se ob zavedanju družbene pogojenosti jezika osredotoča na vprašanja pragmatike tako v leksikalnih kot diskurzivnih vsebinskih obravnavah.

V Ljubljani, julij 2020

1

ZA UVOD

O PRAGMATIČNEM POMENU

Kot pravi njen sodobni utemeljitelj J. Verschueren (2000: 15), je pragmatika preučevanje jezikovnih pojavov z vidika značilnosti in procesov njihove rabe, pri čemer ne gre za dodatno sestavino jezikovne teorije, temveč za **drug pogled na jezik**, in sicer: »splošen kognitivni, socialni in kulturni pogled na jezikovne fenomene, ki je povezan z rabo teh fenomenov v oblikah vedénja« (*ibid.*: 22). Gre za vprašanje, kako uporabljamo jezikovna sredstva. Nekatere jezikovne strukture je tako primerneje preučevati z vidika pragmatike, npr. besedilo, konverzacija, diskurz. Tu so še slogi, žanri, zvrsti, argumentativni vzorci itd., torej pojmi, ki so povsem nezamisljivi zunaj pojma jezikovne rabe. Pragmatično stališče je, da tako v fonologiji kot oblikoslovju in besedotvorju, skladnji in pomenu ne moremo prav pri nobenem pojavu povsem zaobiti pragmatike (Verschueren 2000: 15). Pragmatični pomen je v najsplošnejšem pomenu besede *namen*, s katerim so bila izbrana določena jezikovna sredstva.

Osrednja dilema in stalnica tradicionalnih razprav o pragmatiki, namreč ali jo je mogoče preučevati ločeno od (leksikalne in stavčne) semantike, se razrešuje v ugotovitvi, da gre zgolj za eno od plasti pomena, ki skupaj tvorijo kompleksno in nerazdružljivo celoto. V pričujočem delu se bomo omejili na jezikovno pragmatiko, vendar se zavedamo interdisciplinarnosti te vede in njenih povezav z drugimi vidiki preučevanja medčloveškega sporazumevanja.³ Takorekoč nemogoče je potegniti mejo

---

³ »Pragmatika je najmočnejša povezava med jezikoslovjem in drugimi humanističnimi in družbenimi vedami. Ni je mogoče vzpostaviti kot samostojne jezikovne ravni (fonetika, fonologija, morfologija, sintaksa, leksika, semantika), saj nima temeljne enote analize, hkrati pa ne pripada nobenemu od interdisciplinarnih področij (nevrolingvistika, psiholingvistika, sociolingvistika, antropološka lingvistika). Vsako od teh področij ima namreč svoj korelacijski predmet, glede na katerega proučuje jezik, pragmatiki pa ne moremo pripisati niti tega. Pragmatika je torej stičišče interdisciplinarnih raz-

med pragmatiko, antropološkim jezikoslovjem in sociolingvistiko, prav tako je težko razmejevati med analizo diskurza in konverzacijsko analizo ter pragmatiko. B. Malinowski, pionir antropološkega jezikoslovja, je v svojem prvem »jezikoslovnem« spisu (1920) zapisal, da je slovnico mogoče preučevati samo v navezavi s pomenom, pomen pa zgolj v kontekstu govornega dejanja. Malinowski meni, da gre pomen iskati v pragmatični funkciji izrečenega: tako kot za Wittgensteina (1953), se zanj pomen besede skriva v njeni rabi. Razmerja med semantiko in pragmatiko so bila od nekdanj metodološko zanimiva tako za filozofe kot jezikoslovce. Že pred vplivno Griceovo teorijo o pogovorni implikaturi (1989) so se odvijale razprave o razlikovanju med konvencionalnim jezikovnim pomenom ter pomenom kot rezultatom govornega dejanja oz. med tistim, kar je izrečeno, in tistim, kar je implicirano. Predmet pragmatične analize je tudi raziskovanje in upoštevanje tistega, kar ni izrečeno/zapisano. Mnogi teoretiki so namreč izrazili dvom glede tega, da so pomeni v jeziku izraženi eksplicitno, kar izpostavljajo zlasti pragmatične teorije. Eno najresnejših vprašanj v sodobnih pomenoslovnih študijah pa je prav razmerje med interpretacijo in konvencijo (McEnery *et al.* 2006: 108):

Razlika med besednim in pragmatičnim pomenom je razlika med tem, kar je izrečeno v smislu dobesednega, kontekstualno neodvisnega pomena posamezne besedne oblike ter pragmatično implikacijo te iste besedne izbire v danem sporazumevalnem kontekstu. (Philip 2003: 49)

Pomembni vidiki tistega, kar govorci izrečejo, ne le tistega, kar v celoti sporočajo, so globoko odvisni od obogatene pragmatičnega védenja. [...] [C]elo več, zelo verjetno je, da govorci in govorka analizirajo vidike izrečenega kot naravni del procesa, ki jim omogoča razumevanja tistega, kar je v sporazumevalnem procesu implicirano. (Gibbs 2002: 475)

Pragmatični pomen zadeva »govorčev pomen« (ang. *speaker meaning*), kar pomeni, da je v ospredju zlasti to, kar govorec misli oz. namerava, ko izreka besedo, besedno zvezo ali stavek. Prav pragmatični pomen je tisti, ki učinkovito premošča prepad med dobesednim

---

iskovalnih področij ved, povezanih z jezikom, in predstavlja povezavo med njimi in sestavinami lingvistike jezikovnih sredstev« (Verschuereen 2000: 21). Prev. I. Prosenec.

in figurativnim pomenom. Ta pomen se izgrajuje tako na besedilnem okolju opazovane leksikalne enote kot tudi zunajjezikovni situaciji. S tem ko dovoljuje kontekstu vlogo pri tvorbi in razumevanju pomena, ni več vezan zgolj na besedni pomen, a je še vedno »neposreden, jasen in resničen« (Ariel 2010: 347).

1.1 V jezikovni obliki ali besedilu kodirani pragmatični pomen

Levinson (1983: 8–9) – podobno kot Kay (1995: 172), Fillmore (1997) ter Kay in Fillmore (1999) v delu o konstrukcijski slovnici – poudari, da poznamo primere, kjer je pragmatični pomen povsem očitno kodiran v oblikoskladnji. V parih besed, kot so *rabbit* in *bunny* ali *dog* in *doggie*, je prvi član pragmatično nevtralen, drugi pa zaznamovan, ker prinaša podatke o razmerjih med govorcem in poslušalcem (Stubbs 2001a: 444). Če je mogoče in primerno označiti besedno konotacijo (npr. *bunny*, *doggie*, *nigger*, *zajček*, *kuža*, *zamor(e)c*) z ustreznimi oznakami (npr. šaljivo, slabšalno, otroško, žaljivo), pa je pri enotah pomena, ki nosijo semantično prozodijo, to zavajajoče. Perifernih pomenov namreč ni mogoče identificirati introspektivno. Tako kot so bile definicije semantične prozodije v literaturi predstavljene na način, da so bile v večji meri prekrivne s konotacijo, so bile morda definicije (ekspresivne) konotacije pretirano široke, tako da so zajemale tudi prozodijo (kaže, da je podobno prakso ubral tudi *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, dalje SSKJ).⁴ Partington (2004b: 154) na primer vidi konotacijo kot zelo »prožen« pojem:

Izraz 'konotacija' opravlja številne naloge in pokriva tako različne pojme, kot so družbena konotacija [...], kulturna konotacija (viski v Glasgowu ali Rijadu) in ekspresivna konotacija, slednja že zelo blizu vrednotenjskemu pomenu (ang. *evaluative meaning*).

⁴ V nadaljevanju uporabljamo oznako SSKJ, kar pomeni, da je bilo stanje v 1. izdaji slovarja, ki je bila med izdelavo Leksikalne baze za slovenščino (2008-2013) edina na voljo, enako, kot je v novejši, 2. izdaji. Rešitve iz druge izdaje SSKJ navajam le takrat, ko se razlikujejo od prve.

Če povzamemo z leksikografskega stališča, imamo opraviti z vsaj dvema oblikama kodiranega pragmatičnega pomena, od katerih je prvi konotativni pomen, ki dopušča uporabo ustreznih oznak, in drugi funkcijski pomen, ki običajno terja širši opis okoliščin pomena. Ta je integralni del pomena in ga je nemogoče ali vsaj nelegitimno ločevati od njegovega leksikografskega opisa. Takšni so pomeni, konvencionalno povezani na primer z družbenim neodobravanjem, npr. pomen zveze *sosedova trava je bolj zelena*, kjer gre za konvencionalno negativno pojmovano naravnost posameznika, ki meni, da je življenje drugih boljše ali lažje (Šorli 2012a: 110). Tega pomena ne moremo izpeljati s kompozicionalnimi postopki in tudi ne s sklepanjem, pač pa ga lahko ugotovljamo z analizo velikega števila stavčnih vzorcev s to leksikalno zasedbo in širšega sobesedila. S korpusno analizo je namreč postalo jasno, da ilokucijsko moč posameznih izrazov prepoznavamo, ker jih sestavljajo **konvencionalne jezikovne oblike**, ki si jih delijo govorniki v jezikovni skupnosti (Stubbs 2007a); ker so **produkt družbene konvencije** in ne zato, ker bi bila ta moč razvidna iz semantične in skladenjske zgradbe pomenskih enot oz. razmerij med njihovimi sestavinami.

1.2 Implicitni pomen

Zgoraj smo torej izpostavili vidike pragmatičnega pomena, ki izhajajo iz korpusne analize in niso zajeti v poljih tradicionalne pragmatike, med katera sodi poleg predpostavk, govornih dejanj in deiktčnosti tudi implicitnost pomena. Pogovorne implikature P. Gricea temeljijo pravzaprav na predpostavkah o (do)besednem pomenu, ki tega razumejo v izjemno omejenem obsegu, zato v svojem opisu ne zajemajo na primer kontekstualnih pomenov, ki vključujejo hiperbolo, evfemizem, ironijo itd. (Philip 2003: 46). Seveda moramo s pragmatičnega stališča nujno raziskati tudi vrsto pomenov, ki izhajajo iz kontekstualno vpete narave govora kot dejanja in ki bi jih lahko združili s splošno oznako »implicitni pomen«. Pri tem gre za troje (Verschueren 2000: 46): nemožnost popolne eksplicitnosti, konvencionalna jezikovna sredstva za soočanje s to nemožnostjo, strategije za izkoriščanje implicitnosti pri tvorjenju

pomena. Kot ugotavljata že Thompson in Hunston (2005), je mogoče vrednotenje izraziti eksplicitno ali implicitno. Eksplicitno vrednotenje se lahko uresničuje na leksikalni, slovnični (npr. primerniki) ali besedilni ravni. Thompson trdi tudi, da »vrednotenjskih struktur pravzaprav ni: te [...] parazitirajo na drugih strukturnih elementih« (1997: 65), kar pomeni, da je lahko vrednotenjsko obarvana vsaka struktura, seveda pa to ne zanika obstoja struktur, ki so same po sebi vrednotenjsko naravnane. Toda v tej knjigi nas zanima zlasti implicitno vrednotenje, ki ga ne moremo identificirati na podlagi konvencionalnih jezikovnih sredstev.

2

POMEN IN JEZIKOVNA PRAGMATIKA SKOZI ČAS – KRATEK ORIS

2.1 Med semantiko in pragmatiko

V kontekstu raziskovanja pomena so bile vzpostavljene številne dihotomije prav na osnovi razmerja med semantiko in pragmatiko. Lyons (1977) na primer v svoji teoriji razlikuje med a) pomenom in rabo, b) konvencionalnim in nekonvencionalnim pomenom, c) pomenom resničnostnih in neresničnostnih pogojev, d) kontekstualno odvisnim in neodvisnim pomenom, e) dobesednim in nedobesednim pomenom, f) stavčnim (propozicijskim) pomenom in pomenom izreka in še nekaterim; kot meni Huang (2007: 212), pa bi lahko dodali še razlike med i) tipom in pojavnico (ang. *type* vs. *token*), j) vsebino in močjo, k) jezikovnim in govorčevim pomenom, l) izrečenim in impliciranim pomenom, m) jezikovno kodiranim in nejezikovno kodiranim pomenom, n) kompozicionalnim in nekompozicionalnim pomenom. Kljub sodobnejšim ugotovitvam, da gre v marsikateri od naštetih dihotomij za kontinuum, torej večjo ali manjšo pripadnost eni ali drugi skrajnosti, se zdi, da ponuja opazovanje besed v kontekstu, skladno z novofirthovskim pogledom, kot najprimernejši način, da pojasnimo vedénje besed, zopet nov dualizem (Hanks 2009b: 4). Ta ne ločuje več med idealiziranim sistemom in dejansko rabo, temveč med dvema sistemoma pravil, ki se med seboj prepletata in sta medsebojno odvisna: to so pravila, ki določajo jezikovne norme oz. konvencije, in pravila, ki določajo njihovo izrabo. Funkcije pomena in pomenski učinki so rezultat tako spoštovanja pravil kot njihovega kršenja. Nekatera zgornja poimenovanja razumemo v tej knjigi drugače kot Lyons (1977) in jih uporabljamo v drugačnih kontekstih, na primer konvencionalni (gl. § 1.1) in kompozicionalni (gl. § 4.3.1) pomen. Temeljna dela, ki predstavljajo mejnike v razumevanju jezikovne

pragmatike, so prispevali J. L. Austin (1962) in J. Searle (1969) s teorijo govornih dejanj, P. Grice s teorijo pogovornih implikatur (1989), S. C. Levinson (1983, 2000), G. N. Leech (1983), A. Wierzbicka (1991) zlasti o medjezikovni in medkulturni pragmatiki, J. Mey (1993), D. Sperber in D. Wilson (1995) s teorijo relevantnosti in J. Verschueren (2000 [1999]) s povsem svežim pogledom na pragmatiko v razmerju do ostalih jeziko(slo)vnih vsebin. Med najvplivnejšimi teorijami je Austinova teorija govornih dejanj, ki referencialni oz. »dobesedni« pomen pri sporočanju poimenuje lokucija, tistega, ki zadeva performativnost govornega dejanja, ilokucija, ter učinek, ki ga govorno dejanje povzroči, perlokucija. Osrednja dilema teorije govornih dejanj ostaja, na kakšen način je določena ilokucijska moč izrečenega. Verschueren (2000: 15) meni, da v okviru pragmatike ne moremo govoriti o znanstveni disciplini, ampak o pristopu, ki uporablja določene metode, da razloži pojave na različnih ravneh jezika. S pragmatičnega stališča po tej usmeritvi preučujemo predvsem nadstavčne enote, kot so teksti, konverzacije in diskurz na splošno – proizvodi rabe jezikovnih sredstev, ter slog, zvrst, argumentativne vzorce ipd., ki jih zunaj konteksta rabe sploh ni mogoče definirati. V sodobni pragmatiki obstajata dve ključni šoli, prva je angloameriška in druga kontinentalna evropska. Prva je znana po t. i. **komponentnem pogledu** na pragmatiko, po katerem je ta jedrni del teorije jezika obravnavan kot jezikovna raven poleg fonetike, fonologije, oblikoslovja, skladnje in semantike. Pri tem področja, kot so antropologija, uporabno jezikoslovje in psiholingvistika, ostajajo zunaj njenega preučevanja (Huang 2007: 4). V kontinentalni tradiciji pa je pragmatika zastavljena precej širše in vključuje tudi sociolingvistiko, psiholingvistiko in analizo diskurza (gl. zlasti Verschueren 2000: 21). To je t. i. **perspektivni pogled**, po katerem pragmatiko razumemo kot funkcijski pogled na vse vidike jezikovnega vedénja (Huang 2007: 4), kot pragmalingvistiko, teorijo o jezikovnem sporazumevanju. Huang podaja sintezo razmerij med različnimi teorijami (tudi 2001) in prepozna dva osnovna zgodovinska miselna tokova, namreč redukcionistični in komplementaristični, pri čemer se prvi nadalje deli na semantični in pragmatični redukcionizem. Redukcionizem bi odpravil razlikovanje med semantiko in pragmatiko, komplementarizem – ki so ga prvi uvedli filozofi t. i. idealistične filozofije jezika, npr. Morris (1938) in Carnap

(1942) – pa razlikovanje med njima podpira. Znotraj komplementarizma nadalje ločimo med radikalno semantiko in radikalno pragmatiko. P. Grice (1975: 43) je skušal razliko med semantiko in pragmatiko ponazoriti z ločevanjem med »tem, kar rečemo« (to je vidik pomena, ki zadeva resničnostne pogoje, torej semantiko) in »tem, kar impliciramo, mislimo« (to je pragmatični vidik pomena, ki je impliciran). Načela oz. maksime sodelovalnosti (ang. *cooperative maxims*) so ključne za razumevanje pomena v naravnem jeziku; to so pragmatične kategorije, iz katerih izhajajo pogovorne implikature, te pa mora upoštevati vsaka semantična teorija. Že Grice je ugotavljal, da nekatere norme podobno kot v jeziku veljajo tudi za socialno vedenje, in še posebej Leech je v tem smislu nadgradil teorijo o sodelovalnosti s t. i. vljudnostnim načelom (Verschueren 2000: 60). Le-to pojasnjuje, zakaj so ljudje v izražanju pogosto posredni, saj naj bi bilo dokazljivo, da igra v določenih družbah v določenih okoliščinah načelo vljudnosti pomembnejšo vlogo kot načelo sodelovanja. Pri tem sta običajno kršeni maksima kakovosti in maksima količine, ko iz vljudnosti ne povemo tega, kar mislimo, ali ne povemo vsega, kar vemo (*ibid.*). Bach (1999: 4) predlaga opis razmerja med semantiko in pragmatiko na način, ki predpostavlja, da se semantični podatki navezujejo na jezikovne izraze (stavke in njihove sestavnike), pragmatične informacije pa zadevajo predvsem dejstva, povezana z osmišljenjem izrečenega (prim. Verschueren 2000: 15). Če je semantična informacija v gramatikalni odvisnosti od jezikovne vsebine, izhaja pragmatična dimenzija iz samega dejanja izrekanja te vsebine. Semantični podatki naj bi bili jezikovno kodirani v tem, kar je izrečeno, pragmatične podatke pa naj bi generiralo šele izrekanje. Bachova teorija sloni na Griceovem razumevanju komunikacijske namere, ki predpostavlja, da so s pragmatičnega vidika zunajjezikovne okoliščine ključen element zgolj in samo zato, ker naslovljenec razume in sprejema takšno komunikacijsko namero. Naj že na tem mestu dodamo, da sicer na prvi pogled vzdržno in smiselno ločnico postavlja pod vprašaj trditev korpusnega jezikoslovca Stubbsa (2002: 438), namreč:

[...] če preučujemo v korpusu izpričane primere frazeoloških enot, dobimo empirične dokaze, da so pragmatični pomeni pogosto konvencionalno kodirani (v besedilu) in ne nekaj, kar bi zahtevalo sklepanje (s strani poslušalca/bralca).

To stališče bomo privzeli tudi v pričujočem delu, saj kaže, da je tudi semantična prozodija, ki jo posebej raziskujemo, tipično »kodirana« v besedilu, kar pomeni, da jo lahko pripisujemo zgolj (razširjenim) leksikalnim enotam in ne posameznim besedam. Razprave o razmerju med semantiko in pragmatiko se bodo nedvomno nadaljevale tudi v prihodnje, gl. npr. Allan in Jaszczolt (2012). Če povzamemo, so tradicionalna poglavja pri obravnavi pragmatike deiktičnost, govorna dejanja, implicitni pomen in konverzacija. Kot pravi Verschueren (2000: 36),

[o]bstajajo pa dobri razlogi za to, da te osrednje točke prenehamo upoštevati kot načela za ureditev knjige o pragmatiki. Te teme namreč predstavljajo različne načine obravnavanja vsakdanjih fenomenov, ne pa različnih fenomenov. Teorija govornih dejanj, na primer, pomenske procese obravnava s stališča strukture, teorija implikatur pa poudarja njihovo procesualno (sklepalno) naravo.

V nadaljevanju se bomo oddaljili od teh ustaljenih kategorij, saj nas zanima pragmatična funkcija manj s stališča strukture govornega dejanja in procesov implikatur kot s stališča pragmatičnega pomena, ki se tvori na ravni leksike, skladnje in besedila zlasti implicitno in je večinoma nedostopen zavestnim refleksijam o rabi (npr. Tognini-Bonelli 2001; Hunston 2007). Če je bila jezikovni pragmatiki tradicionalno dodeljena obravnava (dialoških) govorjenih besedil, se kasneje področje njenega raziskovanja razširi tudi na (monološka) pisana besedila, ki sta jih tradicionalno raziskovali področji besediloslovja in stilistike, danes pa se njihovi obravnavi ne moreta izogniti ne leksikalno pomenoslovje ne leksikografska teorija. Ustaljenemu pragmatičnemu pristopu bomo rekli »tradicionalna« pragmatika in jo protipostavili »korpusnojezikoslovni« pragmatiki, ki se ukvarja s pomenom na leksikalni in besedilni ravni, tako da se osredotoča na jezikovna sredstva in ustvarjanje besedilne kohezije in koherence ter na ostale konstitutivne prvine besedil(oslov)ne analize (Beaugrande in Dressler 1981). Bublitz (2011: 37) ugotavlja, da obe, kohezija in koherenca, zadevata pomen in vplivata na znotrajbesedilno povezanost bodisi z jezikovno kodiranimi ali implicitnimi sredstvi oz. predpostavkami. Prav ta dva pojma sta presečišče med leksikalnim in besedilnim, na neki drugi ravni pa predstavljata vez med besedilnimi

oz. jezikovnimi in kognitivnimi vidiki. Tudi tu gre torej za izrazito pragmatično perspektivo na jezik: govorci in pisci uporabljajo jezikovna sredstva kohezije za ustvarjanje koherence in povezanih mentalnih shem. V zadnjem desetletju se je sicer močno okreplil tudi korpusni pristop k tradicionalnim pragmatičnim kategorijam, kar je prineslo relativno ustalitev termina »**korpusna pragmatika**« z začetki v osemdesetih letih 20. stoletja. Ključni premik je pomenil prehod h kvantitativnim metodam, večjim podatkovnim zbirkam in jezikoslovnemu empirizmu, pri čemer ostajajo predmet preučevanja zlasti tradicionalne pragmatične teme. V vmesnem času je področje doživelo razcvet, ki je pripeljal do nastanka revije *Corpus Pragmatics* (2017)⁵ ter številnih znanstvenih izdaj in člankov (gl. npr. Aijmer in Rühlemann 2014; Jucker 2013; Felder, Müller in Vogel 2011; Facchinetti in Rissanen 2008; Romero-Trillo 2008; Baker 2006; Aijmer 2002). Poleg novih metodologij se sicer široko interdisciplinarno polje pragmatike v raziskovanju vse bolj področno diferencira, kar ustvarja potrebo po jasnih pregledih in umestitvah posameznih tematik. Med temi je tudi t. i. »**diskurzivna pragmatika**«, ki se ji med drugim posveča posebna izdaja *Handbook of Pragmatics 'Highlights'* (Zienkowski *et al.* 2011) v okviru sicer že uveljavljene sorodne oz. krovne zbirke.⁶ Obravnavana podpodročja pokrivajo poleg diskurzivne pragmatike še pragmatiko v povezavi s filozofijo, kognicijo in (sociolingvistično) variantnostjo, pragmatiko v prepletu s slovnico in pomenom, ter družbo/kulturo in jezikovno rabo. To, kar jih združuje v vsej njihovi raznolikosti, so vprašanja, povezana s funkcionalno jezikovno rabo in sporazumevanjem kot procesom interakcije in kontekstualizacije. Ob tem je vredno poudariti, da ni popolnega konsenza o tem, kaj vse sodi denimo v analizo diskurza

⁵ URL <<https://www.springer.com/journal/41701>>. Namen revije je bil ponuditi nov forum, kjer lahko teoretični in uporabni jezikoslovci objavljajo in razpravljajo o svojih raziskavah na presečišču korpusne lingvistike in pragmatike. Posebno pozornost posveča subtilnim povezavam med pragmatično analizo in raziskovanjem novih družbenih in tehnoloških okolij.

⁶ Gre za eno od desetih številčk posebne izdaje revije *Handbook of Pragmatics* (Verschuieren *et al.*, ur.), ki izhaja od leta 1995 in ima tudi spletno različico *Handbook of Pragmatics Online*. Medtem ko naj bi ta dva priročnika kot sprotne publikaciji ponujala sveže preglede dogajanja na relevantnih področjih, zlasti za raziskovalce in študente, ponuja najnovejša zbirka vpogled v jasno opredeljene tematske sklope.

in kaj v jezikovno pragmatiko. Za nekatere ima pragmatika širši domet, pa vendar menijo, da je razmerja bolje opredeliti kot stvar perspektive, pri čemer bo diskurzivna analiza tipično zahtevala daljše segmente pisanih besedil ali konverzij kot raziskovanje pragmatike (Zienkowski *et al.* 2011: 1). Slednje seveda spet velja pogojno zlasti za polje tradicionalnih pragmatičnih tem. Kot v navedenem delu izpostavita Östmann in Virtanen (*ibid.*), je postalo predmet preučevanja že samo ločevanje med analizo diskurza, besediloslovjem, pragmatiko, semiotiko in lingvistiko. Pragmatična razsežnost (kritične) analize diskurza naj bi bila tako v njeni intersubjektivnosti, v njenem poudarku na pomenu družbeno-političnega in besedilnega konteksta ter procesualni naravi diskurza (*ibid.*). Obratno izhajamo na tem mestu iz iskanja diskurzivnih razsežnosti leksikalno-besedilne analize, ko se torej pragmatike lotevamo zlasti z jezikoslovnega vidika, pri tem pa se ne želimo povsem izogniti navezavi na besedilne in diskurzivne vidike, saj so del kontinuitete perspektiv na to, čemur v najsplošnejšem pomenu rečemo jezikovno sporazumevanje.

2.2 Pragmatični pomen kot (diskurzivna) funkcija

Obnovljeno zanimanje za (korpusno) pragmatiko je sovpadlo s pojavom jezikovnih tehnologij in razvojem korpusnega ter računalniškega jezikoslovja v osemdesetih in devetdesetih letih 20. stoletja. Od tu dalje pojmujeemo pragmatiko kot vidik pomena, ki ga je treba preučevati v okviru korpusnega jezikoslovja. To ni ločena ali dodatna raven, ki dopolnjuje pomenske in zgradbene lastnosti frazeologije, temveč integralni del pomena, znotraj katerega lahko za potrebe pomenske analize ločujemo med semantičnimi in pragmatičnimi vidiki, ki se porajajo vzdolž kontinuirane osi pomena. V tej knjigi razumemo jezikovno rabo kot tisto, kar temelji na procesu izbire, ki je ključni pojem funkcionalnega pogleda na jezikovno delovanje. Uporabniki jezika ne izbiramo le oblik, temveč tudi strategije, npr. strategija spoštljivosti, ki vključuje specifične izbire na različnih strukturnih ravneh jezika – sloga, oblik naslavljanja,

besedišča na splošno itd.⁷ Do izbir prihaja tako pri proizvajanju kot pri interpretiranju izjave; oba tipa izbiranja sta enako pomembna za potek komunikacije in način tvorjenja pomena (Verschueren 2000: 90). Podobno kot nekateri drugi raziskovalci, npr. Bahtin (gl. § 2.2.1), tudi Verschueren določa cilje in namen pragmatike s parametri, ki bi jih lahko uporabili v ožjem smislu za semantično prozodijo:

Namen preučevanja pragmatičnih fenomenov kot dinamičnih procesov, ki z različno stopnjo izstopanja delujejo v razmerjih med kontekstom in strukturo, je ta, da dojamemo pomensko delovanje jezika (oz. da spremljamo dinamično tvorjenje pomena v jezikovni rabi).

Celovit pristop k pomenotvornemu procesu upošteva semantično prozodijo kot nujni del razširjenega pomena leksikalne enote oz. razširjene enote pomena (ang. *extended unit of meaning*, dalje REP) (Sinclair 1991, 1996). Sinclair meni celo, da se vsaka pomenska izbira začne prav z izbiro semantične prozodije na najbolj skrajnem robu enote pomena, kar vpliva na končno izbiro na ravni kolokacije oz. skladskega vzorca, ki naj bi bila tako pogojena s pragmatično (diskurzivno) funkcijo. Pomen, ki se udejanja v semantični prozodiji, tudi vrednotenjska prozodija (ang. *evaluative prosody*),⁸ kolokacijska, pragmatična ali diskurzivna prozodija (ang. *discourse prosody*),⁹ ali semantična harmonija (ang. *semantic harmony*),¹⁰ je torej pragmatične narave. Na primer, beseda *situacija* se zdi na prvi pogled in v osami dokaj nevtralna in pomensko enoplastna, vendar se, kot kažejo raziskave korpusnega gradiva, pogosto pojavlja v sobesedilnih okoljih, ki izpostavljajo negativne dogodke, dejstva ali lastnosti in ki spodbujajo negativne asociacije, s tem pa izgrajujejo negativno prozodijo (Šorli 2012a: 98–103). Tovrstne pomenske komponente je mogoče eksplicitno, tj. konkretno situacijsko opisati in vključiti v leksikalno-leksikografske opise.

⁷ V jeziku nenehno izbiramo, zavedno npr. jezik (večjezikovna okolja, mešani zakoni), zvrst (narečje : knjižni jezik) itd. ali nezavedno (prozodične prvine, interferenca, izbira na ravni oblikoslovja (z mosta, z mostu), vljudnostnih načel (vikanje : tikanje), izbiranje na ravni leksike itd. (Verschueren 2000: 89).

⁸ Npr. Partington *et al.* 2013.

⁹ Npr. Tognini-Bonelli 2001, Stubbs 2001b.

¹⁰ Po Lewandowska-Tomaszczyk 1996.

Da gre pri usvajanju semantične prozodije za nezavedne procese (npr. Guo *et al.* 2011; Ellis *et al.* 2009), logično sledi že iz ugotovitev, da poteka učenje kolokacij tujega jezika (J_2) v večji meri na nezavedni ravni jezikovnega procesiranja. Celo najkompetentnejši rojeni govorniki pogosto težko pojasnijo svoje jezikovne izbire v okviru tipičnih kolokacij ali izraza (Jurko 2012: 75). Kako pri usvajanju jezika pravzaprav pridobivamo védenje o semantični prozodiji, v kolikšni meri gre za zavestne in v kolikšni za nezavedne procese, je vprašanje, s katerim se podrobneje ukvarja zlasti kognitivno jezikoslovje (gl. npr. Ellis *et al.* 2009; Guo *et al.* 2011). Nekatere kognitivne raziskave psiholingvistične realnosti in vidikov jezikovnega procesiranja (npr. Ellis in Frey 2009), kažejo, da ima semantična prozodija vpliv na tiste faze jezikovnega procesiranja, ki nastopijo po prvi, t. i. leksikalni fazi; kognitivni lokus vrednotenjskih in emotivnih oz. prozodičnih vsebin so namreč odkrili šele v fazi semantičnega procesiranja.¹¹ Rezultati teh raziskav potrjujejo, da sta tako razumevanje kot produkcija jezika občutljiva na probabilistična razmerja med besedami. Kot pravijo Ellis *et al.* (2009: 94): »[p]ojem aktivacije, ki se širi, je večini korpusnih jezikoslovcev neznan, prav kot je semantična prozodija neznana večini kognitivnih psiholingvistov«. Postavlja se vprašanje, ali je sploh mogoče hkrati z obeh perspektiv zastavljati vprašanja o istem jezikovnem pojavu. V nadaljevanju se bomo posvetili pojavu, kot ga raziskuje in izvorno prepoznava **korpusno jezikoslovje**, zlasti tisti njegov del, ki poudarja, da gre za pomen, ki presega raven besede in tudi kolokacije, in skuša zato dosledno ločevati med konotativnim in prozodičnim pomenom (Šorli 2012a: 92). Konotacija je kot termin morda dopustna v manj formalnih jezikoslovnih razpravah, vendar je v zelo očitnem nasprotju s semantično prozodijo, ki jo je mogoče empirično utemeljiti (Louw 2018: 77). V tem pristopu torej podrobneje ločujemo med pomenom, ki je psihološko dostopen (tradicionalno konotacija oz. asociacija) ter tistim, ki ni dostopen refleksiji in ki ga ni mogoče opazovati

¹¹ »Druge naše raziskave postleksikalnega procesiranja ob uporabi afektivnih paradigem leksikalnega privzemanja potrjujejo psiholingvistične učinke semantične prozodije, a kažejo, da se kognitivni lokus najprej nahaja v fazi semantičnega dostopa« (Ellis *et al.* 2009: 107).

zunaj širšega sobesedila. **Denotacijo** pogosto opisujejo kot »definijski«, »dobesedni«, »očitni« ali »običajni« pomen znaka. V primeru jezikovnega znaka je denotativni pomen to, kar nam po splošnem in tradicionalnem prepričanju posreduje slovar (Chandler 2013: 1), čeprav bomo v nadaljevanju skušali prav takšno razumevanje slovarskih omejitev ovreči. To stališče [denotativni pomen kot primarni in konotativni pomen kot sekundarni] je s tem, ko jezikoslovje preusmerja fokus od resničnostnih pogojev k interaktivnemu značaju jezika, vedno bolj postavljeno pod vprašaj (Hunston 2010: 3). H. Putnam (1975a, 1975b) je v svoji semantični »teoriji stereotipov« predlagal model, po katerem je pomen izraza za neko predmetnost (tipično leksema) minimum stereotipnih dejstev o njegovem tipičnem denotatu, vključno s konotacijami:

Konotacije e-ja [konkretni izraz] nastanejo iz enciklopedičnega videnja o denotaciji e-ja ter iz izkušenj, verovanj in predsodkov o kontekstu, v katerem se e običajno pojavlja (po Allan 2010: 10).

Na ravni leksikalne slovnice in korpusnih, v frazeologijo usmerjenih raziskav, so med tistimi, ki so se najbolj temeljito posvetili prenovi v razumevanju vrednotenja, Hunston in Thompson (ur.) 2000; Hunston 2004, 2010; Martin in White 2005 ter Biber (Biber *et al.* 1998, 1999; Conrad in Biber 2000) in seveda Sinclair v mnogih svojih delih, med drugim v 2004: 141. Jezikoslovne teorije, ki se osredotočajo na kulturne vidike rabe jezika (npr. Telija *et al.* 1998) ugotavljajo, da obstaja več poti, prek katerih kultura prodira v jezik, pri čemer je eden pomembnejših prav kulturna konotacija. Ta nastaja na preseku med jezikovnim elementom in simboli neverbalnih kodov, kot so miti in stereotipi. Njeno realizacijo povezujejo s posameznimi (frazeološkimi) kategorijami in raziskujejo, v katerih prvinah leksikalnih enot, natančneje »semih«, je vsebovana. Prav tako lahko kulturna konotacija izhaja iz razumevanja posameznih konceptov in podkonceptov, kot npr. *lahkomiselna ženska*.

2.2.1 Kognitivne teorije

V jezikovni in znotraj tega leksikalni semantiki je dolgo prevladovala logika resničnostnih pogojev (ang. *truth values*). Toda razlikovanje med »dobrim« in »slabim« ali med podvrstami te najsplošnejše aksiološke

polarizacije, ki je prav tako pomembno za semantiko naravnih jezikov, je bilo v veliki meri spregledano, tako v okviru jezikoslovne tradicije Saussura kot tudi Chomskega. Še več, sodobne korpusne raziskave so pokazale, da je polarizacija dobro/slabo za razumevanje in opis pomena precej bolj relevantna kot na primer resnično/neresnično. Tudi v prvem primeru gre sicer za poenostavljeno, esencialistično dihotomijo, ki jo Hunston definira kot »signal, da je nekaj dobro ali slabo« (2004: 157), pri tem pa se je treba zavedati, da so funkcija vrednotenja in načini, na katere se uresničuje v dejanskih sporazumevalnih kontekstih, izjemno kompleksni (Hunston 2010: 10–24). Tudi na tem mestu bomo uporabljali to najsplošnejšo dihotomijo v smislu dobro/slabo oz. ugodno/neugodno ob predpostavki, da zajema najrazličnejše mogoče odtenke in konceptualizacije »dobrega« in »slabega«, denimo »gotovost/negotovost«, »pričakovanost/nepričakovanost«, »pomembnost/nepomembnost«. Vsi ti so dejansko medsebojno povezani in odvisni od primarnega dualizma »dobro/slabo« (Thompson in Hunston 2000; Hunston 2002), ki poganja velik del sporazumevanja. Podrobnejše notranje razčlenjevanje in ocene verjetnosti, ki jim služi večji del modalnih struktur (verjetnost, zmožnost, gotovost, dvom itd.), je pomembno le, če je dogodek življenjsko pomemben oz. je drugotnega pomena. Partington *et al.* (2013) denimo uporabljajo dvočlenski zapis po (Linnejevem) vzoru »(dobro: prijetno), (dobro: pod nadzorom)« itd. ali »[slabo: nevarno], [slabo: težko]« itd., pri čemer dvopičje pomeni 'zato, ker', okrogli oklepaji nekaj pozitivnega, oglati pa negativnega. Krzeszowski (1990: 135)¹² ugotavlja, da so vidiku vrednotenja več pozornosti namenjali jezikoslovci in filozofi, ki so delovali zunaj strukturalno-generativne tradicije, običajno v povezavi s konotacijo, ki so jo pogosto uvrščali med »emotivne« vidike pomena, obravnavanega na obrobju t. i. denotativnega ali referencialnega pomena (npr. Cook 1992: 8). V tradicionalni semantiki so konotacijo razumeli kot tisto, kar »leži zunaj jedrnega pomena« (Backhouse 1992: 297), toda že Osgood, Suci in Tannenbaum (1957) so s pojmom »semantičnega

¹² »Therefore, there is a need for re-establishing the axiological aspect as the focal area of linguistic semantics, with the special emphasis on the g-b scale of various kinds at various levels of the axiological hierarchy« (1990: 161).

diferenciala« pokazali, da igrajo »vrednote« (ang. *values*) ključno vlogo pri oblikovanju konceptov (gl. tudi Osgood 1980). Čustva naj bi bila med najpomembnejšimi dejavniki, ki dejavno določajo, ne le modificirajo procesiranje podatkov (gl. tudi Suhecki 1983, v Krzeszowski 1990: 135–136), hkrati pa naj bi bilo vrednotenje osnovno sredstvo za doseganje besedilne kohezije in koherence. Tako je eno največjih odkritij kognitivne psihologije spregledalo ali ji posvetilo marginalno pozornost veliko jezikoslovcev različnih usmeritev. Lyons (1977: 278) npr. govori o konotaciji kot o »različnih sekundarnih implikacijah«, Leech (1974: 15) navaja, da »je konotativni pomen obroben v primerjavi s konceptualnim«. Searle (1969: 132) naslavlja vprašanje vrednotenjskega pomena, vendar ga opredeljuje kot »izpeljanega« iz opisnih izjav. Pojmi, kot sta konotacija in »afektivni pomen«, tudi niso našli mesta v klasičnih pretvorbeno-generativnih teorijah, kot je bila na primer teorija Katza in Postala (1964), saj zanje kot problemi niso obstajali. Krzeszowski (1990: 137) navaja kot delno relevantna dela Klime (1964) o »afektivnih predikatih« in »emotivih« pri Kiparskih (Kiparsky in Kiparsky 1970), ki raziskujejo emotivna določila, s katerimi govorec izraža svoje subjektivne, čustvene ali vrednotenjske vzgibe. Ne nazadnje, po Bahtinu ima konotacija ali »naglas« težo vrednostne sodbe: »V resničnosti nikoli ne izrečemo ali ne slišimo besed, temveč izrekamo ali slišimo, kar je prav ali napak, dobro ali slabo, pomembno ali nepomembno, prijetno ali neprijetno in tako dalje« (Vološinov 1973: 70). Te vrednostne sodbe realistično ne moremo zvesti zgolj na raven konotacije, navržene poleg »nevtalne« denotacije, temveč gre za integralni del pomena: vse referencialne vsebine, tvorjene v živi govorici, so izrečene ali zapisane v povezavi s specifičnim vrednotenjskim naglasom. Besede brez vrednotenjskega naglasa ni (*ibid.*: 103). Ločevanje denotacije in konotacije izhaja iz »nedojemanja globlje funkcije vrednotenja v govoru. **Referencialni pomen je oblikovan z vrednotenjem;** navsezadnje prav vrednotenje določi, ali lahko določen referencialni pomen vstopi v obzorje govorcev – tako v neposredno obzorje kot v širše družbeno obzorje dane družbene skupine« (*ibid.*: 105; poud. M. Š.). Klasično jezikoslovje ni bilo naklonjeno raziskovanju vrednotenja že zato, ker naj bi šlo za preveč subjektivno in solipsistično védenje, da bi lahko na njegovi podlagi tvorili ustrezno teorijo jezikovne rabe. Toda,

kot smo videli, ima vrednotenje družbene in tudi psihološke temelje, govorniki pa nenehno sporočajo svoja mnenja, ocene, vrednotenjsko držo. Na ta način izražajo svojo pripadnost skupnosti in obenem zagotavljajo naslovnikom, da so del skupnega prostora vrednot. Vrednotenje na ta način pripomore k »ustvarjanju in ohranjanju razmerij med govorncem/piscem in poslušalcem/bralcem« (Thompson in Hunston 2000: 6).

2.2.2 Semiotične teorije

Sodobne teorije vidijo v jeziku družbeni semiotični sistem, vendar tudi danes ni popolnega konsenza znanosti o tem, kar se je v nekem trenutku vzpostavilo kot dualnost jezika (*langue vs. parole*, Saussure; *competence vs. performance*, Chomsky), nato pa se od trenutka, ko je v raziskovanje jezika vstopila pragmatika (Austin, Searle, Popper, Tuldava), razširilo v model, ki ga sestavljajo vsaj: materialna dejstva, kar vključuje tudi vedénje, mentalna dejstva oz. posameznikova zmožnost in družbena dejstva (jezikovni sistem). D. Hymes (1972, 1992, 1996) je temu dodal še komunikacijsko kompetenco, torej sporazumevalno zmožnost govornika, da jezik sploh lahko uporablja. Poleg slovničnega védenja je ključno tudi »obvladovanje zahtev družbene primernosti in poznavanje dejanske praktične rabe ter njenih posledic« (po Skubic 2005: 65), in še: »[...] pojasniti pomen jezika v človeškem življenju in ne v abstrakciji, ne v umetnih stavkih, ki bi jih lahko srečali v spisih in učbenikih, ampak v dejanskem življenju ljudi« (Hymes 1996: 41). Nekaj podobnega je s povsem druge perspektive ugotavljala že semiotičarka J. Kristeva (1974), ki je zavrnila saussurovski koncept jezika in predlagala ponovno vzpostavitev govorečega subjekta kot predmeta lingvistike (Moi 1999: 155). V svoji teoriji je trdila, kot denimo Vološinov (1929), da je *ves* pomen kontekstualen in da zato ne moremo izoliranim besedam ali skladenjskim strukturam pripisovati denimo seksističnosti *per se*, temveč šele v okviru specifičnega konteksta, ki prav tako ni nekaj homogenega in stabilnega. T. Moi (1999: 159) navaja slovar kot primer takšnega ideološko pomembnega konteksta. Bloomaert (2016: 10) kasneje trdi, da si je najboljše predstavljati jezik in sporazumevanje kot zapleten sociolingvistični sistem, ki deluje prek kompleksnih semiotičnih enot – t. i. »totalno jezikovno dejstvo« (prim. Silverstein 1985) – in pri tem povzroča številne »učinke«. Jezikovno

denotacijski pomen je le eden izmed teh učinkov, toda realističen koncept »pomena« bi moral upoštevati tudi mnoge nelinearne vidike, ki proizvajajo različne učinke (ibid.). Zaradi raziskovanja konotacije je pomemben danski jezikoslovec in semiotik Hjelmslev, ki je želel poglobiti in nadalje pojasniti semiotično teorijo Saussura. Konotacijo in denotacijo pogosto opisujemo v okvirih pomenskih oz. reprezentacijskih ravni, kot jih je določil prav Hjelmslev (1961): prvi red signifikacije (ang. *first order of signification*) predstavlja denotacija: na tej ravni obstaja znak, ki ga sestavlja označevalec (ang. *signifier*) in označenec (ang. *signified*). Konotacija nastopa kot drugi red signifikacije (ang. *second-order of signification*), ki vzame za svojega označevalca denotacijo (tj. označevalca in označenca), tej pa pripoji še dodatnega označenca. Tako dobimo konotacijo, znak, ki izhaja iz označevalca denotativnega znaka, denotacija pa vodi v serijo novih konotacij. Chandler (2013) raziskuje pomen v prepletu denotacije, konotacije in mita ter meni, da konotacija ni povsem paradigmska razsežnost pomena, kot bi lahko nakazovalo Saussurovo razumevanje konotacije kot »asociativne«, temveč tudi sintagmatska in pragmatična:

Če so označevalci in absentia, s katerimi je [konotacija] povezana, očitno ključni dejavniki pri proizvajanju konotacij, velja enako za sintagmatske povezave. Konotacije označevalca so delno povezane z drugimi označevalci, s katerimi se pojavljajo v določenem besedilu. Vendar pa bi nas, če bi se nanašali na konotacijo v celoti v okvirih paradigmskega in sintagmatskega, to omejilo na jezikovni sistem, konotacija pa je kljub vsemu predvsem vprašanje, kako uporabljamo jezik.

Tako lahko vidimo znake, ki se nanašajo na družbeno marginalizirane, šibkeje skupine (npr. *ženska*) in ki so imeli v preteklosti precej več negativnih denotacij in konotacij kot danes, saj so bili uokvirjeni v dominantnih kodih svojega časa, tudi v domnevno »objektivnih« znanstvenih kodih. J. Fiske opozarja, da pogosto beremo konotativne vrednosti kot dejstva o denotaciji (1982: 92), prav tako nevarna pa je skušnjava, da bomo vzeli denotacijo kot »dobesedno« in »očitno« resnico. Semiotične analize naj bi nam pomagale preprečiti takšno napačno razumevanje. Čeprav imajo zlasti nekateri semiotiki pomisleke glede možnosti razlikovanja med denotacijo in konotacijo, češ da ju v praksi ni mogoče povsem ločiti,

je za jezikoslovno-deskriptivne potrebe takšno ločevanje koristno, zato ga uporabljamo kot del analitičnega postopka tudi mi, poleg tega pa bomo razlikovali še med konotacijo in semantično prozodijo.

3

TEORETSKA IZHODIŠČA

3.1 Korpusni pristop: vzorci jezikovne rabe

Pomembna pridobitev, ki jo prinaša na empiričnem pristopu temelječa metodologija, je nedvomno spoznanje o vlogi, ki jo ima pogostost sojavljanja posameznih leksikalnih prvin za pomen oz. na pomen vezana predvidljivost jezikovnih vzorcev. Jezikoslovci in leksikografi so odkrili mnoge skrite povezave med obliko in pomenom, ki so spremenile pogled na nevtralnost pomena. Pogostost pojavljanja določenih leksikalnih in gramatikalnih vzorcev v velikih zbirkah besedil jasno pokaže, kaj je tipično v jeziku, to pa je materialni dokaz o tem, kaj je verjetno v jezikovnem sistemu (npr. Halliday 1991). Prvi oz. osnovni tip vzorcev jezikovne rabe predstavlja kolokacija, pri čemer gre za distribucijske lastnosti besed; drugi tip vključuje abstraktnejše sheme, do katerih pridemo z »medkolokacijskimi« generalizacijami, med te štejemo tudi semantično prozodijo (Ellis *et al.* 2009: 89–90). Ne govorimo torej le o leksikogramatičnih in semantičnih, temveč tudi o pragmatičnih vzorcih jezikovne rabe.

3.1.1 Od leksema do razširjene enote pomena

Leksikalna semantika znotraj strukturalističnega jezikoslovja je predpostavljala besedni pomen, ki je v sebi zaključen in ga je mogoče dokončno opisati s pomočjo komponentne analize (ang. *componential analysis*), pri čemer je bil v ospredju denotativni pomen. Izkazalo se je, da takšen statični okvir ne more zadovoljivo pojasniti pomena v jezikovni rabi, ki je dinamičen proces. Ob tem, kar po več kot treh desetletjih korpusnega jezikoslovja vemo o kolokacijah in vlogi besedilnega okolja za pomen, se zastavlja vprašanje, ali je besedni pomen sploh dokončno opisljiv (Zethsen 2006: 276). Posledica korpusnih raziskav in eno ključnih odkritij

za leksikalno semantiko je prav ugotovitev, da osnovna enota pomena ni beseda, temveč leksikalna enota, ki bi jo lahko opredelili kot sosledje posameznih, ponavljajočih se vzorcev, ki temeljijo na vzajemnih leksikogramatičnih izbirah (ang. *co-selection*). Vzajemna izbira (gl. Sinclair 1991) pomeni, da se dva elementa ali več pogosto pojavljata drug poleg drugega, pri tem pa zaradi močne medsebojne odvisnosti izgubljata svoj lastni prvotni pomen (Tognini-Bonelli 2001: 101). Tradicionalno so mehanizmi takšne vzajemne izbire prepoznavani pri idiomih in t. i. stalnih zvezah, torej frazeoloških enotah jezika, ki pogosto generirajo povsem nove pomene (v slovarjih so tipično predstavljeni v posebnih razdelkih ali celo kot samostojne iztočnice). Manj razširjeno je spoznanje, da gre pri vzajemni izbiri pravzaprav za lestvico, ki vključuje jezikovne enote v razponu od najbolj kontekstualno neodvisnih, kot so strokovni izrazi, do kolokacij, sestavljenih iz besed, ki v izbrani zvezi pridobijo nov pomen oz. funkcijo. Vzajemna izbira predpostavlja sopojavljanje leksikalnih prvin tako na ravni kolokacijskih kot slovničnih oz. koligacijskih vzorcev, kar pomeni neizogibno združevanje leksikalnih in slovničnih vzorcev (*ibid.*). Prav semantična prozodija naj bi bila eden najmočnejših dokazov za obstoj načela vzajemne izbire:

Semantična prozodija [...] je mehanizem, ki kaže, kako neka osnovna vrsta pomena – vrednotenje –, ki pogosto presega eno samo enoto diskurza, zagotavlja konsistentnost vrednotenja ali t. i. vrednotenjsko harmonijo in igra ključno vlogo pri ustvarjanju besedilne kohezije. (Morley in Partington 2009: 139)

Po ugotovitvah J. Sinclairja, ki je preučeval vzorce rabe, kot so razvidni v neposrednem okolju iztočnice – ob predpostavki, da je mogoče pomen prepoznavati na podlagi formalnih kriterijev –, ima vsaka beseda svoj leksikogramatični profil (Tognini-Bonelli 2001: 103). V besedilu *The Search for the Units of Meaning* (1996) Sinclair argumentira razširjeno enoto pomena (ang. *extended unit of meaning*), v kateri pokaže, da izbira besed večinoma ni prosta, temveč pogojena z določenimi leksikogramatičnimi ali semantičnimi omejitvami ali, kot pravi: »[besede] prično beležiti sledi ponavljajočih se dogodkov v rabi, pri tem pa postanejo dogodki, kot so kolokacije, pričakovani«. Sinclair tudi trdi (1998, v Tognini-Bonelli 2001:

104), da se jezik realizira v dialektičnem razmerju med terminološko-stjo (ang. *terminological tendency*) in frazeološkostjo (ang. *phraseological tendency*), pri čemer se postavlja vprašanje, kje je meja med razmeroma samostojno enoto, npr. besedo kot strokovnim izrazom, in enoto, ki jo sotvori besedilno okolje in kjer gre po Sinclairju za večbesedno enoto (ang. *multi-word unit*). V slovenskem leksikalnem pomenoslovju to razliko ubesedi A. Vidovič Muha takole:

Samo poimenovalnost je v jeziku definicijska lastnost terminološke leksike, seveda tudi terminoloških stalnih besednih zvez ne glede na stopnjo pomenske prepoznavnosti posameznih besed iz takšne zveze, npr. *rel.* črna maša : *med.* cevasta kost

in še

[z]notraj leksikalnega sistema jezika imamo torej na eni strani samostojni podsistem terminološke leksike, definirane samo z denotativnim pomenom, na drugi pa podsistem frazeološke leksike, definirane z obvezno prisotnostjo tudi konotativnosti (2013b: 113).

3.1.2 Kolokacija

Meaning by collocation is an abstraction at the syntagmatic level and is not directly concerned with the conceptual or idea approach to the meaning of words. One of the meanings of night is its collocability with dark, and of dark, of course, collocation with night. (Firth 1957: 196)

You shall know a word by the company it keeps. (Firth 1950)

Leta 1934 je W. Porzig prišel do zanimive ugotovitve, da se nekatere besede sopojavljajo in tako tvorijo »osnovna pomenska razmerja« (ang. *essential meaning relations*), na primer med prvinami v parih *lick-tongue*, *blond-hair* in *bark-dog* (Lyons 1977: 261). Ta osnovna pomenska razmerja je John R. Firth leta 1957 prvič poimenoval »**kolokacije**« (»[...] predlagam kot tehnični termin za tovrstni pomen izraz 'kolokacija'« (Firth 1957: 194),¹³ ni pa jih prav natančno definiral, čeprav je zavrnil Saussurovo

¹³ »[...] I propose to bring forward as a technical term, meaning by 'collocation' [...]« (1957: 194).

dualistično pojmovanje pomena (ang. *signification*) (Lyons 1977: 612, v Zethsen 2006: 277).

Začetke raziskav, ki izpostavljajo pomembnost določenih tipov kolokacij, lahko zasledimo na primer tudi na Japonskem, zlasti na področju poučevanja angleščine kot tujega jezika, npr. Saito 1905; Palmer 1938 in Hornby 1942. Saito je tako že leta 1928 pripravil japonsko-angleški slovar, v katerem je izpostavil pomen kolokacij na način, ki je napovedoval kasnejši Sinclairjev pristop v korpusni leksikografiji (Srdanović 2012: 122), Palmer pa je že leta 1933 odkril in klasificiral ponavljajoče se besedne kombinacije, med katere je uvrstil tudi kolokacije (Srebnik 2013: 59). Pomembno teorijo o kolokacijah je prispeval I. Mel'čuk s sistemom leksikalnih funkcij (1998), njegov teoretski vpogled in tipologija kolokacij sta prispevala tudi k opisu jezika v slovarjih. Kolokativnost lahko razumemo kot del mehanizma vzajemnih izbir v jeziku, torej medbesedne povezovalnosti v najširšem smislu, ki vključuje tako semantično vezljivost (ang. *semantic valency*) kot nekatere vidike pragmatičnega pomena, kjer je prav tako na delu vzajemna izbira, tokrat na ravni sredstev, ki izražajo govorčev odnos do izrečenega oz. do situacije pomena. V ožjem smislu govorimo o kolokaciji takrat, ko želimo opazovati leksikalno razmerje med besedama ali besedami, ne da bi pri tem analizirali njihov individualni pomen, saj nas zanima predvsem leksikalna enota kot celota. V bolj ohlapnem pomenu pa lahko razumemo kot kolokacije tudi drug tip sintagmatskih razmerij, namreč tistega, pri katerem opazimo napovedljivo bližino med elementi na osnovi semantičnih povezav, npr. med *pes* in *lajati* ali med *nož* in *vilica*, in ki ga npr. Siepmann (2005) imenuje kolokacija na daljavo (ang. *long distance collocation*). Čeprav ni mogoče vedno povsem jasno ločiti med različnimi tipi, pa lahko ugotovimo, da je tudi ta tip sintagmatskih razmerij aktivno udeležen pri izgradnji korpusno izsledljivega pragmatičnega pomena. Napovedljivo bližino prvin kolokacije opredeljuje tudi sicer statistično usmerjena definicija po Sinclairju: »Kolokacija je sopojavljanje dveh ali več besed v neposrednem sobesedilu« (1991: 170). To pomeni, da kolokacija tipično zajema pogoste in statistično pomembne sopojavitve ne glede na to, ali obstajajo med njimi specifična pomenska razmerja (Moon 1998: 26). Poleg teh dveh je, meni De Stadler (1992: 411–412), koristno in smiselno

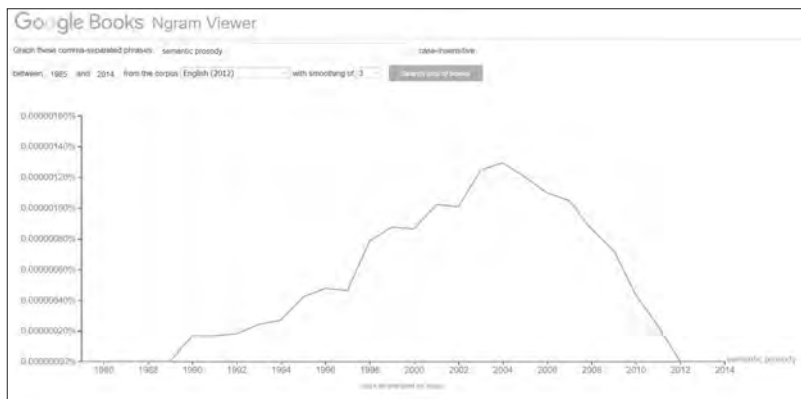
vzpostavljati razliko še do tistega razmerja, ki mu tradicionalno rečemo izbirne restrikcije (ang. *selectional restrictions*), tj. omejitve, do katerih prihaja zaradi upoštevanja predvsem semantičnih značilnosti sestavin leksikalnega niza in manj leksikalne enote kot celote (npr. glagol *govoriti*, ki ima tipično človeški delovalnik). Gre za pojav vzajemne izbire na abstraktnejši ravni, ki jo lahko širše vedno definiramo kot kolokacijski pojav. O tem bomo več povedali v poglavju o semantični preferenci (§ 4.3.3). Osrednji del te knjige je namenjen prav raziskovanju pragmatičnega pomena in načinov, na katere se udejanja z jezikovnimi sredstvi. Pri tem bomo zato vedno izhajali iz pomena, ki ga bomo preslikavali na jezikovno obliko, in ne obratno.¹⁴ Ključnega pomena za nas bo prav tisti pomen, ki ga nekateri opisi označujejo kot »perifernega« ali »obrobnega« (Philip 2009: 6) in ki ga je mogoče preučevati izključno v besedilnem kontekstu, saj je v celoti odvisen od kolokacije oz. sintagmatskih razmerij in ga ni mogoče pripisati zgolj konkretni besedni obliki (podrobneje o kolokacijah v § 4.3.1).

3.2 Kontekstualni pomen: semantična prozodija

Po vsem, kar je bilo že povedano, se ni mogoče izogniti sklepu, da je semantična prozodija do neke mere kontroverzna. Kot omenjeno, pojem izhaja iz jezikoslovno-leksikografske tradicije Johna Sinclairja, ki jo v celoti določa analiza elektronskih korpusnih besedil ob naslonitvi na spoznanja J. R. Firtha. Različni avtorji uporabljajo termin v nekoliko različnih kontekstih (Sinclair 1996, 2004; Louw 1993, 2000b; Stubbs 1995a, 2001b; Hunston in Francis 2000; Tognini-Bonelli 2001; Tribble 2000; Partington 1998, 2004a,b; Philip 2009, 2011; Munday 2011; Partington

¹⁴ Ali drugače: ne bomo izhajali iz leksikalne realizacije oz. zgradbe jezikovnega izraza na način, da bi nekaterim delom npr. kolokacije pripisovali avtosemantičnost (ang. *autosemantic*), drugim pa sinsemantičnost (ang. *synsemantic*), pri čemer prvo pomeni, da je mogoče prvino kolokacije razumeti neodvisno od drugih, drugo pa, da prvine kolokacije ni mogoče razumeti zunaj obstoječe zveze (Svensén 2009: 161). Izhajali bomo iz različnih vrst pomenov, ki najdejo svojo realizacijo v posameznem tipu jezikovne oblike oz. vzorcu rabe.

et al. 2013 itd.), kar je pripomoglo k določeni meri nejasnosti glede tega, kaj sploh pomeni. Iz spodnjega diagrama je razvidno, da se raba termina prvič pojavi konec osemdesetih let prejšnjega stoletja, doseže vrh leta 2004 in nato do leta 2012 strmo pada, kar pa je treba pripisati dejstvu, da uporabljena analitika ne zajema ustreznih besedil, nastalih po letu 2012. Kljub temu je prikaz pomenljiv, saj je mogoče skleniti, da začetek in porast rabe sovпада z začetkom intenzivnega razvoja korpusnega jezikoslovja in njegovih vplivov na sodobno leksikografijo, pri čemer ima največjo pojavnost prav v obdobju, ko so jo aktivno raziskovali Sinclair in njegov krog (npr. 1987a):

Slika 1: Prikaz rabe termina "semantic prosody" od začetkov do leta 2012

Poizvedovanje s pomočjo informacijske baze (EBSCO) pokaže, da je bilo nadalje od leta 2011 do 2020 objavljenih prek 290 del, ki vsebujejo med ključnimi besedami »semantična prozodija«. Gre za kompleksen pomenski pojav, ki se izmika (jezikoslovni) kategorizaciji, k temu pa pripomore tudi dejstvo, da je prozodija, po definiciji vezana na frazeološkost v najširšem smislu, pri nekaterih pomenih laže ugotovljiva kot pri drugih, medtem ko je ponekod sploh ni mogoče identificirati, čeprav je, kot trdi Sinclair, tudi neizražena vedno prisotna. Pojem semantične prozodije je najtesneje povezan z mnogo splošnejšo ugotovitvijo, da pomen pripada besednim nizom, ne le posameznim besedam (Hunston 2002: 142). Analiza konkordančnega niza omogoča prepoznavanje tipič-

nih pomensko-skladenjskih vzorcev ne le v neposrednem, temveč tudi v širšem besedilnem okolju iztočnice, kjer je mogoče identificirati subtilne, na prvi pogled manj opazne, vendar ključne prvine njenega razširjenega pomena. Kritičen in izčrpen pregled študij, pogledov in pristopov k pojavu semantične prozodije je podal D. Stewart (2009). Sam pojem je doživel precejšen razvoj, preden ga je v svojem prispevku *Irony in the Text or Insincerity in the Writer?: The Diagnostic Potential of Semantic Prosodies* (1993) predstavil B. Louw. Tudi ena najpogosteje navajanih definicij prihaja iz tega teksta (1993: 157), namreč »stalen pomenski sij, ki ga kolokatorji ustvarjajo okrog posamezne oblike«. ¹⁵ Sam izraz naj bi skoval Sinclair (Partington 1998: 66–67), ko je želel opisati pojav ugodne (ang. *favourable*) in neugodne (ang. *unfavourable*) konotacije, ki je ne vsebuje en sam leksikalni element, temveč je izražena v kombinaciji z drugimi elementi. Pri tem se je skliceval na Bréala (1897), ki je za označevanje tovrstnega prenosa pomena, običajno slabšalnega, na okoliške besede kot rezultata pogostega sopojavljanja, izbral izraz *contagion*, dobesedno 'prenos, okužba'. Sinclair opiše semantično prozodijo s poudarkom na njeni pragmatični funkciji takole:

Semantična prozodija (Louw 1993: 157) izraža odnos ali držo govorca do izrečenega in je na pragmatični strani semantično-pragmatičnega kontinuuma. V besedilu se realizira na najrazličnejše načine, saj v pragmatičnih izrazih običajne semantične vrednosti besed niso nujno relevantne. Toda, ko jo opazimo med raznolikimi načini izraza, je takoj jasno, da ima semantična prozodija vodilno vlogo pri vključevanju jezikovne enote v njeno okolje. Izraža nekaj, kar je blizu »funkciji« enote – pokaže, kako je treba razumeti njeno funkcijo. Brez nje besedni niz zgolj »pomeni« – ni uporabljen v

¹⁵ Louw sam se je zavedal, da bodo zaradi takšne nejasnosti mnogi semantično prozodijo razumeli kot obliko konotacije, v polariziranih kategorijah pozitivnega in negativnega (Stubbs 1995b; Partington 2004b; Dilts in Newman 2006 itd.). Vendar pa je, kot jo skuša ponovno in natančneje opredeliti Philip (2009) in pred njo tudi že Hunston (2007), semantična prozodija precej več kot le vrednotenjski ali konotativni pomen. Hunston meni, da je semantično prozodijo najbolje razumeti prav v pomenu diskurzivne funkcije, ki ji ga pripisuje Sinclair, sicer pa kot »enoto pomena, nekaj, kar se upira natančnemu ubesedenju in česar zelo verjetno ne moremo definirati zgolj kot bodisi 'pozitivno' ali 'negativno'«.

realni sporazumevalni situaciji. [...] Ko smo prišli do semantične prozodije, smo najverjetneje prispeli do same meje leksikalne enote. (Sinclair 1996: 13)

Louw poda svojo definicijo semantične prozodije, pri čemer poudari, da do pojava ni mogoče dostopati z introspekcijo: »[s]emantično prozodijo je najbolje razumeti kot kolokacijski pojav, ki ga ne moremo preučevati na podlagi intuitivno, temveč računalniško pridobljenih gradiv iz velikih elektronskih korpusov besedil« (2000a: 48). Vloga semantične prozodije je v tem, da poveže leksikalno izražene pomene s kontekstom situacije tako, da postanejo neločljivi od konkretne ubešeditve (ang. *phrasing*) in da se razširijo po celotni enoti (razširjenega) pomena, zaradi česar je Sinclair pojav pravzaprav sploh poimenoval »prozodija« (Sinclair 2004: 117, v Philip 2009: 5). Druge ravni pomen-ske enote, tj. kolokacije, koligacije in semantična preferenca, naj bi bile opcijske (Sinclair 1999, 2004). Sintezo različnih interpretacij prozodije je opravila Philip (2009), ki je dogradila koncept »funkcionalno zaključne« (razširjene) enote pomena na teoretskih izhodiščih zlasti Sinclairja, Louwa, Stubbsa in Tognini-Bonelli. Izvorno štiridelna enota pomena (Sinclair 1996) dobi tako še peti element (asociacijo)¹⁶ in vsebuje skupaj: kolokacijo, koligacijo, semantično preferenco, asociacijo in prozodijo. To, kar določa semantično prozodijo, je pravzaprav kumulativni učinek vseh ostalih komponent pomena, namreč funkcija pomena v sporazumevalni situaciji (za prevodoslovni pogled na enoto pomena oz. prevoda gl. tudi Tognini-Bonelli (2001: 135) ter Dam-Jensen in Zethsen (2007)). Skoraj vsi avtorji pripisujejo prozodiji vrednotenjsko funkcijo in implicitnost; dejanska jezikovna raba jo implicira, vendar le redko neposredno izrazi (Sinclair 1994). Izmuzljivost oz. nestalnost prozodije je vzrok, da jo je na primer Whitsitt (2005) označil za plod domišljije korpusnega jezikoslovca, vendar pa, prav nasprotno in kot bomo videli v nadaljevanju, korpusni podatki kažejo, da prozodije, podobno kot dejanske rabe in pomena nasploh, ni mogoče ugotavljati z introspekcijo. Če povzamemo, s posamezno leksikalno enoto povezana semantična prozodija izraža torej govorčev ali piščev osebni odnos

¹⁶ Izraz *semantic association* je uvedel Hoey (2005: 16ff.).

oziroma vrednotenjsko in emotivno držo glede posameznega konteksta ali scenarija, prav tako tudi njegovega (pričakovanega ali dejanskega) rezultata (Philip 2009: 3). Metode korpusne analize so pokazale, da je mogoče prozodijo raziskovati sistematično, z opazovanjem ponavljajočih se vzorcev (kontekstualnega) pomena. Dejstvo, da gre za pojav, ki se izgrajuje vzdolž semantično-pragmatične osi in ki je rezultat empirično ugotovljivih prvin pomenske strukture, ima med drugim daljnosežne posledice za način, na katerega oblikujemo leksikografske opise pomena. Za celovit pomenski opis v slovarju ni dovolj podati zgolj opis »denotativnega«, »referencialnega«, »kognitivnega« itd. pomena, ki je vezan na besedo kot ortografsko enoto, temveč je treba z analizo neposrednega sobesedila in po potrebi tudi širšega besedilnega okolja čim celoviteje in sporazumevalno ustrezno prikazati celoten kontekst situacije. O kritičnih pogledih na pojav pišemo v poglavju 4.5, ko se bomo podrobneje posvetili nekaterim teoretskim vidikom semantične prozodije.

3.3 Pomen semantične prozodije za področja uporabnega jezikoslovja

Če se omejimo na jezikoslovje, je semantična prozodija najbolj relevantna za leksikografijo, analizo diskurza in konverzacijsko analizo, prevodoslovje in poučevanje tujih jezikov. Seznam možnih aplikacij bi zagotovo lahko še razširili, saj gre za pomemben vidik sporazumevanja, morda prav tisti, ki predstavlja ključni most med besedno oz. glosarsko usmerjeno analizo in jezikovno rabo v konkretni sporazumevalni situaciji, diskurzu oz. besedilu. Preučevanje semantične prozodije nas pripelje do točke, ko moramo relativizirati tradicionalne meje med jezikovnim sistemom in rabo, med analizo leksike in diskurza, med besedo in besedilom, med slovarjem kot glosarjem in slovarjem kot besedilom. Poleg navedenih področij je smiselno preučevati prozodijo tudi v okviru teorije žanra in literarnih študij (npr. prozodija pri posameznih avtorjih ipd.), kjer bi to pripomoglo k interpretaciji besedila (Zethsen 2006: 291). Raziskave (npr. Zethsen 2006; Zhang 2009; Hunston 2002; Carter 1998; McKay 1980; Gabrovšek 2007a; Šorli

2012a; Jurko 2012 itd.) kažejo, da je semantična prozodija pomanjkljivo obravnavana v enojezičnih, še zlasti pa dvojezičnih slovarjih, kar pomeni, da uporabniki pravzaprav nimajo dostopa do ustreznega semantičnega profila besed. Eksplicitnost podatkov o rabi, torej pragmatičnih podatkov je ključnega pomena, saj za večino uporabniških situacij ne moremo predvideti možnosti nadaljnjih iskanj in preverjanj. Metode korpusne analize so pokazale, da je mogoče pojav raziskovati sistematično; kvantitativni podatki namreč ponujajo empirične dokaze o obstoju semantične prozodije. Za izbrani pristop k leksikalni analizi je vitalnega pomena odkritje, da so tako pomembni vidiki rabe besed, kot je njihova vrednotenjska usmerjenost, nedostopni zavestnim refleksijam o rabi. S perspektive empiričnih podatkov o kodiranju pomena pragmatika ni več zgolj filozofska in racionalistična in ne obstaja več le znotraj strogo racionalnih interpretacijskih postopkov (Skubic 2005: 106), ki so značilni za tradicionalne, predkorpusne pristope. Pragmatika, ki nas zanima v pričujočem delu, ima tako bolj kot z vrsto govornega dejanja opraviti s širše pojmovanim odnosom udeleženca komunikacije/govornega dejanja do vsebine izrečenega. Ne ukvarjamo se s tipologijo govornih dejanj, ki se uresničujejo v skladu s specifičnimi namerami govorca, temveč raziskujemo načine, na katere je pragmatični pomen kodiran v samem besedilu kot sicer implicitna, a konvencionalna komponenta, ki besedilu določa funkcijo v sporazumevanju. Če drži, kot pravi Verschueren (2000: 48), da »v jezikih obstajajo številni konvencionalizirani nosilci implicitnega pomena, ki so orodja za povezovanje eksplicitne vsebine z relevantnimi podatki o ozadju, npr. izrazi in konstrukcije, ki vsebujejo predpostavke, referenčni izrazi itd.,« je mogoče to konvencionaliziranost ugotavljati tudi za semantično prozodijo, namreč z mehanizmi vzajemne izbire (ang. *co-selection*). Prav tako je v polju pragmatične funkcije veljavna trditev, da to, da v jeziku ne moremo biti povsem eksplicitni, lahko tudi strateško izkoriščamo. Ustvarjalno izkoriščanje omejitev eksplicitnosti je torej eno od sredstev za tvorjenje pomena z jezikovno rabo (*ibid.*: 53). Zaradi možnosti vpogleda v jezikovne vzorce mnogo večjih besedilnih zbirk, kot so običajno govorni korpusi, se na tem mestu osredotočamo zgolj na besedila, ki jih je mogoče zajeti v pisni korpus.

4

LEKSIKALNI VIDIKI PRAGMATIČNEGA POMENA

Preden se posvetimo aksiološkim vidikom pomena v leksikalnem okviru, izpostavljam na tem mestu nekaj dejstev z namenom demitizirati slovar, ta družbeni artefakt (Hanks 2009a: 8), kot tradicionalno pojmovano brezprizivno avtoriteto na področju presoje o jeziku in njegovi rabi pravzaprav ne glede na to, ali gre za opisovalni ali predpisovalni pristop. Nekateri sodobni leksikografi in premišljevalci o jeziku, med njimi nedavno preminuli A. Kilgarriff (1994: 101–106), menijo, da je družbeno pričakovana popolnost slovarske informacije pravzaprav mit.¹⁷ Uveljavljena britanska leksikografa, S. Atkins in M. Rundell (2008: 37), denimo, sta mnenja, da nihče ne more zagotoviti popolne konsistentnosti nekega slovarskega besedila (in diskurza). Popoln slovar je namreč nemogoče izdelati že zato, ker obstajajo različne vizije in interpretacije takšne popolnosti, pa tudi zato, ker ni v celoti objektivno ugotovljivo, kaj in kako naj v slovarju sploh bo, četudi so potrebe njegovih ciljnih uporabnikov jasno definirane (Šorli in Grabnar 2010: 96). Ne nazadnje so avtorji in avtorice slovarjev ljudje s svojimi ideologijami. Kot meni tudi Ooi (2010: 145), ni znanstvenega okvira, v katerem bi lahko izmerili kakovost obsega ali pokritost besedišča na način, zadovoljiv za vse. Hkrati pa je naloga leksikografske stroke, da uporabnikom ponudi tisto najboljše, kar vsakokratno stanje teorije in prakse omogoča, tudi ali še posebej v dobi elektronskega medija in spremljajočih tehnoloških pridobitev. Do nekaterih zaključkov o pragmatičnih podatkih v eno- in dvojezičnem slovarju smo prišli šele po temeljiti enojezični analizi obeh jezikov, kar je omogočilo verodostojnejše vzpostavljanje medjezične »ekvivalence«.

---

¹⁷ Za angleški jezik velja še danes kot najbolj »popoln« slovarski izdelek The Oxford English Dictionary (J. Murray *et al.* 1884-1928).

v nadaljevanju tudi »primerljivosti«, med posameznimi leksikalnimi enotami v slovenščini in angleščini.

4.1 Korpusne pomenoslovne študije: načela empiričnega jezikoslovja

Preučevanje velikih besedilnih korpusov je omogočilo odkrivanje novih dejstev o jezikovni rabi ter posledično o razmerjih med rabo in jezikovnim sistemom. Tehnološki napredek v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja, predvsem korpusi in ustrezna računalniška orodja za njihovo analizo, je tako pripeljal do novih teorij in metodologij tudi v jezikoslovju (Vintar 2010; Gorjanc 2005 itd.). Jezikoslovci so odkrili mnoge do tedaj skrite povezave med obliko in pomenom, ki so spremenile pogled na nevtralnost pomena (Sinclair 1999). Z delom J. Sinclairja v 60. letih prejšnjega stoletja se je odprl povsem nov pogled na raziskovanje pomena in jezikovne rabe ali, po besedah samega Sinclairja: »jezik je videti precej drugače, ko ga pogledaš veliko naenkrat«. To, česar si do takrat ni bilo mogoče niti zamišljati, je bilo naenkrat mogoče opazovati v materialni, empirični obliki. Kot kaže tudi delo Firtha, Hallidaya in Sinclairja, temelji večina korpusnega jezikoslovja in besediloslovja na empiričnem pogledu oz. induktivni metodi, ta pa daje prednost monističnemu modelu jezika in je zasidran v empirični tradiciji (D. Hume in angleški empiristi) 18. stoletja, v kateri je mogoče utemeljiti dve osnovni načeli: prvič, podatkov, ki jih opazujemo, ni dovoljeno prirejati, in drugič, ponovljivost dogodkov je pomembna za teorijo pomena (Stubbs 2007a: 130). Pri tem gre poudariti, da je treba ohraniti jasno razliko med introspekcijo kot nezanesljivimi podatki in intuicijo, ki je pri analizi neizogibna (Rundell 2001, v Stubbs 2007a: 130). Korpusno jezikoslovje je za razliko od večine jezikoslovja v drugi polovici 20. stoletja za osnovni cilj postavilo raziskovanje tega, kar je v jeziku tipično, osrednje in pogosto, namesto tistega, kar je mogoče, obrobno ali celo posebno. Prav zaradi omenjenih dveh načel je korpusno jezikoslovje po naravi sociolingvistično, kot poudari Teubert (2005), saj preučuje dejanska besedila s statusom resničnih sporazumevalnih dejanj v diskurzu določene skupnosti. Korpusni podatki,

na primer konkordančni niz, zahtevajo veliko interpretacije, zanimajo nas pravzaprav abstraktne enote pomena (Stubbs 2007a: 131), vemo pa, da je to, kar v konkordancah kot empiričnem gradivu lahko opazujemo, zgolj raba in ne pomen sam po sebi.

4.2 Razširjena enota pomena in semantična prozodija: novofirthovska jezikoslovna in leksikografska teorija

V tem poglavju osvetlimo najprej tradicijo Johna R. Firtha in naslednikov, iz katere izhajamo pri razumevanju pomena. V nadaljevanju na kratko povzamemo ugotovitve o naravi korpusnih podatkov (§ 4.2.1) in korpusni analizi (§ 4.2.2), nato podrobneje predstavimo koncept razširjene enote pomena in njenih sestavin (§ 4.3), s posebnim poudarkom na semantični prozodiji (§ 4.3.5), kot ga je razvil John Sinclair. Nadalje razpravljamo o razmerjih med konotacijo in prozodijo (§ 4.4), negativno in pozitivno prozodijo (§ 4.4.1), besednim in frazeološkim pomenom (§ 4.4.2) ter o leksikalnem privzemanju (§ 4.4.3). Za tem podamo povzetek kritičnih pogledov na semantično prozodijo in njeno obravnavo (§ 4.5).

Delo J. Sinclairja temelji do neke mere na delu M. Hallidaya (1966, 1973, 1978, 1989, gl. Hanks 1994); še zlasti sta si bila edina v tem, da ni jasne meje med gramatiko in leksiko, verjela pa sta tudi, da je potrebno – kot predlaga Halliday – »dopolniti slovnico s formalnimi trditvami o leksikalnih razmerjih« (1966: 4). Prav tako je bil Halliday tisti, ki je razvil koncept pomenskega potenciala v nasprotju s tradicionalnim razumevanjem pomena kot objektivne pojavnosti, ki jo je mogoče opredeliti v okvirih nujnih in zadostnih pogojev, tega v leksikografiji dolgo prevladujočega aparata za definiranje in pomenski opis besed. Raje kot o tem, kaj besede pomenijo, govorimo o tem, kakšen pomenski potencial imajo. Še eno pomembno spoznanje za leksikalne študije z daljnosežnimi posledicami za leksikografijo je bilo, da »[. . .] leksikalna enota (ang. *lexical item*) ni nujno na eni od dveh osi [paradigmatski ali sintagmatski] prekrivna z isto ali katerokoli enoto, ki jo lahko identificiramo in opišemo v slovnici« (Halliday 1966: 7–8), in se lahko »[. . .] slovnični kompleksnosti

izognemo tako, da pripoznamo kot leksikalno enoto *let in for* (he let me *in* the other day *for* a lot of extra work), ne da bi pričakovali, da bo imela hkrati kakršenkoli slovnčni status«. To pa seveda ne pomeni, da je neprekrivnost (ang. *non-coextensiveness*) med gradniki slovnice in leksike norma, temveč le, da je za posamezne primere koristno imeti opisni model jezika, ki takšno neprekrivnost dopušča« (*ibid.*). Nadalje, Hallidayev pogled (2007: 26) na definicije in razlage, ki bi jih morali ponujati slovarji, se zelo jasno odraža v definicijskem slogu projekta COBUILD¹⁸ (gl. § 4.2.1). Osnovna predpostavka je, da slovarske definicije ponujajo opis oz. razlago pomena, ki »ne vsebuje nujno celovitega oz. izčrpnega opisa pojma« (*ibid.*), vendar obenem temelji na dejanski jezikovni rabi.

4.2.1 Korpusni podatki

Computer-based concordances, supported by statistical analysis, now make it possible to enter hitherto inaccessible regions of the language which defy the most accurate memory and the finest power of discrimination. (Burrows 1987: 2–3)

Čeprav ne obstaja ena sama ustrezna definicija elektronskega besedilnega korpusa, se korpusni jezikoslovci strinjajo, da ima vsak korpus vsaj naslednje lastnosti: računalniška berljivost, avtentičnost (pisnih in govornih) besedil, vzorčenost in reprezentativnost. Glede tega, kaj je reprezentativnost, sicer še ni popolnega soglasja. Ena najbolj poudarjenih prednosti korpusnega pristopa v nasprotju z »introspektivnim« je, da omogoča pridobivanje dokazov o dejanski jezikovni rabi. Vedno so obstajali tudi aktivni kritiki korpusne metode, ki so večinoma opozarjali na potrebo po združevanju introspektivne oz. eksperimentalne analize in korpusnih študij. Ob pripoznanju, da ima korpusna metoda tudi svoje pomanjkljivosti oz. da lahko s tem pristopom preučujemo jezik le s povsem določenega vidika, ter poudarku, da želimo vseskozi razlikovati med pomenom in razumevanjem pomena, smo korpusnemu pristopu zavezani že zato, ker je naša osrednja tematika, **semantična prozodija**, neločljivo povezana s korpusnimi metodami preučevanja

¹⁸ Collins COBUILD English Dictionary (COBUILD). URL: <<http://www.collinsdictionary.com/>>.

pomena. Nekateri kritiki so problematizirali tako korpusne metode na splošno (Widdowson 2000; za podrobnejšo razpravo gl. tudi McEnery in Wilson 2001) kot tudi trditev, da je semantično prozodijo mogoče opazovati le v postopku korpusne analize (npr. Stewart 2010), čeprav je večina avtorjev, ki so jo preučevali, delila mnenje, da je bilo mogoče pojav zares identificirati šele s prihodom korpusnega jezikoslovja (Bublitz 1996: 9; Louw 1993: 159; Hunston 2002: 142; Tognini-Bonelli 2004: 20; Baker *et al.* 2006: 58; Berber-Sardinha 2000: 93 – povzeto po Stewart 2010: 80). Še en vidik korpusne metode, ki ga v kontekstu prozodije kot problematičnega izpostavi Stewart (2010: 81), je narava tega, kar nam korpusno gradivo dejansko »pokaže«; opazovalec mora namreč »opazovano«, torej ožje in širše besedilno okolje jedrne besede ali besedne zveze, najprej interpretirati in tako ugotoviti določeno prozodijo ali dejstvo, da je ni mogoče identificirati. To ne drži zgolj za pragmatični pomen, udejanjen s prozodijo, temveč za vse vrste pomena, ki jih razberemo iz leksikalne analize. Ključni nesporazum je v prepričanju, da gre zgolj za vrsto konotacije, ki jo je mogoče pripisati besedi na osnovi njene semantične preference, ter hkrati in posledično razumevanje prozodije kot zgolj bodisi pozitivne ali negativne. Toda analiza konkordančnega niza omogoča identifikacijo tipičnih pomensko-skladenjskih vzorcev ne le v neposrednem, temveč tudi v širšem besedilnem okolju iztočnice, kjer je mogoče prepoznati subtilne, na prvi pogled manj opazne, vendar ključne prvine njenega razširjenega pomena. Ključna ugotovitev avtorja projekta COBUILD in iz njega izhajajočega slovarja *Collins COBUILD English Dictionary* (¹1987, ²1995), v kasnejših izdajah poimenovanega *Collins COBUILD Advanced Learner's English Dictionary* (npr. Sinclair ⁴2003), je bila, da je vsaka sprememba v pomenu neposredno povezana s spremembo v obliki, kar lahko ugotavljamo prav na podlagi identifikacije tipičnih oz. ponavljajočih se pomensko-skladenjskih vzorcev. Od nastanka tega prvega pravega enojezičnega korpusnega slovarja leta 1987 se je raba elektronskih korpusov razširila na slovaropisje, uporaba korpusnih podatkov pri izgradnji slovarjev pa je postopoma postala pravilo.

4.2.2 Korpusna analiza

Kot navaja Teubert (1999: 108), temelji korpusna analiza na treh postopkih:

(proceduralni) identifikaciji jezikovnih podatkov v korpusu na podlagi kategorij, korelaciji podatkov s pomočjo statističnih metod in (intelektualni) interpretaciji rezultatov. Prva dva postopka je mogoče v večji meri avtomatizirati, tretji pa predstavlja namernost (*ibid.*: 113), kar je tisto, česar računalniško jezikoslovje, ki jezik razume proceduralno, ne zmore. Ključni elementi korpusne analize so sezname besed, konkordančni sezname, korpusni vzorci ter večbesedne leksikalne enote. Sezname besed so temeljni in izhodiščni podatki v leksikografskem postopku na makrostrukturni ravni, dragoceni kot spodbuda za leksikološke študije, na primer s primerjavo seznamov besed s seznamom besed iz starejšega korpusa ali obstoječega slovarja za ugotavljanje, kaj je v jeziku novega (Gorjanc 2005). Osrednje podatke za leksikalno analizo na mikrostrukturni ravni pridobimo iz konkordanc, torej izpisa jedrne besede oz. besedne zveze z njenim ožjim (in po potrebi tudi širšim) besedilnim okoljem. Statistične vrednosti nam dajo okvirne podatke o t. i. sopojavnicah oz. kolokatorjih, nato pa z jezikoslovno analizo iz tovrstnih podatkov izberemo za nas najbolj relevantne (Gorjanc in Fišer 2010: 24). Konkordanca je delček »govorice« (fr. *parole*), v katerem lahko opazujemo posamezen primer sintagmatskih odnosov, torej odnosov *in praesentia* (Saussure 1916: 171), prav tako pa nam konkordance omogočajo opazovanje ponavljajočih se vzorcev na paradigmatski ravni, torej potencialnih odnosov *in absentia* (*ibid.*), ki imajo sicer psihološko realnost (Stubbs 2001b: 149–172), a so zunaj konkordančnega niza praktično povsem virtualni. Konkordance omogočajo torej opazovanje leksikalno-gramaticalnih sopojavljanj tako na horizontalni kot na vertikalni osi, slednji zlasti, če konkordance razvrstimo abecedno po levi ali desni. Najbolj opazni korpusni vzorci, ki jih razkrivajo konkordance, zadevajo razpon in prisotnost frazeologije v jeziku, ki je govorcem vse prej kot očitna (Stubbs 2001b). Prav ta osrednja metodološka pridobitev korpusnega jezikoslovja je omogočila raziskovanje širših skladenjskih, s tem pa tudi pomenskih vzorcev. Prednost te metodologije v primerjavi s tradicionalnimi je tudi v tem, da je mogoče odkritja (empirično) potrjevati s ponavljanjem analiz na javno dostopnih zbirkah podatkov (*ibid.*).

4.3 Razširjena enota pomena

V nadaljevanju predstavimo shematsko razgradnjo razširjene enote pomena, kot jo koncipira Sinclair (1996).¹⁹ Da bi lažje razumeli razsežnosti kontekstualnega ali družljivostnega (gl. Golden 1996: 2010) pomena, je znotraj tako zasnovanega modela pomembno vsaj shematsko ločiti med leksikalnim in funkcijskim pomenom, kar pomeni načelno ločnico med kolokacijo, koligacijo in semantično preferenco na eni ter tistimi komponentami, ki opredeljujejo funkcijo pomena, torej semantično prozodijo na drugi strani.

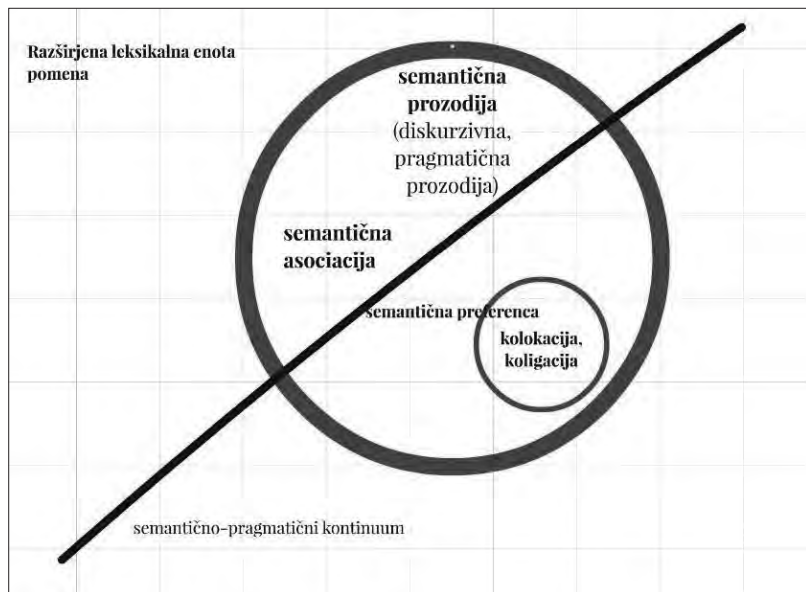
Razširjeno enoto pomena lahko opazujemo na dveh, med seboj prepletenih ravneh. Eno je razširjenost, ki izhaja iz samih sestavin posamezne leksikalne enote, na način da začnemo pri raziskovanju frazeološkega jedra, denimo *srž problema*, nato pa s postopnim oddaljevanjem za dve, tri, štiri in več mest levo in desno od jedra ugotavljamo pomenske vzorce, ki so odvisni od tako razširjenega frazeološkega okolja. Vzorci, ki se izkazujejo na (razširjeni) leksikalni ravni, pomenijo razširitev pomenske enote na abstraktnih ravneh semantične asociacije in prozodije. Medtem ko v tej knjigi obravnavamo vrednotenje zgolj kot se ta izraža na ravni razširjenega pomena (besedilni opis), pa uvrščamo tiste leksikalne enote, ki izkazujejo inherentni potencial za vrednotenje (in ki jih denimo Partington *et al.* 2013 razumejo kot eno od možnih realizacij prozodije) (leksikalni opis), na področje konotativnega pomena. Tako nas manj zanimajo leksikalne enote tipa *čudovit*, *izjemen*, *problematičen*, *grozodejstvo* itd., kot tiste, ki niso inherentno vrednotenjsko naravnane. Ob tem se zavedamo, da brez pregleda širšega konteksta tudi vrednotenje pri prvi skupini ni povsem enoznačno.

4.3.1 Kolokacija

Uvod v pojem kolokacij smo podali že v poglavju 3.1.2. V nadaljevanju bomo povzeli osnovne pristope k preučevanju kolokacij, ne da bi se posvetili podrobni analizi posameznih usmeritev. Običajno ločujemo

---

¹⁹ O prevodoslovnem pogledu na enoto pomena oz. prevoda pišeta npr. tudi Zethsen (2006) in Tognini-Bonelli (2001: 135).

Slika 2: Razširjena enota pomena (Sinclair 1996, nadgrajeno po Philip 2009)

med teorijami kolokacij, ki so pogojene s korpusno analizo, in tistimi, ki izhajajo iz jezikovnosistemskega pogleda; slednji, imenovan tudi »kontinentalni« pogled (Williams 2003), je imel domicil zlasti v nemškem okolju (Svensén 2009: 160), zanj pa je v večji meri značilna semantična usmerjenost (gl. npr. Benson *et al.* 1986; Mel'čuk 1998; González-Rey 2002; Grossman in Tutin 2003), saj predpostavlja določena pomenska razmerja med sestavinami kolokacije. V britanski tradiciji, kjer je prevladal korpusno-statistični pristop (Sinclair 1991, 2004; Kjellmer 1994; Stubbs 2001b, 2007b *itd.*), so nasledniki Firtha, med njimi McIntosh, Halliday in Sinclair, v nasprotju s strukturalističnimi pristopi, ki so temeljili na (ne)razstavljenosti, analizi pomenskih značilnosti in skladenjskih razmerij med leksikalnimi elementi, preučevali besedno povezovalnost oz. distribucijo besed na osnovi pogostosti oz. »kontekstualiziranosti« ter kohezije, ki jo ta ustvarja v realnih besedilih, kjer so ugotavljali pogostejše pojavljanje nekaterih besed z enimi kot z drugimi (kolokabilnost). Ker so kolokacije leksikalne realizacije, torej besedne oblike, jih je mogoče

neposredno opazovati v besedilu, obenem pa tudi ugotavljati verjetnost njihovega pojavljanja (Stubbs 2001a: 449). Izhodišče analize je ključna beseda ali jedro (ang. *node*),²⁰ katere besedilno okolico opazujemo, tipično v razponu do pet besed levo in desno od ključne besede (ang. *collocational span*), za raziskovanje pragmatičnih komponent pomena pa pogosto tudi širšega besedilnega okolja. Bistveno za korpusni pristop je spoznanje o subtilnosti razmerja med pomenom in obliko, saj različni pomeni iztočnice pogosto ustrezajo samo izbranim besednim kombinacijam. Dokazi o besedni povezovalnosti so postavili pod vprašaj introspekcijo rojenih govorcev in pokazali, da se večina naravnega jezika pojavlja v vsaj deloma vnaprej oblikovanih enotah jezika, ki jih določajo enkratne izbire, čeprav se na prvi pogled zdi, da jih je mogoče razstaviti na posamezne elemente (Sinclair 1991: 110).²¹ Še tretji, najnovejši pristop k preučevanju frazemov in kolokacij (npr. Feilke 1996, v Siepmann 2005: 141) bi lahko imenovali »pragmatični«; temelji namreč na ugotovitvah, da so strukturne nepravilnosti in nekompozicionalnost teh enot – diahrono in funkcijsko – podrejene pragmatičnim regularnostim, ki določajo razmerja med situacijskim kontekstom in jezikovno obliko (Siepmann 2005: 411). Prelom v leksikografski praksi je pomenila ugotovitev, da so kolokacije v korpusnih analizah izpostavljene zveze, ki se v jeziku pojavljajo najpogosteje, obenem pa navadno v slovarjih niso predstavljene kot težavne z vidika učenja ali prevajanja. Kolokacije, tipične predvidljive besedne kombinacije, se pojavljajo v različnih predvidenih slovničnih vzorcih, v katerih se, kot meni Moon (1998: 26), besede ne združujejo naključno, temveč je to združevanje motivirano glede na to, kaj je realno. Sem bi zato spadale tudi besedne sopojavitve, ki nastanejo zaradi pomenske bližine med posameznimi elementi (npr. *dark* in *night*, Firth 1957: 196). Kolokacije naj bi bile sicer površinski, leksikalni

²⁰ Izraz »jedro« v tem besedilu uporabljamo torej izključno za pojmovanje besede ali zveze, ki jo preučujemo v jedru konkordančnega niza, vlogo skladenjskega razmerja in pomenske jedrnosti, ki jo izpostavlja npr. Hausmann (1989), pa pri tem puščamo ob strani.

²¹ Po Philip (2003: 87) naj bi bila kolokacija najosnovnejša raven besednega sopojavljanja oz. v svoji najpreprostejši obliki pogosto besedno sopojavljanje v postopkih tvorbe zloženek (ang. *compounds*) in drugih frazeoloških enot.

odraz različnih vrst pojavov in jih lahko v grobem razdelimo v tri skupine (Moon 1998: 27):

- 1) **semantične kolokacije**: te označujejo semantično polje in odražajo sopojavljanje referentov v svetu, lahko pomagajo pri identifikaciji različnih pomenov večpomenskih besed (*kisla juha, kisla repa, kisló mleko; kisel dež; kisel obraz*);
- 2) semantično in leksikogramatično omejene kolokacije zahtevajo kolokator iz določene slovnične ali semantične kategorije (*soočiti se z resnico/problemom/novico; kdo (človek) pije kaj (pivo, kavo, mleko)*) – t. i. **omejene kolokacije**;
- 3) **skladenjske kolokacije** (koligacije, gl. § 4.3.2) nastajajo tam, kjer glagol, pridevnik ali samostalnik zahteva neko dopolnilo, naj bo to predlog, členek ipd. Takšne kombinacije so bližje nefrazeološkemu jeziku, so slovnično pravilne, pogoste, vendar ne izkazujejo celostnosti in neodvisnosti pomena, ki je tipična za FE (*to be, had been, alan – of itd.*).

V vsakem primeru, tudi če je semantično motivirana, pa pogojuje leksikalna izbira raznolike kolokacijske in skladenjske omejitve in izbira sobesedila ni nikoli povsem prosta (*ibid.*: 28). H kolokacijam lahko sicer pristopamo še s pedagoškega (npr. McCarthy in O'Dell 2005), psiholingvističnega (npr. Aitchison 2003; Hoey 2005) in kulturološkega (npr. Telija *et al.* 1998) vidika. Kolokacije naj bi bile pomensko prozorne, toda pomembno je, da je od vseh pomenov, ki bi jih kolokacija lahko zastopala in če upoštevamo različne pomene in podpomene njenih sestavin in možnih kombinacij, en sam pomen tisti, ki se realizira v dani kolokaciji (Philip 2009: 6). Tako v korpusnem kontekstu pogosto govorimo o kolokacijah tudi v primeru, ko je tradicionalno govora o prostih zvezah in kolokacijah. Namesto »proste zveze« se uporablja odprta kolokacija (ang. *open collocation*), namesto kolokacije pa omejena kolokacija (ang. *restricted collocation*) (Svensén 2009: 162). Ne glede na teoretski pristop lahko kolokacije razvrščamo še v leksikalne (semantične) kolokacije in slovnične kolokacije (Benson 1995), obe s podtipi. Slednje so tipično zveze polnopomenske oz. dominantne in funkcijske besede (v ang. npr. *fear of, mad about* itd.), ki jih v nekaterih pristopih zato označujejo kot konstrukcije (ang. *constructions*) (npr. Svensén 2009: 164). Jezikovnosistemska

analiza ožje opredeljeni kolokaciji v osnovi pripisuje dvodelnost (očitna težnja po družljivosti) in asimetričnost, saj en njen del vidi kot jedro oz. »osnovo«, drugi del pa kot jedru podrejeno (Hausmann 1989; Mel'čuk 1998; Heid 1994; Tutin in Grossman 2002 idr.). Argument je ta, da uporabnik jezika izbere najprej jedro, nato pa išče temu ustrezno podrejeno besedo, in ne obratno. Na primer pri *sprejeti odločitev* se govorec vpraša o tem, kateri glagol naj uporabi z *odločitev*, ne pa, kateri samostalnik naj uporabi s *sprejeti*. V kolokaciji tako prepoznavamo **osnovo** (ang. *base, head*), ki je praviloma avtosemantična, in **kolikator** (ang. *collocator*), ki je sinsemantičen (npr. *zbuditi sumničavost, dati obljubo* itd.) (Svensén 2009: 161) in ne vpliva bistveno na pomen osnove. Zlasti o upravičenosti dvodelnosti so se v svojih študijah spraševali npr. Tutin (2008), Siepmann (2005) in Bartsch (2004). Siepmann (2005: 417) tako ugotavlja, da je težko zagovarjati dvodelnost, saj se veliko besednih kombinacij, zlasti tistih, katerih sestavine se ne nahajajo v neposredni bližini, ne tvori na ravni leksemov, temveč semantičnih lastnosti, kar bi moralo voditi v novo tipologijo kolokacij. Gabrovšek (2005: 172, po Benson 1985: 61) opredeli kolokacijo kot pogosto sopojavljanje zmerno trdnih in psihološko izstopajočih (ang. *salient*) naravnih besednih kombinacij, uporabljenih v pomensko prozornih, nemetaforičnih pomenih, kot jih tipično navaja slovar. Pri tem v kontekstu dvojezičnega slovarja ugotavlja, da je glavni vzrok za težavnost kolokacij pri dekodiranju prav večpomenskost kolikatorja v L1. S tem povezane so težave, ki jih gre pripisati t. i. kolokativnemu pomenu, ki nastaja kot posledica t. i. semantičnega prilagajanja (ang. *semantic tailoring*, Allerton 1984), to pa nas pripelje do zaključka, da kolokativni pomen vendarle ni semantično prozoren oz. da je pomen nekaterih kolikatorjev kontekstualno povsem omejen (*kisel obraz* itd.). O »regularnih« kolokacijah govorimo takrat, ko je mogoče določati pomenske in skladijske lastnosti osnove, pri čemer je eden od kriterijev, ki določa kolokacije, lahko tudi težavnost pri prenosu vsebine v tuji jezik. Razumevanje in tipologija kolokacij sta torej precej heterogena, v grobem pa obstajata dva pogleda:

- 1) V najširšem pomenu je kolokacija pravzaprav vse, kar se giblje vzdolž spektra sicer različnih stopenj leksikaliziranosti, od relativno semantično prozornih »odprtih kolokacij« do najbolj idiomatskih frazeoloških enot oz. frazemov in stalnih zvez. *Zveza kruh in maslo*, ki naj ne bi

bila frazeološka (v ožjem smislu), potrjuje, da kriteriji kompozicionalnosti določajo predvsem frazeološkost (v širšem smislu), ne pa tudi idiomatičnost posamezne leksikalne enote.

- 2) V zožani perspektivi je kolokacija semantično razmeroma prozorna zveza, ki jo protipostavljamo »prostim kombinacijam«, saj razen v zelo omejenem obsegu ne dovoljuje paradigmatških menjav svojih sestavin, vendar je ne štejemo med idiomatske enote. V tem primeru ohranjamo kategorijo »prostih zvez«, običajno pa kolokacije ločimo tudi od frazeologije.

Za potrebe te knjige bomo izhajali iz širšega razumevanja kolokacije in kolokativnega pomena, saj ju razumemo v širšem kontekstu frazeologije, tako kot jo definira korpusno jezikoslovje v tradiciji J. Sinclairja (§ 4.2).

4.3.2 Koligacija

For current purposes, I suggest that colligation can be defined as: 1. the grammatical company a word or word sequence keeps (or avoids keeping) either within its own group or at a higher rank; 2. the grammatical functions preferred or avoided by the group in which the word or word sequence participates; 3. the place in a sequence that a word or word sequence prefers (or avoids). (Hoey 2005: 43)

Prozodija se vsaj tako pogosto kot s kolokacijami uresničuje v koligacijskih vzorcih (Sinclair 1991, 1996; Louw 1993; Philip 2009 itd.). V postopku njenega prepoznavanja na ravni skladenjskih realizacij sta zato na prvem mestu identifikacija kolokacijskega profila (leksikalne realizacije) in koligacijskih preferenc (leksikogramatične realizacije). Korpusne študije različnih vidikov kolokacije so nekoliko zasenčile preučevanje koligacij. Tudi izraz **koligacija**, ne le kolokacija, pripisujemo Firthu (1957: 13), uporabil pa ga je za označevanje slovnične družljivosti besede.²² V koligacijah prepoznavamo tendence nekaterih leksikalnih enot, da redno vstopajo v izbrane slovnične vzorce ali pa se jim tipično izogibajo; gre za pojav, ki ga navadno vidimo kot razmerje, ki povezuje leksiko in slovnico. Kolokacijo in tudi koligacijo razumemo predvsem kot formalnoverjetnostni pojav, manj pa kot izraz za opis jezika, ki ga uravnavajo pravila, npr. katerim

²² »/.../ the grammatical company a word keeps«.

glagolom sledi nedoločnik ali vsebinski odvisnik. Med najpogostejšimi in najbolj tipičnimi koligacijskimi kategorijami, ki določajo skladske vzorce, so na primer: oseba, število, slovnični čas, naklon, (ne)prehodnost, povratnost, atributivna oz. povedna raba, nikalnost, trpna oz. tvorna oblika, pozicija v stavku, nekateri prislovi (pogostost, stopnja, način), predlogi, pa tudi pojavljanje v premem govoru, tipih govornih dejanj, funkciji teme oz. реме itd.

4.3.3 Semantična preferenca

Semantična preferenca je abstrahirana pomenska pripadnost kolokatorjev, s katerimi se beseda oz. leksikalna enota v besedilih najraje družijo in ki jim lahko zato pripišemo določen semantični tip. Takšni kolokatorji lahko evocirajo tudi sekundarne pomene, na primer vrednotenjske in asociativne. Semantično preferenco je mogoče še vedno prepoznavati v okviru besednega, dekontekstualiziranega pomena, zato Hoey (2005: 23) poudari potrebo po jasni razmejitvi med semantično preferenco in prozodijo, kot jo je predvidel že Sinclair. Več o tem v poglavju 4.5.2.

4.3.4 Semantična asociacija

Izraz asociacija je uvedel Hoey (2005: 16 id., 22), in sicer ga je mogoče ponekod razumeti kot nadomestni izraz za semantično preferenco, drugje pa tudi za prozodijo, zato kaže sklepati, da avtor koncepta združuje. Po Philip (2009: 4), ki namesto združevanja predlaga asociacijo kot dodatno, vmesno kategorijo (med preferenco in prozodijo), pa se asociacija od semantične preference razlikuje v tem, da je povezana s sekundarnim pomenom, zlasti vrednotenjem in konotacijo, od prozodije pa v tem, da ne opisuje funkcije pomena.

4.3.5 Semantična prozodija

Ker se želimo izogniti zmedi, ki je nastala tudi zaradi terminoloških zagat pri opredeljevanju določujočih lastnosti semantične prozodije, dosledno razlikujemo med semantično preferenco (gl. § 4.3.3), asociacijo (gl. § 4.3.4) in prozodijo, čeprav so včasih vse tri vsaj delno prekrivne. Pojave, ki so jih različni avtorji preučevali v okviru semantične prozodije, je smiselno obravnavati v dveh skupinah, vendar ni popolnega konsenza o

tem, kaj sodi v eno in kaj v drugo. Pri pojavu, ki ga na tem mestu razumemo kot prozodijo, gre za vidike pomena, ki jih določamo na podlagi kompleksne besedilne analize (gl. zlasti Louw 2018) in ki presegajo zgolj ugotavljanje semantične preference in semantične asociacije. Slednja je tesno povezana s semantično preferenco oz. s pojavljanjem jedra z besedami, ki imajo skupne semantične značilnosti, torej pripadajo istim semantičnim poljem, semantična prozodija pa je, kot že rečeno, v enaki meri odvisna od kolokacij in koligacij. Postopek ugotavljanja semantične prozodije je zahteven tudi zato, ker ni mogoče v celoti vnaprej predvideti, v kakšni obliki in na kateri ravni, če sploh, bo prozodične lastnosti mogoče identificirati in opredeliti. Bolj kot za leksikalno-semantične lastnosti same po sebi, gre pri prozodiji za opazovanje vzorcev in udeležencev v komunikacijskem procesu (Philip 2009: 2, shema po Firth 1957: 182):

- A. *pomembne značilnosti udeležencev: osebe, osebnosti (i) jezikovna dejanja (ii) nejezikovna dejanja;*
- B. *pomembni predmeti;*
- C. *učinki jezikovnega dejanja.*

Sistematična leksikografska analiza večjega števila gesel potrjuje, da je prozodija poseben funkcijski pomen, ki ga ni mogoče zvesti zgolj na ožje kolokacijsko okolje obravnavane besede povprečno v razponu ene do treh besed. V najpreprostejši obliki je mogoče semantično prozodijo opazovati na kolokacijski ravni, pogosto pa gre za realizacijo na širših segmentih besedila, ki presegajo zgolj neposredno kolokacijsko okolje (kot v ang. denimo *par for the course*, Channell 1999: 47–50, v Partington *et al.* 2013: 58) in celo stavčne meje.

- *George Bush is talking again and I don't have a clue what he's saying. It's not that he's mangling his syntax. That's par for the course. (SiBol 05).*

Kot bomo videli v nadaljevanju, je razpon elementov, ki sodelujejo pri izgradnji vrednotenjskega pomena v obliki prozodije, precej širok in kompleksen. Proces sam ni omejen bodisi na prvine, ki so same po sebi vrednotenjsko naravnane, ali one, ki takšno naravnost pokažejo šele v kontekstu. Zagovarjamo stališče, da je za razvoj semantične prozodije

bolj kot tip leksike ključna pragmatična funkcija, ki jo tvorec besedila oz. glas tistega, ki vrednoti, »podeli« določeni leksikalni enoti (gl. tudi § 5.1). Iz zgoraj vzpostavljene distinkcije izhajajo še druge: za semantične asociacije je značilna polariziranost, za prozodijo pa modalnost; asociacija je po svoji naravi psihološka, prozodija pa je trdno zasidrana v vsakokratni sporazumevalni interakciji; medtem ko je asociacijo načeloma mogoče ločiti od konteksta, pri čemer ima prednost osrednji, besedni pomen, prozodija pomen konkretnih izrazov oz. ubeseditev povezuje s kontekstom situacije in je zato neločljiva od konteksta. Njen lokus je torej v tekstualnem, ne leksikalnem pomenu; ta pragmatični pomen se razteza čez celotno enoto pomena in ga ne moremo deducirati zgolj na osnovi jedrne besede ali izraza. S tem, ko prenese besedne pomenske asociacije nazaj v konkretno jezikovno situacijo, je semantična prozodija po naravi neizogibno pragmatična: ***kje, kdaj, zakaj in komu nekaj pomeni, to kar pomeni*** (Philip 2009: 4). Spodaj povzemamo ključne razlike med opisanimi vidiki pomena, ki so jih prevladujoče obravnavali pod izrazom semantična prozodija, tu pa so razdeljeni v dve kategoriji:

Preglednica 1: Primerjava semantične asociacije in prozodije (po Philip 2009)

Semantična asociacija/konotacija	Semantična prozodija
Abstrahirana iz semantične preference	Abstrahirana iz različnih kontekstualnih lastnosti
Izraža emotivna razpoloženja in držo govorca	Funkcijska
Polarizirana	Modalna
Besedilno neodvisna	Vezana na besedilo
Vezana na osrednji pomen	Deleksikalni, periferni pomen
Besedni pomen	Frazeološki pomen
Kontekstualno neodvisna	Sestavni del konteksta situacije
Spremenljiva in individualizirana	Sestavni del frazeologije
Opcijska	Obvezna

Razmerja med opisanimi elementi razširjene enote pomena povzema Philip (2009: 4) takole:

Tako konkretne realizacije kolokacij in koligacij določajo, kateri pomen leksikalne enote je mišljen: kaj pomeni. Leksikalna preferenca, ki se kaže v odnosu pomenske enote do posameznih leksi-

kalnih/semantičnih nizov, ter semantične asociacije, ki jih ti morda priklicujejo, obarvajo izbrani pomen z odenki govorčeve drže in vrednotenja: kako to, kar pomeni, pomeni in glede na kaj. S tem, ko prenese besedne pomenske asociacije nazaj v konkretno jezikovno situacijo, je semantična prozodija po naravi neizogibno pragmatična: *kje, kdaj, zakaj in komu* nekaj pomeni, to, kar pomeni.

Kot ugotavlja avtorica, je večina preučevalcev po Sinclairju in Lowu bolj kot o prozodiji pravzaprav govorila o semantični asociaciji, ki jo lahko umestimo v polje konotativnega (gl. § 4.5.2). Prozodijo so prepoznavali v sopojavljanju jedra in kolokatorjev/članov posameznega semantičnega niza (Hunston 1995: 137), Partington (2004: 149) jo je opredelil kot podkategorijo semantične preference, ki jo »tako oblikujejo kot izražajo njene semantične preference« (Morley in Partington 2009: 142). Še zlasti Partington je poudarjal njen vrednotenjski pomen (Partington 2004: 131; Morley in Partington 2009) in jo označil kot vidik »ekspresivne konotacije« (Partington 1998: 66); podobno tudi Whitsitt (2005: 285), ki meni, da gre preprosto za »konotacijo, ki se razširi na več besed«. ²³ V nadaljevanju bomo navedene definicije razumeli kot asociacijo, prozodijo pa obravnavali kot samostojno kategorijo funkcije pomena. Philip (2009: 6) ugotavlja, da igra prozodija vlogo predvsem pri tvorbi t. i. perifernih ali kontekstualno pogojenih pomenov (ang. *non-salient meanings*). T. i. osrednji ali izstopajoči pomeni (ang. *salient meanings*) so »kodirani pomeni, hitro dostopni zaradi svoje konvencionalnosti, pogostosti, prepoznavnosti ali prototipičnosti« (Giora 2003: 10), povezani pa so z besedami kot ortografskimi enotami. Nasprotno pa so periferni in »podoznačeni« (ang. *underspecified*) pomeni intuiciji tipično nedostopni, določata jih namreč kontekst in raba.

4.4 Razmerja med konotacijo in semantično prozodijo

Pogled, ki izenačuje semantično prozodijo in vrednotenjsko konotacijo

²³ Povzeto po Philip 2009.

(ang. *evaluative connotation*) ali jo v najboljšem primeru opredeljuje kot podkategorijo konotacije (Stewart 2010: 27), je precej razširjen (Berber-Sardinha 2000: 93; Partington 1998: 67, 2004b: 131; Hunston 2002: 142; Stubbs 2001b: 106 itd.). Razlog za to bi lahko iskali v dejstvu, da so ti avtorji preprosto posvečali več pozornosti drugim vidikom semantične prozodije in se niso pretirano ukvarjali z vzpostavljanjem jasne ločnice med konotacijo in funkcijskim pomenom, kot sta ga izvorno razumela Sinclair in Louw. Konotacija je locirana v mentalnem leksikonu govorca in ni konvencionalizirana na način kot prozodija, ki je neločljivo povezana s konkretnim kontekstom situacije. Medtem ko je prozodija odvisna predvsem od razmerja med enoto in njenim tipičnim leksikalnim okoljem, se konotacija navezuje predvsem na razmerja med besedo (manj pogosto leksikalno enoto) in govorcem/poslušalcem. Prav to dejstvo potrjuje, da imamo opraviti z različnima ravnema pomena. Soavtor koncepta, Louw, je obžaloval, da je s svojim zgodnjim opisom prispeval k širjenju prepričanja, da je prozodija oblika konotacije, ki je primarno povezana s pozitivnim oz., pogosteje, negativnim vrednotenjem (Stubbs 1995a; Louw 2000a; Dilts in Newman 2006; Hunston 2007 itd.). Tudi Partington definira semantično prozodijo kot neke vrste konotativni pomen. Druge študije (npr. Philip 2009: 4) kažejo, da je smiselno ločevati med sekundarnimi pomeni, kot je konotacija in mentalno kodirani vrednotenjski pomen, ter prozodijo, ki je ni mogoče ugotavljati na osnovi inherentnih lastnosti oz. inherentne pomenske vrednosti (*ibid.*). Seveda prihaja do delnega prekrivanja, saj sta vrednotenjski vidik in stališče govorca pomembna tako za konotacijo kot prozodijo (Stewart 2010: 28–29), toda v luči povedanega privzemamo prepričanje, da prozodija ni zgolj vrsta konotativnega pomena (Sinclair 1996; Louw 2000a: 50; Hunston 2007; Philip 2009).

4.4.1 Negativna in pozitivna prozodija

Negativna prozodija se po nekaterih ugotovitvah (npr. Louw 1993; Channell 1999: 55) kaže skoraj dvakrat tako pogosta kot pozitivna. O tem, da gre tudi za odvisnost od vrste besedila oz. registra, govori že Hunston (2007: 251), ki to ponazori na primeru glagola *cause* (gl. tudi Stubbs 1995a), namreč, da je lahko v določenih tipih diskurza prozodija nevtralna ali

celo pozitivna, v drugih pa negativna. Kot kaže, gre tudi za preplet metaforičnosti in tipa diskurza, saj metaforična raba tipično pridobi negativen vrednotenjski predznak, denimo *pay ... price* in *ORCHESTRATE* (Morley in Partington 2009), podobno *plačati ... cenó* in *ORKESTRIRATI*. Tribble (2000) meni, da je semantična prozodija besede lahko tako »univerzalna« kot »lokalna«, torej ima lahko beseda globalno prozodijo v odnosu do jezika kot celote, toda lokalizirano prozodijo na specifičnem predmetnem področju ali v posameznem žanru. Partington (2004a) na primer pokaže, da se lahko pridevnik *LAVISH* v novinarskem jeziku uporablja s samostalniki, ki izražajo neodobravanje, v običajnem pogovornem jeziku pa je povsem nevtralen in v kontekstih umetniške kritike denimo celo pozitiven (Partington *et al.* 2013: 60). Stubbs namreč pred tem (2001b: 106) opazi, da se ta isti pridevnik v poročanju o kriminalnih dejanjih uporablja tipično z negativno semantično prozodijo, ki izraža pretirano zapravljenost. Kot ugotavlja Flowerdew (2011: 21), je presenetljivo, da Kjellmer (2005) postreže s podatki, ki kažejo prevlado pozitivne prozodije glede na negativno, saj je to v nasprotju z ugotovitvami večine drugih korpusnih jezikoslovcev. Kjellmer (2005) tudi pokaže, da se glagoli ne prilegajo vedno povsem bodisi pozitivni ali negativni kategoriji, in zaključuje, da je treba videti prozodijo zlasti kot verjetnostni pojav, ne kot sistemsko kategorijo v smislu bodisi njegove prisotnosti ali odsotnosti (po Flowerdew 2011: 21). V vsakem primeru pa je, kot jo skuša ponovno in natančneje opredeliti Philip (2009) in pred njo tudi že Hunston (2007), semantična prozodija precej več kot le vrednotenjski ali konotativni pomen. V slovenskem prostoru rabo pojma semantična prozodija in njegovo vlogo v leksikalnem pomenoslovju pregledno povzema Gabrovšek (2007b), ki obenem podaja razmisleke o pomanjkljivi slovarski obravnavi tega pojava in predlaga njegovo obravnavo v sklopu treh pomenskih ravni, tj. posamičnih enobesednih leksemov (konotacija), večbesednih enot (semantična prozodija) in širšega sobesedila (sintagmatski pomen). Vse tri vrste pomena zajame s krovnim izrazom »asociativni pomen«.

4.4.2 Besedni ali frazeološki pomen

Hunston (2007: 250) meni, da je mogoče vprašanje, ali je upravičeno govoriti o pomenu besed ali zgolj o pomenu sosledja konkretnih leksikalnih

in besedilnih izbir, ponazoriti s pristopom dveh ključnih avtorjev, namreč Partingtona (2004b) in Sinclairja (2004). Partington je videl semantično prozodijo zlasti kot lastnost besede, čeprav v kombinaciji s svojim okoljem, in zato kot lastnost, ki lahko na primer prispeva k razločevanju med delnimi sopomenkami. Sinclair pa, drugače, poudarja, da je beseda le jedro daljšega sosledja elementov, ki predstavlja »enoto pomena« in ki jo tipično opredeljuje tudi določena prozodija. Zanj je ta obvezna prvina enote pomena, ki je lahko v enem primeru bolj eksplicitno izražena kot v drugem. V nadaljevanju privzemamo Sinclairjevo opredelitev, po kateri gre konsistentno za diskurzivno funkcijo enote (1991: 6–9). Vse-skozi sledeč temu izhodišču bomo iz praktičnih razlogov kljub vsemu dopuščali tudi v literaturi ustaljen terminološki približek, po katerem *ima* prozodijo posamezna beseda ali izraz.

4.4.3 Leksikalno privzemanje

Teorija leksikalnega privzemanja oz. proženja²⁴ (ang. *lexical priming*) ali nova teorija besed in jezika, kot jo poimenuje njen avtor, britanski jezikoslovec M. Hoey, odkriva nekatere nove vidike medbesedne povezovalnosti, zlasti tudi povezav med dogajanci na leksikalni in besedilni ravni. Neposredna primerjava s postopki analize, ki smo jih privzeli v tej nalogi, tj. korpusno zasnovano raziskovanje razširjene enote pomena, ni mogoče, ker s teorijo leksikalnega privzemanja opisujemo posameznikovo jezikovno kompetenco, torej psihološki vidik rabe jezika in besed. Hoey meni, da poseduje vsak govorec mentalne konkordance v svojem lastnem »korpusu«, in poudarja, da je tak korpus »po definiciji neizsledljiv, neproučljiv in enkratno« (2005: 14), pri čemer je pomembno, da so besede in besedne zveze »privzete« v razmerju do govorca, ne same po sebi. Pomembno je, da so del privzemanja na podlagi preteklih stikov z ostalimi člani govorne skupnosti tako jezikovni kot vrednotni elementi. Slednji so za posameznikovo sporazumevalno sposobnost znotraj skupine

---

²⁴ D. Verdonik uporablja ta izraz po analogiji z ustaljeno rabo v psiholingvistikah (2015: 7). Sami uporabljamo tu »leksikalno privzemanje«, v prejšnjih besedilih tudi »leksikalno profiliranje«, zlasti ker je zveza skladenjsko nekoliko bolj prožna, omogoča namreč samostalniško, glagolsko in pridevniško rabo.

in v procesu socializacije pomembni vsaj toliko kot prvi (Partington *et al.* 2013: 46). Če jemljemo kot referenčni okvir jezikovni model Tuldave (1998), postane s tem središče zanimanja – namesto našega **besedila kot produkta** – znova govorčeva **kompetenca**, osnovno vprašanje, ki si ga zastavlja teorija, pa, kako govorci obvladujejo jezikovno rabo. Vendar pa obe gledišči povezuje dejstvo, da nam računalniški korpus pokaže vrsto podatkov, s katerimi se lahko jezikovni uporabnik sreča v procesu leksikalnega privzemanja, in na ta način tudi, da so določeni profili skupni večjemu delu jezikovne skupnosti (Stewart 2010: 157). Hoey poimenuje osnovne pojme nekoliko drugače, in sicer uvede izraz »semantična asociacija«²⁵ za to, kar mi poimenujemo semantična preferenca, ter »pragmatična asociacija« za to, kar je najbližje pojmu semantične prozodije, kot jo razumemo in raziskujemo v pričujočem delu. Termini so torej zgolj delno prekrivni, predvsem pa izhajajo – glede na omenjeni jezikovni model – iz nekoliko različnih raziskovalnih predpostavk.

4.5 Kritični pogled na semantično prozodijo

Kritike semantične prozodije, ki jih v strnjeni obliki povzema Stewart (2010), zadevajo nekaj osnovnih, že omenjenih vprašanj, na katera je pravzaprav v veliki meri odgovorila Philip (2009), v nadaljnjih poglavjih pa bomo skušali nanje odgovoriti tudi s perspektive leksikalno-diskurzivne analize. Vprašanja je mogoče v grobem razvrstiti v naslednje sklope:

- Vprašanje besednosti in frazeološkosti: prozodija besede ali pomen-ske enote? (§ 4.5.1)
- Razmerje med semantično prozodijo in preferenco (§ 4.5.2)
- Inferenca ali kodiranost pragmatičnega pomena (§ 4.5.3)

²⁵ Hkrati je tu nekoliko nejasnosti, saj avtor ponekod poimenuje tisto, kar sami obravnavamo kot prozodijo, semantična preferenca, drugje pa takorekoč izenači semantično preferenco in semantično asociacijo. V pričujočem delu razumemo našete pojme takole: semantična asociacija pri Hoeyju (2005) je pri nas semantična preferenca, njegova pragmatična asociacija pa je za nas semantična prozodija (Hoey uporablja izraz »semantična prozodija« drugače kot Sinclair).

- Implicitnost semantične prozodije: je prozodija bolj nedostopna zavestni refleksiji oz. introspekciji kot drugi vidiki jezika? (§ 4.5.4)
- Vloga intuicije in introspekcije: naključnost korpusnih poizvedb? (§ 4.5.5)
- Vrednotenjska funkcija in semantična prozodija (§ 4.5.6)
- Povezanost semantične prozodije in kognitivnih reakcij (§ 4.5.7)

4.5.1 Vprašanje besednosti in frazeološkosti: prozodija besede ali pomske enote?

Glede odvisnosti semantične prozodije od sobesedila ni veliko razhajanj, toda zlasti kritiki (npr. Widdowson 2004; Whitsitt 2005; Stewart 2010) pogosto razumejo prozodijo kot nekaj, kar je vezano na besedo v njeni ortografski obliki; čeprav drži, da tudi drugi avtorji prevladujoče govorijo o kolokacijskem pojavu, pa ti večinoma razumejo prozodijo kot lastnost širše frazeološke enote pomena, katere del je jedrna beseda. Sinclair tako poudarja, da je prozodija lastnost enote, ki je večja od besede ali izraza – tudi ko v povezavi s prozodijo govorimo o »besedah«, je implicirano, da govorimo o besedah v njihovem leksikogramatičnem okolju (denimo pri Partington *et al.* 2013). V nasprotju s tem nekateri, kot je razvidno iz argumentacije, dejansko pripisujejo prozodijo besedi kot taki. V Widdowson tako beremo (2004: 60, poud. M. Š.):

[...] na podlagi njihovih običajnih kolokatorjev lahko pokažemo, da **imajo** določene besede tipično **pozitivno ali negativno semantično prozodijo** [...]

in v Partington (2003: 231, poud. M. Š.):

Treba je tudi upoštevati, v kolikšni meri **nosi leksikalni element inherentno pozitivno ali negativno prozodijo**, saj imamo primere, ko imajo elementi, ki pripadajo istemu semantičnemu nizu, različne stopnje negativne prozodije.

Iz tega gledišča izhaja tudi vprašanje, ali imajo vse leksikalne enote prozodični potencial. Whitsitt (2005) in Stewart (2010) navajata kot problematične primere tipa *ALLEVIATE*, *HEAL*, kjer ima beseda nevtralen ali celo pozitiven osnovni (= semantični) pomen, v razširjeni enoti

pomena pa tipično nastopa z negativno prozodijo. Stewart (2010: 163) meni, da bi morali analizirati, kako pristopamo k analizi sobesedila glede na i) razmerje do jedra, ii) segment sobesedila, ki ga izberemo za analizo, iii) metodo, ki jo uporabimo pri »prevajanju« segmenta v semantično preferenco, in iv) način, na katerega »prevedemo« semantično preferenco v prozodijo.²⁶ Kot kaže, gre pri navedenih pomislekih za problem razumevanja razširjene enote pomena v njeni vsakokratni funkciji, ki ni vezana na besedo v osami, temveč na kontekst situacije. Tudi Partington (2004b) problematizira pripisovanje vrednotenjskega pomena posameznim besedam zgolj na podlagi kolokatorskega niza; Partington *et al.* (2013: 61) denimo navajajo primer glagola *EXACERBATE*, ki se tipično družijo s prvinami, ki izražajo negativne okoliščine, npr. *anxieties, conflicts, problems* itd., po drugi strani velja enako za glagole *ALLEVIATE, HEAL, REPAIR* itd., pri čemer je skupna vrednotenjska naravnost jedra in kolokatorja tipično pozitivna. To jasno kaže, da semantične prozodije ni mogoče pripisovati posameznim besedam, kot bomo videli niti kolokacijam, temveč zgolj sporočilno zaključenim delom besedila. Za pristop, ki mu sledimo, je razpravljanje o pomenu »besede« v tem smislu, na primer o pozitivnem »osnovnem« pomenu *ALLEVIATE*, nelegitimno. Še več, koncept pomena postaja vse bolj kompleksen, nedoločljiv in oddaljen od koncepta, kot so ga uporabljali na primer Katz (1972) in drugi. Pomen se namreč izkazuje za kategorijo, ki jo lahko precej bolj natančno opišemo z »učinki« kot s tradicionalnimi slovničnimi pojmi. Ti učinki delujejo s pomočjo večje skupine znakov (ang. *signs*) in jih ni mogoče oddvojiti od še enega pojma, tj. »funkcije« (Bloommaert 2016: 15). Že Hymes (1996: 45) je ugotavljal, da je mogoče razumeti določene učinke znakov zgolj v njihovih dejanskih kontekstih, ko poznamo njihovo funkcijo. Enak izrek oz. stavek lahko namreč uporabimo resno, ironično ali humorno, razlika med njimi pa pravzaprav ni jezikovna, temveč funkcijska. Isti znak lahko torej znotraj sporazumevalnih okolij uporabimo za različne namene in njegovi učinki bodo, kot je že jasno pokazal Goffman (1963), odvisni od tega, kako udeleženci sporazumevanja razumejo funkcijo – ta

²⁶ Stewart predlaga kot koristne kategorije, ki jih uvajata Dilts and Newman (2006) v t. i. *Appraisal model*, v kombinaciji s korpurnimi podatki.

pa je posledica zapletenih družbenih in kulturnih dejstev. Takole pravi Philip (2009: 1):

V resnici obstajajo zelo dobri jezikovni razlogi, zaradi katerih semantična prozodija ni vedno prisotna, ni vedno nujna: semantična prozodija je tisti dodani pomen, ki presega pomen, kot ga izraža, sugerira ali konotira besedna semantika; včasih pa besede same po sebi zadostujejo in takrat je semantična prozodija odveč.

Hkrati gre tudi za vprašanje terminologije, saj je semantično preferenco, sekundarne pomene, konotacijo, ne nazadnje samo prozodijo itd. mogoče definirati na različne načine, pri čemer gre lahko zgolj za terminološke razlike ali kvalitativne razlike v razumevanju. S tem namenom smo za potrebe pričujoče knjige v poglavju 4.3 natančno opredelili, kaj razumemo pod navedenimi kategorijami. Whitsitt (2005: 293) je med drugim izpostavil problematičnost »prazne oblike« (ang. *empty form*), ki naj bi jo predpostavljalo Sinclairjevo in še zlasti Louwovo razumevanje semantične prozodije, v katerem nastopajo izrazi »semantični transfer«, »pomenski tok« itd.: »[...] potek pomena ni v smeri od besedne oblike h kolokatorjem, temveč od kolokatorjev k besedni obliki« (Louw 1993). To naj bi bil enosmerni »potek«, ki ga omogoča zgolj prazna oblika, v katero se prelije neka vsebina. Da tudi Whitsitt ostaja na ravni besednega pomena *per se*, in da zato ne govorimo o istem pojavu, je mogoče sklepati iz naslednje njegove izpeljave: glagoli, kot so *ALLEVIATE*, *HEAL*, *RELIEVE*, *SOOTHE* itd., so po njegovem vsi »popolni kandidati za semantično prozodijo, saj se redno pojavljajo v družbi očitno neprijetnih besed, čeprav se zdi jasno, da na primer beseda, kot je *ALLEVIATE*, zagotovo nima neprijetnega pomena zaradi te družbe« (2005: 296–297). Podobno velja, meni avtor, za glagol *COMMIT*, ki se pogosto pojavlja z besedami *offences*, *serious crime*, *foul* itd. (v Partington 1998: 67). Ob tem navaja primer odprtega stavka »[...] *she did not commit*«, iz katerega naj ne bi bilo mogoče ugotoviti ali predvidevati niti, kaj *commit* pomeni, še manj pa na podlagi njegovih semantičnih razsežnosti, katere besede bodo sledile. Natančneje, to je mogoče predvidevati, vendar ne zato, ker bi vedeli, kaj *commit* pomeni:

[...] z veliko natančnostjo lahko predvidimo, katere vrste besed bodo

pogosto sledile besedi *commit*, toda to védenje ne izhaja iz tega, da vemo, kaj *commit* pomeni; ne moremo reči, da je razlog, zaradi katerega lahko predvidimo verjetnost, da bo *commit* sledila neprijetna beseda, v tem, da so *commit* s svojo neprijetnostjo prežele negativne besede in je zato beseda semantično negativna. (Partington 1998: 67)

Ta pogled namreč izhaja iz besede kot ortografske enote, temelji pa na predpostavki, da je semantika edini relevantni podatek za razumevanje, med besedo in njenimi kolokatorji pa naj ne bi bilo semantičnih povezav. Zakaj je treba semantično prozodijo analizirati predvsem na besedilni oz. diskurzivni ravni, nadalje pojasnjuje poglavje 4.9. V tej knjigi imamo takrat, ko je govora o posameznih »besedah«, v mislih zlasti **specifični leksikalni profil »besede«**, ki vedno tvori jedro širše pomenske enote z določeno semantično prozodijo. Ali drugače, ko govorimo o semantični prozodiji »besede«, s tem razumemo semantično prozodijo širše pomenske enote, katere jedro zastopa izbrana »beseda«.

4.5.2 Razmerje med semantično prozodijo in preferenco

Semantična preferenca, ki so jo nekateri avtorji (npr. Hoey 2005; Stubbs 2001a itd.) poimenovali tudi semantična asociacija, je tesno povezana s pojmom semantične prozodije, odnos med obema pa je bil pogosto opredeljen hierarhično, kot razmerje med skupino (preferenca) in podskupino (prozodija), gl. tudi Bednarek (2008). Kot meni Stubbs (2001a: 89–95), razlika ni vedno povsem jasna, zato je morda bolje, da to razmerje razumemo kot nekakšno simbiozo med preferenco, ki se uresničuje predvsem na besedni, prozodija pa na besedilni oz. diskurzivni ravni. Tudi Philip (2009) je v svoji analizi ugotovila, da imamo opraviti z dvema ravnema pomenske analize, pri čemer je preferenca besedno, prozodija pa funkcijsko, frazeološko in kontekstualno pogojena. Čeprav sta, kot bo razvidno pri analizi konkretnih primerov, semantična preferenca in prozodija navidez dokaj prekrivni, je načelna razlika v tem, da gre pri prozodiji običajno za nek konkreten »scenarij«, torej potek dogodkov ali soodvisnost stanj (Šorli 2012a: 103).

4.5.3 Inferenca ali kodiranost pragmatičnega pomena?

Kot izhaja iz polemike med Widdowsonom in Stubbsom (2001c), slednji

opaža, da je tam, kjer imamo opravka z dokaj institucionaliziranimi praksami ali zakoreninjenimi ideologijami, mogoče vzpostaviti pragmatični pomen, ki temelji na rednem sopojavljanju primerov konvencionaliziranih drž ali odnosov (ang. *attitudes*) v besedilu, kar pomeni, da je tudi pragmatični pomen kodiran v besedilu. Kaže, da gre pri semantični prozodiji za konvencionalizirane oblike vrednotenjskega pomena, ki ni odvisen od semantične interpretacije sestavin jezikovne oblike, niti od tradicionalne pragmatične inference, temveč je z jezikovnimi sredstvi kodiran v besedilu. Prav zato, ker te pomene določa družbena konvencija in ne njihova semantična zgradba, jih je mogoče opazovati le na velikem vzorcu besedil, v množici leksikalnih sopojavitev v velikih korpusih (Channell 1999: 40).

4.5.4 Implicitnost semantične prozodije: je prozodija bolj nedostopna zavestni refleksiji oz. introspekciji kot drugi vidiki jezika?

Stewart (2010: 125) meni, naj bi mnogi avtorji precenjevali sublimnost prozodičnega pomena. Po njegovem ni semantična prozodija nič manj dostopna zavestnemu opazovanju kot drugi jezikovni pojavi. Svojo obsežno analizo in pregled razvoja koncepta semantične prozodije zaključí s predlogom o zbiranju introspektivnih podatkov kompetentnih govorcev, ki bi jih nato primerjali s korpusnimi. Avtor predvideva, da bi tako lahko prišli do odgovorov, ali je prozodija res »skrit« pojav, saj je interpretacija korpusnih podatkov vedno v domeni le korpusnih lingvistov. Zdi se, da gre za problem na metodološki ravni – korpus je, kot že poudarjeno, zbirka intuitivnih realizacij, in kot tak mora odražati jezikovno realnost. Kako smiselno je, da podatke vračamo v vpogled splošnim govorcem, ki sicer obvladajo svoj jezik, je vprašljivo, zelo verjetno pa je, da bi tudi ti ob množici podatkov in vzorcih, ki jih izkazujejo, prišli do novih ugotovitev o jeziku. Govorci intuitivno prepoznajo tipična okolja (npr. pozitivna ali negativna), se zavedajo tipičnih rab, toda prozodija je specifična v tem, da je opazovalec niti kot rojeni govorci niti kot jezikoslovec ne more ugotavljati drugače kot s pregledom večjega števila primerov rabe – večinoma gre za precej več kot le ugotavljanje pozitivne in negativne naravnosti (intertekstualnost, diskurz). Stewart (2010: 148) trdi, da

ni nobenih dokazov, da do semantične prozodije ni mogoče dostopati zavestno oz. introspektivno. Po njegovem mnenju ne drži enoznačno, da lahko v korpusu preverimo intuitivne oz. introspektivne podatke, saj je lahko tudi obratno:

[...] če bi, kot je zaslediti v literaturi, angleški govorniki imeli besede, kot sta CAUSE in SET IN, za semantično nevtralne, ali vsaj proste neugodnih asociacij, bi bil takšen vpogled prej kot nezadosten, nezanesljiv, netočen itd. pravzaprav neprecenljiv v okviru korpusnih raziskovanj, in sicer prav zato, ker prinaša nekaj, kar korpusni podatki ne [...] [T]oda zdi se enako vzdržno trditi obratno – da noben pregled dejanskih jezikovnih podatkov ne more biti verodostojen brez introspekcije (kot seveda ni razloga, da »kognitivni podatki« ne bi mogli biti »pravo« orodje.) (Stewart 2010: 147)

Toda tudi ko/če govorec zaznava prozodijo, še vedno ne ve, kaj natanko jo konstituira, dokler analitično ne razišče koligacij in drugih sestavin razširjene enote pomena. Poudarek pri pomislekih korpusnih lingvistov po drugi plati je na tem, da prozodije **ni mogoče** analitično ugotavljati s pomočjo introspekcije (intuicija pa odigra vlogo v vsakem primeru), ne pa, da je **ni dovoljeno** tako ugotavljati. Introspekcija ni nedovoljeno orodje, temveč glede na pretekle prakse, na primer v leksikografiji, in podatke v korpusu nezadostna in ne enako zanesljiva kot korpus. Posameznik in njegova intuicija preprosto nimata vpogleda v zadostno, predvsem pa zadosti raznoliko količino podatkov, poleg tega je preplet dejavnikov, ki določajo semantično prozodijo pogosto povsem idiosinkratičen in je zato ni mogoče ugotavljati brez sistematične analize. Hkrati je samoumevno, da je kognicija prisotna v vseh fazah, ki jih navaja avtor (odločitev za iskanje, formulacija iskanja, izločanje nerelevantnega gradiva in interpretacija podatkov), vendar je pri raziskovanju prozodije v okviru korpusne analize v ospredju vidik teksta kot rezultata jezikovne dejavnosti in sporazumevalne kompetence. Toda korpusni podatki zgolj izpostavijo vzorce, ki so že asimilirani, pri čemer večina govorcev ob njihovem pregledu izkusi nekaj, kar Louw imenuje popolni (u)vid²⁷ (1993:

²⁷ Ta uvid avtor poimenuje *twenty-twenty hindsight*, kar je besedna igra z izrazom *twenty-twenty vision (eyesight)*, ki pomeni stoočtni vid (Louw 1993: 173).

173). Hkrati je razumevanje npr. ironije (gl. § 6.4) in drugih implicitnih pomenov pogojeno prav s prepoznavanjem ali védenjem o tipičnih kolo-kacijskih vzorcih kot našo vnaprejšnjo kompetenco pri razumevanju besedil (Louw 2000a).

4.5.5 Vloga intuicije in introspekcije: naključnost korpusnih poizvedb?

Stewart (2010) v svojih trditvah postavlja pod vprašaj tudi ugotovitve, da je prepoznavna prozodije neločljivo povezana s korpusno analizo velike količine podatkov. Pri tem je sklepati, da izhaja iz predpostavke, da se lotevamo posamičnih korpusnih iskanj arbitrarno in nesistematično. V primeru leksikalno-leksikografske analize, ko pomenska analiza poteka sistematično, ne da bi se ciljno osredotočala na prozodijo, pri čemer gre za izgradnjo celotnega pomenskega profila velikega števila besed, postanejo vprašljivi mnogi pomisleki in ugotovitve. Pri sistematični analizi ne gre za sosledje »intuicija – introspekcija – empirični podatki« (ibid.: 134), temveč kvečjemu za sosledje »empirični podatki – intuicija – introspekcija«:

Korpuse običajno opišemo kot zbirke besedil, lahko pa bi jih prav tako opisali kot zbirke intuicij. Kot izpostavijo McEnery, Xiao in Tono, se v korpusih »zbirajo intuicije velikega števila govorcev«. Argument korpusa kot resničnega jezika preprosto ne bi zdržal in korpusi, kot jih poznamo, ne bi obstajali. (Stewart 2010: 134)

Navedene trditve izpostavljajo nekatera dejstva, ki se zdijo aksiomatična, zato morda vendarle preveč samoumevna, da bi zdržala kot proti-argument trditvam, da je semantična prozodija pojav, ki ga pravzaprav ni mogoče preučevati zunaj obsežnega korpusa – za razliko od katerega drugega jezikovnega pojava, pri katerem je dovolj že manjši korpus ali celo introspekcija (predvsem pri izbiri kriterijev, ki bodo omogočili dovolj gradiva za analizo in zaključke). Postopki za omejevanje pridobljenih zadetkov, ki jih navaja Stewart, so v tej luči nepotrebni – v kontekstu ostalih pomenov in odtenkov je pri ročni analizi večjega števila primerov dobro razvidno, kje je mogoče identificirati prozodijo in s tem utemeljiti pomensko členitev. Na splošno kaže, da naslavlja avtorjeva argumentacija predvsem težave **v metodologiji odkrivanja semantične prozodije**, ne

v njeni pojavnosti in dejstvu, da jo je mogoče opazovati ter empirično ovrednotiti. Kot menita McEnery in Wilson (2001), pa tudi na primer Sinclair (2004: 8), se korpusni in intuitivni pristop ne izključujeta; ključ je ravno v tem, da se ustrezno dopolnjujeta.

4.5.6 Vrednotenjska funkcija in semantična prozodija

Stewart (2010) postavlja pod vprašaj tudi dve osnovni lastnosti semantične prozodije, o katerih sicer obstaja širok konsenz, namreč da je ta vedno povezana z **vrednotenjsko funkcijo** in da mora biti povezana s semantično nevtralnimi elementi. Na tem konsenzu temelji tudi pričujoča knjiga. Pri tem je treba ponovno poudariti, da lahko govorimo o vrednotenjskem pomenu prozodije na ravni enote pomena kot celote, nikakor pa ne posamezne jedrne besede ali izraza. S tem je povezana domnevno inherentna lastnost prozodije, namreč da izraža **govorčev odnos do povedanega/izrečenega**, ki jo Stewart (*ibid.*) prav tako zavrača. Tudi tu je ključno, kako definiramo »odnos oz. drža govorca/pisca«. Na vprašanje, zakaj prozodija ni vedno prisotna oz. zakaj je ni mogoče eksplicitno opisati ali celo, zakaj je ponekod ni mogoče detektirati, je odgovorila Philip (2009), ki postavlja udeležbo prozodije v odvisnost od stopnje frazeološkosti posamezne leksikalne enote (več o tem v § 4.5.1). V povezavi s tem tudi za Stewartovo prepričanje, da bi bilo treba teorijo, ki pravi, da s kršenjem konvencionalnih sopojavitev dosegamo posebne slogovne učinke, bolje raziskati, saj ni jasno, zakaj tega mehanizma ni mogoče vedno identificirati, npr. pri *utterly compelling* (kjer bi pričakovali posebne učinke), najdemo odgovor v ugotovitvi, da enote pomena razkrivajo različno potrebo po udeležbi prozodije (Phillip 2009), zlasti v odvisnosti od njihove večje ali manjše pomenske motiviranosti, pri čemer pojav ni omejen zgolj na navidez nevtralne leksikalne enote. Pomenljivo pa je, da (v prevladujoče angleški) literaturi izstopajo prav analize takšnih enot, npr. *TO THE POINT OF* (Hunston 2007), *BUILD UP* (nepreh./preh.), *UTTERLY* (Louw 1993, 2000a), *CAUSE* in *HAPPEN* (Bublitz 1996), *COMMIT* in *PEDDLE* (Partington 1998, 2004), *FRAUGHT WITH*, *OUTBREAK OF*, *END UP* (Partington *et al.* 2013), *HAPPEN*, *SET IN*, *(NOT) BUDGE* ter *NAKED EYE* (Sinclair 1987b, 1991, 2004), *CAUSE* in *BREAK OUT* (Stubbs 1995) ali *REGIME*, *PAR FOR THE*

COURSE (Channell 1999) itd., za katere se izkaže, da nosijo negativno prozodijo. V nekaterih primerih bi bilo mogoče na podlagi neposredne semantike predpostaviti celo pozitivno prozodijo, pa se ob analizi širšega konteksta pokaže, da gre kljub temu za negativne okoliščine, npr. *ALLEVIATE* (Partington 1998), *TRUE FEELINGS* (Sinclair 1996) ali *PROPER* (ita.) (Tognini-Bonelli 2001). Še druge primere pozitivne prozodije v angleščini navajajo Partington *et al.* (2013: 59), vendar ne povedo, kdo jih je raziskoval: *FLEXIBLE*, *PROVIDE*, *MY PLACE*, *MAKE A DIFFERENCE* in *BRIMMING WITH*. V slovenskem jeziku smo z enojezične perspektive do sedaj raziskovali prozodijo naslednjih leksikalnih enot (v vseh primerih je šlo obenem za kontrastivne študije prevodne ustreznosti): *SITUACIJA*, *ENAČITI* (Šorli 2013), *PLEZATI ČEZ/SKOZI/IZ*, *BOBNATI PRI (KOM)*, *KISLO VREME* (Šorli 2014); *ŠE NI VIDETI KONCA*, *UTEGNITI/MORDA PRERASTI* (Jurko 2015). Toda v nasprotju s predpostavko Stewarta, da *popolnoma privlačen* (ang. *utterly compelling*) kaže na konceptualni problem, ugotavljamo, da gre zgolj za neveljavnost izhodišča, po katerem lahko prozodijo preučujemo tako, da negativni ali pozitivni pomen pripišemo besedi v izolaciji in to enačimo s semantično prozodijo. Maloštevilne analize besed oz. enot, pri katerih je funkcija vrednotenja bolj izražena oz. inherentna in ki jih navaja Stewart (2010), zajemajo npr. *FAT*, *SELF-IMPORTANT*, *PAR FOR THE COURSE* (Channell 1999); *RIFE* (Partington 1998); *RECKLESS* (Stubbs 2001b); *FICKLE* (Tognini-Bonelli 2001). Stewart (2010: 164) tudi meni, da bi bodoče raziskave lahko pokazale, kako teorije o semantični prozodiji bolj eksplicitno povezati s teorijo govornih dejanj in ilokucijsko močjo izrekov (gl. npr. Stubbs 2007b), zaenkrat jo namreč najučinkoviteje raziskujemo v okviru perlokucijskih učinkov, kar velja tudi za naš korpusni pristop.

4.5.7 Povezanost semantične prozodije in kognitivnih reakcij

Pri obravnavi semantične prozodije se ne moremo izogniti vsaj nekaterim razmislekom o odvisnosti jezikovnega procesiranja od miselnih procesov, vendar je treba ponovno poudariti, da lahko v okviru korpusne analize neposredno opazujemo le omejeni vidik jezika, kot se kaže v besedilih (gl. Stubbs 2007a: 145). Raziskovanju kognitivnih procesov, ki sodelujejo

pri procesiranju jezika na pragmatični ravni oz. ravni prozodije, smo se zato odrekli že v uvodnem poglavju, saj terja interdisciplinarni pristop v kombinaciji s kognitivnim jezikoslovjem. Tako na primer ne bomo naslavljali vprašanja, ki se nanaša na razhajanje med domnevno kognitivno asociacijo med *čreda* in *ovca* (ang. *flock* in *sheep*) ter statistično neizpričanostjo te kolokacije, ki naj ne bi bila pomembna (Stewart 2010: 147), temveč bomo razliko med kognitivno in družbeno relevantnostjo pomena (npr. Hanks 2013) v tej knjigi pojasnjevali nekoliko kasneje (gl. § 7.1.1). Da obstaja določena razlika med kognitivnim dojemanjem jezika pri govorcih in dejansko probablistično sliko jezika, kot se kaže v velikih korpusih besedil, menita O'Halloran in Coffin (2004: 281), ki verjameta, da »kljub temu, da je mogoče intuicije zlahka preveriti v korpusu, moramo dopustiti možnost, da govorci angleščine asociirajo glagol *iti v čredi z ovce* (ang. *flock s sheep*) na kognitivni ravni, pa čeprav korpus tega ne potrjuje«. ²⁸ Omenili pa smo nekatere kognitivne raziskave (npr. Ellis *et al.* 2009), ki kažejo, da ima probablistična narava jezika, ki jo ugotavlja korpusna analiza, lokus tudi v kognitivnih procesih. Hoey je sicer v svoji teoriji leksikalnega privzemanja tudi eksplicitno povezal kognitivne, korpusnojezikoslovne in besedilno-diskurzivne vidike obravnave pojavov, ki zadevajo semantično prozodijo. Hoeyjeva teorija leksikalnega privzemanja je sicer oznaka za posameznikovo védenje in je po svojem bistvu psihološka (Stewart 2010: 155), obenem pa širi Hoey enote pomena, ki zadevajo leksikalno privzemanje, na raven širšega besedila.

Pri obravnavi semantične prozodije se bomo v naslednjih poglavjih dotaknili vseh naštetih vidikov, diahrono razsežnost pojava oz. ali res prihaja do vrednotenjskih premikov, pa bomo pustili ob strani, saj se analize lotevamo s sinhronim pristopom, ki ne bi prinesel ustreznih odgovorov. Ob številnih vprašanjih, ki smo jih odprli zgoraj, velja za konec povzeti ključne lastnosti semantične prozodije, o katerih obstaja široko soglasje, in tiste, ki še naprej odpirajo diskusije. Stewart (2010) tako izpostavi posamezne poudarke Sinclairja (1) in Louwa (2), ki po njegovem dokazujejo ključne razlike med obema pristopoma:

²⁸ Gl. tudi Widdowson (2000) za diskusijo o Faircloughovih ugotovitvah.

(1)

- Semantična prozodija je osrednja sestavina enote pomena, poleg jedra edina obvezna;
- raziskuje se s sinhronega vidika;
- je lastnost enote, ki presega besedo/izraz;
- ni omejena na semantično »nevtralne« leksikalne enote;
- ni omejena na shematizirane binarne opozicije tipa pozitivno/negativno.

(2)

- Semantična prozodija je pomen, ki se prenaša ali dodaja;
- opazujemo jo tako znotraj diahronega kot sinhronega okvira;
- je lastnost besede;
- povezujemo jo bolj ali manj z »nevtralnimi« leksikalnimi enotami;
- navadno izražamo prozodijo z binarnim razlikovanjem, v katerem prevladujejo pari pozitivno/negativno, ugodno/neugodno itd.

V resnici sta Sinclair in Louw tesno sodelovala pri preučevanju prozodije, res pa je, da sta se posvečala drugačnim besedilnim zvrstem oz. žanrom, zato dajeta v svojem pristopu poudarek različnim vidikom tega pojava, kar ne pomeni, da ga pojmuta kvalitativno bistveno drugače. Medtem ko se je Sinclair osredotočal zlasti na vlogo prozodije v tipični frazeologiji, so Louwa privlačili predvsem učinki, ki nastanejo ob njenem kršenju prek »atipične« frazeologije v literaturi. Tisti, ki so se preveč omejili na Louwova besedila o prozodiji, so lahko spregledali njeno najpomembnejšo lastnost: poleg »pomenskega sija« je »primarna funkcija semantične prozodije leksikalne enote ta, da izraža govorčev ali piščev **osebni odnos do neke pragmatične situacije**« (Louw 2000a: 57; poud. M. Š.). Pozitivnost in negativnost, vrednotenje in konotacija so pomembni vidiki semantike leksikalnega niza, toda kot pravi Sinclair (1998: 19),²⁹ »[s]emantična prozodija je poleg semantične preference posamezne enote, ki jo tudi določa, razlog, zakaj je bila enota sploh izbrana«.

²⁹ Ponatisnjeno v Sinclair (2004a: 131–148) v izvorniku: »[t]he semantic prosody of an item is the reason *why* it is chosen, *over and above the semantic preferences that also characterize it*«.

Če povzamemo: Obstaja širok konsenz, da a) gre za neke vrste **vrednotenjski pomen** (§ 4.5.6) oz. **pomen, ki razkriva govoročevo držo do izrečenega ali zapisanega**, b) je ta pomen pogosto **impliciten** (§ 4.5.4) ter c) **odvisen od sobesedila in konteksta situacije** (§ 4.5.1), ki ga d) najučinkoviteje odkrivamo **s korpusnimi oz. statističnimi metodami** (§ 4.5.4). Za mnoge avtorje zagatno iskanje ustreznih dveh konceptov, ki bi nadomestila en sam krovni koncept semantične prozodije, smo redefinirali z vzpostavitvijo meje med pomenom, vezanim na besedo in njeno neposredno leksikalno okolje, ter pomenom, ki je manj predvidljiv in zadeva funkcionalne vidike širših pomenskih enot na ravni besedila. Zagatnost ugotavljanja semantične prozodije vidimo manj v zgoraj predstavljenih vsebinskih dilemah in razlikah med pogledi kot v krožnosti samega procesa, torej metodologiji, ki je značilna za korpusno jezikoslovje nasploh in ki vključuje tako prepoznavanje in analizo pojava kot – neizogibno – tudi implikacije glede »pravilne« rabe, ki izhajajo iz posplošitev na osnovi velike količine podatkov. Kot je opazil že Whittsitt, nas mora zmotiti dejstvo, da smo odkrili nekaj novega o pomenu neke besede ali besedne zveze ob pregledu korpusnega gradiva, ki je zbir intuicij velikega števila govorcev (2005: 294), nato pa, paradoksalno, ta novost zdaj postane pravilo, ki ga tej isti množici predpisujemo, na primer v učbenikih ali slovarjih. Najbrž v idealnem primeru lahko izrekamo zgolj sodbe o tipičnosti rabe, kot izhaja iz prozodije, ki je v nekaterih primerih bolj, npr. *VZROK* (ang. *cause*), v drugih manj izrazita, npr. *SITUACIJA* (ang. *situation*);³⁰ to še zlasti velja za enojezične potrebe in za proces dekodiranja. Pri prevajanju v tuji jezik pa je predpis bolj smiseln, saj je jezikovna, predvsem pragmatična kompetenca prevajalca omejena. Preučevanje pragmatične funkcije prek leksikalne analize že samo po sebi navaja na raziskovanje besedilnih razsežnosti semantične prozodije, saj brez upoštevanja besedilnih in diskurzivnih vidikov ni mogoče zadovoljivo in ustrezno opisati pomena leksikalne enote v enojezičnem slovarju, prav tako ne točno, tj. z vidika sporazumevalne funkcije ustrezno prevesti

³⁰ Ta primer »negativne« semantične prozodije – *situacijo* tipično vežejo kolokatorji tipa *težka, neugodna, brezizhodna, neprijetna, nenavadna* itd. – prvič obravnava Šorli (2012a, 2012b).

pomena. Kot bodo pokazali tudi obravnavani primeri v nadaljevanju, gre za leksikalno-besedilni kontinuum, kjer ni mogoče natančno določiti, kje se konča ena in začne druga raven pomenske analize.

4.6 Pridobivanje pragmatičnih podatkov

4.6.1 Metodologija in viri

Kot že rečeno, v tej knjigi raziskujemo pragmatični pomen, ki je kodiran v besedilu, in ne tistega, kar tradicionalno sodi pod konotativni pomen in je del mentalnega leksikona (npr. kletvice, šaljivi izrazi, slabšalni in žaljivi izrazi, zahvale, čestitke itd.). Ne zanima nas torej inherentna funkcija besede, da izraža subjektivno vrednotenje ali razmerje govorca do sogovorca in do povedanega, temveč načini, na katere lahko pragmatični (funkcijski) pomen, ki se poraja iz različnih kontekstualnih značilnosti, prispeva k pomenu. Predkorpusni leksikografski opisi vsebujejo načeloma malo ali nič podatkov o pragmatiki. Nekateri subtilnejši vidiki pomena, zlasti razširjene enote pomena, ostajajo prezrti tudi v sodobnih, korpusno zasnovanih leksikografskih virih oz. leksikalnih zbirkah. Sodobni slovarji še vedno ne prinašajo eksplicitnih navedb o pragmatičnih vidikih pomena, kot je semantična prozodija, jih pa tipično navajajo implicitno, v obliki zgledov (tipične rabe). Ta strategija deluje dobro ob predpostavki, da je implicitna informacija leksikografsko zadostna, toda naš namen je pokazati, da je pragmatika, torej raba, sestavni del pomena, ki ga je zato smiselno eksplicitno povzeti tudi v leksikografskem opisu.

Gesla in pomenski opisi v Leksikalni bazi za slovenščino (LBS),³¹ ki jih v nadaljevanju navajamo kot primere, so bili izdelani na pod-

---

³¹ Leksikalna baza za slovenščino (= LBS) je jezikovni vir, izdelan v okviru projekta *Sporazumevanje v slovenskem jeziku* (2008–2013), ki sta ga delno financirala ESS ter takratno Ministrstvo za šolstvo in šport RS. Delni cilj projekta je bil poleg računalniško berljive baze izbrane slovenske leksike izdelati sodobne strategije leksikografskega opisa slovenščine. Pilotni spletni slovar ter podatki o izgradnji in vsebini LBS so dostopne na naslovu <<http://www.slovenscina.eu/spletni-slovar/leksikalna-baza>>. Med končne rezultate projekta sodita dokumenta *Specifikacije za izdelavo leksikalne baze* (Kazalnika 5 in 6) (Gantar *et al.* 2009a,b) in *Navodila za avtorje LBS* (Gantar, Kosem, Krek in

lagi podatkov, za slovenščino povzetih po 621-milijonskem korpusu FidaPLUS,³² in ostajajo neposodobljeni. Če za posamezno leksikalno enoto v FidiPLUS v času izdelave ni bilo dovolj zadetkov (najmanj 150) za natančno leksikalno analizo, je bilo preverjenih dodatnih 100 konkordanc v takrat milijardnem referenčnem korpusu Gigafida.³³ Enako velja zaradi primerljivosti in konsistentnosti podatkov za leksikalne enote, ki smo jih v tukajšnjo analizo pritegnili poleg že izdelanih gesel v LBS, običajno z namenom prikazati nek specifičen pomenski vidik ali leksikografski problem (npr. *STISNITI ROKO KOMU*). Iz Gigafide 2.0, torej nadgrajene različice korpusa, pa smo črpali podatke za besedilno-diskurzivne analize slovenščine v 5. in 6. ter 7. poglavju. V 7. poglavju obravnavamo stanje z medjezične perspektive za kontrastivno-prevodoslovne namene,

---

Šorli 2011), v katerih so zabeleženi raziskovalni rezultati in napotki za izdelavo gesel, ki so nastajali na temelju razmislekov treh, med seboj delno prekrivnih delovnih skupin med letoma 2008 in 2011 (P. Gantar, S. Krek, I. Kosem, M. Šorli, P. Kocjančič, K. Grabnar, O. Yerošina, P. Zaranšek, N. Drstvenšek). Na podlagi rezultatov timskega dela in navedenih dokumentov je leta 2015 pri Založbi FF UL izšla znanstvena monografija *Leksikografski opis slovenščine v digitalnem okolju*, ki jo je (kot edina avtorica) podpisala P. Gantar, vodja projekta LBS. Čeprav se delo na leksikalni bazi po izteku projekta ni nadaljevalo, LBS konceptualno, metodološko in deloma gradivsko podpira izpeljana in sorodna dela, denimo zametke sodobnega spletnega vira za slovenščino, ki nastaja ob podpori kasneje pridobljenega projekta ARRS, tj. Kolokacijski slovar sodobne slovenščine <<http://bksj.cjvt.si>>.

³² FidaPLUS <www.fidaplus.si>. Gradivo v LBS temelji skoraj v celoti na podatkih iz referenčnega korpusa FidaPLUS. Ta vsebuje besedila najrazličnejših vrst iz večine slovenskih dnevnih časopisov, mnogih revij ter knjižnih publikacij različnih založb (literarna besedila, učbenike, stvarno literaturo), objavljena od l. 1990 do 2006, od katerih je 65,26 % časopisnega in 23,26 % revijalnega tiska, skupaj torej skoraj 90 % publicističnih besedil. Korpus zajema tudi besedila z interneta, prepise parlamentarnih govorov, t. i. besedilni drobiž (reklamna besedila, plačilni listki, računi) itd. Projekt je pomenil nadgradnjo in nadaljevanje projekta FIDA, ki je potekal med leti 1997–2000.

³³ GigaFida <www.gigafida.si>. Zlasti v zadnji fazi izdelave je bilo gradivo LBS delno dopolnjeno po največjem slovenskem referenčnem korpusu Gigafida, ki je takrat vseboval skoraj 1,2 milijarde besed, namreč besedila, ki so izšla med letoma 1990 in 2011, v naslednjih razmerjih: časopisi 56 % in revije 21 %, internet 16 %, stvarna besedila 4 %, leposlovje 2 %, drugo 1 %. Gre za tiskana besedila in za besedila, pridobljena s spletnih strani. Novejša različica Gigafida 2.0, ki smo jo uporabili za vse naknadne jezikoslovne analize slovenščine, ostaja med najprimernejšimi besedilnimi viri za izdelavo sodobnih slovarjev, slovníc in različnih jezikovnih priročnikov za slovenščino ter v jezikovnih tehnologijah.

zato je bilo treba črpati podatke iz čim večjega korpusa. Pri tem smo specifične in ponekod dalje atomizirane pomenske enote (ponovno) korpusno ovrednotili tudi v večjem korpusu slWaC.³⁴ Podatke za angleško stran smo pridobili v leksikalni podatkovni bazi DANTE,³⁵ če tam ni bilo podatkov, pa v korpusu British National Corpus 2³⁶ ter korpusu (britanske) angleščine ukWaC,³⁷ ki vsebuje 1,5 milijarde besed. Za analizo kolokacijskega vedenja besed oz. za opazovanje vezljivostnih vzorcev besed na osnovi navedenih referenčnih korpusov smo uporabili besedne skice (Word Sketches) v programskem okolju SketchEngine (dalje SkE).³⁸

4.6.2 Z enojezičnimi viri do medjezične primerjave

Semantično prozodijo opazujemo ob predpostavki, da ne gre za konotacijo, in tudi ker želimo raziskovati implicitnost oz. skritost prozodije kot eno njenih ključnih lastnosti – ob tem ne izključujemo možnosti, da imajo tudi konotativne enote svojo prozodijo, torej pragmatično funkcijo.

³⁴ V letu 2014 smo dobili tudi drugo različico korpusa slovenskih besedil slWaC, ki zajema izključno besedila s svetovnega spleta in je zgrajen po vzoru podobnih korpusov za nekatere druge evropske jezike, npr. ukWaC (britanska angleščina), deWaC (nemščina), itWaC (italijanščina), frWaC (francoščina) itd. (Erjavec in Ljubešić 2014).

³⁵ DANTE (Database of Analysed Texts of English, 2009) je sodobna leksikalna podatkovna zbirka za angleščino, ki podaja podrobno analizo leksikogramatičnih vzorcev za približno 45.000 iztočnic jedrnega besedišča na podlagi za ta namen izdelanega korpusa z 1,7 milijarde besed. Zbirka je od leta 2012 v celoti prosto dostopna na <<http://www.webdante.com/>>. URL: <<http://www.webdante.com/index.html>>.

³⁶ Britanski nacionalni korpus (BNC) je 100-milijonska zbirka govornjenih in pisnih besedil iz najrazličnejših virov, ki predstavljajo širok pregled britanske angleščine zadnje polovice 20. stoletja. Zadnja izdaja korpusa, BNC XML Edition, je iz leta 2007. URL: <www.natcorp.ox.ac.uk>.

³⁷ ukWaC je obsežen korpus (britanske) angleščine, ki je bil izgrajen leta 2007 po metodi »pajkanja« internetne domene .uk. in vsebuje preko 2 milijardi pojavnic, kar ga po velikosti umešča na sam vrh jezikovnih virov za angleščino. Korpus naj bi izpolnjeval merila splošnega korpusa angleščine in bil v smislu raznolikosti gradiva primerljiv s tradicionalnimi »uravnoveženimi« viri (Ferraresi *et al.* 2008).

³⁸ Programski modul Corpus Architect/SketchEngine (okrajšano SkE) je orodje za prikaz in analizo jezikovnih podatkov v besedilnem korpusu: omogoča izdelavo konkordanc, besednega seznama, tezavra, lastnega korpusa, besednih in primerjalnih skic itd. Besedne skice in konkordance so ključna orodja za statistično analizo podatkov, na katerih temelji LBS. URL: <<http://ca.sketchengine.co.uk/>>.

Kar zadeva primerjavo med jezikom, je za izbrano metodo ključno, da najprej identificiramo vse komponente enote pomena v obeh jezikih, torej vzorce kolokacij, koligacij, frazeološko zgradbo, semantično preferenco, asociacijo in prozodijo, kjer je pomembno, tudi zunajjezikovne okoliščine, npr. področja in namen rabe, šele nato lahko ugotavljamo, v kolikšni meri se navidezne ustreznice v svojih strukturnih in besedilnih značilnostih tako formalno kot funkcijsko ujemajo z enotami v drugem jeziku. Primerjamo torej ustreznost na ravni pragmatične funkcije in semantične prozodije, kot smo jo določili na podlagi kontekstov v enojezičnih korpusih. V analizi primerov navajamo načeloma najprej rešitve iz LBS in (primerjalno) SSKJ,³⁹ opise angleške leksike pa – tam, kjer je aktualno – preverjamo v angleški leksikalni bazi DANTE, izbranih angleških slovarjih za tujce (EFL) in slovarju za rojene govorce (CED), te pa nato še v seriji dvojezičnih (korpusnih) slovarjev (gl. § 7.2).

4.7 Leksikalnopomenska tipologija kolokativnega pomena glede na notranja semantično-pragmatična razmerja leksikalnih enot

V nadaljevanju se posvečamo vrstam kolokacijskih razmerij kot osnovnemu orodju za ugotavljanje pragmatičnih vidikov jezikovnega funkcioniranja. Izbrane reprezentativne enote pomena realizirajo različna notranja semantično-pragmatična razmerja, ki odražajo preplet med semantično prozodijo, frazeološkostjo in idiomatičnostjo oz. metaforičnostjo, kot naj bi jih določala stopnja pomske motiviranosti konkretne LE. Ugotavljali bomo še, v katerih primerih je za opredeljevanje pragmatičnega pomena upravičeno in smiselno navajati oznake registra oz. stilno-pragmatične oznake, kamor sodijo tudi konotativne oznake, in v katerih je bolj smiselno vključevati podatke o rabi v leksikografski opis. Kategorije v spodnji pomenski tipologiji so deloma prekrivne; vsako smo vzpostavili z namenom osvetliti njene posebnosti v razmerju do drugih kategorij,

³⁹ V času izdelave LBS še ni bila na voljo druga izdaja SSKJ, torej SSKJ2, ki jo uporabljamo v 5., 6. in 7. poglavju.

zlasti v kontekstu oblikovanja leksikografske razlage, čeprav v najširšem smislu vse predstavljajo enote kolokativnega pomena, ki je podlaga za raziskovanje semantične proizvodnje. Kategorije v naslednjem poglavju primerjamo in ovrednotimo z ozirom na primer tipologije, ki izhaja iz računalniško podprte analize diskurza (Partington *et al.* 2013).

4.7.1 Pomen kot inherentna pragmatična zaznamovanost (na morfemski ravni): konotacija

Nekatere besede so že na morfemski ravni prepoznavane kot nenevtralne z vidika splošne rabe, ta nenevtralnost pa je lahko različnih vrst. SSKJ jo pogosto označuje z enotnim »ekspresivno« (ekspr.) in tudi mi bomo sicer nekoliko različne primere t. i. inherentne in adherentne konotacije (prim. Stramljič Breznik 2013) obravnavali v okviru ene same krovne skupine. Konotacija, kot smo obširno pisali v poglavju 4.4, spada v domeno besednega, zato jo je mogoče relativno uspešno beležiti tako s kvalifikatorji kot z vključitvijo ustreznega podatka v razlago. Ključna sestavina pomena pri denimo *DEBELUH* je tako, da ne gre zgolj za pomen 'debel človek', ampak za žaljivo intenco govorca, ki do osebe s takšnimi lastnostmi vzpostavi ustrezno distanco in/ali izrazi posmehljiv odnos.⁴⁰

- **Debeluhi**, ki zelo shujšajo, govorijo o potrebni duševni prilagoditvi.
- *Vedno sem pravzaprav bolj zavidal zadovoljnim debeluhom, ki so se mastili za obloženo mizo, kot pretegnjenim subcem, čeprav ne sodim med nobeno skrajno skupino.*
- **Debeluh** in subec se učita plavati.
- *Dieta je namenjena vsem, ki imajo težave s telesno težo in postavo, tako subcem kot debeluhom.*

⁴⁰ Slovenski zgledi v tem razdelku so povzeti po korpusno zasnovani Leksikalni bazi za slovenščino (= LBS) in Slovarju slovenskega knjižnega jezika (= SSKJ). Ključni jezikovni viri so poleg LBS še: korpusi FidaPLUS, Gigafida in slWaC. Za angleško stran je na voljo neprimerno več in obsežnejših gradivnih ter korpusnih zbirk: angleški slovarji za tujce (EFL), angleški slovarji za domače govorce (npr. Collins in Oxford English Dictionary), British National Corpus 2, ukWaC, leksikalna baza DANTE.

Angleški viri označujejo tako *FATTY* kot *FATSO* z oznakama »pogovorno« ali »sleng« (DANTE in MWLD⁴¹), konotacijo pa z oznako »žaljivo« ali z vključitvijo tega podatka v samo razlago pomena v obliki »žaljiva beseda za« (CED,⁴² LDOCE⁴³ in MEDO⁴⁴).

DANTE: fatty: 1 n [**offens**] [**inf**] nickname or appellation for a fat person; fatso /

- *He reviewed a gallery of the great **fatties** of all time, from Nero through Falstaff to Arbuckle.*
- *Go on **fatty!***

Podobno kot pri *DEBELUH* gre tudi pri *BLEBETATI* za posmehljiv ali odklonilen odnos govorca do *blebetanja*, torej za konvencionalizirane vzorce vrednotenja in s tem ustvarjanje prepoznavnega pragmatičnega pomena, vendar angleški slovarji kot tudi DANTE in LBS v tem primeru ne uporabijo oznak, temveč »nenevtralnost« opišejo s sredstvi pomenskega opisa, LBS takole:

1 če ČLOVEK blebeta, govori o STVAREH nepremišljeno ali veliko govori o nepomembnih STVAREH

- *blebetati* [*neumnosti*]
  - *Mogoče **blebetam neumnosti**, vendar ostajam prepričan, da moramo biti najprej zvesti sebi, čeprav to pomeni, da s tem nekoga prizadanemo.*
  - *Res je že v tridesetih, a je nikoli ne slišiš **blebetati**, da potrebuje moškega, ali paničariti o biološki uri.*
  - *Nenehno je **blebetala**, da iz sebe nisem naredil nič - da sem le navaden učitelj stenografije v poklicni šoli.*
- *blebetati v prazno*

⁴¹ *Merriam Webster's Learners' Dictionary* (MWLD). URL: <<http://www.learnersdictionary.com/>>.

⁴² *Collins English Dictionary* (CED). URL: <<http://www.collinsdictionary.com/>>.

⁴³ *Longman Dictionary of Contemporary English* (LDOCE) (Summers 2003), 4. izdaja, 5. izdaja Mayor 2009.

⁴⁴ *Macmillan Dictionary and Thesaurus: Free English Dictionary Online* (MEDO). Oxford: Macmillan Education. URL: <<http://www.macmillandictionary.com/>>.

- *Jasno, da sem vedel, da blebeta v prazno, a je bilo vseeno lepo slišati take besede in tako, to se ve, sem jih skušal nemudoma spremeniti v meso.*

SSKJ tako konotacijo kot tudi semantično prozodijo nakazuje z oznako, najpogosteje z »ekspresivno« ali ponekod s posebnimi ekspresivnimi kvalifikatorji oz. pomensko natančneje opredeljenimi stilno-pragmatičnimi oznakami, npr. »slabšalno« (*CRKNITI, KOLOVRA-TITI* itd.), LBS pa, kot že rečeno, prozodijo načeloma beleži v razlagi (*CRKNITI* 2.2 itd.). Za SSKJ je tako značilno, da ne razlikuje med npr. slabšalnostjo kot konotacijo ter negativnimi okoliščinami pomena, ki tipično nastopajo pri posameznih LE in imajo ustrezno pragmatično funkcijo (npr. *SKOTITI* 3). Konotativnost se v LBS beleži z oznakami, npr. splošno »zaznamovano« (*KORAJŽA*), »slabšalno« (*BETICA*), »ljubkovalno« (*KUŽA, MUC* itd.), »evfemistično« (*NEČEDNOST*), v nekaterih primerih pa je pragmatični pomen tudi v LBS pomanjkljivo zabeležen.⁴⁵

4.7.2 Pomen kot stvar govorcevega odnosa do pragmatične situacije

V nekaterih situacijah pomena, kot na primer pri *PLEZATI* 'prebijati se preko, čez ali skozi kaj', prepoznavamo okoliščine, ki se po prozodiji bistveno razlikujejo od osrednjega pomena in zato narekujejo ločeni (pod) pomen. Opredeljujemo jih lahko zlasti na podlagi odnosa do vsebine, ki in kot jo izraža govorec. Vsi spodaj navedeni primeri rabe vsebujejo kak element, ki odraža udeležencem osrednjega dogodka nenaklonjene okoliščine, ki jih lahko razberemo iz sobesedila in govorcevega odnosa do vsebine povedanega. Pomen ni neposredno razviden iz semantike leksikalnega niza *plezati prekolčez/skozi*, temveč širše iz leksikogramatičnih vzorcev v neposredni besedilni okolici in okoliščin pomena, ki

⁴⁵ ČEDEN ima tako oznako 'izraža naklonjenost' pri pomenu 1.1 (SSKJ = 1. precej lep), preostali pomeni, ki prav tako izražajo pragmatično naravnost, pa ustrezne oznake nimajo (2 v veliki količini: *Komaj sem ga pomiril s čedno vsotico beneških cekinov*; SSKJ tu navaja »ekspresivno«, in 3 *uporaben, prepričljiv: Napisal je čeden komadič, ki sva ga vzela za osnovo*; SSKJ nima pomena). Ena pomembnih funkcij je poudarjalna vrednost pomena, ki je bila beležena z oznako tipa »poudarjalno« (npr. *IZJEMEN, JOK, MACJI KAŠELJ, PASJI, RUJEN*).

jih določajo kontekstualna izrazila. Vse to skupaj izgrajuje situacijo pomena, ki ni tipična za plezanje po lestvi, drevesu ali na goro, v LBS pa jo opišemo takole:

3: če ČLOVEK pleza preko OVIRE, skozi ODPRTINO ali iz neudobnega POLOŽAJA, se skuša s pomočjo celega telesa premakniti v zeleno smer, navadno s trdom ali težavo

- plezati prek [ograje]
  - plezati čez [ograjo]
  - plezati skozi [okno]
- *Nedokončane ceste zdaj ne morejo uporabljati niti pešci, ki morajo **plezati preko** ovir.*
  - *Tu in tam je pot zasuta, morava **plezati po** razritih obvozih.*
  - *Hoditi je potrebno in mestoma **plezati po** strmih travah, grobem grušču, ostrih pečeh in policah.*
  - *Med snemanjem namreč ne moreš **plezati s** tribun in iskati stranišče.*
  - *Kuga. Vidi svojo mati, še vedno živo, in začne **plezati proti** njej. A stražar ga spet sune med rebra, potegne za noge, zgrabi za lase in povleče stran.*
  - *Tedaj so razjarjeni navijači na zahodni tribuni začeli **plezati čez** ograjo, ob igrišče, kjer sta bila sodnika, pa so začeli leteti predmeti.*

Najbolj značilni kolokatorji so, kot vidimo, *ograja, ovira, okno, vozilo*, glagol se pogosto uporablja z modalnim pomožnikom *morati* in brezosebni konstrukcijami *potrebno je* itd., kot tudi z glagolom *začeti*. Iz semantične preference do raznovrstnih ovir in preprek ali ozkih odprtih izhaja asociativni pomen težavnosti, truda in nemoči. Na podlagi večjega števila sobesedil je mogoče postulirati prozodijo tesnobe ali obupa zaradi nezmožnosti ali nemoči premakniti se v zeleno smer hitro in učinkovito, tudi nejevoljo nad lastno nemočjo ali jezo nad tistimi, ki so takšno stanje povzročili. Konteksti zares kažejo, da gre včasih za posledico človeške malomarnosti ali nesposobnosti, drugič za objektivne okoliščine. Pomemben je (negativni) prozodični element, ki kaže razkorak med tem, kar pričakujemo v običajnih okoliščinah, in tem, kar je v danem trenutku. SSKJ navaja tri pomene, od katerih nobeden

ne ustreza popolnoma pomenu 'z naporom' ali 's težavo', vendar je na mestu ločeni pomen, ki bo ustrezno odrazil identificirane okoliščine rabe, kot jih je mogoče sistematično opazovati v korpusnem okolju. Prav tako omenjeno rabo glagola *CLIMB* z namenom izpostavitve obravnavanega (pod)pomena izčrpano obdela leksikograf P. Hanks v svojem članku o jezikovnih »normah« in možnostih njihove izrabe (1994: 245–253). Konkordance za *PLEZATI ČEZ* ali *SKOZI KAJ*, *PLEZATI IZ ČESA* torej kažejo konsistentno neugodne pogoje, v katerih se pojavlja *plezati*, ki se odražajo v negativnem odnosu govorca do osrednjega dejanja *plezanja*, tega pa v drugih (pod)pomenih, ki so večinoma nevtralni ali celo pozitivni, ne beležimo. SSKJ tega podpomena ne prepozna.

4.7.3 Pomen kot stvar (pragmatičnega) poudarka

V tej kategoriji gre za razločevanje med pomeni jedra glede na to, ali govorec razume nek pomen predvsem kot konkretno pojavnost z referencialnim pomenom ali s kontekstualno določenimi posebej izpostavljenimi, pragmatičnimi vidiki te pojavnosti. Do zaključkov prihajamo na podlagi kolokativnega, še zlasti pa koligacijskega vedênja iztočnice in analize razširjenega sobesedila. To, da sta pomen in raba pravzaprav dva različna, vendar med seboj neločljiva vidika jezika, ponazarja naslednja analiza glagola *BOBNATI*, ki pokaže, kako lahko pomen izhaja iz poudarka na posameznem elementu (pragmatične) situacije namesto iz notranjih (semantičnih) lastnosti besede ali izraza. Prozodija se v nekaterih kontekstih močno naslanja na koligacijske vzorce in »ima raje vzorce in udeležence v jezikovnem procesu kot pa leksikalno-semantične lastnosti same po sebi« (Philip 2009: 5). Ne najbolj pogost, a prototipični pomen glagola *BOBNATI* slovenski in angleški viri opredeljujejo kot spodaj:

- 1 PS: če ČLOVEK bobna, igra na inštrument tako, da s pripomočkom ali rokami ustvarja ritem
- *Vrtalec Žiga se je ondikrat seznanil s točajko Tino, potem je ustanovil skupino Rhythm Thieves in ona se je naučila bobnati. Zdaj imata sina.*
- *Takrat spoznamo Guyja Pattersona, ki se podnevi preživlja kot prodajalec, ponoči pa v domači kleti navdušeno bobna. Ko rock skupina*

The Wonders nujno potrebuje bobnarja, se Guy z veseljem odzove njihovemu povabilu in ne mine dolgo, ko bend zaslovi.

- [...] zakaj če na nebu grmi, se sliši v obeh tako bobnanje, kakor bi bobnar **bobnal** po velikem starem bobnu.

Pomen glagola soopredeljuje neprehodna raba in predložna komplementacija glagola, ki se pogosto nanaša na instrument sam. Semantična asociacija in prozodija sta nevtralni, ker je semantični pomen sam po sebi komunikacijsko zadosten. Toda poleg osnovnega leksikalnega pomena 'bobnati' lahko na podlagi natančne analize pragmatične funkcije identificiramo podpomen, ki ga v slovenščini in tudi angleščini naravnije izrazimo z zvezo *biti bobnar pri kom*, torej *igrati bobne* v določeni glasbeni skupini:

2 PS (NP):⁴⁶ če ČLOVEK **bobna** pri kom, se posveča igranju na bobne kot stalni član glasbene zasedbe, navadno v določenem časovnem obdobju

- *Na koncertih imamo Morena Buttinarja, ki je sicer bobnar Lare Baruce. Vadili smo tudi že z Janezom, ki **bobna pri** Miladojki Youneed.*
- *Sicer Eva in Nataša pridno pojeta in **bobnata na** koncertni turneji skupine Laibach, Darja pa je manjše delovno zatišje dobro izkoristila in se sveže zaljubila.*
- *Cecil Durkin je bil narkič, pretepač z noži in jetniški posiljevalec, je pa tudi **bobnal v** nekaj dobrih jazz bendih.*

Ta raba je posebna in ima svoje pragmatične okoliščine, kot jasno kažejo zlasti koligacijski vzorci: glagol tipično zahteva časovno dopolnilo (*nedavno, ponoči, kasneje, na turneji, v volilnem času, včasih* itd.) ali pa je čas dejanja impliciran v kontekstu, zlasti v rabi preteklih časov. Običajno se *bobnati* pojavlja v predložnih zvezah (*bobnati z/pri/v* itd.), ki označujejo posameznike ali skupine, pri katerih nekdo bobna; v sobesedilu se zato redno pojavljajo lastna imena, pogosto v prirednih strukturah z *in*. Prototipični pomen 'igrati na bobne' je še vedno prisoten, toda v aktiviranem pomenu ima sekundarno vlogo. Poudarek je na dejstvu, da

⁴⁶ Oznaka NP pomeni, da gre za predlog opisa, ki v LBS še ne obstaja, pa bi ga bilo po našem mnenju smiselno vključiti ali korigirati.

je nekdo član glasbene skupine, še zlasti v razmerju do drugih članov, ki prav tako sestavljajo skupino; govorimo torej o vlogi, vezani na sposobnost igranja oz. obvladovanja instrumenta. Še ena koligacijska značilnost je, da glagol v tem pomenu ne prenese modifikacij, npr. prislovnih, ne v atributivni ne v predikativni poziciji. Skladenjski vzorci, ki se oddaljujejo od prototipičnega pomena, dokazujejo, da gre za drugačno rabo oz. pomen. Iz semantične preference do glasbenih skupin, glasbenikov in okoliščin njihovega delovanja je mogoče izpeljati asociacijo na uspeh in slavo, toda interpretacija tega dela je v skladu z asociativnim pomenom bolj subjektivne narave. Vloga prozodije je predvsem v tem, da obnovi povezavo med semantično informacijo in realnostjo jezika v dejanski rabi. Pomena oz. rabe, ki smo jo identificirali znotraj prototipičnega pomena 'udarjati na bobne', torej ne navajajo ne SSKJ ne (za angleško ustreznic) enojezični angleški slovarji, vendar je v korpusnem gradivu raba izpričana v obeh jezikih, pri čemer to ni primer, ki bi ga lahko po Hanksu (2013) interpretirali kot t. i. izrabo (ang. *exploitation*). Prav tako pomen denimo navaja korpusni *Priročni slovensko-angleški slovar* (PSAS, 2010), kjer je uveden s »(kot poklic)«.

4.7.4 Pomen kot (pragmatically) védenje o jezikovni rabi: idiomatski izrazi

Kot je razvidno že iz slovarskih enojezičnih, še zlasti pa dvojezičnih obravnav, je ustreznost razlage (ali prevoda) pri idiomatskih izrazih najbolj odvisna prav od uspešno identificirane pragmatične funkcije (v izhodiščnem jeziku). Od petih natančneje analiziranih LE smo pri dveh zabeležili težave in nedoslednosti pri dvojezični obravnavi v izbranih virih, prav tako pomanjkljiv opis funkcije pomena v SSKJ.

Čeprav frazeološko jedro *KISLO JABOLKO* (ČESA) lahko stoji samo – in si torej zasluži samostojen pomenski opis –, tipično kolocira z glagoli *ugrizniti v*, *zagristi v*. Koligacijski vzorci so očitni, na primer premodifikacija jedra s pridevnikom ali količinskim izrazom:

- Šele četrta sodnica Tanja Rot je zagrizla v pravniško **kislo jabolko** in minuli petek razpisala prvo glavno obravnavo na mariborskem okrožnem sodišču.

- *Po vrnitvi domov je ugriznila v novo **kislo jabolko** – študira na visoki upravni šoli v Ljubljani.*

Desna modifikacija se tipično realizira z določilom v postpoziciji z rodilniško strukturo ali oziralnim stavkom:

- *Z zelo preprosto potezo: ko je spretno vrgla v areno **kislo jabolko** vo-lilnih okrajev in ko je bilo šele napol obgrizeno, je bilo kislih obrazov povsod po Sloveniji že toliko, da je bila psihološko bitka dobljena.*
- *Denar je **kislo jabolko**, v katero vsako leto v zgodnji pomladi ugriznejo tudi ribniški svetniki.*

ali s konstrukcijo, ki izraža primerjavo oz. stopnjevanje, kot tudi z modalno preferenco do obveze in neizogibnosti:

- *Najbolj **kislo jabolko**, v katero morajo ugrizniti kandidatke, so prav neposredne subvencije, saj v finančnih perspektivah Unije do leta 2006 v ta namen niso predvideli niti evra za novinke [...], ki se čedalje bolj nestrpno prestopajo pred bruseljskimi vrati.*

Navajanje jedra v navednicah ter posledično vzpostavljanje distance med govorcem in situacijo je dokaj pogosto, kar ne preseneča, saj je pojav značilen za mnoge metaforične izraze:

- *Ker pa je prav vsaka vloga velikega Jacka posebno doživetje, ne dvomi-mo, da boste prej ali slej ugriznili tudi v to '**kislo jabolko**'.*

Semantičnopreferenčni niz zajema težavne situacije, povezane aso-ciacije pa so težavnost, nujno zlo izziva itd. Ob močni naslonitvi na ko-ligacije lahko postuliramo prozodijo: sprejetje izziva in soočenje s težko, a neizogibno situacijo, problemom itd. Pomen implicira seznanjenost s situacijo, kar lahko vidimo kot prednost oz. nekaj kar omili sicer neizo-gibne posledice. Na podlagi korpusnih podatkov smo za enoto *ugrizniti/zagrستي v kislo jabolko* v LBS oblikovali razlago spodaj, za primerjavo navajamo tudi SSKJ:

3 pomeni, da se nekdo načrtno sooči z znanim problemom ali neprijetnimi okoliščinami, zavedajoč se težav, ki ga čakajo

SSKJ: ekspr. *lotiti se česa neprijetnega, neugodnega*

Videli smo, da je lahko iskanje funkcijskih ustreznih frazeološke enote na ravni razširjene enote pomena dokaj zahtevno in da obstoječe slovarske rešitve pogosto zavajajo, če so utemeljene samo ali predvsem v semantiki. Idiomska besedna zveza *ČAS KISLIH KUMARIC* je v LBS zabeležena takole:

4 obdobje, zlasti med poletnimi počitnicami, ko ni medijsko zanimivih tem in se morajo novinarji potruditi, da praznino zapolnijo z lahkotnejšimi zgodbami

SSKJ jo razlaga z opisom semantičnih, objektivnih dejstev pomena (*čas, navadno med počitnicami, ko ni novic*), pri tem pa spregleda pragmatično funkcijo in okoliščine, ki so ključne za to, da lahko pričujoča FE realizira svoj pomen. Ali drugače, SSKJ pove nekaj o tem, kaj *čas kislih kumaric* »pomeni«, ne pa tudi, kaj govorec s tem »misli«. Pregled razširjenih kontekstov, v katerih se FE pojavlja, razkriva več tipičnih lastnosti, ki pravzaprav sodijo v pomenski opis, če naj ta zajema tudi pragmatični pomen celote. *Poletje* in *avgust* sta edina izstopajoča kolokatorja, med koligacijskimi vzorci pa prevladuje težnja po povedni poziciji:

- *V novinarstvu velja, da je avgust čas kislih kumaric, mesec torej, ko naj bi imeli zaradi pomanjkanja dogodkov težave s polnjenjem časnikov, še teže je najbrž elektronskim medijem pri informativnih oddajah.*

Izraz se tipično uporablja v povezavi z (manjkajočimi) dnevnimi dogodki ali dogajanjem. Semantično prozodijo, ki se izgrajuje na osnovi kolokacij, koligacij, semantične preference in asociacij mrtvila in določene dvoumnosti, ki izhaja iz dobrih in slabih vidikov pomanjkanja resnih novic, lahko opišemo kot neugodnost razmer, zlasti za novinarje, ki morajo kljub bornemu političnemu dogajanju obveščati javnost. Opazimo tudi prvine, ki namigujejo na učinke senzacionalizma.

Interpretacija pomena je lahko torej povsem odvisna od pragmatičnega védenja in zunajjezikovnih razmerij, denimo med spoloma, kot so konvencionalno obravnavana v jeziku in ki omogočajo razumevanje motivacije za tvorbo metaforične FE. Za zvezo *BOLJŠA POLOVICA* (F+ 200; 0,3 na milijon; GF 599) SSKJ ponuja:

šalj. to je moja **boljša polovica** – žena; šalj. svojo **slabšo polovico** boš pa že pregovorila – moža

V SSKJ torej dobimo podatek o pomenu in konotaciji besedne zveze, ne pa tudi o tem, kaj želi govorec z rabo doseči, torej kakšna je funkcija enote in v kakšnih kontekstih se pravzaprav uporablja:

- *Takoj sem sklenil, da ga bom kupil, in prav zanima me, kdaj bo z njim hotela delati tudi moja **boljša polovica**.*
- *Na črni škatli se takoj vidi, da je prašna, je mimogrede navrgla moja **boljša polovica**, ko sem ji ponosno pokazal zadnji testni primerek računalniške opreme ...*
- *Nobena ženska ni tako slaba, da bi ne mogla postati moževa **boljša polovica**.*

Izstopa dejstvo, da se iztočnica pojavlja skoraj izključno v imenovalniku. Nanaša se lahko na oba spola, vendar močno prevladuje raba, kjer zveza označuje partnerice, najpogosteje žene, v humornem tonu. V 14 primerih gre za opis v križanki, torej formulaično, stereotipno rabo v specifičnem besedilnem žanru. Tipična je modifikacija bodisi s svojilnim zaimkom, svojilno obliko pogosto lastnega imena (*Robertova, Spielbergova, Tončkova, ravnateljeva*) ali ustrezna rodilniška struktura (*Magnifica, para, dua, tandema, zakoncev*), ki določa pripadnost:

- *Ob njem so se zbrali poleg obeh že omenjenih glavnih akterjev tudi Tomova spremljevalka Penelope Cruz, Spielbergova **boljša polovica** Kate Capeshaw ter Neal McDonough, Samantha Morton in Collin Farrell, ki so v filmu odigrali stranske vloge.*

Zveza se pričakovano dokaj pogosto pojavlja ob apoziciji (24 od 200 konkordanc), običajno skupaj z lastnim, lahko tudi občnim imenom:

- *Z Jonasom se je spoprijateljil v Mišolovki, kjer je igrala tudi njegova **boljša polovica** *Sabina*.*

Kljub temu da se zdi v nekaterih kontekstih raba dokaj nevtralna v svoji referenčni funkciji (= *žena*), ni mogoče spregledati vrednotenjskih implikacij, ki žensko kot »boljšo polovico« reprezentirajo predvsem z ironične perspektive:

- *Drugi, zame najpomembnejši argument, se pravi moja sredica, pa je, da **boljša polovica** v vlogi popolne gospodinje enostavno izgubi spoštovanje v partnerski zvezi.*

- *Tako kot Clintona bo tudi njega spremljala **boljša polovica**, ki pa naj bi se ves čas obiska držala bolj v ozadju.*

Če povzamemo, te FE ni mogoče razumeti na podlagi njene sestavinske zgradbe in/ali skladenjskih razmerij med sestavinami. Sobesedila kažejo, da gre za nekakšen kulturni evfemizem, ki odraža naravo družbenih odnosov med spoloma tako, da blaži obravnavo sicer občutljivih intimnih razmerij znotraj družbenega diskurza, to funkcijo pa posredno potrjuje tudi pogostost rabe v navednicah. Postuliramo lahko torej semantično prozodijo v smislu umeščanja določenih konvencionalnih predstav in konotacij v konkretno sporazumevalno situacijo.

4.7.5 **Pomen kot enciklopedično védenje:** **(terminološke) stalne besedne zveze**

V mnogih primerih ne potrebujemo jezikovnega kriterija za pomensko delitev (delitev semantičnega prostora iztočnice), saj med pomeni ločujemo na podlagi vsakodnevne izkušnje oz. zunajjezikovnega védenja. Tako npr. preprosto vemo, da nanosnik za *page* 'paž' ni isti kot nanosnik za *page* 'stran (papirja)' (Moon 1987: 96). Sodobne teorije načeloma ne dajejo veljave delitvi pomena na enciklopedično in »jezikovno«, vendar se nekateri pragmatični vidiki oz. interpretacije pomena vežejo prav na značilnosti, ki bi jih lahko opredelili kot »enciklopedične«. S tem mislimo na določeno zunajjezikovno védenje, ključno zlasti pri nekaterih tvorjenkah, brez katerega pravzaprav ne moremo interpretirati njihovega pomena. Vloga pragmatičnega pomena je sicer večja ali manjša glede na stopnjo njihove leksikalizacije (npr. *KISLO ZELJE* vs. *KISEL OBRAZ*), zato – kot tudi sicer med semantiko in pragmatiko – ni mogoče postavljati apriornih mej med obema tipoma znanja (gl. tudi Fillmore 1982, 2003, 2006). Nekaterih besed in besednih zvez, denimo *KISLO ZELJE* (ang. *sauerkraut*) torej ne moremo razumeti brez védenja o zunanjem svetu ali t. i. enciklopedičnega znanja. Pomen, ki zahteva tovrstno znanje, če ga želimo interpretirati, beležimo na primer v zloženkah z različnimi stopnjami (pol)terminološkega pomena, ki se ga moramo (v enciklopedičnem smislu) naučiti. Posredno nakazuje pomensko neprozornost pomena nepredvidljiva ustreznica v tujem jeziku, v angleščini je to v tem

primeru *sauerkraut*, beseda, prevzeta iz nemščine. Enojezični angleški pedagoški slovarji ponujajo usklajeno razlago, s tem ko izpostavljajo nemški izvor iztočnice, vrsto zelenjave (zelje), iz katere nastaja, in postopke izdelave. Prepoznavamo kolokatorje, ki opisujejo obliko, v kateri se kisle zelje uporablja ali streže, pogosto v konstrukcijah, ki izražajo količino. Žanr kuharskega recepta, na primer, predpostavlja navajanje tudi drugih sestavin in vrst zelenjave, kar (statistično) izpostavi mnoge priredne strukture, ki predstavljajo tipične koligacijske vzorce. Semantična preferenca je torej izrazito v kontekstih o prehrani, zaznavna pa je tudi asociacija na zdravje. Semantična prozodija v tem primeru je nevtralna oz. neizsledljiva, kot je to pogosto za pomenske enote v tistem delu jezika, ki teži k terminološkosti.

4.7.6 Omejena povezovalnost v semantično motiviranih enotah: omejena kolokacija

V nadaljevanju se posvečamo navidez slogovno in vrednotenjsko nevtralnimi, a heterogenim leksikalnim enotam, ki se pojavljajo – kot se izkaže ob pregledu korpusnega gradiva –, v na ravni besedišča najbolj zastopanih razširjenih enotah pomena z dokaj izrazito in jasno opredeljivo semantično prozodijo. Podrobneje se bomo posvetili samostalnemu *SITUACIJA* (nekoliko kasneje glagolu *ENAČITI*), nato pa v bolj koncizni obliki še izboru kolokacij, ki kažejo določene tipičnosti pri tvorbi pomenov na meji med leksikalnim in besedilnim ter specifike vsake posamezne LE.

4.8 Strategije leksikalne analize – zaključki

Na podlagi poskusne pomenske tipologije smo zgoraj predstavili niz strategij leksikalne analize za naslavljanje pragmatičnega pomena oz. pragmatičnih učinkov z enojezične (slovenske in angleške) perspektive. Začeli smo s primerom konotacije, ki jo nekateri slovarji sporočajo z ustrežno oznako (slabšalno ipd.), drugi pa kombinirajo oznako in razlago (npr. »pogovorno/sleng« + »žaljiva beseda za«). Analiza se je v tej fazi osredotočila na tiste primere, ki enkodirajo pragmatični pomen kot integralni in ne zgolj – po tradiciji – sekundarni, spremljevalni pomen,

torej konotacijo. V drugi skupini smo prepoznavali primere, v katerih se pomen udejanja v govorčevem odnosu do neke pragmatične situacije, v tretji je pomen stvar (pragmatičnega) poudarka, četrta skupina zajema tipično idiomatske izraze, ki terjajo, če naj jih razumemo, pragmatično védenje o jezikovni rabi, peta izraze, za katere je relevantno enciklopedično védenje, in šesta semantično motivirane enote z omejeno povezovalnostjo sestavin, tj. kolokacije kot tipsko v jeziku najbolj razširjene enote. Na podlagi računalniško podprtih besedilno-diskurzivnih analiz vzpostavljeno shematsko kategorizacijo leksikalnih enot glede na njihov vrednotenjski potencial, ki pa je manj razdelana z vidika pomensko-skladenskih kategorij in zato le v manjši meri prekrivna z našo, podajo tudi Partington *et al.* (2013: 52–53). V prvo skupino umeščajo enote, ki imajo inherentno vrednotenjsko težo, pri čemer je vrednotenje glavni ali celo dominantni vidik njihove funkcije, kar velja tudi za našo prvo skupino zgoraj (§ 4.7.1). Drugo skupino naj bi zastopale enote s prevladujoče negativno ali pozitivno vrednotenjsko funkcijo, kjer to ni na prvi pogled očitno. To pomeni, kot pojasnjeno, da vrednotenje ne izhaja iz neposredne semantike leksikalnih enot, temveč postane razvidno iz interakcije z drugimi enotami, ki so praviloma vrednotenjsko homogene, npr. *cause* 'povzročiti', ki prevladujoče kolocira z negativnimi okoliščinami pomena. To so tudi najbolj tipične okoliščine, v katerih raziskujemo pojav semantične prozodije v tej knjigi. Tretja skupina je po opažanju avtorjev sestavljena iz enot, za katere se zdi, da nimajo posebnega vrednotenjskega naboja, pa vendar v določenih kontekstih izkazujejo ugodno ali neugodno vrednotenje, na primer *skoraj brez izjeme* (ang. *almost without exception*), četrta pa naj bi bila neke vrste podskupina tretje skupine, saj zajema leksiko, ki je prevladujoče denotacijska ali deiktična ter vsaj na videz zunaj konteksta vrednotenjsko nevtralna. Vendar pa, kot ugotavljajo avtorji *ibid.*: 53), celo ti primeri v diskurzu pogosto pridobijo vrednotenjski pomen, zlasti če tvorijo kohezijske povezave. Navedeni so zgledi *knjiga* (ang. *book*), *nedavna zgodovina* (ang. *recent history*) in *britanska vlada* (ang. *British government*) iz krajšega besedila, ki je besedilno-diskurzivno analizirano glede na aksiološke parametre. Avtorji ob tem poudarjajo analogijo med leksikalnim oz. jezikovnim privzemanjem na eni strani ter kognitivno-behaviorističnim privzemanjem psiholoških »scenarijev«.

»shem« ali »okvirjev« na drugi. Obstaja obilo dokazov za to, da predpostavimo vzporednice med jezikovnim in psihološkim privzemanjem in da imajo tudi psihološki scenariji privzeto vrednotenjsko komponento (Partington *et al.* 2013: 53). Prav tako je za oba tipa vrednotenja značilno, da omogočata namerno spremembo polariziranosti za retorične namene in v skladu s strategijami sporočanja. Tudi ta tipologija izpostavlja dejstvo, da obstaja leksikalno-besedilni kontinuum, ki se ponuja v raziskovanju z vidika vrednotenja in v katerem ni mogoče ali vsaj ne smiselno postavljati ostrih (strukturnih) meja med različnimi pomensko-skladenjskimi realizacijami. Ker je težko empirično utemeljiti formalno razliko med denimo tretjo in četrto kategorijo, kot tudi med drugo in tretjo, saj gre v vseh primerih za leksikalne kombinacije, ki imajo v določenih kontekstih specifično vrednotenjsko funkcijo, v naši tipologiji nismo ločevali kategorij na podlagi »vrednotenjske leksike«, temveč poskusno le v okviru »pomensko-skladenjskih situacij«.

4.9 Od leksikalne enote k besedilu in diskurzu: *SITUACIJA*

Stopnjo, do katere je lahko semantična prozodija v jeziku implicitna, in verjetnost, da se bo izmuznila celo najbolj osredotočenemu raziskovalcu prozodičnega pomena in mehanizmov, po katerih deluje, ponazarja odlomek v Partington *et al.* (2013), v katerem avtorji raziskujejo semantično prozodijo enote *FRAUGHT WITH* in ob tem razmišljajo takole:

Pisec, ki želi opisati *situacijo* [*situation*] kot nevarno, jo bo morda opisal kot *fraught with danger* [poud. avt.] (namesto denimo z *brimming with*, ki se običajno pojavlja s pozitivnimi pomenskimi prvina mi), kajti *fraught with* pogosteje najdemo v družbi negativnih enot, kjer konsistentno izkazuje semantično preferenco do pomenskega polja »nevarnosti« (ang. *danger*) (in sorodnih treh polj: »težavnost-problemi«, »zaplet i« in »strahovi-skrb« (Partington *et al.* 2013: 58)

- *How Bamse and his friend Anton take on new roles, moving from adventure games to adventures **fraught with** real danger, is brilliantly told. (SiBol 05)*

- *The other route to a ticket – the black market – is likely to be fraught with risk. (SiBol 05)*

Gre za nazoren primer, kako deluje vzajemna izbira na kolokacijski ravni, saj lahko podobno kot za deležniško zvezo *FRAUGHT WITH* semantično prozodijo ugotavljamo tudi v obratni smeri za samostalnik *SITUATION*. Kot je opazno proizvajanje negativnih okoliščin pomena za zvezo *FRAUGHT WITH* v razmerju do npr. kolokatorjev *risk*, *danger* v vlogi predložnega predmeta in *SITUATION* v subjektivni poziciji, velja, da se, kot bomo videli spodaj, tako *SITUATION* kot *SITUACIJA* tipično pojavljata ob kolokatorjih, s katerimi ustvarjata razširjene enote pomena z negativno prozodijo. Avtorji so v tem primeru spregledali to vzajemnost izbire, kljub temu da denimo pri obravnavi metaforičnih izrazov in metaforičnih tem poudarjajo nujnost obojesmerne preverjanja semantične preference, ki pokaže, kako značilna je posamezna tema za izbrani diskurz (gl. § 6.3). Navedeni primer torej opozarja na potrebo po pozornem, dvosmernem opazovanju kolokacijskega vedênja in presegevanju pristopa, po katerem pojmujeemo kolokacijo kot asimetrično zgradbo jedra in kolokatorja. Zanimalo nas je, ali ima *SITUATION* podoben leksikalni profil kot *SITUACIJA* in torej podobno semantično prozodijo, zato smo najprej opravili pregled 300 konkordanc v angleščini:

ion or workbooks. </s><s> The present	situation	is unacceptable if we consider this strand of cor
</s><s> It can be very valuable in such	situations	to provide opportunities for researchers to share
er literate to use the data. </s><s> The	situation	has improved immensely since 1966, when the
ers want information about the present	situation	, or at least the most recent data available, and
d decide they would like to see how the	situation	has changed in the last ten years. </s><s> At p
e paper will conclude with a plea for the	situation	to be addressed as a matter of urgency and the
spite these important developments the	situation	is far from being a bed of roses. </s><s> Althou
ments in technology have resulted in a	situation	in which increasing amounts of information are
onstant monitoring of the technological	situation	and may in the longer term necessitate several
environments, whilst the account of the	situation	of Soviet and Russian data indicates how depen
iveness of the Authority, but the current	situation	and day to day operations indicate an organizat

Slika 3: Konkordančni vzorec za lemo SITUATION (British National Corpus v programskem okolju Ske)

V približno 112-milijonskem, taksonomsko uravnoteženem korpusu je 19.569 zadetkov (174,4 na milijon). Najpogostejše kolokacije, analogne z vzorci pri »situacija« so:

the SITUATION is [complicated, worse, hopeless, conducive, analogous, desperate, unsatisfactory, unstable, confusing, confused, vacant, tense, grave, favourable, different]

in

[current, present, given, dangerous, similar, particular, intolerable, economic, stressful, difficult, ideal, financial, complex, deteriorating, worsening itd.] SITUATION

V prvem nizu smo identificirali 11, v drugem pa 5 od 15 kolokatorjev, ki bi jih lahko neposredno označili za negativne. Med glagolskimi kolokacijami izstopajo [*react, respond, adapt, adjust, correspond, apply, refer, relate* itd.] *to a SITUATION*, ki so na prvi pogled spet nevtralne, a pregled širšega besedilnega okolja pokaže prevladujoče negativne okoliščine, npr.:

- *Clientelism is a strategy used by capitalists and workers to adapt to a **situation** where there is limited mobility.*
- *In parliament it was difficult to adjust to the new **situation**, whereby the party was supposed to abstain from all criticism of the government but had no say in its decisions.*

Med predložnimi zvezami izstopajo na primer [*cope, deal, face, confront, compare* itd.] *with the SITUATION*; prvih 6 kolokatorjev v rodilniški relaciji, ki nakazujejo težavnost razmer, je [*seriousness, gravity, urgency, reality, complexity, absurdity*] *of the SITUATION*, še odločneje pa z nanašanjem na konkretne družbeno-politične razmere to kaže zanimivih prvih 6 kolokatorjev v predložni zvezi *the SITUATION in* [*Somalia, Yugoslavia, Gulf, Russia, Africa, Iraqe*]. Podobno kot SSKJ navaja DANTE kljub zgledom, ki kažejo na negativnost okoliščin, dokaj kratko in nevtralno razlago: *in a set of circumstances at a particular time and place:*

- *We discussed many things over our meal of rice and beans - from music to the **current situation in Iraq**.*

- *Turkey, however, insists that the shortages have nothing to do with the dams, which officials in Ankara say have **improved the situation**.*
- *SUPPORT PREP in I was in a similar **situation** once.*

To dejstvo navaja na pomenljive zaključke o (nezavednih) vrednotenjskih procesih, ki potekajo v navidez vrednotenjsko nevtralnem diskurzu in ki razkrivajo razsežnosti družbenega stereotipiziranja in predsodkov, še zlasti kot se pokažejo v metaforičnih temah izbranih registrov in žanrov. Razmerje med prozodijo in vrsto besedila v tem primeru je še bolj kot v slovenščini razvidno v angleščini. V drugem pomenu (2 *sam.* lokacija) izkazuje baza DANTE prav nasprotno, pozitivno prozodijo, ki sicer ne v bazi ne slovarjih ni eksplicitno zabeležena kot taka, je pa nakazano, da gre za rabo v oglasih oz. žanrih, ki se uporabljajo v nepremičninski dejavnosti:

- *Glenmarkie Lodge enjoys **a magnificent and tranquil situation** at the head of the glen with the Grampian Mountains as a backdrop.*
- *It has **a lovely situation** standing on its own with views over Bunachton Loch to Drumossie Muir in the distance.*

Tudi enojezični angleški slovarji ne beležijo razlik v funkciji eksplicitno. Od vseh virov je le MWLD v delu kontekstov zaznal negativno prozodijo in osamosvojil pomen 'pomemben ali nenaden problem', kjer je negativna tendenca *SITUACIJE* eksplicitno navedena v opisu oz. samostojnem pomenu. Ta raba je tudi koligacijsko opredeljena, pogosto namreč v njej pred jedrom stoji nedoločni člen v strukturi: *to have a situation* ali *to be in a situation*. Očitno gre za medjezično vzporednico v rabi, saj lahko zelo podobne tendence ugotavljamo v slovenščini. Ob pregledu 300 od skupno 88.956 konkordanc (66,72 na milijon) v besedilnem korpusu Gigafida 2.0 z 1.134.693.333⁴⁷ besed (dalje GF2.0) je mogoče v približno dveh tretjinah konkordanc prepoznati negativno prozodijo. V eni tretjini smo večinoma identificirali nevtralno ali celo pozitivno prozodijo ali vsaj asociacijo – te smo še nadalje raziskali glede na pomensko-skladenjske vzorce:

⁴⁷ Podatek je povzet po Krek *et al.* (2020).

Jazbec Benjamin zaradi prekrška v čisti	situaciji	za zadetek prejel rdeči karton. Od ... Pretekli ko
jih obvešča, da glede na težko finančno	situacijo	, v kateri je trenutno ministrstvo", odreja varčev
jih obvešča, da glede na težko finančno	situacijo	, v kateri je trenutno ministrstvo, odrejam nasle
trstva. In zakaj je ministrstvo v tako težki	situaciji	, da se je zateklo k omenjenim ukrepom? Razlo
a živina. Meni, da Slovenija za rešitev iz	situacije	, v kateri se je znašla, potrebuje socialno ... Zm
vljenjske in strokovne oziroma službene	situacije	ter ustrezna terminologija) kot tudi jezikovno-ko
ijo pred vojnimi grozodejstvi v Siriji, toda	situacija	je resna in zahteva poostren nadzor. Sem za po
kraje in čase tedanjih premikov. Tedanjo	situacijo	že navedeni Valley popisuje takole: "Na dan pu
delovati. Ko se je stavka začela, je bila	situacija	zaradi razglasitve izrednih razmer v Franciji in p
ogatenza z zabavnimi in večkrat bizarnimi	situacijami	iz drugih zgodb. Ljubljana - Četudi so bili košar
prodila ideja: kaj narediti, da bi v takšnih	situacijah	starši natančno vedeli, kako ukrepati," pravi Z

Slika 4: Konkordančni vzorec za lemo SITUACIJA (referenčni korpus Gigafida 2.0 v programskem okolju SkE)

Kot izrazito tipične se med prvih 14 od najpogostejše k manj pogosti pojavljajo kolokacije [*stresna, konfliktna, nastala, trenutna, krizna, dana, neprijetna, kritična, težka, življenjska, nevarna, absurdna, kočljiva, komična*] SITUACIJA, SITUACIJA je [*resna, kritična, dramatična, zapletena, brezupna, zaskrbljujoča, napeta, neprijetna, stabilna, nenavadna, drugačna, slaba, težka, nevarna*] ter SITUACIJA ni [*rožnata*]. V prvem nizu smo identificirali 10 kolokatorjev, ki že po svoji semantiki nakazujejo, da gre za neugodne 'situacije', a tudi preostali, na prvi pogled nevtralni kolokatorji, tj. [*nastala, trenutna, dana, življenjska*], tvorijo razširjene pomenske enote, npr. *trenutna* [*epidemiološka, družbenopolitična, zaostrena, [...], negotova* itd.] SITUACIJA in [*brezizhodna, nepredvidljiva, usakdanja, banalna* itd.] *življenjska SITUACIJA*, ki razkrivajo negativne okoliščine:

- *Ni treba, da se počutimo nemočni ob trenutni zaostreni situaciji v tej deželi, hkrati ni prav, da mislimo, da sta nemir in vojna situacija tako daleč proč, da nimata nič skupnega z nami.*
- *Ker zakon posega v več kot dvajsetletno časovno obdobje, so se pri njegovem izvajanju pokazale nepredvidljive in zelo različne življenjske situacije.*

To potrjuje, kako zavajajoči oz. pomanjkljivi so lahko podatki zgolj o kolokatorjih ena levo in ena desno od jedra. Vidimo, da gre za asimetrič-

no sliko: medtem ko lahko v nekaterih primerih že na podlagi pomena »neugodnih« kolokatorjev pravilno razberemo negativno semantično prozodijo:

- *Življenje vsakogar zaznamuje s prijetnimi, pa tudi **težkimi** dogodki in **situacijami**, pa vendarle je pri nekaterih teh slednjih več. Žrtve družinskega nasilja, med katerimi so najpogosteje matere z otroki, spadajo mednje.*

ne velja tudi obratno, namreč da navidez pozitivna ali vsaj nevtralna semantična preferenca z veliko verjetnostjo napoveduje pozitivno oz. nevtravno prozodijo. V mnogih kontekstih šele pregled širšega sobesedila oz. pomenske enote kot celote pokaže, da gre vendarle za negativne okoliščine rabe:

- *Da se boste začeli premikati, se morate znati pravilno postaviti. Pri jadranju se boste naučili dolgega načrtovanja, hitrega odzivanja in predusem **obvladovanja situacije** in premagovanja panike, kadar stvari ne gredo tako dobro, kot ste načrtovali.*

Ker pa lahko besedni rabi le redko pripišemo zgolj negativno prozodijo, je pričakovati tudi protiprimere:

- *Film je poln duhovitih **situacij**, nerodnih kretenj, sramežljivih pogledov in poželjivih strasti. Fanta imajo namreč rade vse štiri, on pa ima rad nje, tako da ves čas tli in se iskri.*

Ob pregledu konkordanc za slovnično razmerje »pridevnik + samostalnik« ugotovimo, da kriterijem relativne nevtralnosti – čeprav bi bilo mogoče na podlagi inference trditi, da gre tudi tu za negativno ozadje – pravzaprav ustrezajo samo tiste s *specifičen, določen in različen*, pri čemer izstopa skladijski vzorec v *[specifični/h, določeni/h itd.] SITUACIJII SITUACIJAH*, npr.:

- *Portoroški otroci so ugotovili, da do njihove šole žal ne vodi varna pot, zato bodo morali biti previdnejši kot njihovi vrstniki v Piranu. Policista Zoran in Leon sta otrokom svetovala, kako ravnati v **določeni situaciji** in jim tudi predstavila svoj poklic.*

Tudi II od 14 kolokatorjev v povedni rabi je mogoče neposredno označiti za negativne, čeprav nevtralnost ali pozitivnost pogosto napoveduje prav povedna raba, npr.:

- *Glede na za Union Olimpijo ugoden razplet rezultatov v zadnjem krogu prvega dela evropske lige v skupini D (zmaga Cibone v Parizu in aek-a v Berlinu) je **situacija** za našega prvaka pozitivna.*

Med predložnimi zvezami izstopajo *soočiti selsoočati sel/sprijazniti se s SITUACIJO* in [*priti, prihajati, pripeljati, privedi*] do SITUACIJE. SITUACIJA se tipično [*slabša, izboljšuje, zaostruje, umiri, razreši, poslabša, umirja, ponovi, zaplete* itd.], hkrati pa se ji kdo najraje [*prilagaja, prilagodi, izogiba, izpostavlja, izogne* itd.]. Dokaj velik delež preostalih vzorcev se realizira v nevtralnih (pol)terminoloških pomenih. Že Hunston (2007: 263) ugotavlja, da imajo terminološke pomenske enote tipično nevtralno prozodijo. To logično sledi iz ugotovitve, da imajo besede v strokovni rabi pogosto drugačno semantično preferenco kot v splošni rabi, kar izhaja iz narave same besedilne zvrsti. Mogoče je predpostaviti, da se terminološka raba v splošnem izogiba tvorbi pomena, ki bi vključevala odnos udeležencev, tj. živih oseb, tipično ljudi, do njihovih dejavnosti in ciljev:

- *Ko pa otrok na ta način opravi z občutki izgube, ki vzniknejo, ker ga mati trenutno frustrira, opravi tudi z izgubo, ki izhaja iz ločitve ob rojstvu. Ta umik v **notranjo situacijo** zmotijo otrokove telesne potrebe, zlasti lakota, in obrnejo otroka nazaj k zunanjemu svetu.*

Na tem mestu predlagamo leksikografski opis, ki je v skladu z analizo korpusnih podatkov in ki predstavlja alternativo prevladujočim enojezičnim slovarskim opisom tako v slovenščini kot angleščini:

5 **situacija** je splet pogosto negativnih okoliščin, ki določajo dogajanje v določenem prostoru, času in med določenimi udeleženci in kažejo potrebo po ukrepanju ali rešitvi problema

SSKJ navaja zgolj kratko, sinonimno razlago ter sklop zgledov, ki kljub omejenemu kontekstu nakazujejo negativno prozodično naravnost:

SSKJ: *situácija* -e ž (á) položaj, stanje: *s tem dejstvom se je situacija spremenila; konfliktna, smešna, zapletena situacija; / priti v nenavadno, težko situacijo / obvladovati situacijo; njegov prihod je rešil situacijo / finančna, gospodarska, politična situacija; gradbena, prometna situacija* • *publ. na sestanku so razčistili situacijo naredili, da so postala določena dejstva in odnosi med njimi jasna, urejena*

Orisali smo rabo jedra *SITUACIJA*, ki se zdi na prvi pogled in v osami dokaj nevtralna, vendar se pogosto (toda ne izključno) pojavlja v sobesedilnih okoljih, ki izpostavljajo sicer semantično raznolike, a negativne dogodke, dejstva ali lastnosti in ki spodbujajo negativne asociacije, kar velja zlasti za nestrokovna besedila. V ohlapnem pomenu govorimo v približno dveh tretjinah konkordanc o negativni prozodiji, ki izhaja iz kumulativnega učinka kolokacij in semantične preference in ki jo lahko povzamemo kot 'težavnost razmer, iskanje izhoda'. Močnih koligacijskih vzorcev ni opaziti, o semantični prozodiji pa je mogoče govoriti v zelo podobnih okvirih, kot jih nakazuje že semantična preferenca, kar povzroča težave pri formuliranju razlik med njima. Tipično gre za neželene ali neprijetne dogodke in stanja. Semantična prozodija je tipično nevtralna v (pol)strokovnih besedilih, opazneje tudi v povedni rabi in strukturi z mestnikom. Prva ugotovitev za *SITUATION* je, da je ob normalizaciji v referenčnem korpusu BNC nekoliko redkejša kot *SITUACIJA* v prav tako referenčnem korpusu GF2.0 (147,4 : 174,4 na milijon).⁴⁸ To je še posebej pomenljivo, če upoštevamo, da ima slovenščina poleg *SITUACIJE* tudi svojo »domačo« sinonimno ustreznico, ki v angleščini nima enakovrednega para: s podrobnim pregledom večjega števila zgledov je namreč mogoče ugotoviti negativno prozodijo tudi za *POLOŽAJ*, torej (delno) sopomenko *SITUACIJE*. Čeprav se sopomenke prozodično pogosto razlikujejo med seboj (gl. npr. Xiao in McEnery 2006), je mogoče v tem primeru zaključiti, da si besedi delita tudi pragmatične okoliščine pomena.

4.10 Leksikalni pomen in pragmatični učinki

Mehanizmi za tvorjenje pomena in vodila za razumevanje pomena obstajajo na ravni, ki daleč presega raven besede, presega pa tudi raven

⁴⁸ Ta podatek je treba vzeti s pridržkom, saj je kljub vsemu odvisen od velikosti in sestave korpusa. Tako je bilo denimo v starejši analizi, ko smo uporabili korpus FidaPLUS, razmerje v korist angleškega korpusa, in sicer 147,4 : 48,6. Težko bi namreč sklepali, da se je raba v slovenščini v relativno kratkem obdobju tako izrazito povečala.

kolokacije in tradicionalno (strukturalistično) pojmovane »frazеološke enote«. Pogosto je mogoče najti smernice oz. namige za interpretacijo pomena v neposrednem sobesedilu, v katerem se pojavijo ključne pomenske sestavine, ki določajo semantično prozodijo pomenske enote in njeno pragmatično funkcijo. Kontekstualna raven pomena igra ključno vlogo še zlasti pri umeščanju semantično manj prozornih zvez in frazeoloških enot v vsakokratno sporazumevalno situacijo, to pa se denimo v leksikografskem kontekstu razkriva kot dejstvo, da se posamezne besede medsebojno opredeljujejo in/ali poudarjajo in da se »definicija« pomena LE oz. njene rabe neredko nahaja kar v njenem lastnem besedilnem okolju. Primeri kažejo, da se mnogi pomembni podatki o jedru razkrivajo na nepredvidljive načine, zato je, kot skušamo pokazati v tej knjigi, logicistični pristop k razlagi (funkcioniranja) pomena neustrezen. V nasprotju z linearnim razumevanjem moramo namreč, kot opozori Bloomaert (2016: 13), pojasniti pomen ne kot seštevek (posameznih) pomenov, temveč številnih različnih učinkov. Praviloma se podatki o kontekstualnih značilnostih, tipičnih za leksikalno jedro, širijo v bližnje sobesedilo, kot npr. spodaj:

- *Da se boste začeli premikati, se morate znati pravilno postaviti. Pri jadrnanju se boste naučili dolgega načrtovanja, hitrega odzivanja in predvsem obvladovanja **situacije** in premagovanja panike, kadar stvari ne gredo tako dobro, kot ste načrtovali.*

Pomembni podatki o pomenu posameznih LE se nahajajo torej prav v njihovi bližnji ali širši besedilni okolici (*CLIMB: climbed and scrambled, climbed and laboured* itd.). Pri tem pogosto ne gre za konvencionalne, formalno prepoznavne jezikovne oblike, zato jih je težko ali celo nemogoče ujeti v formalne strukture in postopke, s tem pa tudi težko avtomatično prepoznavati. Da je kolokativni pomen konstitutivni, vendar na širše sobesedilo vezani dejavnik, ki opredeljuje nameravani pomen, ponazarja za semantično prozodijo vse prej kot redka situacija: kolokacija prinaša izhodiščno negativno ovrednoteni (semantični) pomen/konotacijo, na primer *KISLO VREME*, njena raba v širšem sobesedilu pa dosega povsem nasprotni učinek (gl. tudi Šorli 2014), v tem primeru diskurzivne učinke tipično s pomočjo zanikanosti ali protivnosti, npr.:

*Na Dolenjskem se je kljub **kislemu vremenu** praznovalo prešerno, med prvimi so začeli člani Vinogradniškega društva Mirna Peč, ki so se v petek zvečer zbrali v gostilni Špolar.*

Eno je torej, kaj leksikalni nizi »pomenijo«, drugo pa kompleksna realnost tega, kar z njimi v besedilu počnemo za doseganje nameranih pragmatičnih oz. sporazumevalnih učinkov. Če razumemo pomen kot nekaj, kar je odvisno od konteksta in rabe, postane ključen element analize govorčevo gledišče (gl. 5. pogl.), ki zadeva takorekoč vsak delček naravnega besedila v rabi. Že samo zato je nemogoče preučevati besede s komunikacijske perspektive, ne da bi upoštevali kontekste njihove rabe (Partington 2013: 47). Semantična prozodija leksikalnih enot je toliko pomembnejša, ker zadeva pomen, ki uporabnikom ni zavestno dostopen in ni del njihovega mentalnega leksikona, kot je to na primer izstopajoči ali konotativni pomen. Pri raziskovanju tega pojava smo se tako znašli na mejnih področjih leksikalne analize, ki pri določanju pragmatične funkcije že **prestopajo v okvire besedilne in diskurzivne analize.**

5

VREDNOTENJE KOT DISKURZIVNA FUNKCIJA

5.1 Govorčeva perspektiva in vrednotenjsko gledišče

Vrednotenje je neločljivo povezano z glediščem oz. perspektivo, kot bomo videli v nadaljevanju, zato v naslednjih vrsticah orišemo kompleksnost tega vidika interakcije, ki je nenehno na delu, a ga v splošnem ne zaznavamo posebej. Sposobnost govorcev, da nemoteno in zlahka prepoznavajo sporazumevalno namero za morebitnimi menjavami gledišča, je namreč del njihove jezikovne kompetence. Že Bahtin (1982, 1986) je razumel, da dialoškost ne pomeni nujno dialoga med dvema govorcema, temveč da tudi monološka besedila vključujejo in dajejo glas množici glasov skozi različne jezikovne oblike in procese. Seveda pa takšna »privzeta perspektiva« ne pomeni, da je neka konkretna leksikalna enota, na primer *SRŽ PROBLEMA*, nenadoma izgubila svojo sicer v večini kontekstov izkazovano (negativno) polariziranost (Partington *et al.* 2013: 47). To velja tudi za primere semantične prozodije, torej implicitno izraženega, na besedilo vezanega vrednotenjskega scenarija. Posebej v govorjenem sporazumevanju predpostavljamo, da je privzeto gledišče – če ni drugače določeno – enako gledišču govorca ali govorce oz. gledišču skupine, s katero se ta istoveti (*ibid.*: 46–47), in da je lahko izraženo tudi kot »vsi« ali »razumni ljudje« ali »bralci« itd., zato se zdi smiselna predpostavka, da je ob tem, ko določamo vrednotenjsko naravnost, naše izhodišče perspektiva govorca ali govorce. Z drugimi besedami to pomeni, da je tisto, kar naj bi bilo dobrega ali slabega na posamezni razširjeni enoti pomena, pravzaprav vedno projekcija »dobrega« ali »slabega« z vidika tistega, ki to enoto uporabi v konkretni sporazumevalni situaciji. A realnost diskurza, kjer so pomenske enote v nenehni interakciji s kontekstualnimi značilnostmi,

kar vključuje tudi druge udeležence, je takšna, da lahko govorci in pisci pogosto privzamejo gledišča drugih udeležencev v sporočanju (*ibid.*: 47). Čeprav je končna odgovornost za plasiranje vrednotenjskih stališč, tudi in celo tistih stališč, s katerimi avtor polemizira, načeloma vedno na strani slednjega, nam lahko za začetek pomaga v literaturi predlagana delitev na primere s strani govorca/pisca izraženega (ang. *averred*) vrednotenja in tiste, ki so pripisani, ko torej govorec/pisec pripiše vrednotenjski glas (Sinclair 1988; Tadros 1993, v Partington *et al.* 2013: 54). Gre za to, da je pomembno, v koga avtor ali avtorica projicira vrednotenjsko gledišče, z drugimi besedami, kdo je »vodilni« (ang. *principal*, po Goffman 1981), »odgovorni« ali »motivator« (Levinson 1988) v procesu sporazumevanja, torej tisti, ki domnevno vrednoti. Spodnji odlomek je primer pripisanega vrednotenja, ki kaže na kako kompleksne načine se lahko prepletajo vrednotenjski glasovi že v zelo kratkem besedilu:

- *Poslanec Nacionalnega zavezništva Roberto Menia, doma iz Trsta, je sedel v rimski poslanski zbornici, kot da bi bil v vaški gostilni. Segal je v besedo, krilil z rokami in se pačil, in vendar se je na Montecitoriu zgodilo nekaj (skoraj) zgodovinskega. Začela se je vsebinska razprava o zakonu, ki naj **v prihodnje** zagotovi globalno zaščito slovenski manjšini na Tržaškem, Goriškem in prvič tudi v Videmski pokrajini.*

V prvem delu, ki opisuje vedênje poslanca, gre očitno za piščevo gledišče, v drugem delu pa ta projicira vrednotenje v skupino poslancev, ki se bori za pravice slovenske manjšine v Italiji. Vrednotenje lahko sicer poteka tudi nezavedno (o tem so pisali že npr. Wimsatt in Beardsley 1946; Louw 1993 itd.), kar je še posebej relevantno v primeru vrednotenjskega pojava, ki ga obravnavamo v tej knjigi (gl. § 4.5.4). V analiziranih primerih bomo kombinirali metodo leksikalne analize in metodo, ki je značilna za analizo diskurza: ta tipično izhaja iz besedila, izbranega na podlagi ključnih besed, nato pa širi analizo razširjenih pomenskih enot na druge podobne kontekste v korpusu. Leksikalna analiza na drugi strani se tipično izvaja za leksikografske potrebe in temelji na analizi velikega števila omejenih kontekstov ene same razširjene pomenske enote, kot denimo spodaj *V BODOČE/V PRIHODNJE*, ter pripisu ustreznih pomenov.

5.1.1 Primer: *V BODOČE/V PRIHODNJE*

Raba teh LE posebej nazorno kaže vlogo govorcevega ali projiciranega gledišča oz. drže do predstavljene vsebine, ki močno presega zgolj leksikalno-semantično realizacijo obravnavane enote v besedilu in dokazuje pragmatično funkcijo, ki z zunanjega roba REP deluje navznoter proti jedru in zlasti v smislu vrednotenja polni »prazno obliko« določene LE (Sinclair in Louw). Zdi se, da sta na frazeološkem kontinuumu od vrednotenjsko najmanj proti najbolj eksplicitnim enotam *V BODOČE* (GF2.o 8.696, 6,52 na milijon) in *V PRIHODNJE* (GF2.o 84.868, 63,65 na milijon) prav na skrajnem začetnem delu, kjer se nahajajo LE z najbolj omejenim inherentnim vrednotenjem. Pač pa je vrednotenje inherentno na ravni besedilnih segmentov, ki vsebujejo ti zvezi, saj – pragmatično – po definiciji pomenita primerjavo med sedanostjo ali preteklostjo in prihodnostjo. Tako besedila, v katerih se pojavlja jedro *V BODOČE*, kljub navidezni vrednotenjski »izpraznjenosti« zveze pogosto vsebujejo negativne okoliščine (v GF2.o **86** od 150, tj. 57 %),⁴⁹ zlasti ko izražajo neko napoved ali namero, odločitev, nasvet ali predlog, tudi pričakovanja ali prizadevanja ter zahtevo ali zagotovilo, in še nekaj odstopajočih situacij, ki so bile v analizi opredeljene kot na primer grožnja, izjava ipd. Da gre za te vsebine, lahko razberemo iz neposrednega sobesedila, ki vsebuje glagole *napovedati*, *pričakovati* itd., kot so navedeni tudi v besedni skici zveze *V BODOČE*, in sicer prvih šest od največje k najmanjši relativni trdnosti v naslednjem vrstnem redu: [*izboljševati*, *izogniti*, *podeljevati*, *nameravati*, *voliti*, *usklajevati*]; izstopa tudi raba s pridevnikom *potrebno* ter členkoma *lahko* in *treba*, med vezniki *saj* (vedno v strukturi *s tudi*) in *ko*. V tistem delu, kjer je mogoče pogojno beležiti nevtralno prozodijo (17 od 150, tj. 11 %), prevladujejo napovedi, pričakovanja in prizadevanja, čeprav je celo tu ob pregledu širšega sobesedila in situacijskega konteksta mogoče ugotavljati potencialno negativna vzročno-posledična razmerja. To je razvidno tudi iz spodnjih, na prvi pogled nevtralnih kontekstov,

⁴⁹ Negativnost vs. pozitivnost smo določali na podlagi tega, kakšna je bila govorceva drža v odnosu do preteklega stanja, ki bodisi narekuje spremembo (negativno) ali ohranjanje obstoječega stanja (pozitivno). Če bi zamenjali optiko in določili točko zazrtosti v prihodnost, bi morali vrednotenjski predznak spremeniti.

tipičnih za uradniška, formulaična besedila oz. novinarsko-poročevalsko dikcijo:⁵⁰

- *Razpravam o vključevanju novih članic v Evropsko unijo bo **v bodoče** dajala ton socialdemokratska os Francija-Velika Britanija-Nemčija, novi nemški kancler pa bo zagotovo trši pogajalec.*
- *Slovenskemu hokeju zelo koristi nastop treh naših klubov v alpski ligi, ki je neke vrste stik s kakovostno Evropo. **V bodoče** moramo pri nas razviti še več hokejskih centrov, kot sta Ljubljana in Jesenice, kajti baza mora biti neprimerno širša.*

V kontekstih, kjer gre zlasti za (dobre) želje in (pozitivna) pričakovanja glede na pretekla stanja, smo prepoznali pozitivno prozodijo (42 od 150, tj. 28 %). Koligacijski vzorec, ki nakazuje novo rabo in funkcijo, se kaže tudi v nagibanju k neki obliki besedilne modifikacije, pogosto izraženi s členkom *tudi* v pre-poziciji, v obeh rabah pa so pogoste stopnjevalne oblike pridevnika ali prislova:

- *Vsa obdobja, kljub razposajenosti mladih gasilcev ni bilo niti ene poškodbe ali druge nevarnosti. Vsako leto se potrjuje zadovoljstvo, veselje, medsebojno spoštovanje in zaupanje med mladimi in starejšimi gasilci. Društvo bo tudi **v bodoče** skrbelo za usposabljanje mladih v društvu [...]*
- ***V bodoče** načrtujemo še tesnejše sodelovanje z Wado in certificiranimi nacionalnimi protidopinskimi agencijami, Vsekakor načrtujemo povečano testiranje za rastni hormon, še bolj podrobno pa bomo spremljali tudi biološke potne liste, je štiri dni pred začetkom nove sezone svetovnega pokala povedala Rescheva.*

Tudi spodnji primer dokazuje, da širše sobesedilo v konkretni spora-zumevalni vlogi izniči navidezno nevtralnost zveze in ji pripiše določeno semantično prozodijo:

- *Morda ima Trumpova ekipa drugačne vrednote od naših, ampak zdi se, da se na posel spozna. Če je bilo za preteklo obdobje značilno zniževanje ovir za pretok blaga in storitev, **v bodoče** najbrž ne bo več tako. Odprava carinskih in drugih ovir za mednarodno trgovino je v*

⁵⁰ Te tendence je mogoče delno pripisati prizadevanjem po predpisovalnosti v jeziku, ki je tudi preko lektorskih posegov v navedenih žanrih bolj prisotna.

interesu produktivnejših držav in gospodarskih subjektov, šibkejšim pa jemlje možnosti za razvoj.

Podobno je pri *V PRIHODNJE* mogoče identificirati dokaj jasno dvojno tendenco: pozitivno prozodijo v kontekstih, kjer zveza naznanja nadaljevanje, in negativno pri tistih, kjer se obetajo spremembe določenih praks, stanja itd. Natančneje imamo med »pozitivnimi« primeri (skupaj 47 od 150, tj. 31 %) 18 (38 %) takšnih, ki napovedujejo spremembe oz. razvoj, 29 (62 %) pa nadaljevanje stanja; v tistih, ki so ocenjeni »negativno« (73 od 150, tj. 49 %), je 61 (83 %) takšnih, ki obetajo spremembe oz. razvoj, in 11 (15 %) takšnih, ki napovedujejo nadaljevanje. V nekaterih kontekstih je na prvi pogled logična opredelitev za nevtralno prozodijo (30 od 150, tj. 20 %) – med temi le 3 nakazujejo nadaljevanje stanja – vendar se v zgledu, kakršen je spodnji, pokaže, da je treba pravzaprav pri vsakem posebej oceniti, ali ne gre vendar za s stališča govorca ali pisca negativno, kot spodaj, ali pozitivno opredeljeno funkcijo izbrane LE (podčrtani so deli besedila, ki še posebej uokvirjajo vrednotenjsko izhodišče govorca):

- *Novica, da ima konservativni predsednik ameriškega vrhovnega sodišča William Rehnquist raka, je zaostrila predvolilno razpravo o tem, kaj bi zmaga Johna Kerryja ali Georgea Busha pomenila za usmeritev Amerike v prihodnje. Ta čas je razmerje na vrhovnem sodišču tesno: pet sodnikov je bolj konservativnih, štirje so bolj liberalni. O tem, koliko vpliva ima sodišče in kako pomembna je usmeritev sodnikov, verjetno najbolj zgovorno govorijo volitve leta 2000. Tedaj so se sodniki ob hudem medsebojnem nestrinjanju s petimi glasovi za in štirimi proti odločili prekiniti ponovno štetje glasov na Floridi in tako posredno odločili, kdo bo novi ameriški predsednik. Vrhovno sodišče kot najvišji organ presojanja zakonov in ustave bi lahko odločalo tudi o vprašanih, kot je morebitno ustavno določilo o prepovedi istospolnih porok ali o ustavni prepovedi sežiganja zastave, za kar se zavzema Bush. Najpogosteje pa v ZDA omenjajo vprašanje pravice do splava. Za zdaj jo podpira šest sodnikov, trije so proti, a bi nasprotniki posega vprašanje hitro prinesli pred sodnike, če bi se razmerje spremenilo. To ni tako neverjetno: od devetih sodnikov je le en sodnik mlajši od 65 let, trije so v preteklosti že imeli raka. (ba) Vir: Dnevnik 2004.*

Poleg temeljne časovne razsežnosti nosita obe jedri REP torej še pragmatično pomensko komponento, ki je razvidna iz širšega sobesedila, namreč vrednotenje. Semantična prozodija enot *V BODOČE* in *V PRIHODNJE* je tipično negativna takrat, ko tisto, kar se je dogajalo pred napovedanim, pričakovanim itd. v prihodnosti, zlasti ponavljanje dejanj, v nekaterih primerih pa vztrajanje v določenih stanjih, pripelje do prelomne točke, v kateri izstopajo negativne okoliščine, ki narekujejo spremembo. V zgornjem primeru to spremembo napoveduje možnost, da bi nova sestava sodišča prepovedala splav, pri čemer je vrednotenjska naravnost govorca do preteklega (in sedanjega) stanja, ko je splav še dovoljen, pozitivna. Včasih pa semantična prozodija v prid besedilne kohezije ni opredeljena ali je nevtralna in celo pozitivna. To se zgodi tipično takrat, ko je napovedano vztrajanje pri starih praksah ali načinu delovanja, kar najpogosteje realizirata zvezi *tudi v bodoče* in *tudi v prihodnje*. Kljub dejstvu, da zvezi, kot smo pokazali, nimata enotne semantične prozodije, pa je mogoče prepoznati koligacijske vzorce in tendence, ki so značilni bodisi za negativno bodisi nevtralno oz. – pogojno – pozitivno prozodijo. Časovni pomenski vidik in dejstvo, da gre že v izhodišču za primerjavo med dvema realnostima, pri tej LE še dodatno zapleteta ugotavljanje vrednotenjske perspektive. Vzporedno s to odvisnostjo se pojavlja tudi že omenjeni problem relativnosti glede na točko opazovanja v času, saj je »pozitivnost« oz. »negativnost« odvisna od gledišča oz. zartosti govorca v pomenski situaciji (bodisi v preteklost ali prihodnost):⁵¹

- *Mestna občina je tudi z robotimi in nepriljubljenimi potezami sicer vzpostavila prevlado nad objekti in zdaj je tudi zakonodaja na tem področju jasna: kjer bo občina v **bodoče** ugotovila svoj interes, bodo objekti postali občinska last.*

Ponovno imamo opravka s projekcijo vrednotenja, tokrat v »mestno občino«, ki je zaznamovana s svojo abstraktnostjo, kar ji kot državni ustanovi še krepi vrednotenjsko avtoriteto. Ponekod je prave namere

⁵¹ Na primer, zgled »Župan je prerazporedil še nekaj vodij uradov in obljubil spremembe tudi v prihodnje, vendar predvsem z notranjim razporejanjem. Zato v upravi ne bodo zaposlili veliko novih sodelavcev [...]« smo v skladu s tem interpretirali kot »nadaljevanje stanja«.

tvorca besedila težko razbrati, saj ima ta, kot je mogoče ugotoviti iz vrste besedila ali žanra, specifično vlogo, ki jo mora v specifičnem, na primer uradniškem diskurzu ustrezno odigrati. Pri tem je mogoče ponekod identificirati podložni konflikt med dejanskim stanjem in sliko, ki jo o tem stanju želi ustvariti tisti, ki mu je pripisano vrednotenje (npr. dejstva govorijo v prid temu, da je bilo reševanje stanovanjske stiske dokaj neuspešno (23 od 173 ljudi), hkrati pa odgovorna oseba vnaprej zavrača morebitne kritike s tem, da napoveduje nadaljevanje enake politike kot povsem ustrezne):

- *Sicer pa je trenutno na čakalni listi za socialna stanovanja sto triinšedemdeset upravičencev. Letos pa je bilo s te liste rešenih triindvajset upravičencev. »Tako kot do sedaj nameravamo tudi v **bodoče** reševati probleme upravičencev do socialnih stanovanj z nakupom stanovanj na prostem trgu, z dodelitvijo izpraznjenih stanovanj, z zamenjavo stanovanj, ter z nadaljnjo adaptacijo nadstropij v samskem domu Pohorska 2.«*

Kot kaže primerjava (gl. preglednico), je pri *V BODOČE* odstotek pozitivne semantične prozodije nekoliko manjši kot pri *V PRIHODNJE* (28 % vs. 31 %), negativna prozodija pa je izraziteje prisotna pri *V BODOČE* (57 % vs. 49 %), in sicer v več kot polovici od 150 zgledov.

Preglednica 2: Distribucija semantične prozodije pri zvezah V BODOČE in V PRIHODNJE (Gigafida 2.0)

150 konkordanc GF2.0	negativno		nevtravno		pozitivno		neopredeljeno (pridevnik)	
V BODOČE	86	57,3 %	17	11,3 %	42	28 %	5	3,3 %
sprememba	74	86 %	17	100 %	17	40,4 %		
nadaljevanje	12	13,9 %	0	0 %	25	59,5 %		
V PRIHODNJE	73	49 %	30	20 %	47	31 %	0	0
sprememba	62	86,1 %	27	90 %	18	38,2 %		
nadaljevanje	11	13,8 %	3	10 %	29	61,7 %		

Rezultati potrjujejo izsledke predhodnih analiz, ki smo jih opravili na starejšem in manjšem korpusu FidaPLUS (621 milijonov): sinhrono raziskovanje rabe obeh zvez kaže, da je pri tem paru sopomenskost, ko

gre za pragmatično funkcijo pomena, relativno omejena.⁵² V smislu vrednotenja precej bolj zaznamovano rabo zveze *V BODOČE* bi lahko morda pojasnjevala že njena izrazito manjša splošna pojavnost. Pri opredeljevanju za »negativne« ali »pozitivne« okoliščine je pri obravnavanih LE pomembna ugotovitev, da ne gre za poskus ocenjevanja objektivnih bodisi preteklih ali prihodnjih okoliščin, ki bi bile kakorkoli razvidne v leksikalni zasedbi struktur oz. enotah sobesedila, temveč izključno za oceno funkcije LE, kot izhaja iz govorčeve modulacije besedila in njegovega ali njenega subjektivnega odnosa do izraženega. Povedano drugače, vrednotenjska funkcija je določljiva zgolj v razmerju do izbrane perspektive, ni pa je mogoče določiti v nekem absolutnem smislu glede na zunajjezikovno resničnost. Pri izbiri »objektivne« optike se namreč pojavlja dilema, ali interpretirati *V PRIHODNJE/V BODOČE* kot signal pozitivnega, ker gre na primer za načrtovano spremembo na bolje, ali negativnega, ker je sprememba največkrat posledica neke slabe prakse, izkušnje ipd., kot denimo v »*Upam, da bo v bodoče boljše*«. To obenem odpira metodološka vprašanja pri aksiološko usmerjenih analizah jezika, saj moramo neizogibno določiti izhodišča, na podlagi katerih opredeljujemo nekaj kot dobro/ugodno/pozitivno ali slabo/neugodno/negativno itd. Ne glede na vse pa je mogoče zaključiti, da REP, v katerih se zvezi pojavljata, nimata le (nevtralnega) časovnega pomena, temveč obenem realizirata pragmatično funkcijo, ki se kaže v vrednotenju povedanega.

5.1.2 Primer: *ENAČITI*

Kaj pravzaprav pomeni, da jezik razumemo kot sistem »učinkov« in ne zgolj kot seštevek pomenov (posameznih) izrekov oz. kot linearno zaporedje skladenjskih pozicij, ki jih zapolnjujemo z leksikalno vsebino, je mogoče opazovati na še eni REP z jedrom, ki deluje na prvi pogled vrednotenjsko nevtralnno, raba pa kaže, da ima izrazito semantično

⁵² Opozicija v paru *v bodočev/prihodnje* je poseben primer opozicije »prevzeto/domače«, v katerem je beseda *bodoči* prevzeta znotraj (južno)slovanskega jezikovnega prostora. Gre namreč, kot v svoji obravnavi para *bodočnost/prihodnost* ter *bodoči/prihodnji* ugotavlja E. Kržišnik (2014: 17), za to, da je *bodočnost* »hkrati z *bodoči*, v slovenščino prevzeta v duhu ideje o slovanski vzajemnosti sredi 19. stol. in ob dejstvu, da je poimenovanje prihodnost za isti koncept že obstajalo (enako *prihoden/prihodnji*)«.

prozodijo – ENAČITI. Pregled 300 od skupno 5.772 (4,33 na milijon) konkordanc pokaže, da izstopajo kolokacije ENAČITI [homoseksualnost, islam, demokracijo, vero, žrtev, uspeh, državo, politiko, Slovenijo, ljudi, pravico, življenje], v predložnih zvezah pa ENAČITI s [pojmom, terorizmom, interesi, teroristi, pravico, ljubeznijo, rasizmom, položajem, kriminalci itd.]. Razen rasizma, terorizma in kriminalcev v nizih ne nastopajo kolokatorji, ki bi jih lahko vnaprej negativno opredelili. V vlogi osebkov, ki so dokaj semantično razpršeni, najdemo [freudizem, psihoanaliza, uspeh, (freudovskaljungovska) šola, večina, ljudje, zakon, otrok, država]:

katnik. Opazuj aktivno sliko in spodaj izberi pravilne trditve. Če	enačimo	ploščini, dobimo $x^2 \cdot y^2 = (x+y)(x-y)$. Z razrezom kvadratnega papirja smó
zastopani. Etnične oz. nacionalne pripadnosti zato ne moremo	enačili	z nagnjenostjo h kriminaliteti, v medijih pa se to pogosto prikazuje kot pom
nju vrednot, kot so, denimo, patriotizem, ki ga nekateri pogosto	enačijo	z nacionalizmom. Po Bučarjevem mnenju vlada pri čemer ne misli nobeno
ke neofašistične kolegice Alessandre Mussolini. Ta je Romune	enačila	z Romi in jih označila kot kriminalce, z izstopom potih romunskih postanov
mest. Če bi ga primerjali z nekaterimi namškimi, bi Čeje lahko	enačili	s tistimi, ki štejejo tudi do 200.000 prebivalcev. Imamo profesionalno gledal
ni propadla ideologija, ki zasebni interes lastnikov korporacije	enači	z interesom ostotne nacije. Celó med razpravo o slovenskih lajkunskih posi
a kdor ni z nami, je proti nam, ki kritiko slabosti v lastnih vrstah	enači	s tem, da se jo kritik prodal nasprotni strani je pač zelo dobrodošlo, če lah
« Za bedake imam torej liste, ki kritiko slabosti v lastnih vrstah	enačijo	s tem, da se jo kritik prodal nasprotni strani (take bedaste obtožbe sem nar
emo profesionalnega vojaka, ki je pogodbeno vezan za pet let,	enačili	s klasičnimi uradniki v državni upravi. Ne gre za zagotavljanje posebnih pri
aj ni prepričala volivcev, Zorko odgovarja, da volitev ne smemo	enačili	z referendumi o družinskem zakoniku: "Referendum ne predpostavlja zvest
hašli nove lokacije in pravne osebe. Improvisa, ki jo je marsikdo	enačil	kar s "Kudom", je našla domicil v Španskih borih. Tradicionalni avgustovsk
lični pritisk na manjšino kljub temu izrazitejši, saj so slovenstvo	enačili	z jugoslovanstvom in komunizmom. Položaj se je deloma spremenil konec
t postaviti glasbo, ki se bolj kot z obliko klavirskega koncerta	enači	z obliko simfonije. Malokomu se to posreči. D. Tomšič Srebotnjak je izjemn
od intervjujev iz leta 1920 je dejal: "Vse dokler boj za obstanak	enačimo	» preživetjem najmočnejšega, zdrav razvoj trpi pod taktiko individualizma:

Slika 5: Konkordančni vzorec za lemo ENAČITI (referenčni korpus Gigafida 2.0 v programskem okolju SkE)

Podrobnejši pregled okolice potrjuje, da gre pretežno za kontekste, v katerih je mogoče prepoznati negativne okoliščine (konvencionalnega) pomena. Prevladuje vzorec *kdo enači kaj s čim*, iz pomenskih kontekstov pa je razvidno, da je s stališča tvorca besedila oz. glede na splošno sprejete norme »enačenje« vsaj sporno, če ne zgrešeno:

- *Arabske države so med pripravljanjem osnutka sklepne deklaracije odstopile od zahteve, da bi sionizem enačili z rasizmom.*
- *V zahodnih državah muslimansko vero enačijo s terorizmom, vse Arabce pa obravnavajo kot potencialne osumljence, ki morajo dokazati svojo nedolžnost.*
- *Njen boj zoper režim je bil boj za lastne interese, v prvi vrsti stanovske interese duhovščine, ki jih ta preprosto enači z interesi cerkve.*

- *Ker dobro spolnost **enači** z ljubeznijo, ohranja odnos s tem partnerjem, pa čeprav je vse v tem odnosu slabo, razen spolnosti.*

Pojavlja se tudi vzorec *kdo enači kaj* (dv. ali mn.), kot kaže spodnji primer, iz katerega je razviden prototipičen pomenski scenarij, po katerem nekdo vidi, dojema ali razume dve sicer različni stvari kot eno, čeprav za to ni objektivne osnove:

- *Po Jonesovem mnenju načelo ugodja omogoča, da otrok **enači** dve precej različni stvari, ki sta si podobni zato, ker otrok do njiju čuti enako ugodje oziroma interes.*

Med sicer tipičnimi nikalnimi vzorci izražata *ne gre/kaže* + nedol. oz. kolokaciji [*ne kaže, ne gre*] *ENAČITI* še eksplicitneje negativen odnos do povedanega, pogoste so tudi strukture z modalnimi glagoli *ne moči/smeti* + nedol. [*ne smemo* (246), *ne moremo* (331)] *ENAČITI*:

- *Krščanskega verovanja **ne kaže enačiti** z zunanjo strukturo Cerkve, tako imenovanim klerikalnim vidikom.*
- *Predstavniki turističnih podjetij so menili, da gostinstva **ne gre enačiti** s trgovino.*
- *Kakovosti pitne vode **ne smemo enačiti** s kakovostjo podzemne vode, je v uvodu opozoril direktor Zavoda za varstvo okolja Marko Notar.*

Če bi predpostavili pomensko delovanje po načelu vstavljanja (prim. 5.2), bi imeli v gornjih zgledih sâmo jedro za vrednotenjsko nevtralnno, saj je po njem vse, kar potrebujemo za ustrezno interpretacijo oz. »seštevek« pomenov, vsebovano v obstoječi leksikalno-semantični zasedbi. Toda razumevanje jezikovnega funkcioniranja v smislu »učinkovanja« ne dopušča, da bi enačili meje besede kot ortografske enote z njenimi pomenskimi učinki, ki so v kompleksni interakciji z ostalimi sestavinami sobesedila in sporazumevalne situacije, kot vemo iz obsežne literature o kolokacijah. Iz tega izhaja, da pomen zvez *ne kaže, ne gre* in *ne smemo* učinkuje tudi na kolokator *ENAČITI* in tako sodoloča njegov (zlasti pragmatični) pomen. Podobno velja za kolokatorje v slovnični relaciji prislov + glagol, ki v zaporedju [*dopustno, zmotno, poenostavljeno, prepogosto, napačno, samoumevno, prevečkrat, nezavedno* itd.] najpogosteje modificirajo jedro:

- *Viseče prsi **zmotno enačimo** s starimi prsmi, toda v resnici lahko prsi postanejo ohlapne v vsaki starosti.*
- *Že na tem mestu velja opozoriti, da ljudje stopnjo bolečine mnogokrat **napačno enačijo** s potrebo po jemanju antibiotika, kar je daleč od resnice. Bolečina je samo simptom vnetja, ki jo blažimo z drugimi ukrepi.*

Pomenski učinki se lahko torej na različne načine »prelivajo« prek lastnih obliko(slo)vnih meja, kar ne velja zgolj za tradicionalno razumljene frazeološke enote jezika, temveč tudi kolokacije in razširjene kolokacije. To – z drugimi besedami – ne pomeni, da denimo v gornjih zgledih pomenski sestavini 'zmotno' in 'napačno' ne moreta biti del pomenskega opisa samega glagola, ker sta fizično ločeni in zunaj meja ortografske enote *ENAČITI*. Prav nasprotno, kot sistematično kaže analiza, se leksikalne enote v ožjem ali širšem kontekstu pogosto vzajemno opredeljujejo. V številnih kontekstih, kjer negativno vrednotenje ni eksplicitno izraženo, je mogoče razbrati negativno prozodijo iz širšega sobesedila, ki jo v jezikovni produkciji in recepciji povzroča kumulativni prirast negativnega pomena, v našem primeru jedra *ENAČITI*. Tako lahko ključ do semantične prozodije najdemo celo v najpreprostejših, na prvi pogled vrednotenjsko povsem nevtralnih kolokacijah kot [*pogosto, (še) vedno, včasih, preprosto, povsem*] *ENAČITI*, seveda v kombinaciji z drugimi podatki in če jih opazujemo na večjem vzorcu situacijskih kontekstov:

- *V zahodni Evropi sekularno republiko - čeprav gre za orientalsko demokracijo - **pogosto enačijo** z militarističnim sistemom.*
- *Dodala je, da Slovenci poslikavo telesa žal **še vedno enačimo** s puštnimi maskami.*

Zelo pomembni za prepoznavanje prozodije so podatki o izstopajočih vzorcih rabe oz. koligacijah, kot jih ponujajo besedne skice za korpus GF2.o. Za *ENAČITI* so to denimo zapisi:

O_tretja_oseba

O_zanikanje

Ti pomenijo nadpovprečno pogosto rabo v 3. osebi ter nedoločniških, povratnoosebni in nikalnih strukturah itd. V LBS najdemo na podlagi korpusnih podatkov opis:

6 če ČLOVEK enači KAJ s POJAVOM, POJMOM ali LASTNO-STJO, meni, da gre za enaki stvari, pri tem pa navadno spregleda razlike, bodisi zaradi nevednosti ali namerno, zaradi predsodkov

SSKJ2 navaja kratko sinonimno razlago in zglede, ki z izjemo enega potrjujejo negativno vrednotenje »enačenja«:⁵³

SSKJ2: imeti, šteti za enako (*nepravilno je enačiti normo z akordom*); po določeni lastnosti imeti kako stvar za enako z drugo (*le kako bi enačili stroj in človeka// opise v povesti lahko enačimo s pisateljevim otroškim svetom*); **kdo bi se enačil z njim po pridnosti? *začel se je enačiti z odraslimi / *to delo se lahko enači z vsem, kar je v literaturi najboljšega*.⁵⁴

Semantično prozodijo pri ENAČITI je za razliko od tiste, ki jo nosi *SITUACIJA*, mogoče dobro ločiti od preostalih ravni pomena. Neposredna frazeologija je ne določa v enaki meri, v sobesedilu je bolj razpršena, vendar dobro izsledljiva, in koligacijsko jasneje opredeljena. Kolokatorji *homoseksualnost, islam, demokracija* itd. kažejo, da gre tipično za razprave o družbenih vrednotah, pojavih in pojmi, pa tudi človeških lastnostih, kjer igra vrednotenje osrednjo vlogo.

5.2 Vzpostavljanje vrednotenjske hierarhije: vstavljanje in gnezdenje

Pri pomenu, ki ga tu raziskujemo in je pragmatične narave, vrednotenjski potencial torej ni odraz lastne (inherentne) semantike niti narave

⁵³ Med SSKJ in SSKJ2 prihaja do razlik, saj novejša izdaja navaja tri dodatne zglede pod 2. podpomenom. Korpusnih potrditev za te zglede oz. rabe vsaj v referenčnem korpusu Gigafida 2.0 sicer ni. Mogoče je najti primerljive posamične primere (npr. GF2.0: *Med velikimi zagovorniki odprave kast je bil Mahatma Gandhi. Začel se je enačiti z nedotakljivimi [...]*), vendar so ti izrazito netipični. Iz tega je mogoče sklepati, da so (novi) primeri navedeni predvsem v želji ilustrirati tudi nasprotni, torej pozitivni vrednotenjski pomen, ki pa ni enako pogost.

⁵⁴ Z zvezdico označila M. Š.

tipičnih kolokatorjev, temveč nekaj, kar zahteva analizo razmerja med jedrom in kolokatorji. Besede imajo svojo semantiko, toda njihov končni (besedilni) pomen je odvisen od konteksta, v katerega so umeščene, pri čemer niti kolokatorji ne morejo biti dokončni pokazatelj, kateri vrednotenjski predznak bo imela beseda v konkretni sporazumevalni situaciji. Takorekoč vsako besedo je mogoče uporabiti v pozitivnem ali negativnem pomenu, zato je nesmiselno posameznim besedam v osami in celo besedam v družbi s tipičnimi kolokatorji pripisovati absolutni pozitivni ali negativni potencial.⁵⁵ Druženje besede s kolokatorji določene vrednotenjske usmerjenosti preprosto ni zadostni pogoj za ugotavljanje njene potencialne semantične prozodije (Partington 2004b: 154–155). Partington *et al.* (2013) uvajajo v izogib nesporazumom oz. zavajajočim interpretacijam, ki naj bi prozodijo pripisovale besedi kot ortografski enoti, kot denimo v večkratnih razpravah o angleških *ALLEVIATE* ali *SOOTH*, hierarhični način zapisa v oglatih oz. okroglih oklepajih, ki nakazuje organizacijo vrednotenja v vsakokratni situaciji po principu vstavljanja (ang. *embedding*). Tako je mogoče različni vrednotenjski situaciji zapisati [*poglobiti (problem)*] ali [*omiliti (problem)*], pri čemer je ena vrednotenjska raven vsebovana v drugi, vrsta zunanjega oklepaja pa nakazuje, ali gre za negativno vrednotenje [oglati] ali pozitivno vrednotenje (okrogli).⁵⁶ Toda ob tem se nehote utrjuje prepričanje, da je tudi

⁵⁵ To temeljno jezikoslovno spoznanje je v računalniškem procesiranju jezika (pre)pregledano in vodi v poenostavljene avtomatizirane procese, ki ne upoštevajo sobesedilno pogojenih in diskurzivnih razsežnosti leksike. Primer: R. Krishnamurthy komentira izjavo »#2 Word meanings can predict context and be predicted by context« Keitha D. C. Sturta (Corpora list, 5. april 2017) takole:

»How can 'word meanings *predict* context', if the contributions that words make to meanings is ab initio and per se *dependent on context*?« Izjava pod #2 je izhajala iz tipičnega jezikoslovnega manka pri računalniškem jezikoslovcu, ki meni, da je mogoče (in treba) opraviti analizo sentimenta tako, da jezikoslovna dejstva priredi potrebam jezikovnega inženiringa in ne obratno. Pri tem je očitno, da brez razumevanja, kako jezik v resnici deluje, jezikovni inženiring ni mogoč:

»*The problem that I was referring to can be seen from two perspective or traditions. One is a more linguistic tradition (corpus linguistics) and the other a more NLP/Computer Science tradition (computational linguistics)*«.

⁵⁶ Številne enote nosijo splošno/semantično ugoden pomen, toda »[...] vstavljen v diskurz negativnih okoliščin [...]« (Partington *et al.* 2013: 62, prev. M. Š.).

vrednotenjski pomen stvar linearne interpretacije pomena, medtem ko ta v resnici »učinkuje« v dinamičnem prepletu pomensko-skladenjske strukture oz. vzorca, sobesedila in konteksta situacije. Sinclair se je tovrstnim dilemam izognil, saj je zanj štela zgolj prozodija kot pragmatična funkcija celotne razširjene enote pomena, kar je pomenilo, da procesa vstavljanja ne ločuje strogo od vzporednega procesa, ki ga Partington *et al.* (*ibid.*) konvencionalno imenujejo gnezdenje (ang. *nesting*). Slednjega je podrobno opisal že Sinclair, denimo na primeru *s prostim očesom* [*not/ komaj*] (*viden*) (ang. [*not/hardly*] (*visible to*) *the naked eye*), kasneje pa preučeval in nadgradil tudi Hoey (2005). Gre za princip jezikovnega delovanja, po katerem:

[B]eseda *word* kolocira s *say*, *say a word* nato kolocira z *against*, *say a word against* pa z *won't* [...] Na ta način se tvorijo leksikalne enote (Sinclair 1998, 2004) in t. i. skupki (ang. *bundels*) (Biber *et al.* 1999) (Hoey 2005: 11).

Ta postopek je pravzaprav jedrni proces, v katerem se – po načelu vsakokratne aktivacije pomena – tvori semantična prozodija, njegovo bistvo pa, da se na primer *word, say a word* in *won't say a word against* kljub leksikalni prekrivnosti vedejo kot različne leksikalne enote (Hoey 2005: 8). Razlika med obema procesoma naj bi bila torej, če povzamemo, v tem, da »vstavljena« leksikalna enota ohranja svojo izvorno vrednotenjsko naravnost (skupaj z drugimi prvini pomena), čeprav je lahko razširjena enota, ki jo obravnavamo, vrednotno prav nasprotna (*alleviate poverty; delve into [a murky corner]*); »gnezdena« leksikalna enota po drugi strani pa naj bi izgubila svoje izvorno privzete lastnosti, vključno z vrednotenjskim predznakom. Vedénje navedenih leksikalnih segmentov sicer navaja na temeljno tradicionalno delitev na frazeološke enote in semantično motivirane kolokacije, ki manj temelji na absolutni ločnici kot na spektrskem načelu, pri čemer so »gnezdene« enote na spektru bolj tipično frazeološke in zato tudi bolj pomensko osamosvojene.

5.3 Zaključek

V petem poglavju smo na primeru diskurzivno usmerjene analize pokazali delovanje vrednotenjskih učinkov v najširšem zunanjem okviru, ki je za Sinclairja semantična prozodija in z njo pragmatična funkcija kot pravzaprav prva izbira govorca ali govorce. Zato velja, da posamezne leksikalne enote ne morejo biti »funkcionalne« zunaj svojega konteksta, pač pa sta leksikalna in besedilno-diskurzivna analiza medsebojno odvisni in nesamozadostni. Na tem mestu smo izpostavili dve navidez nasprotujoči si interpretaciji organizacije vrednotenjskega pomena, od katerih je prva povezana z izvorno teorijo J. Sinclairja (1991, 1996 itd.), druga pa z novejšo interpretacijo, ki jo podajajo Partington *et al.* (2013). Sinclair ugotavlja, da se denimo kolokacija *efforts/attempts to* tipično pojavlja v kontekstih, ki 'poskuse' oz. 'prizadevanja' povezujejo z nečim v najsplošnejšem pomenu negativnim, neprijetnim, problematičnim. Partington *et al.* (2013) po drugi strani pa razumejo vrednotenje kot hierarhično organizirano vstavljanje leksikalnih enot, ki se spreminja glede na to, kakšen vrednotenjski predznak nosi najbolj zunanji element znotraj lokalne leksikalne hierarhije. Tako je torej zgolj *a murky corner* nekaj slabega, vrednotenjski predznak razširjene enote *to delve into a murky corner* pa že nekaj pozitivnega, čeprav naj bi vstavljena enota ohranjala izvorni predznak. Problematično pri tem je, da absolutnega razlikovanja med predstavljenima pomenskima principoma organizacije (vstavljanje vs. gnezdenje) ni mogoče zares empirično dokazati oz. da je razlikovanje utemeljeno z vsaj delno arbitrarnimi kriteriji. V našem pristopu, ki vseskozi sledi Sinclairjevemu, ne zamenjujemo ali enačimo semantične prozodije s semantično sugerirano negativnostjo ali kulturno konotacijo. To pomeni, da enota *a murky corner* sama po sebi ne privzame nikakršne prozodije, temveč svojo pragmatično funkcijo pridobi šele v naravnem besedilu, kot ga določata konkretna sporazumevalna situacija in kontekst.

6

METAFORA IN VREDNOTENJE

V nadaljevanju se dotaknemo dveh področij preučevanja pomena, ki jih v predhodnih poglavjih nismo poglobljeno nagovarjali, saj bi s tematiko, sicer tesno povezano z vrednotenjem, presegli vsebino in obseg te knjige. Ironija (gl. § 6.4) in metafora terjata ustrezno pozornost tako znotraj leksikalne analize (za pregled pristopov k metafori gl. npr. Snój 2010) kot analize besedila in diskurza, zato obe na kratko umestimo v kontekst pričujočega dela. Prispevek korpusne lingvistike k raziskovanju metafore je nezanemarljiv, kar so jasno pokazale nekatere raziskave (Stefanowitsch in Gries 2006; Deignan 2005 itd.). Deignan ugotavlja, da so kolokacijski vzorci zelo pomembni pri raziskovanju, kako ljudje uporabljamo metafore, tako konvencionalne kot kreativne, in da ima to implikacije ne le za jezikovni opis, temveč tudi širše (Deignan 2005: 193). Predvsem pa preučevanje kolokacijskih vzorcev kaže, da sta pri oblikovanju jezikovne oblike metafore oz. metaforičnih jezikovnih izrazov in metonimije na delu dve nasprotujoči si sili: ena, ki izvira iz potrebe po izražanju in razvoju abstraktnih in inovativnih idej skozi metaforo (kot to prepričljivo utemeljuje konceptualna teorija metafore);⁵⁷ in druga, ki predstavlja človekovo potrebo po nedvoumni komunikaciji in ki se udejanja skozi ponovljeno uporabo ustaljenih besednih nizov s pomeni, ki jih običajno povezujemo z njimi. Ali drugače: na eni strani je mogoče opaziti nagnjenost govorcev k ustvarjalni rabi jezika, na drugi pa potrebo po konvencionalizaciji jezikovnih vzorcev (*ibid.*). Kot poudarjata Partington in Taylor (2010), so metafore v naravnem diskurzu skoraj vedno vrednotenjske narave. Celó več, nekaj ovrednotiti je pogosto njihova osnovna funkcija (gl. tudi Philip 2010). Pri tem je pomembno,

---

⁵⁷ Izraz »konceptualna metafora« izhaja iz teorije Lakoffa in Johnsona (1980); nevtralnejši oz. teoretsko manj opredeljen izraz je »metaforična tema« (po Black, M. 1993).

da gledamo pojavitve metafor v širšem kontekstu, saj te ne le priključijo posamezne koncepte, ampak izpostavijo specifične ugodne ali neugodne vidike teh konceptov. Med ključnimi avtorji, ki menijo, da je mogoče skozi rabo metaforičnih reprezentacij prepoznavati in preučevati ideologijo, so denimo tudi Lakoff 1987, 1993; 2001, 2008; Lakoff in Johnson 1999; Goatly 2007; Charteris-Black 2005; Musolff 2004). Medtem ko sta tako metafora kot vrednotenje tudi bistveni sestavini pristopa k analizi besedil, ki ga imenujemo kritična analiza diskurza,⁵⁸ se kritična analiza metafore »osredotoča na pomen ponavljajočih se metaforičnih vzorcev, ki skozi jezik dajejo obliko in vsebino ideologiji in družbeni praksi« (Bratož 2010: 117). Pri vseh metaforah gre za to, da »lahko razumemo in doživljamo eno izkustveno področje ali domeno (ang. *domain*) s pomočjo (oz. v okviru) druge« (*ibid.*: 19). Tradicionalno (po Richards 1936) se sestavine posamezne metafore imenujejo prenosnik (ang. *vehicle*), ciljna vsebina (ang. *target*) in izhodiščna vsebina (ang. *ground*), za metaforične teme pa sta v veljavi izraza izhodiščna domena (ang. *source domain*) in ciljna domena (ang. *target domain*).⁵⁹ B. Louw (2018) je neizprosno glede metodologije preučevanja metaforičnega v jeziku in kritičen do pristopa k metafori, ki ga zagovarja G. Lakoff. Metaforo kot nekaj, »s čimer živimo« (Lakoff in Johnson 1980), je treba namreč utemeljiti s korpusnojezikoslovnimi pristopi. Kot je ugotavljal že Aristotel, mora metafora za svoj obstoj izpolnjevati dva pogoja: 1) uvajati mora primerjavo, 2) primerjava mora biti nova. Kot se slikovito izrazi Louw, »so metafore, s katerimi in po katerih živimo, mrtve – jedrno tkivo našega jezika je pokopališče deleksikaliziranih metafor«, idiomatski izrazi namreč oživijo šele ob ponovni leksikalizaciji (Philip 2011: 109–141).

⁵⁸ Izraz »kritična analiza diskurza« se navezuje na vejo uporabnega jezikoslovja, ki jo zaznamujejo zlasti dela Fowlerja, Fairclougha (1992, 2003), van Dijka in Wodak.

⁵⁹ Iz teorije na tem področju povzemamo tudi običaj pisanja konceptualnih metafor in konceptualnih domen s pomanjšanimi velikimi začetnicami.

6.1 Korpusne metodologije raziskovanja metaforičnega v jeziku

Glede na to, da ni metaforične leksike same po sebi (npr. Stefanowitsch 2006a: 1–16), je bilo dolgo razširjeno prepričanje, da bo ostala vloga korpusnega jezikoslovja in leksikalne semantike stranskega pomena, vendar je kar nekaj inventivnih študij dokazalo, da ni tako (denimo Stefanowitsch in Gries 2006, 2003). Kljub vsemu je vsaj do nedavno veljalo, da je moč korpusnih tehnik pri odkrivanju in obravnavi metaforike omejena, glede na to, da so bile uporabljene zlasti pri zbiranju in organizaciji zgledov z namenom iskanja besedil, za katera je statistično verjetno, da vsebujejo visoko stopnjo inventivne metaforike v primerjavi z običajnimi, konvencionalnimi metaforami. Metaforične teme se namreč pojavljajo po mnogih različnih besedilih in jih je težko locirati, saj so orodja za iskanje v korpusih pretežno zasnovana za iskanje jezikovnih oblik oz. besednih nizov, ne za iskanje pomena. Mnogi korpusni preučevalci metafor (npr. Charteris-Black 2004; Partington 2003; Koller in Semino 2009) se zato zatekajo k vsaj delno ročni analizi korpusnih besedil, ki jih z orodji raziščejo šele v drugi fazi (Philip 2010: 5). Stefanowitsch (2006a: 2–6) je prepoznal in izdelal naslednje strategije za konceptualne orise in prepoznavo metafor (v Partington *et al.* 2013: 132): ročno iskanje; iskanje besedišča, ki označuje izhodiščno domeno; iskanje besedišča, ki označuje ciljno domeno; iskanje besedišča izhodiščnih domen in ciljnih domen; iskanje metafor na osnovi metaforičnih označevalcev; luščenje gradiva iz korpusov, ki so semantično označeni (ang. *semantic fields/domains*); luščenje gradiva iz korpusa, ki je označen za konceptualno preslikavanje oz. projekcije. Deignan (2005: 124) dalje povzame dva osnovna načina korpusnega raziskovanja, ki sta značilna predvsem za diskurzivne vrste analize. Namen prvega, ki preučuje oblike govornih ali pisnih besedilnih tipov, je raziskati predvsem, kako govorci uporabljajo metafore za izražanje določenih sporočil ali ideologij (ta pristop je zelo značilen za kritično analizo diskurza).⁶⁰ Drugi raziskuje, kako

⁶⁰ Za diskurzivo analizo slovenskih besedil o beguncih gl. npr. Pajnik (2017), Pušnik (2017), Vezovnik (2015, 2018) in Jontes (2017).

govorci uporabljajo metafore pri razvijanju skupnega razumevanja, ko je govorjeni diskurz v teku. Obema načinoma je skupno to, da podrobno analizirata besedilo kot produkt. Naš, v osnovi leksikalno-semantični pristop tako dopolnjujemo oz. nadgrajujemo z besedilno usmerjenim, takšnim, ki je značilen za (kritično) analizo diskurza (dalje KAD) in računalniško podprte analize diskurza (dalje RPAD).⁶¹ Glavni cilj KAD je sicer »kritično preučevati družbeno neenakost, kot se odraža, izraža in legitimira skozi jezik« (Bratož 2010: 117–118), diskurz pa je »način reprezentiranja« družbenih dejstev (Fairclough 2003: 26). Slednji uvršča raziskovanje metafore znotraj jezikoslovne analize na raven leksike, v metodološkem okviru pa jo obravnava na ravni besedila kot del diskurzivnih in družbenih praks.⁶² Eden od načinov razlikovanja med diskurzi temelji prav na preučevanje metafor, ki same, kot meni Fairclough, ne ločujejo različnih diskurzov, pač pa to počnejo kombinacije različnih konceptualnih metafor. Za konceptualno metaforo oz. metaforično temo je značilno, da ni več vezana na posamezne jezikovne izraze, ampak se pojavlja kot abstrakcija: ciljna domena, ki jo realizira vrsta možnih besednih kombinacij, je izražena s pomočjo izhodiščne domene, ki se prav tako uresničuje z nizom možnih jezikovnih izrazov. Podobno kot velja za vse druge leksikalne elemente, tudi pomen konvencionalnih metafor, ki tvorijo del konvencionalnega besedišča in frazeologije in so v besedilu večinoma neopazne, opredeljujejo kolokacijski vzorci (Philip 2010; Deignan 1999). Prav tako se razširjena enota metaforičnega pomena v ničemer ne razlikuje od ostalih vrst pomena: ima svoje semantične preference in tudi semantično prozodijo, ki je v metaforičnih izrazih še posebej pogosto aktivirana. Kot smo videli, je lahko prozodija nevidna,

⁶¹ Izvorno CADS, po *Corpus-assisted discourse studies* (gl. npr. Partington & Taylor 2010, Partington *et al.* 2013).

⁶² Jontes (2017): »Ker je percepcija nekega problema v javnosti v veliki meri odvisna od prevladujočega načina okvirjanja tega problema v medijih, lahko moč medijev razumemo predvsem v konstruiranju in omejevanju družbenega znanja, ta pa igra ključno vlogo tudi pri razumevanju 'begunske krize'. Časopisni članki, uvodniki in druge rubrike v tiskanih medijih so javni diskurzi, v katerih se konstruirajo in reproducirajo podobe o migrantih, to konstruiranje in razpravljanje v javni sferi pa ni nevtravno, objektivno in apolitično«.

toda po Charteris-Black (2005) je ta nevidnost ključna za retorično in prepričevalno vlogo metafore v neliterarnih besedilih. Ne nazadnje ostaja dejstvo, da tudi konvencionalne, deleksikalizirane oblike metafor (lahko) prenašajo vrednotenjski pomen (Philip 2010).

Ker je metafore v besedilih težko prepoznati in locirati, večina raziskav še vedno temelji na iskanju besed ali besednih zvez, za katere obstaja verjetnost metaforične rabe, tj. leksika, povezana z nekaterimi izhodiščnimi domenami (npr. imena živali v Deignan 2005 ali besede, kot sta *potovanje* in *pot*, ali takšnih, ki se pojavljajo v bližini metaforičnih rab. Tam, kjer je v središču interesa metaforična konstrukcija določene »teme«, pa iskani izrazi predstavljajo ciljno domeno potencialne metafore, npr. konkordance za emotivno leksiko kot *sreča* (ang. *happiness*) ali *žalost* (ang. *sadness*) (Stefanowitsch 2006b, v Semino 2017). V obeh primerih je treba nato pozorno analizirati bližnje sobesedilo in preveriti, ali gre res za metaforično rabo (Semino 2017: 4). Zlasti v specializiranih korpusih je pogosto opravljena najprej ročna analiza manjšega vzorca, šele nato na podlagi pridobljenih leksikalnih enot in vzorcev analiza konkordanc v celotnem korpusu (npr. v Charteris-Black 2004). Nekateri so predlagali (pol)avtomatske metode, s katerimi lahko prepoznamo metafore in pokažemo, kako je njihova interakcija z besedami tako sistematična kot vseprisotna (Mason 2004; Koller *et al.* 2008 itd.). Med bolj razširjenimi metodami je prepoznavna metafor s pomočjo spletno dostopnega orodja Wmatrix (Rayson 2005, 2008),⁶³ ki uporablja označevalnik (ang. *tagger*) USAS za semantično označevanje besedil. Beseda *war* 'vojna' je denimo pripisana semantični domeni '*warfare, defence and the army; weapons*' 'vojskovanje, obramba in vojska; orožje'. Prednost tega orodja je, da raziskovalca ne omejuje na vnaprej izbrane besede in besedne zveze, temveč omogoča iskanje odprtih nizov kandidatov za metaforično rabo na podlagi iskanja po semantičnih oznakah (Semino 2017: 4). Dokaj uveljavljena je tako že metoda ugotavljanja »ključnosti« ne le besed, temveč tudi semantičnih domen v ustrezno označenih korpusih, pri kateri je ključna tista semantična domena, ki ima v izbranem korpusu mnogo večje število kandidatov kot denimo v primerjanem referenčnem

⁶³ <http://ucrel.lancs.as.uk/wmatrix/>

korpusu (Rayson 2008; gl. tudi Philip 2010). Ne nazadnje, nekatere študije uporabljajo orodja za analizo kolokacij, ki povedo, katere semantične domene so najpogostejše v povezavi s posameznimi metaforično rabljenimi leksikalnimi enotami, pri čemer znova izhajamo iz leksike.

6.2 Kaj nam sezname ključnih besed povedo o sporočilnosti besedila?

Glede na povedano in ker so metafore pomembno sredstvo prepričevanja in vrednotenja, jih je zagotovo vredno preučevati. Philip (2010: 10) meni, da je smiselno metaforični jezik iskati med manj pogostimi besedami, torej tistimi, ki niso na vrhu korpusno pridobljenih frekvenčnih besednih seznamov in seznamov ključnih besed. Ključne besede nam dajo podatke zlasti o tematiki oz. referencialni vsebini besedila, ne pa tudi o tem, kakšno je sporočilo besedila in predvsem, kakšen je odnos govorca/pisca do izrečenega in kakšna je vrednotenjska funkcija povedanega. Ena od metod, ki omogoča raziskovanje slednjega, je opazovanje vzajemnih razmerij med ključnimi besedami in vrednotenjem oz. metaforami. Prav to namreč osvetli govorečev odnos in držo, ki domujeta pod površjem teksta (*ibid.*). Ta metoda za lociranje metafor v besedilu temelji na predpostavki, da metaforika nastaja s pomočjo oz. zaradi nekongruentnosti med na eni strani leksikalnimi enotami (metaforični jezikovni vzorci) in na drugi semantičnimi domenami (metaforične teme). Obenem gre za hipotezo, da so za razliko od pogostih polnopomenskih besed, ki govorijo o vsebini, prav redke polnopomenske besede vir metaforično rabljenega jezika (Philip 2010). Upoštevajoč to spoznanje, je mogoče na podlagi besednega seznama in seznama ključnih besed poiskati kandidate za metaforično rabo. Pri raziskovanju metaforičnega jezika igra veliko vlogo tradicija kognitivističnih raziskav, a med tem in korpusnim pristopom sta dve pomembni razliki. Prvi pristop zadeva cilje, ki so v kognitivni znanosti usmerjeni v razvoj in preverjanje teoretskih modelov misli in jezika, drugi pa uporablja denimo teorijo o konceptualni metafori kot okvir oziroma kot izhodišče za svojo analizo. Temu drugemu, ki običajno ne vključuje izdelave teoretskih modelov, se pridružujemo

tudi sami, saj nas zanima predvsem, kako govorci uporabljamo jezik za tvorjenje pomena, pri čemer metafora služi le kot orodje (Deignan 2005: 123). Še ena pomembna razlika je v tem, da gre pri korpusnih raziskavah za preučevanje naravnih besedil. Med najpogostejšimi temami, ki jih raziskuje analiza diskurza, je sicer raba metaforičnega jezika v povezavi z družbenim spolom, raso in politiko. Pri analizi krajših besedil za namene bazičnega prikaza prepleta metaforičnega in vrednotenjskega pomena je sicer pričakovati tudi nekatere probleme, ki so jih identificirali že drugi avtorji, na primer Semino. (2004): prepoznava meje med dobesednim in metaforičnim pri jezikovnih oblikah, ki je navzoča tudi na ravni leksikalne analize še zlasti zaradi deleksikalizacije; natančna identifikacija ciljne vsebine in prenosnika v odnosu do metaforične jezikovne oblike; ekstrapolacija konceptualne metafore iz jezikovne oblike metafore; ekstrapolacija konvencionalne metafore iz podatkovnih vzorcev. Eno najpomembnejših odkritij korpusnih študij metafore je, da mnogih jezikovnih vzorcev ni mogoče razložiti s pomočjo klasične teorije metafore, na primer dejstva, da so metaforični pomeni denimo istega samostalnika v angleščini lahko celo diametralno nasprotni glede na njegovo slovnično obliko oz. – bliže tukajšnji terminologiji – koligacijsko vedênje (npr. *rock* 'skala' vs. *rocks* 'skale'), ali da določene metafore realizirajo bodisi izključno samostalniki bodisi glagoli ipd. (Semino 2017: 7). Z vidika »teorije dinamičnih sistemov« (ang. *Dynamic Systems Theory*, Cameron 2011), in kot smo podrobneje razpravljali v začetnih poglavjih te knjige, nastajajo tudi pomeni in funkcije metaforičnih izrazov pod vplivom (dinamičnega) prepleta leksikogramatičnih, semantičnih, kognitivnih, pragmatičnih in afektivnih dejavnikov v dejanskih in konkretnih sporazumevalnih okoliščinah (Cameron in Deignan 2006, v Semino *ibid.*). Potrjeno igrajo pri konstruiranju naše realnosti ključno vlogo metafore, kot tudi z metaforičnim pomenom tesno povezano vrednotenje. To, kar metafore izražajo, je emotivna drža in stališča (ang. *affect and attitude*) skupaj z ideacijsko vsebino (Cameron in Deignan 2006: 676), to pa velja tako za konvencionalne kot retorične metafore. Oba tipa sta v interakciji s ključnimi besedami, sicer na različne, a komplementarne načine. Konvencionalne, deleksikalizirane metafore se pojavljajo v mnogih besedilih skoraj nevidno in čeprav jih povprečen govorec le težka opazi, na zelo

sublimne načine prispevajo k pomenu pogoste leksike in ključnih besed (Philip 2010: 2). Za razliko od 5. poglavja, v katerem je smer raziskovanja od pojava k besedilu/diskurzu, se v 6. poglavju obračamo v smeri od besedila/diskurza k pojavu, kar je tudi sicer značilno za diskurzivno analizo. Osnovni namen spodnje študije je na omejenem vzorcu zgledov prikazati vlogo semantične prozodije v prevladujoči metaforični temi diskurza o »(nezakonitih) prebežnikih«, »beguncih«, »migrantih« in »priseljencih«. To smo opravili z vpogledom v vrednotenjsko funkcijo, kot se izraža v metaforičnem jeziku tega specifičnega diskurzivnega polja.

6.3 Študija primera: Metafore o beguncih in priseljencih – *VAL(OVI)/NAVAL BEGUNCEV*

Zlasti z vidika diskurzivne analize v povezavi z metaforiko so tematiko pri nas obravnavali že denimo Doupona Horvat *et al.* (2001),⁶⁴ Pajnik (2017), Vezovnik (2015, 2018), Pušnik (2017). V korpusu Gigafida 2.0 smo najprej identificirali metafore, povezane s ključnimi besedami na primeru govora o beguncih, nato pa jih opisali v povezavi z njihovimi leksikogramatičnimi realizacijami in ciljno domeno. V posodobljeni različici korpusa, ki je bila nadgrajena z besedili do vključno leta 2018 (prejšnja Gigafida je vsebovala besedila do leta 2010), smo pričakovano zabeležili izrazit porast besedil z begunsko tematiko, prav tako v razmerju do korpusa spletnih besedil sLWaC (2015), saj je bila begunska kriza v Evropi na vrhuncu v letih 2013 do 2015, osrednja medijska tema pa je ostala tudi v naslednjih letih vse do danes. Prepoznano konceptualno metaforo BEGUNCI SO NENADZOROVANA NARAVNA SILA, zlasti VODA podpirajo takorekoč vse slovnične relacije, tj. segmenti v leksikalnih profilih relevantnih besed, ki jih v nadaljevanju podrobneje analiziramo z orodjem SkE. Če pogledamo obravnavano metaforično projekcijo v

⁶⁴ »[...] metafora 'begunskega vala' uteleša enega najočitnejših vidikov pri konstruiranju begunske problematike – gre za gole številke, skaterimi je mogoče objektivno podpreti omejitve glede tega, kaj Slovenija lahko stori. Politiki in novinarji so z združenimi močmi prikazovali podobo resničnega tveganja, da slovenska država doživi kolaps« (Doupona *et al.* 2001: 186).

smeri od ciljne k izhodiščni domeni, dobimo v relaciji S_s-koga-česa (Sam₁+Sam₂) za *BEGUNEC* in *MIGRANT* niz [*naval, pritok, tok, val, dotok, priliv*], za *PREBEŽNIK* in *PRISELJENEC* pa enak niz z rahlo drugačnim vrstnim redom kolokatorjev. Pri vseh gornjih lemah se najbolj tipično pojavljajo kolokatorji *naval, pritok, tok* in *val*, nekatere izhodiščne vsebine pa so tipične le za posamezne leme (gl. spodaj).

Preglednica 3: Metaforične projekcije po izhodiščnih in ciljnih domenah med najpogostostejšimi kolokatorji (referenčni korpus Gigafida 2.0 v programskem okolju SkE)

IZHODIŠČNA DOMENA	CILJNA DOMENA							
	BEGUNEC	PREBEŽNIK	MIGRANT	PRISELJENEC	begunski	migrantski	prebežniški	priseljenski
NAVAL	396	61	152	39	54	3	0	0
PRITOK	145	31	113	21	54	2	0	0
TOK	224	54	173	11	178	288	41	0
TOKOVI	8	3	7	6	104	194	13	9
VAL	743	61	186	94	1396	430	55	20
VALOVI	70	11	9	11	35	14	0	4
KOLONA*	132	7	9	1	2	0	0	0
MNOŽICA*	300	53	64	53	2	1	0	0
REKA	170	16	11	3	4	0	1	0
REKE	75	4	3	1	0	0	1	0

Vse projekcije poudarjajo na eni strani nenadnost in nenadzorovanost, na drugi pa množičnost in silovitost ter posledično nezaželenost pojava, pri čemer so v pre-poziciji (in v razširjenih kolokacijah):

- VAL:** [*gigantski, naraščajoč, množičen, morebiten, rekorden*]
VAL beguncev (743) [*nezadržan, neumoren, nepredstavljen*]
VAL prebežnikov (61) [*nenadzorovan, zaskrbljujoč, silovit, nezaželen*]
VAL migrantov (186) [*narasel, masoven, nadzorovan, znaten*]
VAL priseljencev (94)
VALOVI: [*novi, veliki*]
VALOVI beguncev (70) / *prebežnikov* (11) / *priseljencev* (11) / *migrantov* (9)
NAVAL: [*gigantski, bibličen, neznanski, množičen, nenaden*]

NAVAL **beguncev** (396) [*preobsežen, masoven, nenaden, množičen, silovit*]

NAVAL **migrantov** (152) [*obvladljiv, neustavljiv, znaten*]

NAVAL **prebežnikov** (61) [*neobvladljiv, silovit, vsakoleten, dramatičen*]

NAVAL **priseljencev** (39)

REKA: [*nezadržna, neustavljiva, srdita, nezaželena, nepregledna, milijonska, neskončna*]

REKA **beguncev** (170) / **prebežnikov** (16) / **migrantov** (11) / **priseljencev** (3)

REKE: REKE **beguncev** (62) / **prebežnikov** (4) / **migrantov** (3) / **priseljencev** (1)

TOK: [*neregularen, neusahljiv, nenadzorovan, migracijski*]

TOK **beguncev** (224) [*neregularen, nekontroliran, neorganiziran*]

TOK **migrantov** (173) [*iregularen, nekontroliran, illegalen*]

TOK **prebežnikov** (54) / **priseljencev** (11)

TOKOVI: **beguncev** (8) / **migrantov** (7) / **priseljencev** (6) / **prebežnikov** (3)

PRITOK: [*nenadzorovan, nevzdržen, množičen*]

PRITOK **beguncev** (145) / **migrantov** (113) / **prebežnikov** (31) / **priseljencev** (21)

- *Sešteli sta se dve krizi. Humanitarna, ki se je napovedovala nekaj mesecev in je z vso silovitostjo izbuhnila pred mesecem dni, s prihodom drugega vala beguncev, in varnostna, ki je stara teden dni, ko je Pariz pretresla serija terorističnih napadov.*
- *Pred dobrim tednom je vlada najavila ogromen naval novih beguncev; ograje z bodečo žico so se postavile, ogromnega navala pa ni bilo. Bila je propaganda in bilo je sejanje vetra.*
- *V toku beguncev, ki se preko Turčije, Grčije in naprej Balkana zgrinjajo v Nemčijo, je bilo v letu 2015 okoli petina prosilcev za azil iz Iraka.*

Z metaforičnim elementom v postpoziciji, tj. za pridevnikom, je, kot je razvidno iz tabele, med kolokacijami daleč najpogostejši *begunski VAL* (1396), sledijo *migrantski* (430) / *prebežniški* (55) / *priseljenski VAL* (20); najdemo tudi *begunski* (178) / *prebežniški* (41) / *migrantski* (288) TOK; *migrantski* (194) / *begunski* (104) / *prebežniški* (13) / *priseljenski* (9) TOKOVI; najmanj pogosti v tem položaju pa so *begunski* (54) / *migrantski* (3) NAVAL; *begunska* (2) KOLONA; *begunska* (2) / *migrantska*

(1) *MNOŽICA*; *begunska* (4) / *prebežniška* (1) *REKA*; *REKE*; *begunski* (54) / *migrantski* (2) *PRITOK*:

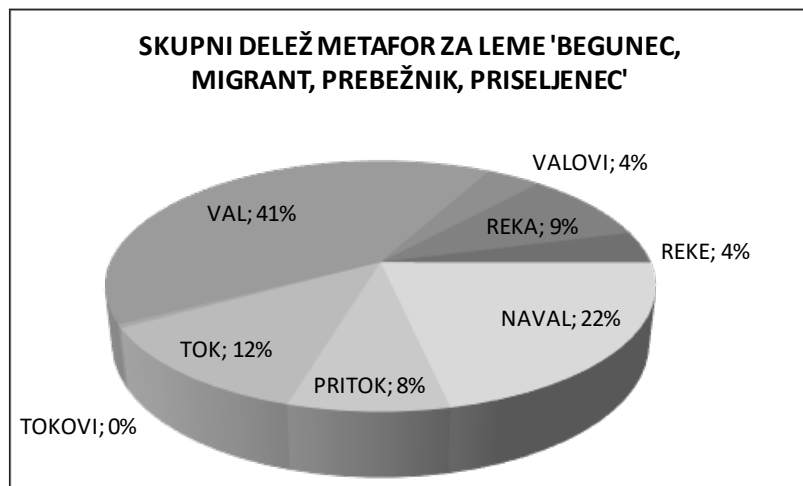
- *V pogovoru za agencijo Reuters je Cerar omenil tudi **begunski val**, ki se premika čez Slovenijo in dejal, da ga naša država s pomočjo »naddeloških naporov policije in vojske« uspešno usmerja naprej.*
- *V novi anketi pa pozornost namenjamo tistim prišlekom, ki ne bodo imeli druge izbire, kot prestopiti slovenske meje. Zanima nas, kako bi se morala odzvati Slovenija, če se **begunski tokovi** preusmerijo čez njeno ozemlje.*
- *V skladu z dogovorom bo Turčija v zameno za pomoč pri zaježitvi **migrantskega toka** deležna finančne pomoči za sirske begunce, ki živijo na turških tleh, sprva v višini treh milijard evrov, kasneje pa še dodatnih treh milijard.*

Poleg metafore z vodo, zlasti v obliki morja, in naravno katastrofo se, kot ugotavlja že Pušnik (2017) v svoji raziskavi diskurza v desno usmerjenih glasilih, pojavljajo še »metafore z invazijo in eksodusom, velikimi količinami, pri čemer so begunci prikazani kot vzrok za strah, stres in nevarnost«:

- *Mediji so polni novic o neustavljivi **reki beguncev**, ki poskušajo priti v Zahodno Evropo. Predvideno število prosilcev za politični azil v Nemčiji se je leta 2015 povečalo s 450.000, kolikor so jih pričakovali spomladi, na sedanjih 800.000.*

V skladu s tem so za leme *begunec*, *migrant*, *prebežnik* in *priseljensec* značilni še pogosti **koligacijski vzorci** s števili (*90.000 beguncev*, *vlak s približno 1000 migranti*), izrazi za količino (*veliko beguncev*, *največ prebežnikov je želelo v Italijo in Nemčijo*) in pomenljivo, nikalnimi oblikami (*Arabija, ki sicer ni sprejela niti enega begunca [...]*). Med **atributivnimi pridevniki** izstopajo predvsem takšni, ki izražajo nacionalno pripadnost, denimo [*sirski, palestinski, kosovski, afganistanski, bosanski, albanski, bošnjaški* itd.] *BEGUNCI* ter [*nezakoniti, ilegalni, nedokumentirani, nelegalni*] *PRISELJENCI*, a takoj nato [*muslimanski, židovski, judovski, mehiški, afriški, irski* itd.] *PRISELJENCI*. Kolokatorji sicer kažejo, da je poleg statusa, npr. *ilegalni, nezakoniti, nelegalni, legalni* itd., pri slednjih večji poudarek na nezakonitosti prehoda meje – sklepati je, da tudi v skladu s pravnimi, torej strokovnimi definicijami – npr. [*ilegalni, nastanjeni,*

prijeti, nezakoniti itd.] *PREBEŽNIKI / MIGRANTI* in bolj specifično vezano na slednje [čezmejni, ekonomski, mladoletni] *MIGRANTI*; značilne so tudi **priredne strukture**, in sicer tipično z vsemi preostalimi lemmami, ki so tu pod drobnogledom: *BEGUNCI* in [*migranti, priseljenci, prebežniki*], pa tudi drugimi, npr. *BEGUNCI* in [*prosilci za azil, pregnanci, izganci, azilanti* itd.], *PREBEŽNIKI* in [*azilanti, prebežnice, prosilci za azil, begunci, tihotapci, migranti* itd.], *MIGRANTI* in [*begunci, prosilci za azil, migrantke, prebežniki, azilanti* itd.]. **Med glagoli in izlagolskimi samostalniki**, ki povedo, kaj se z begunci itd. dogaja, oziroma izražajo obvladovanje in nadzor nad premiki ljudi, so uporabljeni [*omejiti, upočasniti, ublažiti, zaustaviti, obvladati; zaježitev, ustavitev, omejitev*] *pritok(a) PREBEŽNIKOV*. Če *PREBEŽNIKI* in *MIGRANTI* [*prečkajo, bežijo, vstopajo, prihajajo* itd.], pa drugi njih [*tihotapijo, nastanijo, prevažajo, prepeljejo, premestijo, vračajo, deportirajo, registrirajo* itd.], kar odslikava dejstvo in krepi predstavo, da imajo le malo nadzora nad lastnimi življenji in gibanjem. Čeprav so poudarki na različnih kolokatorjih, gre za jasno prepoznavne semantične preference, skupne vsem analiziranim lemmam.

Grafikon 1: Prikaz razmerij med konvencionalnimi samostalniškimi metaforami v prepoziciji

Poleg prevladujoče konvencionaliziranih metafor in kot navaja Pušnik (2017), beležimo tudi kreativne metaforične projekcije: o beguncih se govori denimo kot o *zadnjem udarcu* in *bibličnem begunskem navalu*, so pa hkrati tudi *begunska šiba božja* in *Damoklejev meč*, kar navaja na metaforični temi BEGUNCI POVZROČAJO BOLEČINO IN BEGUNCI SO KAZEN:

- *Biblični **begunski naval** in brexit pa celo takšne dosežke postavljata v drugo perspektivo in ni jasno, kako bo lahko kanclerka brez trdne domače podpore odbila vse nasprotujoče se zahteve partnerskih držav.*
- *Vnovični prihod beguncev visi nad Blokami kot **Damoklejev meč**. ... **Begunska šiba božja** je nad Bločani spet zašvistela po novem letu ...*

Tovrstne metafore je mogoče locirati in analizirati po metodi iskanja netipične leksike v povezavi s ključnimi besedami (gl. § 6.2), nikakor pa ne, če se, kot je tipično za korpusne analize, ukvarjamo zgolj s tipično in pogosto leksiko. Zlasti za metafore kreativnega izvora je pogosto navajanje takšnega jedra v navednicah, ki vzpostavlja določeno distanco med govorcem in situacijo in pri tem aktivira (negativno) semantično prozodijo. Pa vendar je treba poudariti, da daje v nasprotju s tem korpusna analiza besedil, v katerih prevladuje medijski diskurz, nekoliko drugačno sliko od tiste, ki bi jo pričakovali glede na nekatere predhodne, prevladujoče družboslovne raziskave, usmerjene v diskurz in vrednotenje. Kljub ugotovitvam, da gre za konceptualno metaforo BEGUNCI SO NENADZOROVANA NARAVNA SILA, zlasti VODA, ki predstavlja nevarnost in nekaj, kar je treba »zajeziti« in »ustaviti«, kaže, da so leksikalne realizacije te metafore že v dobršni meri konvencionalizirane in deleksikalizirane.

Temu pritrjuje tudi dejstvo, da se ne pojavljajo več (zgolj) v neposredno negativnih kontekstih. Nasprotno, v številnih zgledih je vrednotenje s strani govorca/pisca celo pozitivno (empatija, skrb za begunce; obsodba sovražnosti proti tujcem itd.), pri čemer obstaja verjetnost, da besedila, zajeta za krajše obdobje, ne bi pokazala enakih tendenc. Stopnja naklonjenosti ljudem v stiski se je namreč od začetkov krize močno spreminjala, ključno vlogo pri tem pa so odigrali različni politični odzivi in mediji, ki so jih bolj ali manj kritično povzemali:

- *Kljub smrtim **val prebežnikov** na evropske obale ne pojenjuje. Njihove*

silovitostjo izbuhtila pred mesecem dni, s prihodom drugega	vata beguncev	, in vamosna, ki je stara teden dni, ko je Pariz pretresla serija teroristi
obveščanje, odkar se je po zaprtju madžarsko-hrvaške meje	vai beguncev	na poti v Nemčijo in Skandinavijo preusmeril čez slovensko ozemlje. Ž
lovanju s policijo južne sosedne, kakor jih je bilo v času, ko je	vai beguncev	prihajal ša z Madžarske. Pomemben je usklajen pristop, je v lorek pou
kokov, je dodala Johanna Mikl-Leitner. Za Avstrijo je problem	vata beguncev	, ki se je po zaprtju madžarsko-hrvaške meje preusmeril prek slovensk
ba še v Brezice, Rignonce in Cirklane. Ugotovila je, da je prvi	vai beguncev	polokal dokaj mirno in urbeno. Vai, ki so zarje skrbeli so bili dobro pri
venjenjo in avstrijsko Štajersko v teh dneh povezuje predvsem	vai beguncev	, ki se vali čez mejo v Šentilju in Gornji Radgoni, se politika nista mogli
beguncev. Kar 75 odstotkov Avstrijcev zagovarja mnenje, da	vai beguncev	ni več obvladljiv in sprejemljiv, medtem ko jih vsega 17 odstotkov meni
ih vsesga 17 odstotkov meni, da je Avstrija zmazna obvladati	vai beguncev	, 69 odstotkov Avstrijcev je tudi mnenja, da parast števila beguncev po
ce, z uradnim Sarajevom vzpostavili vizumski režim. Tako je	vai beguncev	, ki so prišli v Sarajevo, nato pa prek posrednikov v Slovenijo in naprej
tajajo iz EU, izven EU pa jih največ prihaja iz Srbije. Sedanj	vai beguncev	iz Afganistana, Sirije in Iraka pa je novost in tu bomo morali poskrbeti
začel polom vojakov Fikreta Abdića v boju z vladnimi silami	vai beguncev	je pljusnil na Hrvaško. Rina Kinar je postala ministrica, strogoviavlja pu
sovremokorejskega voditelja Kim Il Sunga, vojna v Ruandi in	vai beguncev	, svetovno nogometno prvenstvo, kriza na Haitiju ter prepričevanje bos
znih dovoljenj. ZDA so blokirale Kuba zaradi naraščajočega	vata beguncev	Minister za zdravstvo dr. Božidar Voljč je zavrnil svoj odstop zaradi sr
dazza je nastalo v 90. letih v času, ko so se v Italiji soočili z	vatom beguncev	tako iz Afrike kot Balkana. Kot je na današnji novinarski konferenci poj
začela slabo: zaradi ločitve Indije in Pakistana je dobila velik	vai beguncev	, po odstopih Vzhodnega Pakistana in nastanku Bangladeša pa še en
pomikov. Intenzivnejše vojaške akcije pa bodo sprožile novi	vai beguncev	iz Afganistana, se upravičeno boji pakistanski premier Jusuf Raza Gila

Slika 6: Izbrane konkordance za leksikalno enoto VAL BEGUNCEV (referenčni korpus Gigafida 2.0 v programskem okolju SkE)

kalvarije ganejo le redke, morda na kraj nesreče privabijo kakšne evropske politike in uradnike, ki tam ponovijo že obrabljeno floskulo, kako je Evropska unija zavezana varovanju temeljnih pravic prebežnikov.

- *Ko je v Bosni in Hercegovini divjala vojna, je v Sloveniji našla začasno zatočišče množica nesrečnih beguncev.*

Tako je na podlagi kolokatorskih oz. semantičnih nizov kot [umikajoči, izmučeni, [...] prestrašeni [...], nemočni; jezni, nesrečni itd.] BEGUNCI mogoče identificirati tudi empatičen in etično angažiran diskurz. Še zlasti so begunci in priseljenci (s stališča govorca) pozitivno predstavljeni v kontekstih zgodovinskih dejstev in okoliščin, kar kaže na to, da ko niso več dojeti kot grožnja v sedanjem času in neposredno nam, ki o njih govorimo in pišemo, sovražni diskurz izgubi svojo moč, npr.

- *Sto let pozneje so bile medsebojne simpatije še dovolj močne, da so Francozi prek oceana poslali Kip svobode, utelešenje te ideje, ki pri vходу v newyorško pristanišče pozdravlja zatirane množice priseljencev.*

To potrjuje tudi Jontes (2017: 189) v svoji diskurzivni analizi: »V mojem vzorcu prevladujoči okvir tematizira »begunsko krizo« v okviru različnih družbenih problemov za migrante, kršenja človekovih pravic in humanitarne krize ter viktimizacije«. Avtor kljub temu ugotavlja, da je najbolj problematičen vidik odsotnost konstruktivnih razprav o

mobilne industrije. Po drugi svetovni vojni so se vanj zgrinjale obrabčunalna s kapitalističnim imperializmom in končala zatiranje ideje, ki pri vhodu v newyorško pristanišče pozdravljajo zatirane svračnikov, ki bi ga ogrozili, se je lotil z orožjem, medtem ko je	množice priseljencev množice priseljencev	, željnih stabilnih in nadpovprečno visokih plač. Postalo je četrto na v ZDA. Čeprav je mogoče na spletni strani zaslediti podatke, da str še sto let in dve krvavi vojni pozneje so Francozi branijo pred amki namesto s Kipom svobode pozdravit z zidom na meji. Obe strategiji so je živela v ZDA, da bi zasedla delovna mesta, ki jih je ustvarjala klajskega rodu še Kitajci in v dogovoru z japonsko vlado Japonci. ki jih je v Evropski uniji namesto solidarnosti pričakal iz ksenofob. štavnini med njimi iz južne in vzhodne Evrope, se je v dolgi neslu iz dežel v razvoju so zniževale povprečne plače, a so le bistveno ol. še zlasti privlačno pa je prepričanje Američanov, da ima vsak pos v nekaterih restavracijah v Berlinu ni več mogoče naročiti v nemški in začasnih prebivalcev razveze niso nič nenavadnega, podatki raz predvsem iz Italije, poleg nevarnosti za naravo prinaša tudi nevar. ki se zdaj slabo znajdejo sredi nove kulture in na tgu dela za kate je bila mlada država slabo pripravljena tudi na kipi, ki je pozneje prv

Slika 7: Izbrane konkordance za leksikalno enoto MNOŽICA PRISELJENCEV, ki so vrednotenjsko heterogene (referenčni korpus Gigafida 2.0 v programskem okolju Ske)

migracijskih politikah. Naš namen v tej knjigi ni opredeljevati diskurz o beguncih v vsej njegovi kompleksnosti, temveč kot se realizira v posameznih analiziranih besedilih, z namenom preučevati ga v prepletu metaforike, frazeološkosti in pragmatike. Semantična prozodija, vezana na konkretni kontekst, se tako realizira v okviru specifičnega scenarija šele in predvsem kot vrednotenjski vidik konceptualne metafore in sicer tako, da ni enoznačno negativna, ampak je močno odvisna od piščeve oz. govorceve perspektive oziroma vsakokratnega konteksta situacije. A kot taka je kodirana v sporazumevalnih praksah in njihova stalna sestavina, zato je na tej ravni mogoče potegniti neposredno vzporednico s samimi metaforami, ki ne zgolj kot jezikovni izrazi, temveč kot konceptualne preslikave tvorijo kompleksen sistem stalnih, konvencionalnih metafor. Podobno kot vzpostavljeno razmerje med posameznimi metaforami in metaforičnimi temami lahko predpostavimo delovanje semantične prozodije tako na ravni posameznih pomensko-skladenjskih vzorcev kot tudi širše, na ravni abstraktnejših pomenskih scenarijev (Philip 2009). Ob tem je pomembno, da metaforične teme določamo tudi (ali zlasti) na podlagi natančnih jezikoslovnih analiz. Metaforični jezikovni vzorci namreč razkrivajo različne (odtenke) vrednotenjske usmerjenosti glede na razširjene kolokacije in širši kontekst, v katerem se znajdejo, zato tudi

metaforične teme niso vrednotenjsko opredeljive na prvi pogled, ampak je to odvisno od različnih metaforičnih projekcij, ki se aktivirajo v danem kontekstu, kot ugotavlja že Deignan (2005). V drugem delu analize smo raziskali še druge izhodiščne domene identificirane metaforične teme v podobnih kontekstih in njihov vrednotenjski potencial. Obrnjena perspektiva potrjuje vrednotenjsko heterogenost gornjih izhodiščnih vsebin tudi, ko torej raziskujemo metaforično temo v smeri od izhodiščne k ciljni domeni. Že Partington (1998) poudarja, da je pri ugotavljanju, katere metaforične teme so tipične za določen diskurz, nujno preveriti zaključke v primerjavi z drugimi vrstami diskurza. Preden denimo zaključimo, da določeno skupino ljudi tipično opisujemo z metaforo vode (*val ... , poplava ... , reka ...* itd.), je treba preveriti, kaj še vse drugega opisujemo s to metaforo, treba je torej raziskovati uporabo metafor v obeh smereh: od ciljne domene proti izhodiščni in obratno. Metafori vode pripadata tudi glagola **preplaviti** (*begunci; val beguncev*) in **valiti se** (*reke/množice/trume beguncev*), a kot kažejo zgledi, terjata poleg relevantnih kolokatorjev ustrezne (metaforične) količinske izraze, zato ju zasledimo predvsem v razširjenih kolokacijah, na primer:

- *Njena želja po humanitarnosti se je spremenila v nujno, ko je Slovenijo preplavil val beguncev iz Bosne in Hercegovine.*
- *Prve dni maja so se začele valiti po Vodovodni cesti množice beguncev iz Dolenjske. Bile so to dolge kolone vozov, ki so jih vlekli konji, pa tudi voli in krave. Večina žensk, moških in otrok je šla kar peš.*

Tu prihaja do podvajanja metaforičnih projekcij, po analogiji z vrednotenjskim pomenom bi lahko rekli tudi »vstavljanja« posameznih metafor znotraj drugih metafor. Medtem ko sta glagola pogosta bližnja kolokatorja *lem*, ki pripadajo izhodiščni domeni (*NAVAL, VAL, REKA* itd.), se v neposredni bližini, denimo mesto levo ali desno od jedra, z *BEGUNCI, PRISELJENCI* itd. pojavita le redko:

- *Že slišim odmeve, ki pravijo: še ena liberalnodemokratska zgodba o tem, kako se moramo iti neskončno solidarnost in pustiti, da nas preplavijo begunci, naša narodna identiteta in blaginja Slovencev pa naj gresta k vragu...*

Če pa vzamemo za izhodišče »razširjeno kolokacijo« s *preplaviti* + *VAL*, dobimo znotraj slovnične relacije S_s_rodil-s, torej rodilniških struktur, od najpogostejšega proti manj pogostim kolokatorje [*omotičnost, bridkost, pohota, hihitanje, stud, vzhičenje, spokoj, gnus, olajšanje, osuplost* itd.]. Opazna je heterogenost kolokatorjev, ki jo zaznamuje nihanje med skrajnostima dobrega in slabega, *begunci* (8) se po trdnosti kolokacije pojavijo šele na 54. mestu:

- *Na Hrvaškem sicer nekateri upajo, da **begunski val** ne bo preplavil države, ker naj Hrvaška ne bi bila sanjska država za begunce, kot sta recimo Nemčija in Švedska.*
- *»Naj« prostovoljka predpretekega leta in v letu 2007 obraz evropskega leta enakih možnosti za vse je svojo dobrodelno pot začela z dvanajstimi leti, ko je Slovenijo **preplavil val beguncev** iz Bosne in Hercegovine.*

Med najpogostejše kolokatorje za *valiti se* sodijo sicer po SkE [*množica* (112), *reka* (60), *kolona* (4), *truma* (1) itd.], neposrednih kolokacij z *begunec*, *migrant* itd. pa ni zaslediti. Če nadaljujemo pri izhodiščni domeni *VAL*, vidimo, da so med relevantnimi kolokatorskimi kandidati na poziciji eno mesto desno od jedra na prvih treh mestih [*navdušenja, ogorčenja, protestov*], pri *NAVAL* [*besa, vročine, jeze*], takoj nato pa [*strasti, adrenalina, navdušenja*]. *Begunci* so po kolokacijski trdnosti (T-score, MI, logDICE) pri *VAL* na 11., pri *NAVAL* pa šele na 15. mestu.

navdušenja	375	7.299	19.38	11.74	9.12	***	beguncev	83	4.383	9.10	10.30	7.15	***
ogorčenja	222	849	14.90	14.09	8.98	***	kritik	85	10.627	9.20	9.06	6.78	***
d	428	27.878	20.67	10.04	8.39	***	feminizma	45	685	6.71	12.10	6.57	***
Radia	204	8.041	14.27	10.73	8.19	***	svetline	50	2.478	7.07	10.40	6.57	***
protestov	128	3.913	11.31	11.09	7.61	***	nezadovoljstva	54	4.049	7.34	9.80	6.55	***
navtika	100	246	10.09	14.73	7.77	***	oceana	48	3.359	6.92	9.90	6.44	***
Gardeni	86	141	9.27	15.31	7.56	***	Gardena	39	158	6.24	14.01	6.42	***
Thorens	83	68	9.11	15.94	7.51	***	Resia	37	84	6.08	14.84	6.35	***
Kilmer	74	95	8.93	15.67	7.35	***	morja	109	29.604	10.40	7.94	6.33	***
privatizacije	68	5.462	9.37	10.07	7.15	***	radia	54	7.376	7.33	8.93	6.32	***

Slika 8: Prvih 20 najpogostejših kolokatorjev za lemo *VAL* (1 desno od jedra) (referenčni korpus Gigafida 2.0 v programskem okolju SkE)

Vidimo, da se *VAL* uporablja za tvorjenje metaforične teme s številnimi drugimi kolokatorji, tako s pozitivnim kot negativnim vrednotenjskim predznakom. Na prvem mestu je *VAL navdušenja*, takoj za tem *VAL ogorčenja*. Kolokacijama samima po sebi bi zlahka pripisali pozitiven (prva) in negativen (druga) predznak, toda verodostojna analiza vrednotenjskega pomena terja pregled širšega konteksta posameznih pojavitev. Če bi na prvem od spodnjih primerov uporabili pristop, ki smo ga opisali v 5. poglavju, torej princip vstavljanja, bi – brez upoštevanja širšega sobesedila – morda prišli do napačnega sklepa o vrednotenjskem pomenu zveze *VAL navdušenja*:

- *Tisti, ki pa ste tovrstno literaturo v valu navdušenja nad novimi in lepšimi kapitalističnimi časi skurili ali odvrgli v kontejnerje, pa milo poprosite znanca, da vam iz svojih doslej skritih zalog kaj posodijo.*
- *»Tega nikakor nisem nameravala zdaj razkriti, ampak – noseča sem,« je presenetila vse zbrane oboževalce, ki jih je nato **preplaval velikanski val navdušenja.***

Predpostaviti bi namreč morali pozitiven vrednotenjski predznak, to pa ne bi bilo točno, saj ob preučitvi vrednotenjske funkcije na najbolj zunanjih robovih pomenske enote lahko zaključimo, da gre za ironični pomen, torej za ironiziranje navdušenja (gl. § 6.4). Še posebej v nekaterih družboslovnih diskurzih je običajno, da leksikalne enote s pozitivnim vrednotenjskim predznakom v širšem kontekstu dobijo nasproten predznak in so vstavljene v t. i. diskurz negativnih okoliščin (ang. *discourse of adversity*) (Partington *et al.* 2013: 62). Kombinacija leksikalne in besedilno-diskurzivne analize vrednotenjskega pomena in metafore, ki temelji na korpusnojezikoslovnem pristopu, lahko torej odločilno pripomore k odkrivanju in interpretaciji različnih ideoloških sporočil oz. naravnosti v besedilih. Deignan (2005: 135) v okviru svoje raziskave konotacij, povezanih s posameznimi metaforami, citira Santa Ana (1999), ki navaja primer

Delodajalci, *lačni* poceni delovne sile, so *na lov* za tujimi delavci.⁶⁵

⁶⁵ Izv. ang.: »Employers *hungering* for cheap labour *hunt out* the foreign worker.«

kot potrditev, da je jezikovna realizacija prevladujoče konceptualne metafore *MIGRANTI SO ŽIVALI* negativna. Navajani zgled ilustrira razmerje med ključnimi besedami (tisto, kar je tipično) in metaforičnimi izrazi (atipično): v diskurzu o delavskih pravicah lahko pričakujemo govor o »poceni delovni sili« in »tujih delavcih«, ne moremo pa pričakovati govora o (metaforični) »lakoti« in »lovu«. Toda v citiranem primeru vidimo težavo v načelu, po katerem avtorica metaforo uvrsti v shemo *DOBRO LOVI DOBRO* in ne denimo *DOBRO LOVI SLABO* (dve od možnih shematskih polariziranosti, poleg *SLABO LOVI SLABO* in *SLABO LOVI DOBRO*, z utemeljitvijo (2005: 136–137):

Na prvi pogled se zdi, da zgled [...] sledi prvi shemi, toda v resnici sledi drugi, *good hunts good*, saj po tujih delavcih povprašujejo, ker jih potrebujejo in v tem zgledu niso predstavljeni kot problem, ki ga je treba rešiti. Pomensko-skladenjski vzorec, ki se pojavlja, podpira semantično analizo: kjer besedi *hunt* sledi *out*, kot v tem primeru, se v korpusu tipično pojavlja kot shema *good hunts good* [...].

Stopnja metaforičnosti zveze *hunt out the foreign worker* 'so na lovu za tujimi delavci' je v tem kontekstu manjša kot pri ostalih primerih »dobrih« kolokatorjev, ki jih navaja Deignan: *bargains; the best possible medical cover; the skimpiest, sexiest clothes; the best play clothes; chicken eggs; a flexible deal* (2005: 137), saj je ljudi po najslabšem možnem scenariju v resnici, kot priča zgodovina in sedanjost, mogoče tudi loviti kot živali. Poleg tega ne gre spregledati, da navedene kolokatorje povezuje nekoliko humornosti, medtem ko za analizirani zgled to ne velja. Jezikovni oz. kolokacijski vzorci res igrajo ključno vlogo pri ločevanju med pomeni, zlasti metaforičnimi in dobesednimi oz. manj metaforičnimi, vendar je treba navedeni odstavek – gledano v širšem kontekstu in upoštevajoč govorčev perspektivo –, interpretirati v okviru negativne, ne pozitivne semantične prozodije. Ključna za vrednotenje v tem sobesedilu je zveza *cheap labour* v kolokaciji *hunger for cheap labour*. Seveda je treba za sklep o tem upoštevati, kdo je tisti, ki vrednoti, oz. čigavo perspektivo smo privzeli pri interpretaciji (gl. § 5.1). Z vidika »delodajalcev« so morda imigranti res iskani, potrebovani in zato videni kot nekaj pozitivnega, toda vrednotenjska perspektiva tistega, ki piše o delodajalcih kot »lovcih« na

poceni delovno silo, najbrž glede na splošno sprejete norme, človekove in delavske pravice ne more biti pozitivna. Ta primer korpusne analize potrjuje, da je še zlasti vrednotenjski pomen praktično nemogoče preučevati znotraj osamljenih zgledov in kot atribut posameznih besed, prav tako kot ni mogoče celotnim konceptualnim metaforam oz. metaforičnim temam (Philip 2010) pripisati zgolj slabe ali dobre polariziranosti. Že Deignan (2005) ugotavlja, da lahko vsako semantično področje oz. domena vključuje številne metaforične projekcije (ang. *metaphorical mappings*), v katerih se posameznim elementom pripisujejo pozitivne in negativne lastnosti. Slednje torej narekuje prepoznavo posamezne projekcije, ki se aktivira v posameznem kontekstu. Principu aktivacije navidez nasproten je princip hierarhične razporeditve stabilnih (vrednotenjskih) pomenov (prim. npr. Hunston, ki govori o »plasteh« ali »vstavljanju« govorečevih glasov (2010: 18–19), ali Partington *et al.* (2013: 61–62)). Formalizirani pristop k organizaciji vrednotenjskega pomena, kot ga uporabljajo slednji, smo predstavili v poglavju 5.2.

V besedilih smo torej ob analizi semantične prozodije odkrivali na eni strani značilnosti populističnega diskurza, ki vsebuje negativne reprezentacije in vrednotenje begunstva, s tem da ga kriminalizira in dehumanizira (prim. Vezovnik 2015), po drugi pa nasprotno tendence oz. zavedanje medijskih poročevalcev in novinarjev, da je jezik ključno sredstvo za konstruiranje družbene realnosti ter družbeno kritično poročanje. Ni povsem jasno, ali gre le za manjšanje vrednotenjskega naboja ob konvencionalizaciji ali tudi za kršenje norme z namenom doseči želeni učinek. Denimo v slovarjih pri opisih metaforičnega pomena kognitivni pristop pogosto prevlada nad korpusnim, kar govorca ali govorko prisili v konceptualizacijo metaforičnega, čeprav to terja večji napor kot procesiranje konvencionalnih zvez in frazeoloških enot, ki so že deleksikalizirane (Louw in Milojkovic 2018: 76–77). Najbrž bi bilo sporazumevalno učinkoviteje v razlagi pojasniti, kako v (deleksikaliziranem) pomenu in vrednotenjskem okviru razumeti in uporabljati *val beguncev*, kot pa govorca ali govorko v metajeziku, z oznako »ekspresivno« in podobno (npr. SSKJ, 4. pomen besede *val*), obveščati o tem, da gre za metaforično rabo.

6.4 Korpusne metodologije raziskovanja ironije v jeziku

Podobno kot za metaforo velja tudi za ironijo, to posebno obliko tipično negativnega vrednotenja, da je korpusno raziskovanje njenih širše kontekstualiziranih pojavitev prineslo povsem nove uvide v delovanje tega retoričnega oz. diskurzivnega sredstva. Tako pri metafori kot ironiji gre bolj kot karkoli drugega za proizvajanje učinkov (gl. Predgovor), saj imamo opraviti z retoričnimi strategijami. Louw (1993) denimo definira ironijo prav kot rezultat kršenja določenih pričakovanih besedilnih vzorcev, ki aktivira semantično prozodijo. Načeloma je torej ugotavljanje ironičnosti vezano na besedilni oz. periferni pomen, ki ni kodiran v mentalnem leksikonu. Periferni pomeni so intuiciji tipično nedostopni, določata pa jih, kot ugotavljamo že ves čas, kontekst in raba. Partington *et al.* (2013: 97–129) med drugim posebej raziskujejo primere, v katerih izhaja ironija iz ožjega frazeološkega okolja enote in s takšno pogosto rabo postane konvencionalizirana. To je še en primer trajnega procesa, v katerem sprva kreativna raba jezika prek pogostega pojavljanja postane kodirana v besedilu in na ta način del ustaljenih in dogovorjenih praks, ki uravnavajo jezikovno vedênje. T. i. frazeološka ironija temelji na obratu oz. preobračanju običajnih kolokacijskih vzorcev, ki proizvajajo učinke zaradi odsotnosti pričakovanega jezikovnega vedênja. Pri tem je treba vedeti, da ne motivira slehernega atipičnega kolokacijskega vzorca namen ironije, ampak obstajajo preprosto tudi le protiprimeri (gl. npr. Hunston 2007). Louw daje v svojem prelomnem članku (1993) o učinkih ironije na eni in govorčeve neiskrenosti na drugi strani primer za zvezo *bent on self-improvement* ‘nagnjen k izboljševanju samega sebe’, ki dokazuje, da je mogoča subverzija ene prvine v besedni zvezi z drugo, ki ima nasproten vrednotenjski predznak. Tako je *bent on* ‘nagnjen k’, znan po svoji negativni prozodiji, v namernem kontrastu z inherentno pozitivnim *self-improvement* ‘samoizboljšava’, kar predstavlja neke vrste vrednotenjski obrat. Na ta način ustvarjeni učinek nepričakovanega zaradi notranje nekongruentnosti je ključ do ironičnega pomena, ta pa je večinoma v funkciji negativnega vrednotenja (Partington *et al.* 2013:

112–113). Oblika in funkcija se tako tudi v primeru ironije kažeta kot dva vidika enega in istega pojava, saj ene ni mogoče ustrezno opisati brez druge, pri tem ko ravno z manipulacijo oblike dosegamo zelene učinke. Avtorji govorijo o t. i. vrednotenjskem oksimoronu (ang. *evaluative oxymoron*), ki v primeru frazeološke ironije temelji na kombinaciji dveh nekongruentnih elementov, npr. *bitter sweet* 'grenko-sladek'. Tu in zgoraj gre za eksplicitno ironijo, saj sta oba elementa prisotna v izgovorjenem ali zapisanem, nekoliko drugačni pa so primeri, kjer je v besedilu prisoten le en element, drugi pa je zgolj impliciran. To je tipično v primerih, ko imamo implicitno nasprotje med dejansko proizvedenim in tem, kar so govorci mentalno usvojili v predhodni rabi, izraža pa se v nasprotju med *dictumom* (tem, kar je v govoru dejansko realizirano) in *implicatumom* (tem, kar ni izgovorjeno/zapisano, ampak implicirano) (*ibid.*) (gl. tudi § 1.2). Tudi na področju proizvajanja posebnih retoričnih učinkov, kjer igra bistveno vlogo odmik od pričakovanega, je torej aktualno in ključno t. i. privzemanje (Hoey 2005), ki se zgodi ob tem, ko so govorci znova in znova izpostavljeni določenim vzorcem rabe in njihovim prenovitvam oz. ponovni leksikalizaciji. Kot ugotavlja že Louw (1993: 171), sta pri izrabi semantične prozodije v retorične namene dve možnosti: ironija je bodisi namerna, v tem primeru tvorec besedila »zapiše sredstvo«, bodisi nenamerna, ko »sredstvo piše« avtorja in s tem razgali njegovo ali njeno potencialno neiskrenost. Pri tej pomembni predpostavki vztraja tudi v svojem novejšem delu v soavtorstvu (Louw in Milojkovic 2018), saj na njej gradi t. i. kontekstualno prozodično teorijo in podtekst.⁶⁶ Če želimo analizirati ironični potencial posameznega izreka, se moramo torej zavedati, da ga omogoča aktivacija semantične prozodije določene leksikalne enote. To lahko storimo le s preučevanjem velikih podatkovnih zbirk, ki dovoljujejo probablistične zaključke na primerjavi trendov v korpusu kot celoti in v posameznih pomenskih enotah, torej na primerjavi med »globalno« in »lokalno« prozodijo (Tribble 2000, v Munday 2011: 171). Partington *et al.* (2013: 116) ugotavljajo, da je ironična raba posameznih pogostih vzorcev produktivna med pisci, zato lahko sklepamo, da so tudi bralci privzeli novo rabo. Skozi izrabo ironičnega vrednotenjskega

⁶⁶ Contextual prosodic theory and subtext (2018).

konflikta pa se oblikujeta dve skupini: prenovitve, pri katerih se pričakovano pozitiven element zveze nadomesti z negativnim, ter obratno, tistih, pri katerih se pričakovano negativen element nadomesti s pozitivnim. V slovenščini je *izbruh navdušenja* primer, ki kaže frazeološko ironijo po drugem vzoru, o katerem smo govorili zgoraj v povezavi z begunci (gl. § 6.4). V športnih kontekstih ima običajno pozitiven vrednotenjski predznak, a celo tu ni vedno izključena možnost ironične distance govorca do vsebine izrečenega. Večinoma se z *izbruhom* vežejo kolokatorji, ki v širšem kontekstu aktivirajo negativno prozodijo, tipično gre za izbruh vulkana in bolezni [*ebole, herpesa, mozoljev, ošpic, gripe, besa, nezadovoljstva* itd.], spodaj pa gre za semantično pozitivni kolokator:

- *Predsednik Pahor nam je s to krilatico sporočil, da je Boris Štefanec očitno po njegovem mnenju sicer dober kandidat. Čakam torej na izbruh navdušenja nad izbranim kandidatom, a dobim predsednikovo potolčeno pezo pod nos in izjavo nezadovoljstva s potekom izbora.*

Medtem ko bi lahko zveze z *izbruhom* na leksikalni oz. besednozvezni ravni dokaj hitro opredelili kot nekaj negativnega, pa je realnost dejanske sporazumevalne situacije precej bolj zapletena. Ključno za opredelitev semantične prozodije razširjene enote pomena je namreč zopet gledišče oz. perspektiva, s katere je podana (besedilna) vsebina. Kontekst, iz katerega je mogoče sklepati o semantičnoprozodičnem scenariju (gl. § 3.2), se pogosto širi nad stavek ali celo odstavek, zato z vso upravičenostjo govorimo o besedilnem pojavu.

6.5 Zaključek

Ob zaključkih glede narave in delovanja vrednotenjskega obrata (Partington *et al.* 2013: 119–120) se še nekoliko bolj izostrijo razlike pri razumevanju pojava semantične prozodije, ki smo jih podrobneje naslovili zgoraj (gl. § 4.5). Po navedenih avtorjih je vrednotenjski predznak mogoče pripisati konkretni leksikalni zasedbi na vsaki naslednji stopnji REP (*v izbruhu* [*ljubosumja, obupa*] ali *v izbruhu* (*navdušenja, dobronamernosti*)), pri čemer se pomikamo od jedra navzven na zunanje robove razširjene enote pomena, brez vnaprejšnjih pričakovanj o končni prozodiji. Od tega

pogleda drugačna je Sinclairjeva teorija, ki semantično prozodijo oz. REP razume kot tisto prvo odločitev govorca, ki deluje v smeri od zunanjega roba pomenske enote navznoter proti jedru. Pri tem se ne ukvarja s pripisom vrednotenjskega predznaka kot lastnosti posameznih besednih zvez na posameznih stopnjah oz. na mejah vsakega posameznega gradnika razširjene enote, saj o vrednotenjskem pomenu teh samih po sebi, brez umeščenosti v (naj)širši kontekst in s tem aktivacije ustreznega pomena, ni smiselno govoriti, kot ponazarja primer, ki ga navajajo Partington *et al.* (2013: 121):

- [...] *the British government actively discouraged attempts to assassinate Adolf Hitler on the ground that he was making such a **good job of losing the war***

in za katerega ugotavljajo, da je »[č]eprav obstaja jasen vrednotenjski konflikt med *good job* 'tako dobro' in *losing the war* 'izgublja vojno', v sobesedilu vendarle nekaj ali nekdo, s čigar stališča je to dejanje/dogajanje razumljeno kot dobro« (*ibid.*). To najbolj zunanjo perspektivo, torej pragmatično funkcijo REP po Sinclairju, ki šele dovoljuje pomensko kohezijo besedila, omogoča namreč prav semantična prozodija v sodelovanju s principom, na katerem temelji ustvarjanje ironije in humornosti. Predvsem pa je, kot smo videli zgoraj (gl. § 5.1), pripis in premik govorčevega stališča stvar kompleksnih, a v večji meri avtomatiziranih mehanizmov, ki določajo potek sporočanja. Ugotavljanje samih psiholoških procesov, ki vodijo v privzemanje oz. popularizacijo določenih pomensko-skladenjskih vzorcev, terja interdisciplinarni pristop, saj ne nazadnje zadeva tudi področja psiholingvistike in sociolingvistike.

PRAGMATIČNI POMEN V KONTRASTU: MEDJEZIČNI KONTEKST

Če je bilo v prejšnjih poglavjih govora o semantični prozodiji kot pojavu, ki je zanimiv z enojezične perspektive, pa se bomo v poglavju, ki sledi, posvetili medjezičnim vidikom v kontekstu kontrastivnih oz. prevodoslovnih študij in leksikografije. Na omejenem izboru leksikalnih enot smo ugotovili, da deluje semantična prozodija pogosto »čezjezikovno«, to pa ne pomeni, da lahko na enak način izraženo pragmatično funkcijo pomenske enote v izhodiščnem jeziku (dalje J1) avtomatsko predpostavimo tudi v ciljnem jeziku (dalje J2) na ravni njene leksikalne ustreznice. Ugotovljeno je bilo denimo, da aktivira marsikatera istoizvorna beseda drugačno ali celo nasprotno prozodično vrednost (Partington 1998: 77). Tovrsten pojav lahko kot posebej subtilno pomensko variacijo umestimo v skupino klasičnih »lažnih prijateljev« (Munday 2011: 172–173), predvsem pa se moramo zavedati kompleksnosti delovanja semantične prozodije, ki je lahko na globalni ravni drugačna kot na lokalni (gl. tudi § 4.4.1), poleg tega odigra svojo vlogo tudi register in/ali semantično področje (Hunston 2007: 251). Implikacije za prevajalsko in posebej leksikografsko prakso so seveda nezanemarljive, saj si lahko zamislimo situacijo, v kateri se govorec/prevajalec ne zaveda z leksikalno enoto povezane prozodije ali pa pod vplivom leksike in skladnje izhodiščnega jezika izbere ustreznico, ki na besedilni ravni zaradi svoje drugačne prozodije ne doseže ustreznega sporazumevalnega učinka. V večini obstoječih dvojezičnih virov je nakažovanje prozodičnega pomena vseskozi implicitno, tudi ko je prozodija v obeh jezikih različna ali ko nosi prozodijo le eden od (pod)pomenov v J1, prevod v J2 pa v skladu s tem terja drugačno realizacijo. V tukajšnji dvojezični analizi je fokus venomer na slovensko-angleški, ne angleško-slovenski perspektivi, pri čemer je mogoče zabeležiti občuten napredek pri obravnavi jezikovne rabe v sodobnih dvojezičnih korpusnih slovarjih

in leksikalnih bazah. Leksikografijo po definiciji zanima raziskovanje in beleženje vseh vidikov leksikalnega pomena. Pri tem nas, kot že rečeno, podpirajo uveljavljene jezikoslovne metode in pristopi, najprej korpusnega jezikoslovja, nato dognanja računalniško podprte analize diskurza, ne nazadnje tudi uporabniške povratne informacije in evidentirane potrebe po ustreznem, predvsem bolj zanesljivem in pragmatično ozaveščenem jezikovnem opisu, in spoznanja na področjih, tako različnih med seboj, kot so digitalizacija in tehnologije, medijske politike in vsebine, pravo(sodje) in mnoga druga. **Prav semantično prozodijo gre videti kot vez med leksikalno in besedilno oz. diskurzivno ravno pomena.**

7. I Semantična prozodija in pomenska ekvivalenca

Čeprav so slovarji tradicionalno pojmovani kot viri, ki naj ponudijo zlasti jezikovnosistemske ustreznice, se je z razvojem korpusnega jezikoslovja in korpusne oz. računalniške leksikografije to razumevanje spremenilo. Drugačna pričakovanja želimo spodbuditi tudi s to knjigo, zlasti v razmislekih o medbesedilni ustreznosti ter medsebojni povezanosti in odvisnosti leksikografije, prevajalske teorije in prakse, ne nazadnje besediloslovja in (kritične) analize diskurza. Med prvima podrobneje izriše medsebojna razmerja Hartmann (2007 [2005]: 208). Ob tem, ko razlikujemo med leksikografijo kot teorijo (»metaleksikografija«) in leksikografijo kot prakso (dejanje/proces izdelave slovarja in končni produkt, npr. slovar ali enciklopedija), lahko vzporedno razlikujemo med prevajanjem kot teorijo (translatologija ali prevodoslovne študije) in prevajanjem kot prakso (dejanje/proces prevajanja in končni produkt, npr. prevod ali drugi produkti jezikovne mediacije, kot je tolmačenje ali priredba). Avtor je mnenja, da je treba vzpostavljati razliko med inherentnimi, slovarskimi dvojezičnimi ustrezniciami ter neposredno v besedilo vstavljenimi prevodnimi ustrezniciami. Prva, tipično beseda kot ortografska enota, naj bi temeljila na sistemski ravni, medbesedilna pa naj bi se pojavljala v vseh tistih primerih, ko enota izhodiščnega jezika presega eno besedo (Atkins 2008: 45). Toda razvoj pojmovanja pomenske ekvivalence, torej kontrastivne leksikologije v dvojezičnem slovaropisju

gre v korak z razvojem leksikalnega pomenoslovja v enojezični perspektivi. Z leksikogramatičnim pristopom k pomenu se razlike med jezikom kot sistemom in jezikom kot besedilom/diskurzom relativizirajo, saj se postavi vprašanje, v kakšni jezikovni situaciji naj bi uporabnika sploh zanimala zgolj abstraktna jezikovnosistemska ali »medjezična« namesto »medbesedilna« ustreznica. Sestavljalci prvih slovarjev so se le postopoma začeli odmikati od konkretnega besedila oz. niza besedil v kontekstu prevajanja in iskati splošnejše ustreznice na ravni jezika kot celote (Adamska-Sałaciak, v Srebnik 2013: 76). Nekatere izmed študij uporabe slovarjev, ki so bile opravljene (npr. Atkins in Varantola [1997] 2008; Tarp 2002, 2004), kažejo, da uporabniki pretežno izhajajo iz konkretnih jezikovnih potreb v dani situaciji. Sami razumemo opisano dvojnost medjezične in medbesedilne ekvivalence nekoliko bolj specifično. Prva je – v idealnem primeru – dejanski rezultat leksikalne analize oz. primerjave leksikalnega profila iztočnice s profilom njene ustreznice v ciljnim jeziku, ki temelji v celoti na korpusni analizi, tj. ugotavljanju, katere leksikalne enote obeh jezikov se najpogosteje ujemajo na vseh ravneh pomenske ekvivalence, torej denotativne in konotativne, semantične in pragmatične, v največjem številu kontekstov. Te so posledično tudi najuporabnejše in najzanesljivejše. V našem primeru se uporabnost in zanesljivost meri tudi v podatkih o ekvivalenci na ravni semantične prozodije. Ta je ugotovljiva zlasti na ravni besedila oz. diskurza, kar pomeni, da postane medbesedilna ekvivalenca enakovredna, v številnih primerih pa celo ključna komponenta pomenske ustreznosti. Prav korpusna analiza je omogočila uravnoteženo obravnavo ustreznosti na jezikovnosistemski in besedilni ravni (kot *langue* in *parole*), kar dvojezično leksikografijo uvršča tako na področje jezikoslovja kot prevodoslovja (Adamska-Sałaciak 2010a: 389). Naš pogled na navajanje medjezičnih ustreznic se tako razlikuje od Hartmannovega v tem, da dvomimo v utemeljenost jezikovnosistemskega pristopa, povezanega z obravnavo v enojezičnem slovarju, ki predpostavlja komponentno analizo leksikalnih enot na levi in desni strani slovarja ter jih predstavlja kot »sistematizirane poimenovalne enote jezika« (Vidovič Muha 2013a: 98). Menimo namreč, da morajo tudi t. i. inherentne ali »slovarske« ustreznice v slovarjih, ki so večinoma namenjeni učenju tujih jezikov in potrebam prevajanja, odražati dejansko

uporabnost ustreznice v besedilih, to pa lahko ugotavljamo le s korpusno analizo, torej z analizo jezikovne rabe in, če je le mogoče, tudi vzporednih besedil. Pojem »vstavljalnost« v besedilo je problematičen, saj temelji na razumevanju leksikalnih enot kot statičnih enot s stabilnim pomenom, ki imajo obstoječe vzporednice v drugem jeziku. **Osnovna enota ekvivalence je** torej že v enojezičnem delu opredeljena **leksikalna enota, ki ni iztočnica oz. lema, temveč vsak osamosvojeni pomen te iztočnice ter njenih pripadajočih frazeoloških enot** – ekvivalence ne iščemo na ravni besed, temveč njihovih pomenov oz. razširjenih enot pomena. Znano je (prim. Partington 1998: 72), da je izpostavljanje oz. zabeležba semantične prozodije posebej pomembna za tiste, ki se učijo jezika kot drugega ali tujega jezika, saj ti ne premorejo nezavednega razumevanja pragmatičnega pomena, kot – domnevno – rojeni govorniki. Vendar pa je, če predpostavljamo, da je semantična prozodija v mnogi primerih ključ do dejanske identifikacije besedilnega pomena, nujno obravnavati ta pomen z vso pozornostjo tudi v slovarjih.

7.1.1 Iskanje ustreznosti in ekvivalence v dvojezičnem slovarju
Različne vrste ekvivalence (kognitivna oz. sistemska, prevodna oz. so-besedilna, razlagalna oz. opisna, funkcionalna oz. diskurzivna oz. pragmatična) kažejo kompleksnost, ki je v samem jedru tega, kar raziskuje leksikografija. V tej knjigi se ne ukvarjamo z iskanjem kognitivne oz. semantične ustreznosti, temveč raziskujemo zlasti funkcijsko in pragmatično primerljivost med pomenskimi enotami jezikov, ki pa je pomembno prekrivna s prevodno ekvivalenco:

Prevod je odvisen od pojma primerljivosti (bolj kot od ekvivalence), ker je praktična možnost, ekvivalenca pa je teoretični ideal, ki ga je mogoče le včasih uresničiti (Philip 2003: 254).

K takšnemu stališču prispevajo tako sodobna spoznanja o dinamični naravi pomena, ki je vezana na okoliščine vsakokratne sporazumevalne situacije, kot tudi spoznanja o anizomorfizmu (gl. tudi Srebnik 2013: 71–73). Adamska-Sałaciak (2006: 99) gre celo tako daleč, da trdi, da je »zaradi medjezikovnega anizomorfizma dvojezični slovar v strogem pomenu besede nemogoč« in da »je vse, kar lahko storimo, to, da po-

damo boljše ali slabše približke«. Pri dvojezičnih slovarjih lahko zato govorimo o osnovanosti na neizogibnem paradoksu, ali z besedami A. Adamske-Sałaciak: »[...] dvojezični slovarji v teoriji niso mogoči, v praksi pa so nepogrešljivi in nenadomestljivi« (*ibid.*: 20). Osnova za primerjavo pomenske ustreznosti v tem poglavju bodo razširjene enote pomena, kot smo jih zarisali že v poglavjih, ki raziskujejo pomen z enojezičnega gledišča (3.–6. pogl). Izhajajoč iz enojezične analize obeh jezikov bomo prenesli razumevanje funkcijskega pragmatičnega pomena v dvojezično okolje in logično nadaljevali z vrednotenjem funkcijske in komunikacijske ekvivalence. To izhodišče je podprto s prepričanjem (npr. Hanks 2013), da je v nasprotju s prevladujočim mnenjem slovarsko relevanten zlasti družbeni oz. javni ali konvencionalni pomen, in ne psihološki oz. »kognitivni« pomen, ki je imel in v nekorpusnih slovarjih še vedno ima primat v obliki »sistemskih« ustreznici. Prav kot smo z enojezične perspektive opisovali dinamičnost pomena, ki je ključno odvisen od vsakokratnega konteksta situacije, lahko tudi v dvojezični leksikografiji ugotavljamo, da nimamo opraviti s statičnimi, v sebi zaključenimi pomenonosnimi elementi jezikovnega sistema, temveč s fluidnim in relacijskim konceptom pomenske ustreznosti: leksikalna ustreznost med dvema besedama ali izrazoma v paru različnih jezikov pravzaprav ne obstaja, dokler ne postane rezultat konkretnega dvojezičnega dejanja (Hartmann 2007: 116).

7.1.2 Enota pomena in enota prevoda

Ugotovitev, da lahko pomen v sporazumevanju precej bolje opišemo z »učinki« kot s tradicionalnimi slovničnimi pojmi, je še kako pomembna tudi za raziskovanje medjezičnih razmerij. Enota pomena namreč ni nujno enaka enoti prevoda. Čeprav mora enota prevoda upoštevati vse vidike enote pomena, pa jo določa zlasti »primernost« v danem jezikovnem in situacijskem kontekstu. Tognini-Bonelli (1996a: 199) poudari, da obstaja razlika med enoto pomena in enoto, ki jo izberemo kot enoto prevoda, kljub temu da je osnovni cilj prevoda reproducirati formalne strukture in vzorce izhodiščnega jezika s formalnimi vzorci in strukturami v ciljnem jeziku prek prepoznavanja funkcijske ekvivalence:

Pomembno je razumeti, da predpostavljam razliko med *enoto pomena*,

bodisi v izhodiščnem bodisi ciljnim jeziku, ter *enoto prevoda*: skušam dokazati, da je prva določena kontekstualno, druga pa strateško. (Tognini-Bonelli 1996a: 189)

Strategija, na katero se nanaša, pomeni zapolnitev besedilnega prostora s primerno vsebino v najsplošnejšem pomenu te besede, po katerem se upošteva kulturna in jezikovna stvarnost ciljnega jezika za to, da ustvarimo učinek, ki je enak učinku izvornika (Tognini-Bonelli 1996b: 189). Pri tem gre za izbiro prevodne rešitve kot zavestne odločitve, upoštevajoč dejstvo, da pomena ne določajo zgolj leksikalne sopojavitve, temveč ga omejujejo v navzven delujočih koncentričnih krogih koligacija, semantična preferenca in semantična prozodija, ki dokončno zaokrožijo enoto jezika kot enoto pomena (Slika 2, str. 56). Ko govorimo o ekvivalenci, moramo torej vedeti ne le, kakšne vrste ekvivalence obstajajo, temveč tudi, kaj sploh so enote, ki jih želimo medjezikovno primerjati. Tradicionalno so bila to razmerja med ustreznicami (Zgusta 1971, 1984 itd.), danes so to zlasti v korpusni leksikografiji razmerja med pomeni posamezne leme (Atkins in Rundell 2008; Prinsloo *et al.* 2011; Kromann *et al.* 1991 itd.) – prehajamo torej od medjezične k medbesedilni ekvivalenci. Še vedno obstajajo tudi nasprotni pogledi,⁶⁷ tako npr. Adamska-Sałaciak (2010a: 390) ugotavlja, da glede na to, da

[...] metafora in metonimija prispevata k precejšnjemu deležu novih pomenov, ustrezne leksikalne enote v različnih jezikih pogosto izkazujejo t. i. vzporedno večpomenskost, tj. da si ustrezajo ne samo v osnovnih, temveč tudi v izpeljanih pomenih. Če vztrajamo pri tem, da je naša opisna enota posamezni pomen besede in ne beseda sama, s tem tvegamo, da izgubimo del celote. Glede na vse je argumentov za uporabo izraza leksikalna ekvivalenca (v nasprotju z ekvivalenco leksikalne enote v enem od njenih pomenov) več od zgolj običajne želje po prihranitvi časa (in napora).

⁶⁷ Izhajajoč zlasti iz dvo- in večjezične prakse nekateri jezikoslovci sicer vztrajajo pri prepričanju, da je ekvivalenco vendarle smiselno vzpostavljati na ravni leksikalnih enot kot besed, ne zgolj ali predvsem na ravni leksikalnih enot kot pomenov, in sicer zato, ker so pomeni izrazito neoprijemljiva kategorija, ki se tvori v vsakokratni govorni situaciji glede na okoliščine in udeležence (Adamska-Sałaciak 2010a).

Philip (2009: 6) meni, da besedni pomen sicer obstaja, vendar gre pri tem za raven, ki je povezana z mentalnim leksikonom posameznika, ne pa tudi za konkretne komunikacijske situacije, v katerih se ne tvori leksikalni, temveč besedilni pomen. Posledično je problematično tudi vzpostavljanje pomenskega razmerja med leksikalnimi enotami kot besedami, s tem pa je povezano opažanje, da popolnih sopomenk pravzaprav ni. Pomenska ekvivalenca je osrednji pojem zlasti dvojezične leksikografije in prevodoslovja, vendar imamo opraviti z njo tudi, ko preučujemo razmerja znotraj enega jezika, ko na primer sestavljamo enojezične priročnike in ko v njih predpisujemo ustrezno rabo besed.⁶⁸ Prevajanje torej ni le prenos elementov izvornega besedila v besedilo ciljnega jezika. Prevajalec se mora ukvarjati s pojavom, lastnim prevodnemu procesu, ki ga Viaggio (1992: 33) poimenuje »prestavljena situacijskost« (ang. *displaced situationality*), tako da uporabi primerno prevodno strategijo, na primer z vključitvijo v besedilo vsega, kar je pomembno za njegovo celovito razumevanje, tudi tistega, kar je morda le implicirano, a ne izrečeno, in po drugi strani z izločitvijo odvečne informacije, ki je morda tipična za slog izhodiščnega jezika, ne pa tudi ciljnega jezika (Philip 2003: 250). Prav zato brez upoštevanja pragmatičnega pomena ni mogoče izbrati ustrezne strategije. V slovarjih tipično najdemo dobesečne oz. semantične ustreznice, kjer pa teh ni, so običajne opisne razlage namesto pragmatične ekvivalence. S tem v mislih se v nadaljevanju posvečamo obravnavi semantične prozodije v medjezičnem kontekstu na treh primerih, ki so bili izbrani obenem zato, ker vključujejo metaforične pomene, s katerimi smo se ukvarjali v predhodnih dveh poglavjih. Še pred tem si bomo na kratko ogledali (korpusne) vire, ki smo jih uporabili v analizi, temelječi na obsežnem jezikovnem gradivu.

⁶⁸ Nekatere sodobne prevodoslovne teorije se v celoti odmikajo od pojma prevodne ekvivalence in osredotočajo predvsem na prevodno besedilo kot neodvisen predmet preučevanja. Korpusno prevodoslovje se namreč z izvorniki ukvarja le posredno pri interpretaciji korpusnih podatkov (gl. Vintar 2009: 385). Dvojezična leksikografija, ki se po definiciji ukvarja z medjezikovno ekvivalenco, se temu pojmu ne more odpovedati.

7.2 Metodologija in viri

Čeprav smo vseskozi osredotočeni na slovensko-angleško perspektivo (za potrebe jezikovne produkcije) in ne obratno – ker naše izhodišče opredeljuje funkcijski pragmatični pomen kot se kaže v postopku enojezične leksikalne in diskurzivne analize slovenščine –, smo podatke črpali iz *Privočnega slovensko-angleškega slovarja* DZS (2010) in *Malega slovensko-angleškega slovarja* DZS (2006), poleg teh smo sistematično preverjali tudi *Angleško-slovenski slovar PONS* in dvojezično podatkovno zbirko *Velikega angleško-slovenskega slovarja* Oxford-DZS (2005-2006), da bi tako opazovali stopnjo dvosmernosti prevodov. Še posebej informativna, četudi zaradi strukturne specifikke v tem oziru ne enako merodajna, je obrnjena angleško-slovenska slovarska baza,⁶⁹ ki ponuja (obsežen) pregled nad tem, kje vse se analizirane LE pojavljajo kot prevodi angleških iztočnic v *Velikem angleško-slovenskem slovarju* Oxford-DZS (dalje VASS). V prevajalsko prakso nam je omogočil pomembne uvide zlasti manjši vzporedni angleško-slovenski korpus besedil SPOOK.⁷⁰ Gre za večjezični vzporedno-primerljivi korpus, ki je predvsem vir za prevodoslovne raziskave (Vintar 2009). Korpus obsega pet jezikov, in sicer štiri jezike izvornikov (angleščina, nemščina, francoščina, italijanščina), prevode iz teh jezikov v slovenščino, za primerjavo pa še korpus izvornih besedil v slovenščini. Besedila so avtomatsko oblikoskladenjsko označena in lematizirana. Da so prevodoslovni korpusi, s tem ko bogatijo nabor in zagotavljajo naravnost prevodnih ustreznice, pomembno dopolnilo v postopku izdelave dvojezičnega slovarja, kažejo med drugim tudi izsledki projekta *Bilingual Canadian Dictionary* (*Dictionnaire canadien bilingue*, gl. Roberts in Montgomery 1996), toda zgradba geselskega članka in izbor zgledov naj bi, kot ugotavljamo tudi sami, temeljila na enojezičnih korpusih. Zato smo tudi v tem delu analize, kjer obravnavamo medjezični kontekst pragmatičnega pomena, črpali podatke predvsem iz enojezičnih

⁶⁹ Obsežna dvojezična podatkovna zbirka *Veliki angleško-slovenski slovar Oxford-DZS* s 120.000 iztočnicami je bila avtomatsko 'obrnjena' (dalje OXZILLA) (gl. Šorli 2009; Srebnik 2012).

⁷⁰ URL: <<http://lojze.lugos.si/spook/index.html>>.

korpusov: BNC in ukWaC za angleščino ter – glede na to, da so za raziskovanje pomena in prevodne primerljivosti potrebne maksimalno velike podatkovne zbirke – največji in posodobljeni korpus GF2.o ter slWaC za slovenščino. Pomene smo ugotavljali s podrobno analizo vzorcev, tj. kolokacij, koligacij, frazeološke zgradbe, semantične preference, kontekstualnih značilnosti ter semantične prozodije. Šele takšna poglobljena analiza namreč omogoča iskanje primerljivih prevodov, tako na ravni splošnega kot partikularnega (Tognini-Bonelli 2001: 135). Že Baker (1992: 57) je bila mnenja, da je »nekoliko izgube, dodajanja ali izkrivljanja pomena pogosto neizogiben del prevajanja«. Da je funkcijski pristop k prevajanju in dvojezični leksikografiji nujen, meni Tognini-Bonelli, ki je že pred leti pozvala k izgradnji podatkovnih zbirk s prevodnimi omrežji (*ang. translation webs*) (2001: 150–154), saj bi te občutno olajšale vrsto nalog v dvojezični praksi. Takšen pristop ilustrira Hallidayevo (1991: 15) trditev, da mora vsaka jezikovna teorija, če naj bo relevantna za prevod(oslovje), temeljiti na teoriji pomena kot izbire. Avtor izbere pomen iz vrste različnih možnosti, tako kot mora prevajalec skušati izbrati ustrezni pomen iz ekvivalentnega niza možnosti. Postopek je sicer mogoče izvesti tudi brez korpusnih podatkov, na podlagi »intuicije, občutka, navdiha in celo genialnih prebliskov« (Firth 1968: 85), toda po prihodu korpusov in možnosti sistematičnega dokumentiranja funkcionalno zaključenih enot pomena se zdi ta pristop povsem nezadosten. S korpusno analizo lahko dokaj preprosto identificiramo te enote in tako naredimo prevajalski proces bolj sistematičen in transparenten (Philip 2003: 252).

7.3 Semantična prozodija, idiomatika in metafora: študije primerov

7.3.1 *STISNITI (SI) ROKO/ROKI KOMU – shake hands with sb/shake sb's hand*

Kot prvo navajamo v nadaljevanju leksikalno enoto, ki je po taksonomiji, vzpostavljeni v prvem delu, primer omejene kolokacije, ki prehaja v idiomatsko rabo (gl. § 4.7.6). Stopnja deleksikaliziranosti sestavin v njej niha, zato se glede ustreznice v J₂ in njene leksikografske obravnave

lahko pojavljajo dileme. Primeri kažejo, da večinoma ne gre za povsem dobesedne pomene, temveč za spekter situacij, v katerih sta 'stisk' kot fizična gesta in 'stisk' v prenesenem oz. idiomatskem pomenu med seboj prepletena in različno v ospredju:

Gigafida 2.0 (stisniti roko **3222**, 2,42 na milijon):

- [...] *ko sta si na Brdu stisnila roke G. Bush in V. Putin [...].*
- *Ko je B. Netanjahu stisnil roko Arafatu, je stisnil roko tudi vsem njegovim vojakom [...].*
- *Od leta 1996 so Australian open osvojile samo Monica, Martina in Lindsay, vendar so morale vse tri stisniti roko Jennifer Capriati in ji priznati premoč.*

Navajamo nekaj dejstev, ki kažejo potrebo po orisu neodvisnega, pragmatično motiviranega pomena te LE bodisi kot ločenega (pod) pomena ali kot frazeološke enote. *STISNITI ROKO KOMU* s svojimi različicami proizvaja lasten kolokacijski profil, v katerem izstopajo prislovi *trdno, prijazno, prisrčno, hvaležno*, prav tako tudi modalni glagoli, npr. *želeli in hoteti*; ob jedru se v prirednih strukturah pogosto pojavljajo glagoli *pokimati, nasmehniti se, čestitati, vstati*, za jedrom pa *poljubiti, objeti, čestitati, želeli, zahvaliti*:

- *Zato stanovalci ne bodo nikoli pozabili trenutka, ko je Mira na novoletni čajanki vsakemu posebej stisnila roko in zaželela zdravja.*

Našteti kolokatorji nakazujejo posebne okoliščine pomena, ki predstavljajo družbene situacije, za katere so značilne konvencionalne medosebne geste ali dejanja. Predpostavimo lahko prozodijo, ki umešča dejansko fizično dejanje in njegovo ustrezno semantično razlago ('prijeti nekoga za roko, jo stisniti in narahlo stresti') nazaj v resnični kontekst situacije, kjer lahko izraz realizira svojo pragmatično funkcijo. Ta vključuje pozdrav in/ali dobrodošlico, izraz čestitk, izraz podpore ali hvaležnosti itd., v najsplošnejšem pomenu torej izraža pozitivno držo v razmerju do teh kontekstov. Razmeroma nepredvidljiv ustreznik v tujih jezikih je že sam po sebi znak, da imamo opraviti z osamosvojenim (frazološkim) pomenom. Angleški *to shake hands* se zdi strukturno in semantično celo trdnejši kot slovenski *stisniti roko*, v enojezični podatkovni zbirki pa je

predstavljen kot besedna zveza oz. pomensko-skladenjski vzorec z več različicami:

DANTE: shake hands VARIANT shake hands with sb; shake sb's hand; shake sb by the hand

1 to greet someone in a friendly but rather formal way by holding their hand and moving it up and down

- *Whereas a politician who wants to be seen as 'one of us' deliberately 'comes down off his pedestal' to 'meet us on our own level' by going on 'walkabout' sessions, **shaking hands**, etc.*
- *He **shook hands with her**, smiling cordially, and said something about a game of bridge at his club.*

V zgornjem opisu pomena te zveze je torej bolj kot pri slovenskih *stisniti roko, rokovati se, seči v roko, dati roko* poudarek na gibih, ki jih ob tem izvajamo, na način kot ponazarjata spodnja zgleda:

- *»Saj, dan spominov je dan, ko spomini oživijo,« je potrdil Tine in ji **nežno stisnil roko**, kot bi jo hotel prepričati, da je res živ, da bolj živ ne bi mogel biti.*
- *Ob pozdravu mi **močno stisne roko**, pravzaprav preveč močno. Seveda, pomislim, saj vendar boksa. Temu čokatcu se res ne bi kazalo zameriti.*

Toda o tem, kaj vse v resnici pomeni nekomu 'stisniti roko', kateri pomenski elementi torej sodelujejo pri tvorbi tega konvencionalnega pomena, ki označuje dejanje, govorijo viri različno; kot je pričakovati, je v razlagi najbolj pragmatično dosleden enojezični slovar COBUILD.⁷¹ Pomemben element tega angleškega opisa, ki ga je v tradicionalnejšem (semantičnem) pristopu zlahka spregledati (ta namreč rad zaobhaja konvencionalnost pomena) in ki potrjuje upravičenost frazeološkega statusa pomenske enote, je podatek o tem, da je tipično 'stisnjena' desna roka. Kot vidimo v definiciji, je ključno, da opredelimo okoliščine, v

⁷¹ *If you shake hands with someone, you take their right hand in your own for a few moments, often moving it up and down slightly, when you are saying hello or goodbye to them, congratulating them, or agreeing on something.* URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/to-shake-hands>.

katerih se stisk dogodi, še zlasti ključen je razlog oz. namen stiska. Ena pomembnejših razlik, ki nastopi tudi med *rokovati se* in *seči si v roke* ter *stisniti roko*, je namreč ta, da prvi dve bistveno večkrat označujeta nek (formalni) dogovor, ki mu ustreza *to shake hands*. Iz leksikalne analize zveze *stisniti roko (komu)* ali *stisniti si roko/roki* sicer izhaja, da imamo semantično še vedno opravka z aktom 'izvajanja pritiska na nek predmet', toda to dejstvo je tako v kontekstu enojezične pomenske delitve kot v funkciji sporazumevanja v tujem jeziku s pragmatičnega vidika večinoma v drugem planu:

- *Kot je treba, se je predsednik postavil pred vhodna vrata v sprejemno dvorano, vsakemu gostu posebej stisnil roko in izmenjal z njim nekaj vljudnostnih besed, nato je imel kratek govor [...].*
- *Tako sta naša morala stisniti roko Nemcema, ki sta na koncu prišla do finala, kjer pa sta izgubila proti Čehoma Hani Wiedermanovi in Janu Kotyzi.*
- *Dobri profesorji bodo imeli veliko študentov, slabi pa ne. Potem se bo mogoče zgodilo, da se bo treba slabemu profesorju zahvaliti in mu stisniti roko v pozdrav.*

Obstaja tudi dovolj stabilna prevodna primerljivost med *stisniti roko komu* v pomenu 'rokovati se' in *shake sb's hands* v vseh skladenjskih različicah. Ko se pomen nagiba k dobesednemu in s tem k manjši jezikovni konvencionalnosti, pri tem pa se okoliščine, v katerih se stisk rok zgodi, med seboj razlikujejo, imamo tipično odmik v prevodu (*to squeeze/press sb's hand, to give sb a squeeze of their hand*). Ko imamo v mislih gesto, tj. formalni pozdrav in/ali dobrodošlico, izraz čestitk, izraz podpore ali hvaležnosti itd., gre za izražanje pozitivne drže v razmerju do teh situacij; v drugem, bolj dobesednem pomenu stiskanja – zanj je značilna premodifikacija s prislovi načina, npr. *močno, nežno* – pa gre tipično za izražanje opore v trenutkih čustvene nestabilnosti ali intimnih situacijah. V angleščini je podobno kot v slovenščini opaziti spekter z različnimi stopnjami deleksikalizacije, sicer zabrisana ločnica pa je med pomenoma nekoliko izrazitejša in potrjena z ločeno leksikalno zasedbo *to squeeze/press sb's hand* za bolj debesedni 'stisk' roke (gl. 2. in 3. sklop zgledov):

ukWaC (shake hands **2378** (1,5 na milijon)):

- »Now, are you ready?« »I'm ready,« said I. Fritz and held out his hand. »In case,« said he; and we **shook hands** heartily.
- At midnight, after touching farewells and warm **shaking of hands**, the guests separated.

ukWaC (squeeze **17.658**, Pozitivni filter hand **376** (0,2 na milijon)):

- »That's right, Daniel,« she answered, gently **squeezing his hands**. »You're quite safe now.« »Ye-es,« he replied slowly, relaxing back on to the bed.
- He asked me: »Am I going to die?« and I said no, but I administered the last rites. I can remember him holding my **hand** and **squeezing** it. We all wept.

ukWaC (press sb's hand(s): press **319.925**, Pozitivni filter hand **1.031** (0,7 na milijon)):

- And so he took his leave, **pressing the widow's hand** rather more closely than usual.
- Harding took **both his hands** and **pressed** them warmly. There was more fellowship between them at that moment than there had ever been before, and it so happened that after circumstances greatly preserved the feeling.

Opraviti imamo torej z asimetrijo pomena, kjer je najpogostejša ustreznica za *stisniti roko* dejansko *shake hands*, vendar pa to ne velja obratno: najpogostejša ustreznica za *shake hands* v slovenščini je *rokovati se* ali *seči komu v roko*. Ne moremo torej govoriti o popolni ekvivalenci, temveč zgolj o določeni meri primerljivosti med izrazoma *stisniti roko* in *shake hands*. Kot frazeološki oz. v večji meri idiomatski enoti zahtevata *stisniti roko komu* in *shake hands with sb* od govorca (pragmatično) védenje o jezikovni rabi, ki je značilno za vso idiomatiko. Čeprav ima pomembno vlogo, semantična prozodija tu ni izrazita na leksikalni ravni, ker je preplet semantike in ustreznega jezikovnega vzorca sporazumevalno zadosten.

Besedilni prevod in prevedeni zgledi	Uporabniška opomba/razlaga
stisniti roko komu = 1 [ob formalni priložnosti: PF (<i>pragmatična funkcija</i>): v pozdrav ali v znak dogovora itd.] to shake hands (with sb), to shake sb's hand, to shake sb by the hand; 2 [v intimni situaciji: PF: v znak podpore, tolažbe itd.] to squeeze sb's hand, to press sb's hand; to give sb a (strong, gentle etc.) squeeze of their hand	Kadar razumemo <i>STISNITI ROKO KOMU</i> v smislu 'rokovanja', torej konvencionalne geste, ki je tipično pozitivno naravnana, uporabimo konvencionalni izraz <i>shake sb's hand</i>. Če nekomu <i>STISNEMO ROKO</i> v okoliščinah strahu, skrbi, nervoze itd., uporabimo <i>to squeeze/press sb's hand</i>.
Angleški zgledi (SPOOK)	Slovenski zgledi (SPOOK)
The soldier grinned widely and <u>shook</u> each man's hand vigorously. / Reluctantly, he <u>squeezed her hand</u>. / [...], Michaels felt beside the gear-lever for his wife 's <u>hand</u>, and <u>squeezed</u> it firmly. / Fred's twin <u>shook Harry's hand</u> energetically. /	[...] se je široko zarežal in obema živahno stisnil roko. Proti svoji volji ji je stisnil dlan. / Michaels je na menjalniku otipal ženino roko in jo močno stisnil. / Fredov brat dvojček je krepko stisnil Harryjevo dlan. /

Predlog 1: Pragmatična dvojezična obravnava leksikalne enote STISNITI ROKO KOMU

7.3.2 GARJAVA OVCA – (like) a leper; a bad/rotten apple

Naslednji primer ponazarja razlike med jezikovnosistemskim oz. »slovarskim« (Vidovič Muha 2019: 130) ter na drugi strani besedilnim in diskurzivnim oz. pragmatičnim vidikom pomena.⁷² Leksikalna enota *GARJAVA OVCA* je v LBS pri *OVCA* uvrščena v razdelek za frazeologijo (FE) z višjo stopnjo (konvencionalne) metaforičnosti z razlago

- 1 kdor je nezaželen, saj pomeni slab vpliv ali nevarnost za okolico na podlagi zgledov kot spodaj:
Gigafida 2.0 (36, 0,03 na milijon):

⁷² Kot se odražajo denimo v specifični predstavitvi pomena v (korpurnem) slovarju.

- *Osebnostno menim, da bo zakon, ko ga bomo sprejeli z nekaterimi popravki vred, dober zakon in da bo to zakon, ki štiti nekadilce, bo pa do drugačnih, to je do kadilcev dovolj strpen, da jih po sprejetju zakona ne bomo preganjali kot **garjave ovce**.*
- *Z njegovo aretacijo se je Zelenkovi mami in njenim enajstim otrokom podrł svet. Nenadoma so postali **garjave ovce**, ki so se jih vsi izogibali, in to je trajalo 45 let.*

SSKJ: slabš., v zvezi *garjava ovca* kdor zaradi negativnih lastnosti slabo vpliva na okolico*

Čeprav naredi razlaga v LBS korak naprej, s tem ko uvede poudarek na odnosu govorečega do vsebine izrečenega (nezaželenost) namesto na realnem obstoju denotata, ostajata zaradi pomanjkljive pragmatične obravnave obe razlagi zavajajoči. Razlaga po SSKJ opisuje *garjavo ovco* kot objektivno pojavnost, kot osebo z opisanimi lastnostmi. Podobno pravi enojezična angleška leksikalna baza (DANTE) za *a rotten apple*, do katerega smo prišli s pregledom angleškega gradiva in iskanjem *a prima facie* prevodne primerljivosti. Ugotovimo lahko, da gre predvsem za »relacijski« pomen, torej pomen, ki obstaja kot primerjava oz. razmerje z nečim drugim, in sicer na ravni abstrakcije. Zgledi v obeh jezikih kažejo, da gre za le navidez podobne kontekste, slovarski podatki (gl. preglednico 3) pa še natančneje orišejo razlike med *a rotten apple* in *garjava ovca*:

DANTE: 1 a bad or corrupt person in a group, esp one whose behaviour is likely to have a detrimental effect on the others

- *Every organisation as large as ours is bound to have some **rotten apples** in its membership, but it is quite wrong to blame Freemasonry for the failings of a few of its members.*
- *It is, similarly, often argued that the racism manifested by the central institutions of British society is actually due to the activities of a few individuals -- **the rotten apples**.*
- *Government ministers have condemned the video that shows British troops beating Iraqi teenagers talking about a few **rotten apples**.*

Kljub temu da semantični opis denotata *garjava ovca* delno ustreza tistemu za *a rotten/bad apple*, je semantična prozodija v večini slovenskih zgledov povsem drugačna. V resnici ne gre za objektivno korelacijo med

človekom in lastnostmi, ki jih denotira (in konotira) *garjava ovca*, temveč za pripis teh lastnosti nekemu, ki jih v resnici ne izkazuje:

- *Njegovo sodelovanje s kolegi je bilo čedalje manj živahno, saj so vsi kaj kmalu dovolj zagotovo spoznali, da je z njim nekaj narobe, s takšnimi pa se pri delu ni preveč koristno družiti. Kmalu se je kolega počutil kot **garjava ovca**, ne da bi vsaj približno vedel, zakaj.*
- *Podpisani ne sodim v tisto vrsto, ki jo je g. Rode ob prvem obisku v Sloveniji označil kot 'dobri Slovenci', spadam v tisto drugo vrsto, po njegovem 'trop **garjavih ovc**', ki ne hodi v cerkev. To njegovo ločitev na dobre in slabe smo si tisti slabi dobro zapomnili.*

Opaziti je tudi posamične rabe, za katere je mogoče sklepati, da so posledica napačnega razumevanja pragmatične funkcije, ki jo nosi metaforični izraz:

- *Kmalu se je začel ukvarjati s politiko, vendar je bil v družini očitno **garjava ovca**. Njegovi starši so bili demokrati, sam pa ni bil za to stranko, češ da je preveč pod vplivom komunistov.*

Prevladujoča funkcija leksikalne enote je namreč, kot kaže besedilno okolje, komentar na neprimeren odnos človeka ali skupine z močjo do izbranega posameznika oz. v razkoraku med dejanskim in pripisanim stanjem. Ne gre torej za osebo »ki zaradi negativnih lastnosti slabo vpliva na okolico«, temveč za rezultat namere nekoga degradirati in osamiti. To pravzaprav izkazujejo že leksikogramatični podatki: tipične strukture v obliki primere *s kot garjava ovca, po njegovem »trop garjavih ovc«, biti za nekoga garjava ovca* itd., ki vzpostavljajo distanco med poimenovanjem, ki temelji na konvencionalni metafori (s svojo ciljno in izhodiščno domeno) DRUGAČNOST JE BOLEZEN, in tem, kar je nekdo v resnici, torej načrtno izbrana žrtev. Obravnavana FE kaže, kako sta lahko semantika in pragmatika v prepletu tudi na način, da gre med njima za nasprotje. Semantična prozodija slovenske leksikalne enote »kdor je nezaželen, saj pomeni slab vpliv ali nevarnost za okolico« se namreč izgrajuje prav na distanci med dejanskimi lastnostmi in zgolj pripisom takšnih lastnosti, torej na negaciji pripisanega semantičnega pomena.

Preglednica 4: Obravnava leksikalne enote GARJAVA OVCA v izbranih dvojezičnih virih

PSAS	OXZILLA	PONS	VASS	SPOOK en-slo
GARJAVA OVCA: /	GARJAVA OVCA: pog. a bad/rotten apple: v vsaki čredi je kaka garjava ovca = there is a bad apple in every bunch	GARJAVA OVCA: /	ROTTEN/BAD APPLE pog. = garjava ovca	/

Korpusno gradivo po drugi strani kaže, da gre pri *a bad/rotten apple* tipično za osebo ali skupino oseb, ki s svojimi dejanji ali vedanjem dejansko slabo vplivajo na okolje in škodijo ugledu skupine ali institucije, v kateri delujejo, tipično policije, vojske ipd.:

ukWaC (rotten apple 194 (0,1 na milijon))

- *By following its precepts we become better people and, therefore, are able to play a more responsible role for the good of society as a whole. Maybe we have to accept that there will always be **rotten apples** in our membership but, thankfully, they are few in number.*
  - *The Indians are good, humane, patriotic, peace loving etc, although there are a few **rotten apples** (the traitors), whom the film protagonists always, of course, uproot.*
  - ***One rotten apple** (human or technological) can spoil the barrel. The message for RISKS readers is once again that we must never blindly trust that computers and people will always do the right thing, and that we must plan accordingly.*
  - *And you and I both know it only takes **one rotten apple to spoil the whole bunch**.*
- ukWaC (bad apple 97 (0,1 na milijon))
- *Russians aren't a race, they're a nationality (mostly but not all Slavic, I think). Still, it seems wrong to criticise them just because of the work of one **bad apple** whom I shall not name.*
  - *Besides the direct individual racism of '**bad apples**' in the police force there was the fact that public bodies, including the police, may adopt practices which are 'unwittingly discriminatory against black people.*

Mogoče je identificirati negativno semantično prozodijo, delno prekrivno z asociacijo, ki jo po analogiji z učinki gnilega na zdravo sadje

povezujemo s prenašanjem slabega na vse tisto, kar je dobro. Pri enotah v obeh jezikih gre za konvencionalizirano držo oz. odnos v besedilu, toda v slovenščini je funkcija enote namerno in preračunljivo pripisovanje krivde posamezniku, ki ga želi nekdo izločiti, očrniti ali degradirati, pri čemer za to običajno ni objektivnih razlogov (v nekaterih prvinah se tipično kažejo vzporednice z *grešni kozel*). Posledično je odnos govorca do žrtve, torej do *garjave ovce*, oz. vrednotenjsko gledišče takšnega ravnanja, pozitiven, kritičen pa predvsem do tistih, ki nekomu pripišejo takšno vlogo ali ga spravijo v tak položaj. Da *a rotten/bad apple* ni najustreznejši funkcijski prevod za *garjava ovca*, posredno potrjujejo (pa čeprav kot produkt kal-kiranja) korpusni konteksti z *gnilo jabolko*, ki ustrezajo tistim, v katerih se tipično pojavlja leksikalna enota *a rotten/bad apple*, npr. v:

Gigafida 2.0 (246):

- *Notarji so osebe javnega zaupanja, ki sestavljajo javne listine o pravnih poslih in stranki za morebitno nastalo škodo odgovarjajo s svojim osebnim premoženjem, zato naj bi se ljudje na njih obračali z zaupanjem. Vendar se, kot kaže, tudi med njimi najde kakšno **gnilo jabolko**.*
- *Mednarodna nogometna zveze se je odločila počistiti Avgijev hlev ter iz svojih vrst izključiti **gnila jabolka**, vpletene v nepravilnosti in korupcijske škandale.*

Razlike v dvojezičnem kontekstu so torej opazne in jih je treba v prevodu upoštevati, v jezikovnih virih pa jasno prikazati. *A bad/rotten apple* se denimo poleg tega uporablja tako z živimi kot neživimi osebki, *garjava ovca* pa se nanaša predvsem na ljudi. Čeprav semantična asociacija med angleško FE in FE *v vsaki čredi je kaka garjava ovca* navaja na prevodno ustreznost, lahko o ustreznosti med obema na ravni funkcije govorimo le v redkih primerih in sicer tam, kjer se *garjava ovca* dejansko nanaša na nekaj ali nekoga slabega, ki ima škodljiv oz. nezaželen vpliv na druge predstavnike iste vrste (edino tu lahko vzpostavimo primerljivost med *v vsaki čredi je kaka garjava ovca* ter *a rotten apple ruins the whole barrel* in mnogimi njunimi pretvorbami):

- *Res pa je tudi, da se v vsaki čredi najde tudi kakšna **garjava ovca**, a jo zdrava okolica hitro izloči.*
- *Spartan je tipičen primer, kako ena **garjava ovca okuži čredo***

- oziroma kako petina slabo narejene igre pokvari užitek ob solidnem preostalniku.

Kaže, da so ti konteksti redki; v večini primerov se zdi funkcijsko primernejši prevod (*like*) *a leper*, ki izkazuje vzporednice v koligacijskem vedanju, pojavlja se na primer v strukturi z *like ... , to treat sb like ... in to feel like ...*, in je hkrati nosilec sorodne, čeprav ne povsem identične oblike semantične prozodije, kot smo jo opisali zgoraj za *GARJAVA OVCA*:

ukWaC (*leper* **1.601** (1,0 na milijon))

- *How is it that God always seems to pick on you, when you look around you and it is easy for you to see the happiness and contentment in others. They have joy in their lives, but you **feel like a leper**, an outcast you just do not seem to belong anymore.*
- *His opinion of the British now well below zero rating. Having volunteered to join the Chinese anti Japanese forces, and having done his best, he had been **treated like a leper**, and they will pay, he said to himself as he raced along to road to Tanamera village.*

Funkcijsko primerljivo prevodno enoto smo torej našli šele s preučitvijo večjega števila enojezičnih kontekstov. Konteksti, kjer se zdi, da je *alone rotten apple* funkcijsko primerljiva enota, so redki, poleg tega ni mogoče izključiti, da gre za »napačne«, torej posamične rabe po analogiji z drugimi, bolj tipičnimi.

Besedilni prevod in prevedeni zgledi	Uporabniška opomba/razlaga
(kot) garjava ovca = (fig.) (like) a leper; (to treat sb like a leper; to feel like a leper) [PF: pripisane lastnosti]; a/one rotten/bad apple [PF: dejanske (škodljive) lastnosti]; (znotraj družine) a black sheep <i>In čim je bila izključitev izglasovana, sem kar takoj začutil, da bom tudi garjava ovca, ki se je vsi izogibajo = [...] I felt that I would be treated <u>like a leper</u> who everyone tries to avoid. /</i>	V najbolj tipičnih kontekstih ustrezajo navedeni izrazi z <i>leper</i>, čeprav ti niso tipično osredotočeni na delovna okolja in sodelavce tako kot <i>GARJAVA OVCA</i>, ki se nanaša na človeka, izbranega kot žrtev; <i>a bad/rotten apple</i> je ustreznica v omejenih kontekstih, le tam, kjer se <i>garjava ovca</i> nanaša na nekaj ali nekoga slabega, ki ima dejansko škodljiv oz. nezaželen vpliv na druge predstavnike iste vrste in ni le označen kot tak.

Predlog 2: Pragmatična dvojezična obravnava leksikalne enote *GARJAVA OVCA*

7.3.3 **PRIKROJITI (RESNICO, DEJSTVA)**

– to bend the truth/facts

Zadnji primer medjezičnega raziskovanja vrednotenjskega pomena, kot se razkriva skozi prenos pragmatične funkcije, so kolokacije, sestavljene iz glagola *PRIKROJITI* in semantično razpršenih kolokatorskih nizov. Glede na prozodijo je mogoče kolokacije razdeliti v dva (pod)pomena, katerih identifikacijo potrjuje stanje v ciljnem jeziku, ki realizira vsakega od pomenov z različno leksikalno zasedbo, čeprav iz dvojezičnih virov to ni dovolj razvidno.

Preglednica 5: Obravnava leksikalne enote PRIKROJITI v izbranih dvojezičnih virih

PSAS	OXZILLA	PONS	VASS	SPOOK en-slo
PRIKROJITI: [potrebam, okusu] to tailor to; prikrojiti resnico = to bend the truth, to strain the truth, to stretch the truth ; prikrojiti si (kaj) po svoje = to tailor sth to one's own needs	PRIKROJITI: [opinion, utterances] to trim; [truth, facts, principle] to bend; prikrojiti pravila/resnico = to bend the rules/truth ; [account, story] to colour; [facts; policy] to dress up; [document, picture, results, story] to fake; (o mejah volilnih okrajev) to jerrymander; [truth, rules, regulations] to stretch;	PRIKROJITI (resnico po svoje): = to distort the truth	BEND: III. 4. ► to bend <u>the rules = prikrojiti pravila</u> ; narediti izjemo; STRETCH: II. 4. ► prikrojiti; (za)obiti; he admitted that he had maybe <u>stretched the truth</u> a little = priznal je, da je resnico morda malce prikrožil	/

PSAS je v semantičnem prostoru iztočnice zaznal drugačno prozodijo v okviru pomena *prikrojiti* [potrebam, okusu] in ga zabeležil zgolj v obliki kolokacijskega zgleada rabe *to tailor sth to*, ki ne navaja eksplicitno, da gre za spremembo v vrednotenjski funkciji. V nadaljevanju sledi najprej sklop negativnih, nato še nevtralnih in pozitivnih kontekstov:

Gigafida 2.0 (prikrojiti **1318**, 0,99):

- *Gre za odmevno nepremičninsko afero iz novembra leta 2003, ki je močno načela ugled tedanjega župana Mohorja Bogataja. Ta je za to, da bi čim prej prodal vseh pet lokalov, **prikrožil razpis**, mestni svet pa o prednostni prodaji v svežnju ni vedel nič.*

- *Celo nas, ki smo bili neodvisna raziskovalna organizacija, so sumničili, da smo bolj pod vplivom ene ali druge medijske hiše in da bomo že tako **prikrojili rezultate**, da bodo 'onim drugim' v prid.*
- *Včasih se čudim, s kakšno lahkoto **prikrojijo resnico** svojim potrebam.*

Z menjavo kolokatorskega niza se ne spremeni le pomen, temveč tudi vrednotenjski predznak oz. diskurzivna funkcija razširjene pomenske enote. To je mogoče ugotavljati le z upoštevanjem širšega sobesedila in konteksta situacije:

- *'Ritem' **prikrojite** sebi v prid, poslušajte svoje telo, ne pretiravajte, in prepričani smo, da uspeh ne bo izostal*
- *Pravzaprav morate vedeti, da kadar mislite nase, so celo čvrsto postavljena pravila relativna. Včasih morate neko **razlago prikrojiti** sebi v prid. Ne da bi šlo za izigravanje, temveč gre za to, da sebi odprete pot, možnost, da vidite naprej.*
- *Glubi lahko s tem pripomočkom obnavljajo posamezne **izraze**, ki so jih ob večletni **uporabi morda prikrojili po svoje**, tisti, ki slišijo, pa se lahko z njim naučijo osnov znakovnega jezika.*

Za uspešen prenos pomena v angleščino je ključno, da smo identificirali razliko v vrednotenju in izbrali temu ustrezen prevod. Pri tem so kolokatorski nizi ključnega pomena. Sledita sklopa kontekstov v angleščini, od katerih prvi ustreza LE z negativno prozodijo *prikrojiti* [*resnico, dejstva*] itd., tj. *to bend/stretch* [*the truth*], drugi pa nevtralnejši ali celo pozitivni LE *prikrojiti kaj (svojim)* [*potrebam*]:

ukWaC (bend the truth **22** (0,0 na milijon); stretch the truth **14** (0,0 na milijon)):

- *Like any vanguard, they must recruit followers for their ultimate cause. Though not necessarily lying, they aren't afraid to **bend the truth** to suit their needs, use things like flattery and deceit to brew their following and create like-minded engineers.*
- *Certainly we have found that, although it is sometimes tempting to **stretch the truth** for the sake of peace, it is seldom worth it ...*

Podobno kot pri *stisniti roko komu* je pozitivna prozodija realizirana z drugačno leksikalno zasedbo: *to tailor* [*solution, programme, itinerary, training, services, course*] *to the* [*needs, requirements, circumstances*]:

ukWaC (tailor(ed) to the needs **2790** (1,8 na milijon); tailor(ed) to the requirements **865** (0,6 na milijon); tailor(ed) to the circumstances **180** (0,1 na milijon)):

- *Each course is tailored to their students needs and the teachers are extremely honest and nice about which level they believe their students should be in.*
- *As health needs vary across Wales, so services need to be tailored to local circumstances to deliver equity of access and treatment.*

Če želimo ustrezen prevod v ciljni jezik, moramo torej najprej prepoznati morebitno semantično prozodijo v izhodiščnem besedilu. Očitno je, kako pomembna sta pri iskanju primerljivih pomenskih enot ustrezno pragmatično vrednotenje in pomenska analiza na izhodiščni strani. PSAS je edini zaznal in zabeležil pomensko razliko na kolokacijski ravni, vendar delitev semantičnega prostora na levi strani ni povsem v skladu z dejansko dokaj različnima, vrednotenjsko celo nasprotnima pomenoma 'prikrojitve' glede na pragmatične okoliščine.

Besedilni prevod in prevedeni zgledi	Uporabniška opomba/razlaga
1 prikrojiti (resnico, dejstva, pravila) = to bend/stretch the (truth, facts, rules); to dress up (facts); <i>Včasih se čudim, s kakšno lahkoto prikrojijo resnico svojim potrebam.</i> = Sometimes I marvel at the ease with which they <u>bend the truth</u> to suit their needs.	1 če človek PRIKROJI dejstva, jih namerno spremeni tako, da ustrezajo njegovemu lastnemu interesu in ne več resničnemu stanju 2 če človek PRIKROJI obliko, vsebino ali delovanje česa, to prilagodi svojim potrebam, sposobnostim ali posebnemu namenu
2 prikrojiti (obliko, vsebino, izgled) (potrebam, okusu) = to tailor (sth) to (sb's needs, taste); <i>Včasih morate neko razlago prikrojiti sebi v prid.</i> = [...] Sometimes you have to <u>tailor an explanation to your needs</u>.	

Predlog 3: Pragmatična dvojezična obravnava leksikalne enote PRIKROJITI

7.4 Zaključek

V zadnjem delu smo se osredotočili na pragmatično obravnavo leksikalnih enot v medjezičnih kontekstih. Pri dvojezični analizi je nujno izhajati iz poglobljene enojezične analize kontrastiranih jezikov, še posebej če vzamemo za osnovo razširjeno enoto pomena. Najbrž drži, da povprečni uporabnik pričakuje od slovarja nič manj in nič več kot ustrezen prevod, ta pa mora izkazovati ustreznost na vseh ravneh, tako semantični, slogovni in pragmatičnofunkcijski, a tako kot o zadevah tehnološkega napredka bi kazalo uporabnike ozavestiti tudi o jezikovni kompleksnosti, ki jo lahko danes pojasnujemo precej bolj zadovoljivo kot kdaj prej. Še posebej to velja, če upoštevamo, da se navade uporabnikov oblikujejo prav skozi uporabo in soočanje z vsebinami, ki so jim v virih na voljo.

8

SKLEPNI DEL: ZAKLJUČKI IN ODPRTA VPRAŠANJA

V pričujočem delu smo raziskovali semantično prozodijo, ki v slovenskem prostoru do nedavno ne v enojezičnem ne v medjezičnem kontekstu ni bila podrobneje raziskana, to vprašanje so namreč posebej in ciljno naslovili šele Gabrovšek (2007a, 2007b), Jurko (2012, 2016) ter Šorli (2012a, 2012b in zlasti 2014).⁷³ V nekaterih evropskih okoljih (npr. Univerze v Liverpoolu, Leedsu, Trierju, Bologni, Aarhusu) je ta pojav še zlasti po zaslugi jezikoslovne in leksikografske tradicije Univerze v Birminghamu precej bolje raziskan. Že v Šorli 2014 smo ob poglobljeni analizi korpusnega gradiva opazovali načine tvorjenja ter raziskovali možnosti identificiranja in opisa te (pod)vrste pragmatičnega pomena v leksikografskem kontekstu, v tej knjigi pa ob podrobnem opisu in kritični analizi umeščamo pojav semantične prozodije v širši okvir, ki omogoča povezovanje različnih perspektiv in področij jezikovne analize, zlasti leksikalne analize in analize besedila oz. diskurza. Podali smo konkretne predloge za opis semantične prozodije v enojezičnem kontekstu in prepoznali situacije, ki narekujejo eksplicitno slovarsko navedbo udeleženega pragmatičnega pomena v medjezičnem okolju, pri čemer je potreben nadaljnji razmislek o načinih njegovega vključevanja v splošni jezikovni opis. Zaradi

---

⁷³ Vse do trenutka, ko smo začeli raziskovati semantično prozodijo in celo vse do leta 2015, ko je bila zagovorjena doktorska disertacija avtorice na to temo (Oddelek za prevajalstvo FF UL, Prevodoslovje), v sistemu Cobiss nismo zasledili slovenističnega prispevka, ki bi se osredotočal na tematiko semantične prozodije ali jo vsaj omenjal (enako velja za termina *pragmatična* in *diskurzivna prozodija*). Šele leta 2015 je izšel prispevek D. Verdonik, ki omenja »diskurzno prozodijo« in sicer v okviru teoretskega orisa korpusnojezikoslovnih postulatov. Domneva oz. mnenje, da je (bilo) razpravljanje o pragmatični funkciji in ravni pomena, ki sodi v polje semantične prozodije, pokrito že s splošnimi razpravami o (ožjem in širšem) besedilnem okolju, zlasti kolokacijah kot odločilnem dejavniku za določanje in opis pomena, je zmotno in kaže na spregledovanje kompleksnosti tega pragmatičnega pojava v slovenističnem jezikoslovju.

vsebinskih, obsegovnih in časovnih omejitev smo v pričujočem delu zgolj nakazali in ne v celoti domislili možne vsebinske dopolnitve in povezovanje klasičnih elementov slovarske mikrostrukture v dvojezičnem leksikografskem kontekstu (7. poglavje). Izsledki leksikalnih korpusnih analiz prozodije naravno vodijo k pristopom, ki so lastni diskurzivni analizi in vzpostavljajo semantično prozodijo kot pojav na presečišču leksikogramatike, besedila in diskurza. Vse bolj relevantno v kontekstu vrednotenjskega pomena in tesno povezano s semantično prozodijo se kaže tudi raziskovanje metafore. Nadaljnje delo bo potrebno na področju raziskovanja prepleta metafore, frazeološkosti in semantične prozodije, tudi z vidika behaviorističnih teorij (6. poglavje). Relevantna literatura navaja analize, ki so pokazale, kako lahko metafore prepoznamo in kako je njihova interakcija z besedami tako sistematična kot vseprisotna. Prav preučevanje interakcije med ključnimi besedami in metaforami osvetli govorčev odnos in držo, ki domujeta pod površjem teksta.

V 5. poglavju smo z leksikalno-besedilno analizo naslovili vprašanja, ki se porajajo zlasti ob poskusih hierarhizacije vrednotenjske organiziranosti jezika oz. sporočanja. Nova vprašanja zastavlja denimo formalno razlikovanje med na videz nasprotujočima si pomenskima principoma organizacije, kot sta »vstavljanje« in »gnezdenje«, ki ga vzpostavljajo Partington *et al.* (2013), in »razširjeno enota pomena« (Sinclair 1996 *itd.*). Vprašanje, na kateri ravni jezikovne kompetence govorci pravzaprav »upravljajo« s prozodijo in kako se tega naučijo, obravnava zlasti kognitivno jezikoslovje, ki je že podalo nekatera spoznanja, npr. o t. i. leksikalnem dostopu (npr. Ellis *et al.* 2009; Ellis in Frey 2009). Zanimivo je na primer dejstvo, da gre, kot smo ugotavljali tudi mi, v večini primerov za negativno vrednotenje oz. izražanje negativnega govorčevega/piščevega odnosa (prim. Kjellmer 2005); na to obstaja več možnih odgovorov, vendar ti ostajajo na ravni spekulacij. Vrednotenjski pomen, kot sta ga izvorno uporabila Brown in Levinson (1987), temelji v opazni meri na pojavu t. i. ohranjanja osebne integritete (ang. *facework*), ki zadeva tudi polja tradicionalne pragmatike.

Pričeli smo z opisom razširjene enote pomena (Sinclair 1991, 1996) ter raziskovanjem razmerja med konotativnostjo in semantično prozodijo (4. poglavje), pri tem pa ugotavljali, da pojavov ni mogoče enačiti, hkrati

pa ju je včasih težko povsem nedvoumno ločevati. Z leksikografskega stališča imamo tako opraviti z dvema oblikama kodiranega pragmatičnega pomena, od katerih je prvi konotativni pomen, ki v opisu dopušča uporabo ustreznih metajezikovnih oznak, in drugi funkcijski pomen, ki običajno terja širši opis okoliščin pomena. Vprašanje, ali konotativnost sama po sebi izključuje prozodični pomen ali ne, ostaja predmet nadaljnjih raziskav, prav tako tudi, v kolikšni meri je konotacija rezultat kolokacijskega pomena in – v iskanju teoretskih posplošitev –, kaj je tisto, kar imajo pomenske enote, ki nosijo semantično prozodijo, morda skupnega. Ključnega pomena je s te perspektive predvsem koligacija, ki zajema široko polje (slovnično-pomenskih) jezikovnih kategorij, vključno z besedilnimi vrstami in zvrstmi, žanri in zunajjezikovnimi situacijami. Del pojavov, ki sodelujejo pri tvorbi semantične prozodije, namreč ni ulovljivih v formalne kategorije in večinoma niso eksplicitno izraženi s konvencionalnimi izraznimi sredstvi. S pragmatičnega stališča je nujno raziskati tudi vrsto pomenov, ki izhajajo iz kontekstualno vpete narave govora kot dejanja in ki bi jih lahko združili s splošno oznako »implicitni pomen«, vendar nas je v tej knjigi zanimalo zlasti implicitno vrednotenje, ki ga ne moremo identificirati na podlagi konvencionalnih jezikovnih sredstev in ki ne sodi v okvire tradicionalne pragmatike. Pojav semantične prozodije, ki bi jo morda, kot je bilo nakazano (npr. Stubbs 2001b), ustrezneje poimenovali »diskurzivna prozodija«, kaže na potencial jezika za manipulacijo vsebin v skladu z (zavednimi ali nezavednimi) namerami govorcev na zelo kompleksne načine, kar nas je v teku analize pogosto pripeljalo do vprašanj in zadreg, ki sodijo na področje besedilne analize in analize diskurza. Vsebine takorekoč vseh poglavij v tej knjigi pa nakazujejo, da terja semantična prozodija, če jo želimo zajeti v vsej njeni celovitosti, interdisciplinarno obravnavo. Za razliko od (zgodnjih) korpusnojezikoslovnih študij, ki se osredotočajo zgolj ali predvsem na leksikogramatične lastnosti besedil, smo se v tej knjigi podali na pot raziskovanja jezikoslovnih in družbenih vidikov besedila/diskurza s pragmalingvističnega gledišča. Leksikalne in skladske analize posameznih jezikovnih enot smo želeli osvetliti in razumeti v širšem kontekstu ob zavedanju, da je sporazumevanje kompleksen preplet jezikovnega in, še posebej preko vrednotenja, tudi družbenega, ne nazadnje ideološkega.

SEZNAM NAVEDENK

- Adamska-Sałaciak, Arleta, 2006: *Meaning and the Bilingual Dictionary: The Case of English and Polish*. Polish Studies in English Language and Literature 18. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Adamska-Sałaciak, Arleta, 2010a: Examining Equivalence. *An International Journal of Lexicography* 23(4). 387–408.
- Aijmer, Karin, 2002: *English Discourse Particles. Evidence from a Corpus*. (Studies in Corpus Linguistics 10.) Amsterdam: John Benjamins.
- Aijmer, Karin in Christoph Rühlemann, 2015: *Corpus Pragmatics: A Handbook*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Aitchison, Jean, 2003: *Words in the Mind: An introduction to the mental lexicon*. 3. izdaja. Oxford: Blackwell.
- Allan, Keith (ur.) in Kasia Jaszczolt (ur.), 2012: Introduction: Pragmatic Objects and Pragmatic Methods. *The Cambridge Handbook of Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press. 1–20.
- Allerton, David J., 1984: Three (or Four) Levels of Word Co-Occurrence Restrictions. *Lingua* 63/1 (maj). 17–40.
- Ariel, Mira, 2010: *Defining Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Atkins, Sue B. T., 2008: Theoretical Lexicography and its relation to Dictionary-making. V: T. Fontenelle (ur.). *Practical Lexicography. A Reader*. Oxford: Oxford University Press.
- Atkins, Sue B. T. in Krista Varantola, 1997: Monitoring Dictionary Use. V: T. Fontenelle (ur.). *Practical Lexicography. A Reader* (2008). Oxford: Oxford University Press. 337–375.
- Atkins, Sue B. T. in Rundell, Michael, 2008: *The Oxford Guide to Practical Lexicography*. Oxford: Oxford University Press.
- Austin, John L., 1962: *How to do things with words*. Oxford: Clarendon Press.
- Bach, Kent, 1999: The semantics-pragmatics distinction: What it is and why it matters. V: K. Turner (ur.). *The Semantics-Pragmatics Interface from*

- Different Points of View*. Oxford: Elsevier. 65–84. Dostopno na spletnem naslovu: <<http://userwww.sfsu.edu/~kbach/spd.htm>> (27. 10. 2014).
- Backhouse, Anthony E., 1992: Connotation. V: W. Bright (ur.). *The International Encyclopedia of Linguistics*. New York: Oxford University Press. 297–298.
- Bahtin, Mihail, 1982: *Teorija romana*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Bahtin, Mihail, 1986: *Speech Genres & Other Late Essays*. Austin: University of Texas Press.
- Baker, Mona, 1992: *In Other Words: A Coursebook on Translation*. Routledge.
- Baker, Paul (ur.), Andrew Hardie (ur.) in Tony McEnery (ur.), 2006: *A Glossary of Corpus Linguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Baker, Paul, 2006: *Using Corpora in Discourse Analysis*. London: Continuum.
- Bartsch, Sabine, 2004: *Structural and Functional Properties of English Collocations*. Tübingen: Günther Narr Verlag.
- Beaugrande, Robert de in Wolfgang D. Dressler, 1981: *Introduction to Text Linguistics*. Harlow: Longman.
- Bednarek, Monika, 2008: Semantic Preference and Semantic Prosody Re-Examined. *Corpus Linguistics and Linguistic Theory*, 4–2 (2008). Walter de Gruyter. 119–139.
- Benson, Morton W., 1985: Collocations and Idioms. V: R.F. Ilson (ur.). *Dictionaries, Lexicography and Language Learning*. Pergamon Institute of English (Oxford). ELT Documents 120. Oxford: Pergamon Press in association with the British Council.
- Benson, Morton W., 1995: Review of Kjellmer, G. (1994): A Dictionary of English Collocations. *International Journal of Lexicography*. Vol. 8–1.
- Benson, Morton W., Evelyn Benson in Robert F. Ilson, 1986: *The BBI Dictionary of English Word Combinations*. Amsterdam: John Benjamins.
- Berber-Sardinha, Tony, 2000: Semantic prosodies in English and Portuguese: A contrastive study. *Cuadernos de Filología Inglesa* 9(1). 93–110. Dostopno na: <http://www2.lael.pucsp.br/~tony/temp/publications/2000murcia_prosodies.pdf> (27. 9. 2012).
- Biber, Douglas, Susan Conrad in Randi Reppen, 1998: *Corpus Linguistics. Investigating Language Structure in Use*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Biber, Douglas, Stig Johansson, Geoffrey Leech, Susan Conrad in Ed Finegan, 1999: *Longman Grammar of Spoken and Written English*. London: Longman.

- Black, Max, 1993. More about metaphor. V: A. Ortony (ur.). *Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press. 19–41.
- Bloomaert, Jan, 2016: Meaning as a nonlinear effect. The birth of cool. *AILA Review* 28 (2016). John Benjamins Publishing Company. 7–27.
- Bratož, Silva, 2010: *Metafore našega časa*. Univerza na Primorskem: Fakulteta za management Koper.
- Brown, Penelope in Steven Levinson, 1987: *Politeness: Some Universals in Language Use*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blublitz, Wolfram, 1996: Semantic prosody and cohesive company: somewhat predictable. *Leuense Bijdragen: Tijdschrift voor Germanse Filologie* 85/1-2. 1–32.
- Blublitz, Wolfram, 2011: Cohesion and coherence. V: J. Zienkowski (ur.), J.O. Östman (ur.) in J. Verschueren (ur.): *Discursive pragmatics*. Vol. 8. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Burrows, John F., 1987: *Computation into Criticism*. Oxford: Oxford Clarendon Press.
- Cameron, Lynn, 2011: *Metaphor and reconciliation: the discourse dynamics of empathy in post-conflict conversations*. London: Routledge.
- Cameron, Lynn in Alice Deignan, 2006: The emergence of metaphor in discourse. *Applied Linguistics* 27/4. 671–690.
- Carnap, Rudolph, 1942: *Introduction to Semantics*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Carter, Ronald, 1998: *Vocabulary: Applied linguistic perspectives* (2. izdaja). London: Routledge.
- Chandler, Daniel, 2013: *Semiotics for Beginners. Denotation, Connotation and Myth*. Dostopno na: <<http://users.aber.ac.uk/dgc/Documents/S4B/semo6.html>> (8.4.2013).
- Channell, Joanna, 1999: Corpus-based Analysis of Evaluative Texts. V: S. Hunston (ur.) in G. Thompson (ur.). *Evaluation in Text. Authorial Stance and the Construction of Discourse* (2003). Oxford: Oxford University Press. 39–55.
- Charteris-Black, Jonathan, 2004: *Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis*. Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan.
- Conrad, Susan in Douglas Biber, 2000: Adverbial marking of stance in speech and writing. V: S. Hunston (ur.) in G. Thompson (ur.). *Evaluation in Text*. 56–73. Oxford: Oxford University Press.
- Cook, Guy, 1992: *The Discourse of Advertising*. London: Routledge.

- Dam-Jensen, Helle in Karen K. Zethsen, 2007: Pragmatic patterns and the lexical system – a reassessment of evaluation in language. *Journal of Pragmatics* 39(9). 1608–1623.
- Deignan, Alice, 1999: Linguistic metaphors and collocation in non-literary corpus data. *Metaphor and Symbol* 14 (1). 19–36.
- Deignan, Alice, 2005: *Metaphor and Corpus Linguistics*. Amsterdam: John Benjamins.
- De Stadler, Leon G., 1992: Syntagmatic lexical relations: a lexicographical perspective. V: H. Tommola (ur.), K. Varantola (ur.) in T. Salmi-Tolonen/ Shopp (ur.). *Euralex'92 Proceedings (II.) of the 5th EURALEX International Congress, Studia Translatologica*, Ser. A, Vol. 1. University of Tampere.
- Dilts, Philip in John Newman, 2006: A note on quantifying 'good' and 'bad' prosodies. *Corpus Linguistics and Linguistic Theory* 2. 233–242.
- Doupona Horvat, Marjeta, Jef Verschueren, Igor Ž. Žagar, 2001: *Retorika begunske politike v Sloveniji: Pragmatika legitimizacije*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Ellis, Nick, Erik Frey in Isaac Jalkanen, 2009: The psycholinguistic reality of collocation and semantic prosody (1): Lexical Access. V: U. Romer (ur.) in R. Schultze (ur.). *Exploring the lexis-grammar interface*. Amsterdam: John Benjamins.
- Ellis, Nick in Erik Frey, 2009: The psycholinguistic reality of collocation and semantic prosody (2): Affective priming. V: R. Corrigan (ur.), E. Moravcsik (ur.), H. Ouali (ur.) in K. Wheatley (ur.). *Formulaic Language. Typological Studies in Language*. Amsterdam: John Benjamins.
- Erjavec, Tomaž in Nikola Ljubešić, 2014: The slWaC 2.0 corpus of the Slovene web. V: Erjavec, T. (ur.), Žganec Gros, J. (ur.). *Jeziškovne tehnologije : zbornik 17. mednarodne multikonference Informacijska družba - IS 2014*, 9.-10. oktober 2014, [Ljubljana, Slovenija].
- Facchinetti, Roberta and Matti Rissanen (ur.), 2006: *Corpus-based Studies of Diachronic English*. (Linguistic Insights 31.) Bern: Peter Lang.
- Fairclough, Norman, 1992: *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity.
- Fairclough, Norman, 2003: *Analysing discourse*. London, New York: Routledge.
- Feilke, Helmuth, 1996: *Sprache als soziale Gestalt. Ausdruck, Prägung und die Ordnung der sprachlichen Typik*. Frankfurt a.M.: Suhrkamp.
- Felder, Ekkehard (ur.), Marcus Müller (ur.), Friedemann Vogel (ur.), 2011: *Korpuspragmatik: Thematische Korpora als Basis diskurslinguistischer Analysen*. Berlin and Boston: Walter de Gruyter.

- Ferraresi, Adriano, Eros Zanchetta, Marco Baroni in Silvia Bernardini, 2008: Introducing and evaluating ukWaC, a very large web-derived corpus of English. *Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2008)*. Marrakech, Morocco.
- Fillmore, Charles J., 1982: Frame semantics. V: T. L. S. of Korea (ur.). *Linguistics in the Morning Calm*. Seoul: Hanshin Publishing Co.
- Fillmore, Charles J., 1997: *Lectures on Deixis*. Stanford: CSLI Publications.
- Fillmore, Charles J. in Sue B. T. Atkins, 1992: Towards a frame-based organization of the lexicon: the semantics of RISK and its neighbors. V: A. Lehrer in E. F. Kittay (ur.). *Frames, Fields, and Contrasts*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Fillmore Charles J., Christopher R. Johnson in Miriam R. L. Petruck, 2003: Background to Framenet. *International Journal of Lexicography* 16(3). 235–250.
- Fillmore, Charles J., 2006: Frame Semantics. V: D. Geearerts (ur.). *Cognitive Linguistics. Basic Readings*. Berlin: Mouton de Gruyter. 373–400.
- Firth, John R., 1950: *Personality and language in society*. Ponatisnjeno v Firth (1957). 177–189.
- Firth, John R., 1957: *Papers in Linguistics 1934–1951*. London: Oxford University Press.
- Firth, John R., 1968: Linguistic analysis as a study of meaning. V: F. R. Palmer (ur.). *Selected papers of J. R. Firth 1952–1957*. London in Harlow: Longman. 12–26.
- Fiske, John R., 1982: *Introduction to Communication Studies*. London: Routledge.
- Flowerdew, Lynne, 2011: *Corpora and Language Education*. Palgrave.
- Gabrovšek, Dušan, 2005: *Words Galore. Aspects of General and Slovenian-English Contrastive Lexicology*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Gabrovšek, Dušan, 2007a: Connotation, semantic prosody, syntagmatic associative meaning: three levels of meaning? *ELOPE (Ljubl.)*, 2007, vol. 4, [no.] 1/2. 9–28.
- Gabrovšek, Dušan, 2007b: Collocational information and decoding tasks. V: E. Kržišnik (ur.) in W. Eismann (ur.): *Frazeologija v jezikoslovju in drugih vedah : Europhras Slovenija 2005, [Strunjan, 12.-14. september 2005]*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, 2007. 279–286.
- Gantar, Polona, Katja Grabnar, Polonca Kocjančič, Simon Krek, Olga Pobirk, Rok Rejc, Mojca Šorli, Simon Šuster in Petra Zaranšek, 2009a: *Specifikacije za izdelavo leksikalne baze za slovenščino (Kazalnik 6): Projekt Sporazume-*

- vanje v slovenskem jeziku: Kamnik. Slovenija. <http://www.slovenscina.eu/Media/Kazalniki/Kazalnik6/SSJ_Kazalnik_6_Specifikacije-leksikalna-baza_v1.pdf> (27. 10. 2014).
- Gantar, Polona, Katja Grabnar, Polonca Kocjančič, Simon Krek, Olga Pobirk, Rok Rejc, Mojca Šorli, Simon Šuster in Petra Zaranšek, 2000b: *Specifikacije za izdelavo leksikalne baze za slovenščino (Kazalnik 5)*: Projekt *Sporazumevanje v slovenskem jeziku*: Kamnik. Slovenija. <http://www.slovenscina.eu/Media/Kazalniki/Kazalnik6/SSJ_Kazalnik_5_Specifikacije-leksikalna-baza_v1.pdf> (27. 9. 2012).
- Gantar, Polona, Iztok Kosem, Simon Krek in Mojca Šorli, 2011: Leksikalna baza za slovenščino. Navodila za avtorje, julij 2011. Projekt *Sporazumevanje v slovenskem jeziku*. MŠŠ in ESS. Kamnik. Slovenija.
- Gibbs, Raymond W., 2002: A new look at literal meaning in understanding what is said and implicated. *Journal of Pragmatics* 34. 457–486.
- Giora, Rachel, 2003: *On our mind. Salience, context, and figurative language*. Oxford: Oxford University Press.
- Goatly, Andrew, 2007: *Washing the brain: metaphor and hidden ideology*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Goffman, Erving, 1963: *Behaviour in Public Places: Notes on the Social Organization of Gatherings*. New York: The Free Press.
- Goffman, Erving, 1981: *Forms of talk*. Oxford: Blackwell.
- Golden, Marija, 1996: *O jeziku in jezikoslovju*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za primerjalno in splošno jezikoslovje.
- González-Rey, Isabel, 2002: *La phraséologie du français*. Toulouse: Presses Universitaires du Mirail.
- Gorjanc, Vojko, 2005: *Uvod v korpusno jezikoslovje*. Domžale: Izolit.
- Gorjanc, Vojko in Darja Fišer, 2010: *Korpusna analiza*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Grice, H. Paul, 1975: Logic and conversation. V: P. Cole (ur.) in J. L. Morgan (ur.). *Syntax and Semantics, 3: Speech Acts*. New York: Academic Press. 53–59.
- Grice, H. Paul, 1989: *Studies In The Way of Words*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Grossman, Francis in Agnès Tutin, 2003: Quelques pistes pour le traitement des collocations. V: F. Grossman (ur.) in A. Tutin (ur.). *Les collocations: Analyse et traitement* [Série E: Lexicologie et lexicographie]. Amsterdam: Revue française de Linguistique Appliqué, Éditions de Werelt. 5–22.

- Guo, Xiuyan, Li Zheng, Lei Zhu, Zhiliang Yang, Chao Chen, Lei Zhang, W. Main in Zoltan Dienes, 2011: Acquisition of conscious and unconscious knowledge of semantic prosody. *Consciousness and Cognition* 20 (2011). Elsevier. 417–425.
- Halliday, Michael A. K., 1966: Lexis as a Linguistic Level. V: C. E. Bazell (ur.), J. C. Catford (ur.), M. A. K. Halliday (ur.) in R. H. Robins (ur.). *In Memory of J. R. Firth*. London: Longman. 148–162.
- Halliday, Michael A. K., 1973: *Explorations in the Functions of Language*. London: Edward Arnold.
- Halliday, Michael A. K., 1978: *Language As Social Semiotic (The Social Interpretation of Language and Meaning)*. London: Edward Arnold.
- Halliday, Michael A. K., 1989: *Spoken and Written Language*. Oxford: Oxford University Press.
- Halliday, Michael A. K., 1991: Corpus studies and probabilistic grammar. V: K. Aijmer (ur.) in B. Altenberg (ur.). *English Corpus Linguistics: Studies in Honour of Jan Svartvik*. Longman.
- Halliday, Michael A. K. in Christian Matthiessen, 2014: *An Introduction to Functional Grammar* (4. izdaja). Routledge.
- Halliday, Michael A. K. in Collin Yallop, 2007: *Lexicology. A Short Introduction*. London in New York: Continuum.
- Hanks, Patrick, 1994: Linguistics Norms and Pragmatic Exploitations, or Why Lexicographers Need Prototype Theory, and Vice Versa. V: F. Kiefer (ur.), G. Kiss (ur.) in J. Pajzs (ur.). *Papers in Computational Lexicography: Complex '94*. Budimpešta: Madžarska akademija znanosti.
- Hanks, Patrick, 2009a: Elliptical arguments: a problem in relating meaning to use. V: S. Granger (ur.) in M. Paquot (ur.). *e-Lexicography in the 21st century: New challenges, new applications. Proceedings of eLex 2009*. Louvain-la-Neuve, 22-24 October 2009. 109–125.
- Hanks, Patrick, 2009b: The Linguistic Double Helix: Norms and Exploitations. V: D. Hlaváčková (ur.), A. Horák (ur.), K. Osolsobé (ur.) in P. Rychlý (ur.). *After Half a Century of Slavonic Natural Language Processing* (Festschrift for Karel Pala), Brno. Czech Republic: Masaryk University. 63–80.
- Hanks, Patrick, 2009c: *Compiling a Monolingual Dictionary for Native Speakers*. Plenarno predavanje na konferenci *Sporazumevanje v slovenskem jeziku*. 6. februar 2009. Ljubljana. Predstavitev PPT.
- Hanks, Patrick, 2013: *Lexical Analysis: Norms and Exploitations*. Cambridge, ZDA: MIT Press.

- Hartmann, Reinhard R. K., 2007: *Interlingual lexicography: Selected essays on translation equivalence, contrastive linguistics and the bilingual dictionary*. Tübingen: Max Niemeyer, 2007.
- Hausmann, Franz-Josef et al., 1989/1990/1991: *Wörterbücher/Dictionaries/Dictionnaires.: Ein Internationales Handbuch zur Lexikographie*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Heid, Ulrich, 1994: On Ways Words Work Together - Topics in Lexical Combinatorics. *EURALEX'94 Proceedings*. Vrije Universiteit Amsterdam. 226–257.
- Hjelmslev, Louis, 1961: *Prolegomena to a Theory of Language*. Madison: University of Wisconsin Press (izvirna danska verzija iz leta 1943).
- Hoey, Michael, 2005: *Lexical Priming*. London in New York: Routledge.
- Hornby, Albert S. (ur.), 1942: *Idiomatic and Syntactic English Dictionary*. Ka-itakusha.
- Huang, Yan, 2007: *Pragmatics*. New York: Oxford University Press.
- Hunston, Susan, 1995: A corpus study of some English verbs of attribution. *Functions of Language* 2:2. 133–158.
- Hunston, Susan, 2002: *Corpora in Applied Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hunston, Susan, 2004: Counting the uncountable. Problems of identifying evaluation in a text and in a corpus. V: A. Partington, J. Morley in L. Haarman (ur.). *Corpora and Discourse* 9. 157–188. Bern: Peter Lang.
- Hunston, Susan, 2007: Semantic Prosody Revisited. *International Journal of Corpus Linguistics* 12. 2. 249–268.
- Hunston, Susan, 2010: *Corpus Approaches to Evaluation: Phraseology and Evaluative Language*. London: Routledge.
- Hunston, Susan (ur.) in Geoff Thompson (ur.), 2003: *Evaluation in Text. Authorial Stance and the Construction of Discourse*. Oxford: Oxford University Press.
- Hunston, Susan in Gill Francis, 2000: *Pattern Grammar. A Corpus-driven Approach to the Lexical Grammar of English*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Hymes, Dell, 1972: On communicative competence. V: J. Pride (ur.) in J. Holmes (ur.). *Sociolinguistics*. Harmondsworth: Penguin. 269–293.
- Hymes, Dell, 1992: The concept of communicative competence revisited. V: M. Pütz (ur.). *Thirty Years of Linguistic Evolution*. Amsterdam: Benjamins. 31–58.

- Hymes, Dell, 1996: *Ethnography, Linguistics, Narrative Inequality: Toward a Description of Voice*. London: Taylor & Francis.
- Jontes, Dejan, 2017: Med distanciranostjo in angažiranostjo: protislovja poročanja o »begunski krizi« v dnevnem tisku. *Dve domovini / Two Homelands* 45. 185–199.
- Jucker, Andreas H., 2013: Corpus pragmatics. V: J.O. Östman and J. Verschueren (ur.). *Handbook of Pragmatics*, 2–17. Amsterdam: Benjamins.
- Jurko, Primož, 2012: Collocation Errors in Encoding and Possible Cures: Dictionaries Vs. Corpora. V: M. Šorli (ur.). *Dvojezična korpusna leksikografija. Slovenščina v kontrastu: novi obeti, novi izzivi*. Ljubljana: Trojina, zavod za uporabno slovenistiko.
- Jurko, Primož, 2015: Evaluative meaning in translation = Vrednotenjski pomen v prevajanju. *ELOPE: English language overseas perspectives and enquiries*, 2015, vol. 12, no. 2. 193–209.
- Jurko, Primož, 2016: Pragmatic meaning in contrast: semantic prosodies of Slovene and English, *Perspectives*.
- Katz, Jerrold J., 1972: *Semantic Theory*. New York: Harper & Row.
- Katz, Jerrold J. in Paul M. Postal, 1964: *An Integrated Theory of Linguistic Descriptions*. Research Monograph No. 26. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Kay, Paul, 1995: Construction grammar. V: J.O. Östmann (ur.) in J. Bloomaerts (ur.). *Handbook of Pragmatics*. Amsterdam: John Benjamins. 171–177.
- Kay, Paul in Charles J. Fillmore, 1999: Grammatical constructions and linguistic generalizations: The What's X Doing Y construction?. *Language* 75 (1).1–33.
- Kilgarriff, Adam, 1994: The Myth of Completeness and Some Problems with Consistency. *Proceedings of the 6th International Congress EURALEX*. Amsterdam: 101–106.
- Kiparsky, Paul in Carol Kiparsky, 1970: Fact. V: M. Bierwisch in K. E. Heidolph (ur.). *Progress in Linguistics*. The Hague: Mouton. 143–173.
- Kjellmer, Goran, 1994: *Dictionary of English Collocations*. Oxford: Clarendon Press.
- Kjellmer, Goran, 2005: Collocations and Semantic Prosody. Prispevek, predstavljen na konferenci *Applied Corpus Linguistics*, the American Association, University of Michigan, Ann Arbor. 12–15 May 2005.
- Koller, Veronika, Andrew Hardie, Paul Rayson in Elena Semino, 2008: Using a semantic annotation tool for the analysis of metaphor in discourse. *Metaphorik15*. 141–60.

- Koller, Veronika in Elena Semino, 2009: Metaphor, politics and gender: a case study from Germany. V: K. Ahrens (ur.). *Politics, Gender, and Conceptual Metaphors*. 9–35. Basingstoke in New York: Palgrave Macmillan.
- Krek, Simon, Špela A. Holdt, Tomaž Erjavec, Jaka Čibej, Andraž Repar, Polona Gantar, Nikola Ljubešič, Iztok Kosem in Kaja Dobrovoltc, 2020: Gigafida 2.0: The Reference Corpus of Written Standard Slovene. *Proceedings of the 12th Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2020)*, Marseille, 11–16 May 2020. 3340–3345.
- Kristeva, Julia, 1974: *La Révolution du langage poétique*. Pariz: Seuil.
- Kromann, Hans-Peder, Theis Rieber in Poul Rosbach, 1991: Principles of Bilingual Lexicography. V: Hausmann, F.J. et al. (ur.). *Wörterbücher/ Dictionaries/ Dictionnaires 1989–1991. Dictionaries. Handbooks of Linguistics and Communication Science*. Berlin: De Gruyter. 2711–2728.
- Krzyszowski, Tomasz P., 1990: The Axiological Aspects of Idealized Cognitive Models. V: Lewandowska-Tomaszczyk, B. (ur.) in Tomaszczyk, J. (ur.). *Meaning and Lexicography*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Kržišnik, Erika, 2014: *Prihodnost in bodočnost v slovenskem jeziku*. V: H. Tišvadar (ur.). *Prihodnost v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi* : zbornik predavanj. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2014. 17–25.
- Lakoff, George, 1987: *Women, Fire, and Dangerous Things*. Chicago/London: The University of Chicago Press.
- Lakoff, George, 1993: The Contemporary Theory of Metaphor. V: A. Ortony (ur.): *Metaphor and Thought*. Vol. 2. Cambridge: Cambridge University Press [2. izdaja]. 202–251.
- Lakoff, George, 2008: The Neural Theory of Metaphor. V: R.W. Gibbs, jr. (ur.). *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*. New York: Cambridge University Press.
- Lakoff, George in Mark Johnson, 1980: Metaphors We Live By. *Metaphors We Live By*. Vol 6/3. Chicago: The University of Chicago Press.
- Leech, Geoffrey, 1974 [1981]: *Semantics*. Harmondsworth: Penguin.
- Leech, Geoffrey, 1983: *The principles of pragmatics*. London: Longman.
- Levinson, Stephen, 1983: *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Levinson, Stephen, 1988: Putting linguistics on a proper footing: Explorations of Goffman's concepts of participation. V: P. Drew (ur.) in A. Wootton (ur.). *Exploring the Interaction Order*. Cambridge: Polity Press. 161–227.
- Levinson, Stephen, 2000: *Presumptive meanings*. Cambridge, Ma.: MIT Press.

- Lewandowska-Tomaszczyk, Barbara, 1996: Cross-linguistic and language-specific aspects of semantic prosody. *Language Sciences* 18. 153–178.
- Louw, Bill, 1993: Irony in the Text or Insincerity in the Writer?: The Diagnostic Potential of Semantic Prosodies. V: M. Baker (ur.), G. Francis (ur.) in E. Tognini-Bonelli (ur.). *Text and technology: in honour of John Sinclair*. Amsterdam: John Benjamins. 157–176.
- Louw, Bill, 2000a: Contextual Prosodic Theory: bringing semantic prosodies to life. V: C. Heffer (ur.) in H. Sauntson (ur.). *Words in Context: A tribute to John Sinclair on his retirement*. Birmingham: University of Birmingham. 48–94. Dostopno na: <http://www.revue-texto.net/docannexe/file/124/louw_prosodie.pdf> (Dostop: 2. 10. 2012).
- Louw, Bill, 2000b: Some implications of progressive delexicalisation and semantic prosodies for Hallidayan metaphorical modes of expression and Lakoffian 'Metaphors we Live By'. *Functions of Language* 4. 1–35.
- Louw, Bill, Milojkovic, 2018: *Contextual Prosodic Theory and Subtext*. Amsterdam: John Benjamins.
- Lyons, John, 1977: *Semantics*. Cambridge itd.: Cambridge University Press.
- Malinowski, Bronislaw, 1920: Classificatory Particles in the Language of Kiriwina. *Bulletin of the School of Oriental Studies*, 1. letnik, IV. del. 33–78.
- Martin James R. in Peter R. White, 2005: *The Language of Evaluation. Appraisal in English*. London in New York: Palgrave Macmillan.
- Mason, Zachary J., 2004: CorMet: a computational, corpus-based conventional metaphor extraction system. *Computational Linguistics* 30(1). 23–44.
- McCarthy, Michael in Felicity O'Dell, 2005: *English Collocations in Use*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McCay, Sandra, 1980: Teaching the syntactic, semantic and pragmatic dimensions of verbs. *TESOL Quarterly*, 14. 17–26.
- McEnery, Tony in Andrew, Wilson, 2001: *Corpus Linguistics* (1. izdaja 1996). Edinburgh: Edinburgh University Press.
- McEnery, Tony, Richard Xiao in Yukio Tono, 2006: *Corpus-Based Language Studies. An advanced resource book*. London, New York: Routledge.
- Mel'čuk, Igor, 1998: Collocations and Lexical Functions. V: A. P. Cowie (ur.). *Phraseology. Theory, Analysis, and Applications*. Oxford: Clarendon Press. 23–53.
- Mey, Jacob, 1993: *Pragmatics: an introduction* (2. izdaja, 2001). Oxford: Blackwell.

- Moon, Rosamund, 1987: The analysis of meaning. V: J. Sinclair (ur.). *Looking Up. Account of the Cobuild Project in Lexical Computing* (Collins Cobuild dictionaries). London in Glasgow: Collins.
- Moon, Rosamund, 1998: *Fixed Expressions and Idioms in English: A Corpus-Based Approach*. Oxford: Clarendon Press.
- Morley, John in Alan Partington, 2009: A few frequently asked questions about semantic – or evaluative – prosody. *International Journal of Corpus Linguistics* 14. 139–158.
- Morris, Charles W., 1938: *Foundations of the theory of signs. International Encyclopedia of Unified Science*, Vol. 1, no. 2. Chicago: University of Chicago Press.
- Munday, Jeremy, 2011 (ur.): Looming large: A cross-linguistic analysis of semantic prosodies in comparable reference corpora. V: A. Kruger (ur.) in K. Wallmach (ur.). *Corpus-Based Translation Studies: Research and Applications*. London in New York: Continuum. 169–86.
- Musolff, Andreas, 2004: *Metaphor and political discourse*. Basingstoke: Palgrave Macmillian.
- O'Halloran, Kieran in Caroline Coffin, 2004: Checking overinterpretation and underinterpretation: help from corpora in critical linguistics. V: C. Coffin (ur.), A. Hewings (ur.) in K. O'Halloran (ur.). *Applying English Grammar. Functional and Corpus Approaches*. London: Arnold. 275–295.
- Ooi, Vincent, 2010: English Internet Lexicography and Online Dictionaries. *Lexicographica*. Volume 26. 143–154.
- Osgood, Charles, 1980: The cognitive dynamics of synesthesia and metaphor. V: R.P. Honeck (ur.) in R.R. Hoffman (ur.). *Cognition and Figurative Language*. Hillsdale, NJ: Laurence Erlbaum Associates. 203–238.
- Osgood, Charles, George J. Suci in Percy H. Tannenbaum, 1957: *The Measurement of Meaning*. Urbana, Illinois: Illinois University Press.
- Östmann, Jan-Ola (ur.) in Tuija Virtanen (ur.), 1995: Text and Discourse Linguistics. *Handbook of Pragmatics*. Amsterdam: John Benjamins.
- Pajnik, Mojca, 2015: Migration in the Mirror of Mediatized Anti-politics. V: N. Kogovšek Šalamon (ur.) in V. Bajt (ur.). *Razor-wired: Reflections on Migration Movements through Slovenia in 2015*. Ljubljana: Mirovni inštitut. 63–70.
- Pajnik, Mojca, 2017: Medijsko-politični paralelizem: Legitimizacija migracijske politike na primeru komentarja v časopisu Delo. *Dve domovini / Two Homelands* 45. 169–184.
- Palmer, Harold, 1938: *A Grammar of English Words*. London: Longmans Green.

- Partington, Alan S., 1993: Corpus Evidence of Language Change: The Case of the Intensifier. V: M. Baker (ur.), J. Francis (ur.) in E. Tognini-Bonelli (ur.). *Text and Technology*. Amsterdam: John Benjamins. 177–192.
- Partington, Alan S., 1998: Patterns and Meanings. Using Corpora for English Language Research and Teaching. *Studies in Corpus Linguistics* 2. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Partington, Alan S., 2003: *The Linguistics of Political Argument: The spin-doctor and the wolf-pack at the White House*. London in New York: Routledge.
- Partington, Alan S., 2004a: Corpora and Discourse. A most congruous beast. V: A. Partington (ur.), J. Morley (ur.) in L. Haarman (ur.). *Corpora and Discourse*. 11–20. Bern: Peter Lang.
- Partington, Alan S., 2004b: ‘Utterly content in each other’s company’: semantic prosody and semantic preference. *International Journal of Corpus Linguistics* 9. 131–156.
- Partington, Alan S. in Charlotte Taylor, 2010: *Persuasion in Politics*. 2nd edition. Milano: Led edizioni.
- Partington, Alan S., Alison Duguid in Charlotte Taylor, 2013: *Patterns and Meanings in Discourse. Theory and practice in corpus-assisted discourse studies (CADS)*. Studies in Corpus Linguistics 55. Amsterdam: John Benjamins.
- Philip, Gill, 2003: *Collocation and Connotation: A Corpus-Based Investigation Of Colour Words In English And Italian*. Velika Britanija: Doktorska disertacija Univerze v Birminghamu.
- Philip, Gill, 2009: Why prosodies aren’t always there: Insights into the idiom principle. V: M. Mahlberg (ur.), V. González-Díaz (ur.) in C. Smith (ur.). *Proceedings of the Corpus Linguistics Conference CL2009*. Liverpool: University of Liverpool. Dostopno na: <<http://ucrel.lancs.ac.uk/publications/cl2009/>> (17. 10. 2011).
- Philip, Gill, 2010: Metaphorical Keyness in Specialised Corpora. V: M. Bondi in M. Scott (ur.) *Keyness in Texts*. Amsterdam: John Benjamins. 185–203.
- Philip, Gill, 2011: *Colouring Meaning. Collocation and connotation in figurative language*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Porzig, Walter, 1934: Wesenhafte Bedeutungsbeziehungen. *Beiträge zur Deutschen Sprache und Literatur* 58. 70–97.
- Prinsloo, Danie J., Ulrich Heid, Theo Bothma in Gertrude Faass, 2011: Interactive, dynamic electronic dictionaries for text production. V: I. Kosem (ur.) in K. Kosem (ur.). *Electronic lexicography in the 21st century: new applications for new users: proceedings of eLex 2011 (10-12 November 2011, Bled)*, 215–220.

- Dostopno na: <http://www.trojina.si/elex2011/elex2011_proceedings.pdf> (27.10.2014).
- Pušnik, Maruša, 2017: Dinamika novičarskega diskurza populizma in ekstremizma: moralne zgodbe o beguncih. *Dve domovini/Two Homelands* 45. 137–152.
- Putnam, Hilary, 1975a: The Meaning of 'Meaning': V: G. Gunderson (ur.). *Language, Mind and Knowledge*. Minnesota: Univ. of Minnesota Press.
- Putnam, Hilary, 1975b: *Mind, Language and Reality. Philosophical Papers*, vol. 2. Cambridge: Cambridge University Press, 1975.
- Rayson, Paul, 2005: Wmatrix: a web-based corpus processing environment. Computing Department, Lancaster University. <http://www.comp.lancs.ac.uk/ucrel/watrix>.
- Rayson, Paul, 2008: From key words to key semantic domains. *International Journal of Corpus Linguistics* 13(4). 519–49.
- Richards Armstrong, Ivor, 1936: Metaphor. V: I. A. Richards (ur.). *The Philosophy of Rhetoric*. London: Oxford University Press.
- Roberts, Roda P. in Catherine Montgomery, 1996: The use of corpora in bilingual lexicography. V: M. Gellerstam *et al.* (ur.). *Euralex '96 Proceedings I-II*. Göteborg: Göteborg University, Department of Swedish. 457–464.
- Romero-Trillo, Jesús (ur.), 2008: *Pragmatics and Corpus Linguistics. A Mutualistic Entente*. (Mouton Series in Pragmatics 2.) Berlin: Mouton de Gruyter.
- Rundell, Michael, 2001: Corpora, Evidence and Intuition. *Corpora List*. 1 November 2001.
- Saito, Hidesaburo, 1905: *Class-Books of English Idiomology*. Tokyo: Nichieisha.
- Santa Ana, Otto, 1999: »Like an animal I was treated: Anti-immigrant metaphor in US public discourse«. *Discourse and Society* 10.
- Saussure, de, Ferdinand, 1916: *Cours de Linguistique Général*. Paris: Payot. 191–224.
- Searle, John, 1969: *Speech acts*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Semino, Elena, 2004: *Corpus Stylistics: Speech, Writing and Thought Presentation in a Corpus of English Writing*. London: Routledge.
- Semino, Elena, 2017: Corpus linguistics and metaphor. V: B. Dancygier (ur.). *The Cambridge Handbook of Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press. 463–76.
- Siepmann, Dirk, 2005: Collocation, Colligation and Encoding Dictionaries. Part I: Lexicological Aspects. *International Journal of Lexicography* 18. 1. 1–39.

- Silverstein, Michael, 1979: Language structure and linguistic ideology. V: P. Clyne, W. Hanks in C. Hofbauer (ur.). *The Elements: A Parasession on Linguistic Units and Levels*. Chicago IL: Chicago Linguistic Society. 139–247.
- Silverstein, Michael, 1985: Language and the culture of gender. V: E. Mertz in R. Parmentier (ur.). *Semiotic Mediation*. New York NY: Academic Press. 219–259.
- Sinclair, John McH. (ur.), 1987a: *Looking Up. Account of the Cobuild Project in Lexical Computing* (Collins Cobuild dictionaries). London in Glasgow: Collins.
- Sinclair, John McH., 1987b: The Nature of the Evidence. V: J. M. Sinclair (ur.). *Looking Up* 150 9. London: Collins ELT.
- Sinclair, John McH., 1988: Mirror for a text. *Journal of English and Foreign Languages* 1. 15–44.
- Sinclair, John McH., 1991: *Corpus, Concordance, Collocation*. Oxford: Oxford University Press.
- Sinclair, John McH., 1994: Trust the Text. V: M. Coulthard (ur.). *Advances in Written Text Analysis*. London: Routledge. 12–25.
- Sinclair, John McH., 1996: The Search for Units of Meaning. *Textus* 9. 75–106.
- Sinclair, John McH., 1998: The Lexical Item. V: E. Weigand (ur.). *Contrastive Lexical Semantics*. Amsterdam: John Benjamins. 1–24.
- Sinclair, John McH., 1999: A way with common words. V: H. Hasselgård (ur.) in S. Oksefjell (ur.). *Out of Corpora: Studies in Honour of Stig Johansson*. Amsterdam – Atlanta, GA: Rodopi, 1999.
- Sinclair, John McH., 2003: *Reading Concordances*. London: Longman.
- Sinclair, John McH., 2004: *Trust the Text: Language, Corpus and Discourse*. London in New York: Routledge.
- Skubic, Andrej E., 2005: *Obrazi jezika*. Ljubljana: Študentska založba.
- Snoj, Jerica, 2010: Razumevanje metafore v leksikologiji. *Slavistična revija* 58 (2). 269–288.
- Sperber, Dan in Deirdre Wilson, 1995: *Relevance: Communication and cognition* (2. izdaja). V: A. Kasher (ur.). *Pragmatics. Critical Concepts*, Vol. 5. London: Routledge. 82–115.
- Srdanović, Irena, 2012: Dvojezična korpusna leksikografija in japonski jezik. Model za izdelavo japonsko-slovenskega slovarja kolokacij. V: M. Šorli (ur.). *Dvojezična korpusna leksikografija. Slovenščina v kontrastu: novi obeti, novi izzivi*. Ljubljana: Trojina, zavod za uporabno slovenistiko. 117–133.

- Srebnik, Anita, 2012: Obrnjena nizozemsko-slovenska slovarska baza kot korak do novega slovensko-nizozemskega slovarja. V: M. Šorli (ur.). *Dvojezična korpusna leksikografija. Slovenščina v kontrastu: novi obeti, novi izzivi*. Ljubljana: Trojina, zavod za uporabno slovenistiko. 117–133.
- Srebnik, Anita, 2013: *Kontrastivne razsežnosti leksikalne prekrivnosti v slovensko-nizozemskem slovaropisju*. Doktorska disertacija. Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Stefanowitsch, Anatol, 2006a: Corpus-based Approaches to Metaphor and Metonymy. V: A. Stefanowitsch (ur.) in S. Gries (ur.). *Corpus-based Approaches to Metaphor and Metonymy*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Stefanowitsch, Anatol, 2006b: *Words and their metaphors: a corpus-based approach*. Walter de Gruyter GmbH & Co.
- Stefanowitsch, Anatol in Stephan T. Gries, 2003: Collostructions: investigating the interaction of words and constructions. *International Journal of Corpus Linguistics* 8: 2. 209–243.
- Stefanowitsch, Anatol (ur.) in Stephan T. Gries (ur.), 2006: *Corpus-based Approaches to Metaphor and Metonymy*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Stewart, Dominic, 2008: In Sinclair's footsteps? Prispevek, predstavljen na konferenci *Semantic Prosody: has it set in, or should it be budged?* Forlì, Italija, 23. junij 2008.
- Stewart, Dominic, 2010: *Semantic prosody: a critical evaluation*. London in New York: Routledge.
- Stramljič Breznik, Irena, 2013: Samostalniška leksika z ekspresivnimi kvalifikatorji v Slovarju novejšega besedja. V: A. Žele (ur.). *Družbena funkcijskost jezika : (vidiki, merila, opredelitve)*, (Obdobja, ISSN 1408-211X, 32). 1. natis. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2013. 409–416.
- Stubbs, Michael, 1995a: Collocations and semantic profiles: on the cause of the trouble with quantitative studies. *Functions of Language*, 2, 1. 23–55. Dostopno na: <<http://www.uni-trier.de/fileadmin/fb2/ANG/Linguistik/Stubbs/stubbs-1995-cause-trouble.pdf>> (15. 12. 2011).
- Stubbs, Michael, 1995b: Corpus evidence for norms of lexical collocation. V: G. Cook (ur.) in B. Seidlhofer (ur.): *Principle and Practice in Applied Linguistics*. Oxford: Oxford University Press. 245–56.
- Stubbs, Michael, 2001a: On inference theories and code theories: corpus evidence for semantic schemas. *Text*, 21/3 (2001). 436–465.
- Stubbs, Michael, 2001b: *Words and Phrases: Corpus Studies of Lexical Semantics*. Oxford: Blackwell.

- Stubbs, Michael, 2001c: Texts, corpora, and problems of interpretation: a response to Widdowson. *Applied Linguistics* 22/2. 149–172.
- Stubbs, Michael, 2007a: On texts, corpora and models of language. V: M. Hoey (ur.), M. Mahlberg (ur.), M. Stubbs (ur.) in W. Teubert (ur.). *Text, Discourse and Corpora: Theory and Analysis*. London in New York: Continuum. 127–161.
- Stubbs, Michael, 2007b: Quantitative data on multi-word sequences in English: the case of the word *world*. V: M. Hoey (ur.), M. Mahlberg (ur.), M. Stubbs (ur.) in W. Teubert (ur.). *Text, Discourse and Corpora: Theory and Analysis*. London in New York: Continuum. 163–189.
- Sucecki, Jacek, 1983: Status poznawaczy wyrazen metaforycznych. V: Kurcz (ur.). *Studia z psycholingwistyki ogólnej i rozwojowej*. Wrocław itd.: Ossolineum: 83–110.
- Svensén, Bo, 2009: *A Handbook of Lexicography. The Theory and Practice of Dictionary-Making*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Šorli, Mojca, 2012a: Semantična prozodija v teoriji in praksi – korpusni pristop k proučevanju pragmatičnega pomena: primer slovenščine in angleščine. V: M. Šorli (ur.). *Dvojezična korpusna leksikografija. Slovenščina v kontrastu: novi obeti, novi izzivi*. Ljubljana: Trojina, zavod za uporabno slovenistiko. 90–116.
- Šorli, Mojca, 2012b: Pragmatični pomen in semantična prozodija v medjezični perspektivi: primer slovenščine in angleščine. V: Š. Vintar (ur.). *Prevodi skozi korpusno prizmo*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 180–205.
- Šorli, Mojca, 2013: Corpus-Based Lexicographical Descriptions with a Special Focus on Pragmatics: The Case of the Slovene Lexical Database. V: S. Komar (ur.) in U. Mozetič (ur.). *English Language Overseas Perspectives and Enquiries*, XI-Autumn. Ljubljana: Društvo za angleške študije. 45–65.
- Šorli, Mojca, 2014: *Pragmatični pomen v dvojezičnem slovaropisju*: doktorska disertacija. Ljubljana: 2014. Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Šorli, Mojca in Katarina Grabnar, 2010: Veliki angleško-slovenski slovar OXFORD-DZS pod drobnogledom z vidika avtorjev. *Mostovi* 2009/10, 42/1-2. 94–109.
- Tadros, Angele, 1993: The pragmatics of text averral and attribution in academic texts. V: M. Hoey (ur.). *Data, Description, Discourse*. London: Harper-Collins. 98–114.
- Tarp, Sven, 2002: Translation Dictionaries and Bilingual Dictionaries. Two Different concepts. *Journal of Translation Studies* 7. Hong Kong: De-

- partment of Translation. The Chinese University of Hong Kong, 59–84. Dostopno na: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:PMiILkPVy5kJ:traserver.tra.cuhk.edu.hk/journal/jissue_07.html+&cd=9&hl=sl&ct=clnk&gl=si&client=firefox-a> (18. 3. 2013).
- Tarp, Sven, 2004: How can dictionaries assist translation? V: C. Sin-wai (ur.). *Translation and bilingual dictionaries*. Tübingen: Niemeyer.
- Telija, Veronika, Natalya Bragina, Elena Oparina in Irina Sandomyrskaja, 1998: Phraseology as a Language of Culture: Its Role in the Representation of a Cultural Mentality. V: A.P. Cowie (ur.). *Phraseology*. Oxford: Clarendon Press.
- Teubert, Wolfgang, 2005: My version of corpus linguistics. *International Journal of Corpus Linguistics*, 10/1. 1–13.
- Thompson, Geoff in Susan Hunston, 2000: Evaluation: An Introduction. V: G. Thompson (ur.) in S. Hunston (ur.). *Evaluation in Text*. Oxford: Oxford University Press. 1–27.
- Tognini-Bonelli, Elena, 2001: *Corpus Linguistics at Work*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Tognini-Bonelli, Elena, 2004: Working with corpora: issues and insights. V: C. Coffin (ur.), A. Hewings (ur.) in K.O'Halloran (ur.). *Applying English Grammar. Functional and Corpus Approaches*. London: Arnold. 11–24.
- Tribble, Chris, 2000: Genres, keywords, teaching: Towards a pedagogic account of the language of project proposals. V: L. Burnard (ur.) in T. McEnery (ur.). *Rethinking language pedagogy from a corpus perspective: Papers from the Third International Conference on Teaching and Language Corpora*. New York: Peter Lang. 74–90.
- Tuldava, Juhan, 1998: *Probleme und Methoden der quantitativ-systemischen Lexicologie* [1987 v ruskem izvirniku]. Trier: Wissenschaftlicher Verlag.
- Tutin, Agnès, 2008: For an Extended Definition of Lexical Collocations. V: E. Bernal (ur.) in J. DeCesaris (ur.). *Proceedings of the XIII Euralex International Congress, Barcelona, 15-19 July*. Barcelona: Institute for Applied Linguistics, Pompeu Fabra University. 1453–60. Dostopno na: <http://hal.archives-ouvertes.fr/docs/00/37/14/18/PDF/Euralex_2008_tutin.pdf> (20. 11. 2012).
- Tutin, Agnès in Francis Grossmann, 2002: Collocations régulières et irrégulières: esquisse de typologie du phénomène collocatif. *Revue française de Linguistique appliquée, 'Lexique : recherches actuelles'* VII (1). 7–25.
- Verdonik, Darinka, 2015: Jezikovnoteoretska načela v korpusnem jezikoslovju. *Slovenščina 2.0*, 3(1). 1–27.

- Verschueren, Jef, 2000: *Razumeti pragmatiko*. Ljubljana: Založba / *cf. [Naslov izvirnika: *Understanding pragmatics*, 1999. Prevod: I. Prosenč].
- Verschueren, Jef (ur.), Jan-Ola Östman (ur.), Jan Bloomaert (ur.) in Chris Bulchaen (ur.), 1995: *Handbook of Pragmatics 'Online'*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Verschueren, Jef (ur.), Jan-Ola Östman (ur.), Jan Bloomaert (ur.), 1995: *Handbook of Pragmatics*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Vezovnik, Andreja, 2015: Ex-Yugoslavian Immigrant Workers in Slovenia: Between Balkanization and Victimization. *Dve domovini / Two Homelands* 41. 11–22.
- Vezovnik, Andreja, 2018: Securitizing migration in Slovenia: a discourse analysis of the Slovenian refugee situation. *Journal of immigrant & refugee studies: international, national, and regional theory, research, and practice* 16 (1/2). 39–56.
- Viaggio, Sergio, 1992: Contesting Peter Newmark. *Rivista internazionale di tecnica della traduzione* o (pilot issue). 27–58.
- Vidovič Muha, Ada, 2013a [I. izdaja 2000]: *Slovensko leksikalno pomenoslovje. Govorica slovarja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Vidovič Muha, Ada, 2013b: Frazem med besedo in stalno besedno zvezo. V: N. Jakop (ur.) in M. Tomazin Jemec (ur.). *Frazeološka simfonija: Sodobni pogledi na frazeologijo*. Inštitut za slovenski jezik FR ZRC SAZU.
- Vidovič Muha, Ada, 2019: Spol – jezikovni sistem in ideologija. *Slavistična revija* 67 (2). 127–137.
- Vintar, Špela, 2009: Slovenski prevodoslovni korpus. V: M. Stabej (ur.). *Infrastruktura slovenščine in slovenistike (Simpozij Obdobja)*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 385–391.
- Vintar, Špela (ur.), 2010: *Slovenske korpusne raziskave*, (Zbirka Prevodoslovje in uporabno jezikoslovje). 1. natis. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Vološinov, Valentin N., 1973: *Marxism and the Philosophy of Language*. New York in London: Seminar Press.
- Whitsitt, Sam, 2005: A critique of the concept of semantic prosody. *International Journal of Corpus Linguistics* 10. 283–305.
- Widdowson, Henry, 2000: On the limitations of linguistics applied. *Applied Linguistics*. 21/1. 3–25.
- Widdowson, Henry, 2004: *Text, Context, Pretext. Critical Issues in Discourse Analysis*. Oxford: Blackwell.

- Wierzbicka, Anna, 1991: *Cross-Cultural Pragmatics (The Semantics of Human Interaction)*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter. (Trends in linguistics, Studies and Monographs 53).
- Williams, Geoffrey, 2003: Les collocations et l'école contextualiste. V: F. Grossmann (ur.) in A. Tutin (ur.): Collocations : analyse et traitement. *Travaux et recherches en linguistique appliquée série E no. 1*. Éditions de Werelt, 33–44.
- Wimsatt, William K. in Monroe C. Beardsley, 1946: The intentional fallacy. *Sewanee Review* 45(3): 469–470.
- Wittgenstein, Ludwig, 1953: *Philosophical Investigations*. Oxford: Blackwell.
- Xiao, Richard in Tony McENERY, 2006: Near synonymy, collocation and semantic prosody: a crosslinguistic perspective. *Applied Linguistics*, 27/1. 103–129.
- Zethsen, Karen K., 2006: Semantic Prosody: Creating Awareness about a Versatile Tool. *Tidsskrift for Sprogforskning*, 4(1). 275–294.
- Zgusta, Ladislav, 1971: *Manual of Lexicography*. Praga: Academia; Haag/Pariz: Mouton.
- Zgusta, Ladislav, 1984: Translational Equivalence in the Bilingual Dictionary. V: R. K. Hartmann (ur.). *LEXeter '83 Proceedings. Papers From the International Conference on Lexicography at Exeter*, Sep. 1983 (Lexicographica, Series Maior 1). 147–154.
- Zienkowski, Jan (ur.), Jan-Ola Östman (ur.) in Jef Verschueren (ur.), 2011: *Discursive pragmatics*. Vol. 8. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Zhang, Weimin, 2009: Semantic Prosody and ESL/EFL Vocabulary Pedagogy. *TESL Canada Journal/Revue TESL du Canada*. Vol 26. No. 2. Spring 2009.

Viri

Slovarji

- Collins COBUILD English Language Dictionary. Sinclair, John McH. (ur.), 1995, 2. izdaja. London: HarperCollins. (COBUILD)
- Collins COBUILD Advanced Learner's English Dictionary. Sinclair, John McH. (ur.), 2003, 4. izdaja. Glasgow: HarperCollins Publishers.
- Collins English Dictionary (CED). URL: <<http://www.collinsdictionary.com/>>.
- Longman Dictionary of Contemporary English, Longman (LDOCE). URL: <<http://www.ldoceonline.com/>>.
- Longman Dictionary of Contemporary English (LDOCE) (Summers 2003), 4. izdaja, 5. izdaja Mayor 2009.

- Macmillan English Dictionary for Advanced Learners. Rundell, Michael, 2007, 2. izdaja. Oxford: Macmillan Education (MEDAL).
- Macmillan Dictionary and Thesaurus: Free English Dictionary Online (MEDO). Oxford: Macmillan Education. URL: <<http://www.macmillandictionary.com/>>.
- Mali angleško-slovenski in slovensko-angleški slovar DZS (MASS, Zaranšek 2006).
- Merriam Webster's Learners' Dictionary (MWLD). URL: <<http://www.learnersdictionary.com/>>.
- Slovensko-angleški in angleško-slovenski slovar PONS. URL: <<https://sl.pons.com/>>.
- Priročni angleško-slovenski in slovensko-angleški slovar DZS (PSAS, Drinovec Sever et al. 2010).
- Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ). URL: <<https://fran.si/130/sskj-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika>>
- Veliki angleško-slovenski slovar Oxford-DZS (VASS, Krek 2005-6).

Leksikalne zbirke, korpusi in orodja

- British National Corpus. URL: <<https://www.sketchengine.eu/british-national-corpus/>>.
- DANTE Database. URL: <<https://www.webdante.com/>>
- FidaPLUS. URL: <<https://www.fidaplus.si/>>
- Gigafida 2.0. URL: <<https://viri.cjvt.si/gigafida/>>
- Leksikalna baza za slovenščino. URL: <<https://www.slovenscina.eu/>>.
- Korpus angleških besedil ukWaC. URL: <<https://www.sketchengine.eu/ukwac-british-english-corpus/>>.
- Korpus slovenskih besedil slWaC. URL: <https://www.clarin.si/noske/run.cgi/corp_info?corpname=slwac/>.
- Obrnjena dvojezična podatkovna zbirka Velikega angleško-slovenskega slovarja Oxford-DZS (OXZILLA).
- Sketch Engine (SkE). URL: <<https://www.sketchengine.eu/>>.

SEZNAM OKRAJŠAV

BNC – *British National Corpus*

CED – *Collins English Dictionary*

EFL – angleški slovar za tujce

FE – frazeološka enota

GF(2.0) – *Gigafida*

J1 – izhodiščni jezik

J2 – ciljni jezik

(K)AD – (kritična) analiza diskurza

LBS – *Leksikalna baza za slovenščino*

LE – leksikalna enota

MSAS – *Mali angleško-slovenski in slovensko-angleški slovar DZS*

MWDE – *Merriam Webster's Learners' Dictionary*

PSAS – *Priročni angleško-slovenski in slovensko-angleški slovar DZS*

REP – razširjena enota pomena

RPAD – *računalniško podprta analiza diskurza*

SkE – *Corpus Architect – Sketch Engine*

SSKJ – *Slovar slovenskega knjižnega jezika*

VASS – *Veliki angleško-slovenski slovar Oxford-DZS*

STVARNO IN IMENSKO KAZALO

- Adamska-Sałaciak, Arleta, 149,
150, 152
afektiven, 129
afektivni pomen, 33
Aijmer, Karin, 27
Aitchison, Jean, 56
aksiološki, 13
Allan, Keith, 26, 31
Allerton, David, 57
analiza diskurza, 83, 124, 126,
129, 148, 171, 173
kritična analiza diskurza, 28, 125,
126, 148
antropologija, 24
antropološki, 17
asociacija, 29, 30, 53, 59, 60, 61,
62, 66, 70, 88, 90, 94, 103,
164
asociativen, 59
asociativni pomen, 35, 64, 86, 89
Atkins, Sue B. T., 47, 148, 149,
152
Austin, John, 14, 24, 34, 176
Bach, Kent, 25
Backhouse, Anthony, 32
Bahtin, Mihail, 29, 33, 107
Baker, Paul, 27, 51, 155
Bartsch, Sabine, 57
Beardsley, Monroe C., 108
Beaugrande, Robert de, 26
Bednarek, Monika, 70
behaviorističen, 14
Benson, Morton W., 54, 56, 57
Berber-Sardinha, Tony, 51, 63
besedilen, 27, 76, 79, 80, 94, 95,
96, 105, 121, 140, 148, 172
besedilna analiza, 60
besedilna zbirka, 46
besedilni pomen, 119, 143, 150, 153
besedilno okolje, 37, 39, 45, 51, 55,
98, 104, 162, 179
besediloslovje, 26, 48
besedišče, 13, 29, 81, 94, 125, 126
Biber, Douglas, 31, 120
Black, Max, 123
Bloomaert, Jan, 14, 34, 68, 104
Bratož, Silva, 124, 126
Bréal, Michel, 43
Britanski nacionalni korpus, 81
British National Corpus, 81, 83
Brown, Penelope, 172
Bublitz, Wolfram, 26, 51, 74
Burrows, John, 50
Cameron, Lynn, 129
Carnap, Rudolph, 24
Carter, Ronald, 45
Chandler, Daniel, 31, 35
Channell, Joanna, 60, 63, 71, 75
Charteris-Black, Jonathan, 124,
125, 127
Chomsky, Noam, 32, 34
COBUILD, 50, 51

- Coffin, Caroline, 76
 Conrad, Susan, 31
 Cook, Guy, 32, 177, 190
 Dam-Jensen, Helle, 44
 DANTE, 81, 83
 Deignan, Alice, 123, 125, 126, 127,
     129, 138, 140, 141, 142
 deleksikalizacija, 129, 158
 deleksikaliziranost, 155
 deleksikaliziran, 124, 127, 129,
     135, 142
 denotacija, 31, 33, 35
 denotat, 31
 denotativen, 14
 denotativni pomen, 14, 31, 32, 35,
     37, 39, 45
 dialoški, 26
 dihotomija, 23
 Dilts, Philip, 63, 68
 diskurz, 13, 14, 17, 24, 38, 45, 48,
     63, 64, 76, 93, 95, 96, 107,
     108, 113, 123, 124, 126, 130,
     133, 138, 142, 149, 173, 188
 diskurziven, 16, 28, 43, 66, 76,
     80, 95, 104, 105, 121, 125, 126,
     140, 148, 172, 180, 194
 diskurzivna analiza, 28, 121, 130,
     136, 154, 172
 diskurzivna funkcija, 28, 29, 65,
     107, 167
 diskurzivna pragmatika, 27
 diskurzivna prozodija, 29, 173
 diskurzivne študije, 13
 dobesedni pomen, 18, 19, 20, 23,
     24, 31, 129, 141, 156, 158
 Doupona Horvat, Marjeta, 130
 Dressler, Wolfgang D., 26
 družbena konvencija, 20
 dualizem, 23
 dualnost, 34
 eksplíciten, 14, 18, 20, 29, 65, 74,
     75, 76, 79, 99, 166, 171, 173
 eksplícitnost, 20, 46
 ekvivalenca, 150, 152, 159
 Ellis, Nick, 30, 37, 76, 172
 emotiven, 30, 33, 61, 129
 evfemizem, 20, 93
 Facchinetti, Roberta, 27
 Fairclough, Norman, 124, 126
 Feilke, Helmuth, 55
 Felder, Ekkehard, 27
 Ferraresi, Adriano, 81
 FidaPLUS, 80, 83, 103, 113
 figurativni pomen, 19
 Fillmore, Charles J., 19, 93, 179,
     183
 Firth, John R., 39, 48, 49, 54, 55,
     58, 60, 155, 179, 181
 Fiske, John R., 35
 Fišer, Darja, 52
 Flowerdew, Lynne, 64
 Francis, Gill, 41
 fraza, 55
 frazeologija, 31, 160, 193
 frazeološka enota, 67, 91, 104, 117,
     120, 142, 150, 156, 159, 184
 frazeološki, 25, 38, 55, 57
 frazeološki pomen, 49, 64, 156
 frazeološkost, 15, 39, 42, 58, 66,
     67, 74, 82, 172

- Frey, Erik, 30, 172
 funkcijska ekvivalenca, 151
 funkcijski pomen, 20, 53, 60, 63,
 79, 151, 154, 173
 funkcionalen, 27, 28, 44, 78, 121,
 150, 155
 Gabrovšek, Dušan, 45, 57, 64, 171
 Gantar, Polona, 79
 Gigafida, 80, 83, 99, 117, 118, 130,
 155
 Giora, Rachel, 62
 Goatly, Andrew, 124
 Goffman, Erving, 68, 108
 Golden, Marija, 53
 González-Rey, Isabel, 54
 Gorjanc, Vojko, 48, 52
 govorno dejanje, 17, 18, 20, 24,
 26, 46, 59, 75
 Grabnar, Katarina, 47
 Grice, Paul, 17, 20, 24, 25
 Gries, Stephan T., 123, 125
 Grossman, Francis, 54, 57
 Guo, Xiuyan, 30
 Halliday, Michael A. K., 14, 37,
 48, 49, 54, 181
 Hanks, Patrick, 23, 47, 49, 76, 87,
 89, 151
 Hartmann, Reinhard, 148, 151
 Hausmann, Franz-Josef, 55, 57
 Heid, Ulrich, 57
 Hjelmslev, Louis, 35
 Hoey, Michael, 44, 56, 58, 59, 65,
 66, 70, 76, 120, 144
 Hornby, Albert S., 40
 Huang, Yan, 23, 24
 Hunston, Susan, 20, 26, 31, 32,
 34, 41, 42, 43, 45, 51, 62, 63,
 64, 74, 102, 142, 143, 147,
 177, 182, 192
 Hymes, Dell, 34, 68, 183
 ideacijski, 14, 129
 idiomatičnost, 15, 58, 82
 idiomatika, 159
 idiomatski, 57, 89, 91, 95, 124, 155,
 156, 159
 ilokucija, 24
 ilokucijski, 20, 75
 impliciten, 14, 20, 21, 26, 79, 107,
 147, 173
 implicitnost, 20, 44, 81
 interakcija, 14, 95, 107, 172
 interdisciplinaren, 27, 76, 146, 173
 interdisciplinarnost, 17
 introspekcija, 44, 48, 55, 71, 72, 73
 introspektiven, 19, 50, 71, 72
 ironija, 20, 73, 123, 143, 144, 145,
 146
 Jaszczolt, Kassia, 26
 jedrni pomen, 32, 81
 jezikovni opis, 13, 148
 jezikovni znak, 14
 Johnson, Mark, 124
 Jontes, Dejan, 125, 126, 136
 Jucker, Andreas H., 27
 Jurko, Primož, 30, 46, 75, 171
 Katz, Jerrold J., 33, 68
 Kay, Paul, 19, 183
 Kilgarriff, Adam, 47
 Kiparsky, Paul in Carol, 33
 Kjellmer, Goran, 54, 64, 172

- kognitiven, 17, 27, 30, 33, 45, 72,
75, 76, 128, 129, 142, 150, 151
- kognitivno jezikoslovje, 15, 30,
76, 172
- koherenca, 26, 27, 33
- kohezija, 14, 26, 27, 33, 38, 54, 112,
146
- koligacijski, 38, 58, 103
- Koller, Veronika, 125, 127
- kolokacija, 29, 30, 37, 38, 39, 40,
41, 44, 53, 54, 55, 56, 57, 58,
60, 61, 76, 82, 91, 94, 98,
100, 103, 104, 115, 117, 189
- kolokacijska prozodija, 29
- kolokacijski, 38, 73, 82, 123
- kolokativni pomen, 57, 58, 83, 104
- komponenten, 24, 37
- kompozicionalen, 20, 23
- komunikacija, 14, 29, 46
- komunikacijska ekvivalenca, 151
- komunikacijski, 25, 34, 88
- konceptualna metafora, 126
- metaforična tema, 126
- konkordančni niz, 55
- konotacija, 19, 30, 31, 32, 33, 35,
36, 43, 49, 51, 59, 61, 62, 63,
64, 69, 77, 81, 83, 84, 85, 92,
94, 95, 104
- konotativen, 30, 31, 33, 35, 81, 82
- konotativni pomen, 20, 43, 53, 63,
64, 79, 105, 173
- kontekstualni pomen, 45
- kontinentalen, 24, 54
- kontinuum, 23, 79
- konvencija, 23
- konvencionalen, 20, 21, 25, 46,
74, 91, 93, 120, 160, 173
- konvencionalna metafora, 125,
126, 129, 137, 160, 162
- konvencionalni pomen, 18, 23,
115, 151, 157
- konverzacija, 17, 26
- korpus, 15, 30, 48, 50, 51, 81, 125
- korpusna analiza, 15, 20, 45, 46,
51, 52, 72, 75, 142
- korpusna pragmatika, 27
- korpusno jezikoslovje, 15, 25, 28,
29, 30, 37, 42, 44, 48, 50, 51,
52, 58, 78, 94, 123, 125, 148,
171, 180
- Kosem, Iztok, 79
- Krek, Simon, 79, 99
- Krishnamurthy, Ramesh, 119
- Kristeva, Julia, 34
- Kromann, Hans-Peder, 152
- Krzeszowski, Tomasz, 32, 33
- Kržišnik, Erika, 114
- Lakoff, George, 124, 184
- Leech, Geoffrey, 24, 25, 33, 176
- leksika, 15, 26, 29, 39, 45, 49, 50,
58, 61, 82, 95, 125, 126, 127,
128, 130, 135
- leksikalen, 17, 20, 26, 30, 31, 37,
38, 39, 40, 41, 43, 44, 49, 52,
53, 54, 56, 58, 60, 61, 63, 65,
66, 67, 70, 71, 73, 76, 77, 78,
79, 81, 85, 87, 94, 96, 104,
105, 109, 114, 116, 120, 121,
126, 128, 129, 130, 135, 140,
145, 147, 148, 149, 152, 153,

- 158, 159, 166, 167, 172, 179,
180, 190, 193
- leksikalna analiza, 15, 46, 51, 52,
78, 80, 94, 105, 108, 123, 149,
154, 158, 171
- leksikalna baza, 79, 81, 82, 99,
148, 154, 161
- Leksikalna baza za angleščino
DANTE, 81, 82, 84, 98, 99,
161
- Leksikalna baza za slovenščino,
79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86,
88, 90, 91, 118, 161
- leksikalna enota, 19, 26, 29, 31,
38, 40, 41, 44, 48, 49, 50, 52,
53, 58, 59, 61, 63, 67, 74, 75,
77, 78, 80, 82, 94, 95, 96, 105,
107, 111, 117, 120, 121, 127,
128, 140, 144, 147, 149, 150,
152, 153, 155, 162, 164, 169
- leksikalna funkcija, 40
- leksikalna semantika, 31, 37, 38,
125
- leksikalna teorija, 13, 15
- leksikalni pomen, 53, 61, 88
- leksikalno pomenoslovje, 26, 39,
64, 149, 193
- leksikalno privzemanje, 30, 49,
65, 66, 76, 95
- leksikografija, 13, 15, 40, 45, 49,
72, 147, 148, 149, 150, 151, 152,
153, 155
- leksikografska teorija, 26
- leksikografski, 13, 20, 29, 41, 45,
47, 49, 52, 55, 60, 73, 79, 80,
82, 102, 104, 108, 147, 155, 171,
172, 173
- leksikogramatičen, 37, 38, 56, 58,
67, 85, 129, 130, 162
- leksikogramatika, 15
- leksikologija, 148
- Levinson, Stephen, 19, 24, 108,
172, 184
- Lewandowska-Tomaszczyk,
Barbara, 29
- lokucija, 24
- Louw, Bill, 30, 41, 43, 44, 51, 58,
60, 62, 63, 69, 72, 74, 76, 77,
108, 109, 124, 142, 143, 144
- Lyons, John, 23, 33, 39
- Malinowski, Bronislaw, 17
- Martin, James R., 31
- Mason, Zachary J., 127
- McCarthy, Michael, 56
- McEnery, Tony, 18, 51, 73, 74,
103, 192
- McIntosh, Angus, 54
- McKay, Sandra, 45
- medbesedilna ekvivalenca, 149,
152
- medjezična ekvivalenca, 47, 152
- medoseben, 14
- Mel'čuk, Igor, 40, 54, 57
- metafora, 123, 124, 125, 126, 127,
128, 129, 130, 133, 135, 137,
140, 141, 152, 155, 172, 189
- metaforičen, 97, 99, 123, 124, 125,
126, 127, 129, 138
- metaforični pomen, 126, 129, 141,
142, 153

- metaforičnost, 82
 metafunkcija, 14
 metonimija, 123
 Mey, Jacob, 24
 Milojkovic, Marija, 142, 144
 Moi, Toril, 34
 monološki, 26, 107
 Montgomery, Catherine, 154
 Moon, Rosamund, 40, 55, 56, 93
 Morley, John, 62, 64
 Morris, Charles W., 24
 Müller, Markus, 27
 Munday, Jeremy, 41, 144
 Musolff, Andreas, 124
 namen, 17, 29, 79, 81, 82, 90, 130
 Neuman, Y., 127
 Newman, John, 63, 68
 norma, 23, 25, 115, 142
 O'Dell, Felicity, 56
 O'Halloran, Kieran, 76
 Ooi, Vincent, 47
 Osgood, Charles, 32
 Pajnik, Mojca, 125, 130
 Palmer, Harold, 40, 179
 Partington, Alan, 13, 14, 19, 29,
 32, 38, 41, 43, 53, 60, 62, 63,
 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 74,
 75, 83, 95, 96, 105, 107, 108,
 119, 121, 123, 125, 126, 138,
 140, 142, 143, 144, 145, 146,
 147, 150, 172, 182, 187
 performativnost, 24
 periferni pomen, 19, 143
 perlokucija, 24
 Philip, Gill, 18, 20, 41, 43, 44, 55,
 56, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64,
 66, 69, 70, 74, 87, 123, 125,
 126, 127, 128, 130, 137, 142,
 150, 153, 155, 178
 pogovorna implikatura, 17, 20,
 24, 25
 pojavnica, 23
 pomenska ekvivalenca, 148, 149,
 153
 Popper, Karl, 34
 Porzig, Walter, 39
 Postal, Paul M., 33
 pragmalingvistika, 24
 pragmatičen, 17, 18, 191
 pragmatična funkcija, 15, 17, 26,
 36, 43, 46, 78, 81, 82, 85, 88,
 89, 91, 104, 105, 109, 114, 121,
 146, 147, 162, 166, 173
 pragmatična prozodija, 25, 29, 61,
 62, 66, 78, 82, 83, 120
 pragmatični pomen, 20, 25, 26,
 28, 40, 41, 46, 47, 70, 79, 82,
 84, 85, 93, 94, 147, 150, 151,
 153, 154, 171, 173
 pragmatika, 17, 20, 23, 24, 25, 26,
 28, 29, 34, 46, 79, 93, 162,
 172, 173, 193
 prevodoslovje, 13
 procesualen, 26
 prozodičen, 30
 psiholingvistika, 15, 17, 24, 146
 Pušnik, Maruša, 125, 130, 133, 135
 Putnam, Hilary, 31
 računalniško jezikoslovje, 15
 Rayson, Paul, 127, 128

- razširjena enota pomena, 38, 44,
49, 51, 53, 61, 65, 68, 72, 79,
91, 94, 107, 108, 120, 145, 150,
151, 167, 169, 172
- referencialen, 33
- referencialni pomen, 24, 32, 33,
45, 128
- resničnostni pogoji, 23, 25, 31
- retorična metafora, 129
- Richards, Armstrong, 124
- Rissanen, Matti, 27
- Roberts, Roda P., 154
- Romero-Trillo, Jesús, 27
- Rühlemann, Christoph, 27
- Rundell, Michael, 47, 48, 152
- Saito, Hidesaburo, 40
- Saussure, Ferdinand de, 14, 32,
34, 35, 40, 52
- Searle, John, 24, 33, 34
- semantičen, 28, 38, 128, 129
- semantična prozodija, 19, 26, 29,
30, 36, 37, 38, 41, 42, 43, 44,
45, 46, 49, 50, 51, 53, 59, 60,
61, 62, 64, 66, 67, 68, 69, 70,
71, 72, 76, 78, 79, 82, 83, 85,
93, 94, 96, 104, 105, 107, 119,
120, 126, 137, 141, 148, 150,
153, 155, 159, 161, 162, 163, 165,
171, 172, 173, 191
- semantika, 17, 23, 24, 25, 26, 32,
75, 77, 85, 93, 95, 118, 119, 159
- Semino, Elena, 125, 127, 129
- semiotičen, 34, 35
- semiotika, 28
- Siepmann, Dirk, 40, 55, 57
- Silverstein, Michael, 14, 34
- Sinclair, John McH., 29, 31, 38,
39, 40, 41, 42, 43, 44, 48, 49,
51, 53, 54, 55, 58, 59, 62, 63,
65, 66, 67, 74, 75, 76, 77, 108,
109, 120, 121, 172, 185, 186,
189, 190
- sistem, 14, 23, 40, 45, 48, 117
- sistemsko-funkcijska slovnica, 14
- SketchEngine, 81
- skladnja, 17, 24, 26
- Skubic, Andrej, 34, 46
- slovar, 31, 38, 40, 46, 50, 55, 57,
78, 79, 80, 82, 84, 89, 94, 99,
148, 158, 169, 191
- slWaC, 81, 83
- Snoj, Jerica, 123
- sociolingvističen, 14, 15, 34, 48
- sociolingvistika, 15, 17, 24, 146
- Sperber, Dan, 24
- sporazumevalen, 13, 34, 45, 65, 93,
107, 159
- sporazumevanje, 13, 17, 24, 27,
32, 34, 45, 46, 68, 107, 108,
151, 158
- Srdanović, Irena, 40
- Srebnik, Anita, 40, 149, 150, 154
- SSKJ, 19, 36, 82, 83, 85, 87, 89, 90,
91, 92, 98, 102, 118, 142, 161
- stalna besedna zveza, 38, 39
- Stefanowitsch, Anatol, 123, 125,
127
- stereotip, 31
- Stewart, Dominic, 43, 51, 63, 66,
67, 68, 71, 72, 73, 74, 75, 76

- stilistika, 26
 Stramljič Breznik, Irena, 36, 83
 strategija, 20, 28, 125
 Stubbs, Michael, 19, 20, 25, 29,
     41, 43, 44, 48, 49, 52, 54, 55,
     63, 64, 70, 74, 75, 173, 190,
     191
 Suhecki, Jacek, 33
 Suci, George J., 32
 Svensén, Bo, 41, 54, 56, 57
 Šorli, Mojca, 20, 29, 30, 45, 47,
     70, 75, 78, 79, 104, 154, 171
 Tannenbaum, Percy H., 32
 Tarp, Sven, 149
 Taylor, Charlotte, 123
 tekstualen, 15, 61
 Telija, Veronika, 31
 teorija implikatur, 26
 teorija relevantnosti, 24
 terminološki, 102
 terminološkost, 39
 Teubert, Wolfgang, 48, 51
 Thompson, Geoff, 20, 31, 32, 34,
     177, 192
 tip, 23
 Tognini-Bonelli, Elena, 26, 29,
     38, 41, 44, 51, 52, 53, 75, 151,
     152, 155, 185, 187
 Tribble, Chris, 41, 64, 144
 Tuldava, Juhan, 34, 66
 Tutin, Agnès, 54, 57
 učinek, 14, 15, 23, 24, 34, 35, 44,
     60, 68, 74, 75, 77, 91, 94, 103,
     104, 105, 114, 116, 117, 121,
     142, 143, 144, 147, 151, 152,
     163
 ukWaC, 81, 83
 Varantola, Krista, 149
 vedênje, 14, 17, 24, 87
 Veliki angleško-slovenski slovar
     Oxford-DZS, 154
 Verdonik, Darinka, 65, 171
 Verschueren, Jef, 17, 20, 24, 25,
     26, 27, 29, 46
 Vezovnik, Andreja, 125, 130, 142
 Viaggio, Sergio, 153
 Vidovič Muha, Ada, 39, 149, 160
 Vintar, Špela, 48, 153, 154
 Virtanen, Tuija, 28
 Vogel, Friedemann, 27
 Vološinov, Valentin, 33, 34
 vrednotenje, 13, 14, 15, 20, 31, 32,
     33, 38, 53, 59, 62, 63, 75, 77,
     79, 84, 95, 96, 108, 112, 118,
     119, 121, 123, 124, 128, 129,
     135, 141, 168, 172, 173
 vrednotenjska funkcija, 96, 114,
     128, 130, 140, 143
 vrednotenjski, 13, 15, 20, 29, 30,
     33, 34, 38, 44, 45, 46, 53, 59,
     60, 62, 68, 74, 76, 95, 96,
     107, 108, 112, 118, 119, 120,
     123, 137, 138, 140, 141, 168,
     172, 173
 vrednotenjski pomen, 33, 60, 62,
     63, 68, 71, 95, 120, 121, 127,
     129, 138, 140, 142, 146, 166,
     172
 vrednotni sistem, 14

- White, Peter R., 31
Whitsitt, Sam, 44, 62, 67, 69, 78
Widdowson, Henry, 51, 67, 70,
76
Wierzbicka, Anna, 24
Williams, Geoffrey, 54
Wilson, Andrew, 24, 51, 74
Wimsatt, William K., 108
Wittgenstein, Ludwig, 17
- Xiao, Richard, 103
Zethsen, Karen K., 37, 40, 44,
45, 53
Zgusta, Ladislav, 152
Zhang, Weimin, 45
Zienkowski, Jan, 28
zvrst, 24, 29
žanr, 17, 173

Znanstvena monografija M. Šorli *Semantična prozodija: leksikalni in besedilno-diskurzivni vidiki* je izvirno delo, ki prinaša nova spoznanja ne le v slovensko jezikoslovje, temveč širše. Avtorica zelo jasno in natančno, predvsem pa berljivo (kar je za znanstvena besedila precejšnja redkost) gradi na teoriji pragmatičnega jezikoslovja, katerega bistvo ne le povzema, temveč kritično preišča in tehtno povezuje s sorodnimi, pa tudi (tradicionalno) drugačnimi pristopi. V lastni raziskavi se nato suvereno oddaljuje od ustaljenih kategorij in se relevantno osredotoča na pragmatični pomen na ravni leksike, pa tudi skladnje (kolokacije, koligacije) in besedila.

doc. dr. Nataša Logar

Monografija Mojce Šorli predstavlja področje jezikoslovja, ki združuje v sebi dve danes zelo živi veji, pragmatiko in korpusno jezikoslovje. Stališče J. R. Firtha, da je treba jezik opazovati v »kontekstu situacije«, je pripeljalo do oživitve pojmov kolokacija in koligacija, niz teh pojmov pa se pri Sinclairju in naslednikih nadaljuje še s semantičnimi preferencami, asociacijami in semantično prozodijo. Prav slednja je predmet avtoričinega zanimanja, nanaša pa se na opažanja, da so posamezne leme pogosteje rabljene skupaj z določeno skupino besed (npr. z besedami, ki označujejo nekaj težavnega, negativnega, pozitivnega ipd.). Avtorica v prvem delu predstavi zaledne teorije in poglede na jezik ali bolje jezikovno rabo, potrebne za obravnavo in razumevanje pojma semantične prozodije. V nadaljevanju z analizo korpusnih podatkov tudi empirično preskusi in razišče, kako se semantična prozodija kaže v slovenskem jeziku in v kontrastu z angleščino. Pri tem gre za pionirsko delo na tem področju v slovenskem jezikoslovju.

izr. prof. dr. Darinka Verdonik

9 789610 504825

19 €